8834

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

సంపాదకుడు
కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౧౫, సంచిక ౧

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము,
మద్రాసు.
౧౯౩౮

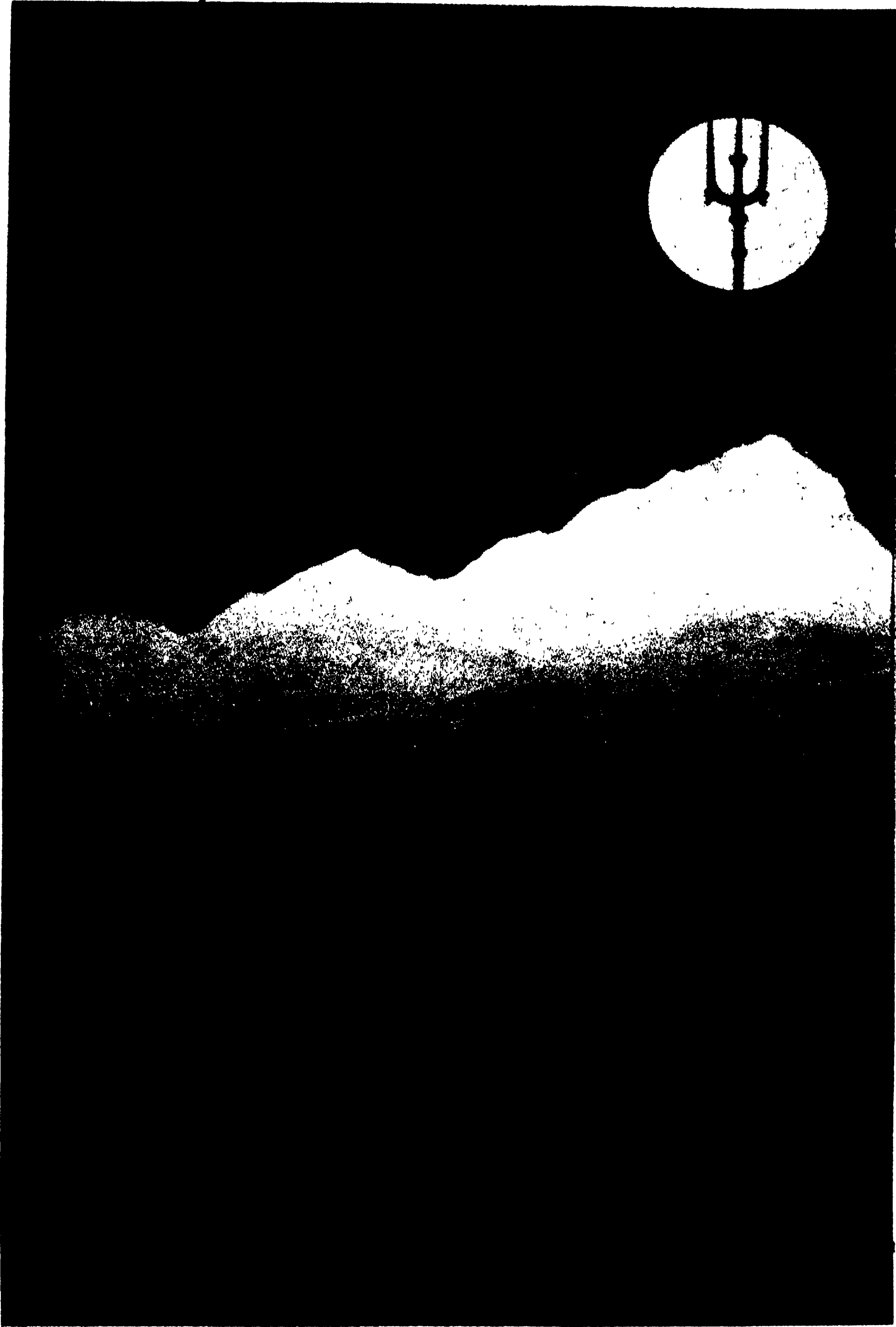
వి ష య సూ చి క

చి త్ర ము లు

భారతి చందాదార్లకు హెచ్చరిక

ఈ క్రింది కనబరచిన నెంబర్ల వారికి ఈ నెల (1938 సం. జనవరి నెల)తో ఇదివరకు చెల్లించిన చందా పూర్తి యగుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమునకగు చందా మాకు చేరునట్లు ఈ నెలాఖరులోగా మనియార్డరు చేసినచో తెంపులేకుండ పత్రికను పంపుచుందుము. అట్లు తమయొద్దనుండి 30-వ తేది లోపుగ సొమ్ము రానిచో సహజభాషాభిమానులగు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరము వరకు చందా దారులుగ నుందురను నమ్మకముతో 1938 సం. ఫిబ్రవరి 10-వ తేదిని రూ 6-4-0 లకు వి.పి. పంపుచున్నాము. గావున తా మెప్పటివలెనే పత్రికయం దభిమానముంచి సొమ్ము చెల్లించి వి. పి. ని గైకొన ప్రార్థితులు. ఒకవేళ తమకీ పత్రిక ప్రస్తుత మనవసరముగ దోచినచో మా కావిషయము వెంటనే తెలియజేసినగాని వి. పి. పంపుట మానుదుము.

A 9 B 11 18 H 64 J 13 K 21 22 23 24 N 11 27 28 P 18 50 52 R 18 29 22 48 49 52 S 57 165 168 174 176 179 181 182 183 184 187 188 189 190 V 16 17 18 45 46.

త్రిశూలము

(శ్రీ ప్రమోద కుమార చటర్జీ)

శ్రీ చటర్జీగారు ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలనుండి వెళ్లిపోవుచున్నప్పుడు శ్రీవిశ్వనాథ సత్యనారాయణగారికి కానుకగా ఇచ్చినది.

భారతి

సం. ౧౫ ఈశ్వర, పుష్యమాసము (జనవరి 1938) 21-10-86 సంఖ్య

సంస్కారము మానవులకు ... భారతప్రపంచమును సంస్కరింపజేయును. స్వధర్మము ప్రవృత్తియందు పురుషార్థములకు మూలము. ధర్మార్థకామమోక్షములకు స్వాతంత్ర్యమే ప్రధానసోపానము. ప్రవృత్తి సకలముల కనుకూలసాధనమైన సాధనసంపత్తితో నిండియున్నను స్వార్థపరాధీనత్వములు మానవులబలాత్కారముల వలన అపేక్షించుచున్నవి. పరమేశ్వరుడు సకలజంతువులందును జ్ఞానయోగములను ... శక్తిసంపన్నను జేయుచున్నాడు. సకలకార్యములందును ... కార్యసిద్ధి సాధనముగ నుండవలెను. మహాసంకల్పముతో ప్రారంభించిన కార్యములు సఫలములగుటయు, సామాన్యములు విఫలములగుటయు ప్రవృత్తియందు సహజాచారము.

ఈ నవకృత్యములందు పరిపూర్ణత్వము దుర్లభము. సకలకార్యములును లోపభూయిష్ఠములు, నిందాస్తోత్రములకు పాలగుచుండును. నీమందులు సంకల్పించిన కార్యములను యథాశక్తిని నిర్వహించుట లోపభూయిష్ఠమైనను శ్రేయస్సునకును, పరార్థమునకును మార్గసాధనము. విశ్వమంతటియందు పరమాత్మ ఘనుండై పరబ్రహ్మస్వరూపమును ప్రతిబద్ధమై విశ్వకల్యాణమునకు విశ్వచక్రమును నడుపుచున్నది. విశ్వచక్రమందు విశ్వకల్యాణమునకు వినియోగపడి సకలమును ఏకసూత్రబద్ధమై సమ్మేళనమును పొందుచున్నది. సంకల్పశ్రద్ధానురూపమైన ఫలము సకలకార్యములకును గలుగును; వ్యక్తులు నిమిత్తమాత్రులు. కర్తృత్వాభిమానము నిరర్థకము. గతించిన పదునాలుగేండ్లయందును భారతి నిర్వాహకులు యథాశక్తిని పత్రికానిర్వహణము చేయుటకు చేసిన ప్రయత్నములు ఫలము లోపభూయిష్ఠమైనను ఆంధ్రసాహిత్యప్రపంచమునకు విదితము.

రుధిరోద్గారి సంవత్సరము ఆంధ్రదేశచరిత్రమునందు ప్రఖ్యాతి వత్సరము. ఆంధ్రదేశమునందు కాకినాడ పురమునందు ప్రసిద్ధ మహమ్మదీయ నాయకుడు మౌలానా మహమ్మదాలీ అధ్యక్షతక్రిందను కాంగ్రెసు సమావేశమైనది. శ్రీయుత కొండా వెంకటప్పయ్యగారు ప్రధాన సంఘాధ్యక్షుడు. మహర్షి సాంబమూర్తిగారు నిర్వాహకుడు. ఆ మహోదయసమయమునందు ఆంధ్రలోకము నందలి సుప్రసిద్ధనాయకులే గాక, అఖిలభారత సుప్రసిద్ధనాయకులును కాకినాడయందు సమావేశమైరి. గాంధీనగరము ధర్మస్థాపనమునందు శాశ్వతచిహ్నముగ స్థాపితమైనది. ఆ పవిత్ర సమయమునందు భారతి ప్రారంభమైనది. ఆరంభమునందు స్వవిమర్శావలోకనమునందు సంకల్పించిన సంకల్పములు కేవలము నందు ప్రారంభమునకు ప్రస్తావనలు వర్తమానకాలమునందు సఫలమైన విషయములను ప్రథమ సంచికయందు సంకల్పించిన సంకల్పము సకలరంగములందును సఫలము లగుచున్నవి. అనేకములైన మాసపత్రికలు, వారపత్రికలు గతించిన పదునాలుగేండ్లయందును తెలుగు సాహిత్య కళాభ్యుదయమును వృద్ధినొందను చేయుచున్నవి. గతించిన పదునాలుగేండ్లయందును రాజకీయ, సాంఘిక, సాహిత్య, కళా, వైజ్ఞానికాది విషయములందు కలిగిన స్వాతంత్ర్యభావ పరివర్తన మానవ స్వాతంత్ర్యప్రియులకు పరమానందమును కలుగజేయగల ఈ మహోదయమునకు భారతియును యథాశక్తిని జ్ఞానాంజలుల సమర్పించినది.

అనంతమైన విశ్వమునందు వ్యక్తులకు కర్తవ్యాచరణమునందు యోగ్యతను పరమాత్మయందు గలుగజేయుట ధర్మము. ఇటీవల నేను ఆశ్రమములో మంచిగా డాక్టరు సంజప్పగారు నన్నుజూచి ఇట్లనిరి "నీవు విహారగ్రస్తుండవుగ కనబడుచున్నావు. నీవూ, ఇతరులును, స్వరాజ్యసంపాదనమునకై శ్రమపడితిరో, ఆ సుదినము సంప్రాప్తమైనది. సత్యాగ్రహము నిర్భీజయమును బడసినది. క్షుద్రులలో ప్రతిపక్షపతాకము, వందేమాతరం గీతము విజయమును పొందినవి. నీవానందింపవలసిన సమయము." సంజప్పగారి గంభీరభావము స్వార్థరహితమగు సేవయందలి పరమార్థము విశదము చేసినది. విశ్వకల్యాణమునందు వ్యక్తుల ప్రాధాన్యము నిమిత్తమాత్రము.

ఆంధ్రాభ్యుదయము గతించిన ఇరువదియేండ్లయందు దినదినాభ్యుదయముగ సాగుచుండిన విధమును రాజకీయ, సాంఘిక, సాహిత్య రంగములందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న నవీన వికాసము విశదము చేయుచున్నది. సత్యాగ్రహమునందు ఆంధ్రులుజూపిన ధైర్యసాహసము ప్రశంసలకు పాత్రములైనవి. హరిజనోద్యమము ఆంధ్రదేశమునందు స్వాగతమును బడసినది. నవీన సాహిత్య కళారచనలు ఆంధ్ర స్వాతంత్ర్యప్రియత్వమును విశదము చేయుచున్నవి. స్వరాజ్య ప్రభుత్వమునందు ఆంధ్రనాయకులకు ఉచితములైన స్థానములు లభించినవి. ఆంధ్రాభ్యుదయము అవిచ్ఛిన్నముగ సాగుచున్నను ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రాభావము సకలరంగములందును పూర్ణవికాసమును దుర్లభము జేసినది. శ్రీయుత పట్టాభి సీతారామయ్యగారి నాయకత్వము క్రింద ఆంధ్రరాష్ట్రము అచిరకాలములోనే సార్థకమగు గాక! భారతియును గతించిన పదునాలుగేండ్లయందును ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు దేశకల్యాణమునకును పాటుపడిన విధమునను భావికాలమునందు పాటుపడుటకు భగవంతుడును ఆంధ్రలోకమును అనుగ్రహించు గాక!

ఆంధ్ర పతాకము

శేషాద్రి రమణ కవులు

ప్రళయజీమూతసంభవభాంకృతుల మించు ఘూర్ణరధ్వనికి దిక్కులు గలంగ
కాలానలోజ్జ్వలజ్వాలల నిరసించు దృగ్గోళరక్తమరీచులొలయ
అష్టదిఙ్మూర్తి వేదండ భయాపాద నిబిడ దేహచ్ఛాయ నివ్వటిల్ల
లయవేళానటద్వీరభద్రకరస్థ ఖడ్గవైఖరి కోఱ కాంతిఁ జెలంగ

వీర్వరకుణాంకుతో వెలసియున్న - ఆదికిరిమూర్తిచేఁ గేతనాధికముఁ
జేసి రాంధ్రులు భావవైచిత్రి మెఱయఁ - దన్మహాసుస్వరూపు మొనయ స్మరింతు.

అసురోత్క్షిప్త వసుంధరాభరణ దంష్ట్రాగ్రమూని మొప్పారు, దు
గ్ధాంభోరాశిశంకర సాగకారిమ నభోవీథిన్ విడంబింప, ధ
ర్మాసముద్ధారణ దీక్షతోడఁ గిటియై వాఁడెల్లు శ్రీ విష్ణుసా
హసవృత్తంబు చళుక్యభూవిభుల కేతాంకంబుగా భాసిలెన్.

ఘనమప్రాభవులౌ చళుక్యనృపతుల్ బంగారునాణెంబులన్
బరగం గూర్చిరి, యాంధ్రకేతనములన్ భాసిల్లె నే యీశ్వరే
శ్వరరూపంబు వరాహచిహ్న మది శోభానందమై కాకతీ
శ్వర తేజోంకముగాఁ దనర్చె రిపుభూపక్షోభ చేకూర్చుచున్.

అని కాకత్యుఁడు ప్రోలభూవిభుఁడు గుండాధీశుఁ జెండాడుచు
న్ననవద్యంబగు నాత్మముద్రిక వరాహాంకంబు మైనద్దెఁ ద
జ్జననాథాన్వయ కేతనాంచలములన్ సంస్థాపితంబయ్యెఁ బా
వనహో నాదికిరిస్వరూప మది సంభావ్యంబు మాకెల్లెడన్.

దూరమునఁ గాకతీయ నృపతుల్ నిజకేతన చిత్రమౌ మహా
కిరివరమూర్తిఁ జూపనొగిఁ గీడ్వడి తొల్లిటి సేవణక్షమా
వరులు స్వదుర్గ భూములకుఁ బాఱి కెలంకులనున్న వన్యసూ
కరములఁ జూచి బ్రమందిరఁట కాకతికేతన చిహ్నదుర్భ్రమన్.

ఓరుంగంటి నృపాలమందిర సమీపోత్తాల భూజంబుపై
నారూఢంబుగ బంధితంబయిన స్తంభాగ్రంబు క్రోడాంకమై
వైరిక్ష్మాపహభయప్రదాయకముగా వర్తిల్లెఁ దద్విజయ
ప్రారంభంబుల కంతరార్థము గ్రహింపన్ రాదు మాబోంట్లకున్.

మును చాళుక్య వసుంధరాధిపమణుల్ పూజాంజలుల్ నించి మిం
చిన భక్తిం బ్రకటించిరే కిరివర శ్రీ కేతనం బద్ది, యాం
ధ్ర నరాధీశులు కాకతీయు లోరుగంటన్ నిల్పి సేవించి ప్రా
క్తన తేజంబును నిల్పి రప్పటి జనుల్ కైమోడ్పు గావింపఁగన్.

భవభూతి: నాటకకర్త

పుట్టపర్తి
నారాయణాచార్యులు

ప్రపంచము విరుద్ధశక్తుల కొక నాట్యరంగము. తటిల్లతలు మనోహరములై మెరయుచున్నవి. అంధకారములు దట్టముగ గ్రమ్మి హృదయనిర్భేదకములై యున్నవి. మదించిన జనులవలె, అలనాకసావు మేఘమాలికలతో, మయూరకన్యకలతో, నవసౌందర్యముల, చిరునవ్వునవ్వు పంటపొలములతో సహృదయుల కన్నుల దనియించు వానకారు లున్నవి. వెంటనే నిప్పులు గ్రుమ్మరించి ఉగ్ర రుద్రునివలె వికటాట్టహాసములుగావించు వేసవు లున్నవి. శంకరాచార్యుల మతబోధలును, బుద్ధుని యహింసాతత్త్వమును పొడుకొన్న రంగముననే భయంకరములగు యుద్ధములు, దారుణములగు హత్యలు కానుపించుచున్నవి. అసలు మంచి ప్రపంచమున కొంత యూపశ్యమో చెడ్డయు నంతే. మహాత్ముడు ఒకచోట శాకములు మొదలైనవి పంటను పాడుచేయు పురుగుల భక్షించునని తెలవిచ్చినాడు. మనము స్థూలదృష్టితో యుద్ధములు మొదలగునవి యనర్థదాయకము లన్నను కొంత లోతుగ విచారించిన వనియు లోకకల్యాణమునకే యని చెప్పకతప్పదు. ఒకమహాత్ముడు సృష్టికన్న ముందు నాశన మావశ్యకమన్నాడు. లోకమున నెలకొను శాంతికి యుద్ధములును కారణములే. ఒక ప్రపంచముననేకాదు, మనుష్యుల—సామాన్యముగా ప్రాణిమాత్రముల యంతరంగ బహిరంగస్థితులయందును నీవిరుద్ధపరిస్థితి యుండనేయున్నది. బాగుగా చదివిన శ్రోత్రియునకు—ఆచారవంతునకు భర్తగానికి దినమును సహస్రనామము వల్లించు కాళరాత్రి దాపురించుచున్నది. రూపవంతునికి కొంగమెడగల పెండ్లామును, మంచిరూపము గల భార్యకు అందచందములులేని యష్టావక్రమూర్తియు లభించుట చూచుచునేయున్నాము. హరిశ్చంద్రుడు చక్రవర్తి; ధార్మికుడు; సత్యమునకు కొడుకును, దేహమును, మానమును, కడకు భాగ్యనుకూడ అమ్మిన త్యాగి. కాని అతని ధర్మనిష్ఠురతలో సామాన్యహృదయమునకు కొన్ని యోర్వరానివి లేవా? పెండ్లామును నమ్మినపుడు—విధిని నిందించని, హరిశ్చంద్రుని మారని పాతకు డుండునా?

అట్టి విరుద్ధధర్మములను చూచినపుడు, వానిచే అనుభూతికి, ఆనందమునకు, సత్యమునకు గలుగు కొరతను పరిశీలించినపుడు కన్నులున్న వాడు— హృదయమున్న రసికుడు— కంట తడిపెట్టి యయ్యోయని వాపోవకుండ లేడు. అట్టియెడ వాడు—సృష్టి తనకు లోబడినదికాకపోవుటచే వికలత నొంది—తన్ను, దైవమును నిందించును. అట్టిలోపమును నివారించువారికై విలపించును. కడకు కర్మసిద్ధాంతమునకైనను నాత్మను తృప్తినొందింప బ్రయత్నించును.

మరి యీ విరుద్ధధర్మముల తత్త్వ మేమి? దీనికి వ్యాఖ్య నేరీతి గల్పింపవలయును? ప్రపంచములోని కొరతకై, విరోధమునకై కృశించు పేదజీవి యట్లే కుళ్లికుములవలసినదేనా? ప్రపన్నజీవికి ముండ్లకంచె లడ్డువైచి మార్గమును మరింత క్లిష్టముగ జేసివైచుటేనా భగవంతుని యుద్దేశము? చక్కని రాచబాట వైచి వేయికన్నులతో గనిపెట్టి రక్షించుట గాదా? కాదు కాదు. క్లిష్టపరిస్థితు లడ్డువైచి నానావైకల్యములచే మనస్సును కలంచివైచుటయే. ఇదంతయు దేనికి? జ్ఞానోపార్జనకు—తత్త్వదృష్టికి. కాచినబంగారు దడదడ పరుగెత్తిపోవుచున్నది. ఆవేశిత హృదయము శీఘ్రముగా తత్త్వము నందుకొనుచున్నది.

ఇట్టి క్లిష్టపరిస్థితులు మహాత్ముల కందరికి సంభవించినవే. అప్పుడు వారును కష్టములకు జిక్కి తలపోసినవారే. రామభక్తుడగు కబీరు, దేవాలయముగట్టిన రామదాసు, మొన్న మొన్నట లేపాక్షిలో సరస సౌందర్యము గల శిల్పవిద్యకై ధనము వెచ్చించి కన్నులూడ పెరికించుకొన్న విరుపణ్ణయు నీ కోటిలోనివారే. చంద్రగిరిలో భిక్షమెత్తిన తిమ్మరుసు మంత్రి భావిజీవితమున అఖండ సామ్రాజ్యమును తన చేతిలో నాడించి మహామండలేశ్వరుడై భళిరా యనిపించుకొన్నాడు. మొన్నటి వరకు నూరు పేరులేని విశ్వేశ్వరయ్య, అల్లాడి, ఆంధ్రకేసరులు నేడు సకల సమ్మాన్యులు గాలేదా? కష్టము లెదురొడ్డినపుడు ఆత్మశక్తిని స్మరించి, లోన పరమాత్ముడున్నాడని తెలిసికొని, సింగపు పిల్లలవలె లంఘించి మహోన్నతపదవిని జేపట్టిన ధన్యులు వీరు. మనుష్యునికి కష్టములు, దుఃఖపరంపరలు సంభవించుటవలననే ఆత్మపరిశోధన, సంయమనము మొదలగు మహాపురుష లక్షణము లభ్యాసమగుచున్నవి. వేయియేండ్లు చేయు గురుబోధలకన్నను నివి యతిత్వరలో పురుషుని కార్యములకు ప్రేరేచి గెలిపించుచున్నవి. ఆకష్టములచే వారి జీవితములు ధన్యములగుచున్నవి. మహాత్ముడగు "జీసస్" ఉరికంబ మెక్కకున్నచో అతని సిద్ధాంతములకు సరియగు సమన్వయ మేర్పడియుండదేమో? ఆనందపొంగుడగు సిద్ధార్థుడు పువ్వులమయ రాజ్యమును, ప్రేమరూపిణి యశోధరను త్యజించి యేకాకియై జ్ఞానమునకు బ్రయత్నించి బుద్ధుడయ్యెను. ఇంతకుముందు దక్షిణాఫ్రికాలో తన్నులుదిన్న మహాత్ముడు నేడు భగవత్స్వరూపుడు గాలేదా?

తత్త్వసిద్ధి దొమ్మరసామువంటిది. క్రిందబడినా శకలములైపోవలసినదే. తరళ తరళములగు సముద్రపుటలలవలె కష్టసందోహములు హుంకరించి మీదబడుచున్నపుడు చేయెత్తి నిలిపి ఆత్మశక్తిని రక్షించుట సామాన్యమైనదా! ఒకవంక దృశ్యమాన ప్రపంచము, వేరొకవంక ఆదర్శము తీరని దయ్యములై పట్టిపాలార్చుచుండ మనస్సునకు శాంతి యెక్కడిది? కాని యిందులోనే సిద్ధి గలదు. దుగ్ధార్ణవమునుండి తరచి గడ్డకుదీసిన యమృతభాండమునువలె మానవుడీకష్టములను మథించినవాడే జ్ఞానామృతము లభించుచున్నది.

ఈ కోవలో చేరినవాడు మన భవభూతి మహాకవి. "ఉపపన్నస్య [illegible] పారీణుడు"; జ్ఞాని: నాలుగు శాస్త్రములు, సంపాదించిన జ్ఞానము నాలుకనాలు నీళ్లవలెగాక తన ప్రవర్తనయందు సాధించుకొన్న మహానుభావుడు; ఆదర్శ జీవితమునకు లోనైనవాడు; ప్రకృతియందలి పదార్థముల తత్త్వమును, సంఘమునందలి లోటుపాటులను చక్కగ విమర్శించి అవగతము చేసికొన్న మహాత్ముడు; కార్లయిల్ తపస్వియన్నట్లు * సూక్ష్మపరిశీలనకు నిలిచినట్టు అభిప్రాయములు కట్టబడిన త్రాళ్లవలె ప్రత్యేకముగా నిర్ణయించుకొన్న సంయమి. ప్రపంచమంతయు గాదన్నను తనయభిప్రాయమును దృఢముగ నమ్ము విశ్వాసము, దానిని సమర్థించుకొను భావన యితని వెన్నెముక కంటియున్నవి. భవభూతి యొక్క వ్రాతగాడుమాత్రము గాడు; సంఘసంస్కర్త. ప్రపంచములోని యన్యాయములు, కుట్రలు చూచిచూచి, నివారింప సర్వశక్తుల వినియోగించి, విఫలుడై చరితేని వేదన ననుభవించి సొమ్మసిల్లిన జీవి. నిజముగా భవభూతి ప్రపంచమంతయు దుఃఖమయము గాననియు, అందు ఆనందము, సుఖము కలదనియు, కళకు పరమావధి కన్నీరు గాదనియు తలచియుండెనేని యితనికే యగ్రతాంబూల మిచ్చి సాహిత్యవీధులలో త్రిప్పియుందుము. కాని యట్లు గాలేదు. తన జీవితమునే కన్నీటి కాహుతి నిచ్చినాడు. తుదకు "సతాం సద్భిస్సంగః కథమపి హి పుణ్యేన భవతి" అని వాపోయినాడు. ఇంత విశాల ప్రపంచమున తన మనోభిప్రాయము నాకళింపజాలు సహృదయుడే దొరకలేదుగాబోలు ఆ చెదరు జీవికి. నాకు జూడ కాళిదాస భవభూతుల మనఃప్రవృత్తులకు నిదే పెద్దభేదముగ గన్పట్టుచున్నది. కాళిదాసానందోపాసకుడు. దృశ్యమాన ప్రపంచమును, ఆదర్శమును చక్కగా నొడిగట్టుకొన్న పుణ్యవంతుడు. ప్రపంచమున నున్న కొరతను గమనింపకపోలేదు. ప్రతిదినమును దైనికజీవితమున తా ననుభవించిన యనుభవములు, సాంఘికాచారములు, ప్రకృతియొక్క స్వభావము, పదార్థముల మితిని ఎరిగినట్లే మరచిపోక కన్నతల్లివలె సమయమున కందిచ్చు మహాత్ముడితడు. కొన్ని ప్రకృతి నియమములకు తానే తగినట్లుగ సమాధానమిచ్చుకొన్నాడు. కొన్ని మనసునకు నచ్చనవి. ఎవ్వ డెట్లు ప్రవర్తింపవలెనో, ఏకాలమున కేది యాచరణీయమో, సత్కార్యకర్మములు ఆచారములు మొదలగునవి దేశకాలపాత్రముల ననుసరించి చేసినట్టి నారదునో యితనివలె గమనించిన కవి సంస్కృతసాహిత్యమున లేడన వచ్చును. ఆనేక మన్ని మార్గములను పనిలేదనియు, కార్యశీలత కిట్టిదని సద్గుణములలో ఒకటియనియు వ్యక్తంచిన ప్రతిభావంతుడగుటచే తన కావ్యముల మనుష్యుని కావలసిన సకల నైతికసూత్రములు, చక్కనివిగాని పర చింతలు ప్రసక్తించినాడు. ఒక్క యుదాహరణమాత్రము గానుదెంతము. శాకుంతలమున దుష్యంతుని [illegible]మునకు శకుంతలను దోడ్కొనివచ్చిన మునికుమారులు ఆమెను జూచి,

> "సతీమపి జ్ఞాతికులైకసంశ్రయాం
> జనో౽న్యథా భర్తృమతీం విశంకతే,
> అతస్సమీపే పరిణేతు రిష్యతే
> తదప్రియాపి ప్రమదా స్వబంధుభిః."

ఏమనుచున్నాడు? పరమపతివ్రతయైనను పుట్టినింట నున్న కుమారికను ప్రపంచము నిందించుచున్నది. కాన నుత్తమురాలగు కన్యకకు భర్తృసాన్నిధ్యము [illegible].

శకుంతల పతివ్రతయగు మునికుమారిక. ఆమె నివాసమును, శిక్షయు ఒకటియగు భావోద్రేకమునకు తావొసగునది కాదు. మనసార దుష్యంతుని ప్రేమించిన ప్రణయైకజీవి. ఇపుడు ప్రియునిచే నిరాకరింపబడ్డది. తానేగి పుట్టినింట నున్నచో లోకము నిందింపదా? తప్పక నిందించును. శకుంతలా దుష్యంతుల యొడంబడిక నెవ్వరు చూచిరి? అపరోక్షముల వారి త్రికరణప్రవృత్తుల నెవ రెరుంగుదురు? గొప్పవారుగూడ ఒక్కొకయెడ వికారములకు లొంగిపోలేదా? దానిలో లేతవయస్సు- జగములు మోహించు రూపము- ఇంద్రియగ్రామము బలవత్తరమైనది గదా! లేదు, ఒకవేళ శకుంతల నియమముననే దినములు గడపె ననుకొందము. ఆ దినదినకి గావలయును? "ఎద్దీనె నన్న గాట కట్టు"మను కసుమాలపు ప్రపంచమున కాసంత యవకాశము దొరకిన పండువుగాదా? అట్టియెడ మారూర దిరిగి ఉపన్యాసము లివ్వగలదా శకుంతల? ఇచ్చిన వినువా రెవ్వరు? ఇట్టివి నెదకిన దొరకుచునే యుండును. అందుకే సృష్టియందు సౌఖ్యము ననుభవించి జీవితకావ్యమును రమణీయముగ తెప్పించిపోయినాడు. ఈ మహాకవికి మిగుల మెరిసిన [illegible] తృప్తి మిక్కుటము. ఇంకేల, అంతఃకరణప్రవృత్తి [illegible] బడియుండినది గాని ఇతరుల వానికి బానిసయై యుండలేదు. అందుకే కవిచక్రవర్తియై ప్రపంచమున నిలువ [illegible] యొక్కట్టుకొన్నాడు. అతడే "నైసర్గికే సురభిణి కుసుమస్య సిద్ధా మూర్ధ్ని స్థితిః న చరణై రవతాడితాని" అని మాలగూర్చొని పలికించుచుండినచో మన మేనాడో విస్మృతకవులలో చేర్చియుందుము.

భవభూతియట్టి సన్నివేశము నరుడు. అతడు నియమమును, ఆదర్శమును దాటిన సహించలేడు. తన మనస్సునకు విరుద్ధములగు ప్రవృత్తులను, ధర్మమునకు తొలగిపోవు కార్యములను చూచినపుడు తటస్థుడైయుండుట గాని, లేక సముచితముగ బోధించి కార్యకారియగు పద్ధతిగాని భవభూతి[illegible]గానము.

అగ్నిశిఖలకన్నను జ్యోతిస్సుగల దీతని మనఃప్రవృత్తి. వేయి కత్తిపోటులకన్నను వాడియైనది మాట. ప్రపంచమునంతయు నొక్కసారిగా సహృదయతతో నింపివేయవలయునని యాతని యాశ. ప్రపంచమునకు తా నొసగు దానికన్న వేయిరెట్లధికముగ గోరువాడు. ఆత్మనిశ్చయ మెక్కువ. ధీరత చలించరానిది. లేకున్న విశాలమగు ప్రపంచమును ధిక్కరించి "యేనామ కేచి దిహ నః ప్రథయన్త్యవజ్ఞాం జానంతి తే కిమపి తాన్ప్రతి నైష యత్నః" అని ధైర్యముగా నిలిచి చెప్పకొనగుండె లెవరి కున్నవి? ఇంతేకాదు. ఉత్తర

*** A man of strong understanding is ever a man of strong character**

రామచరిత్రలో "వక్తవ్యమేవ వక్తవ్యం సతో స్యావచనీయతా, యథా స్త్రీణాం తథా వాచాం సాధుత్వే దుర్జనో జనః" "నన్వే- అతిదుర్జన ఇతి వక్తవ్యం" అని పలికించి తనకు ప్రపంచముపయిగల రోషమెంతయు కుంపలతో ప్రస్ఫురించినాడు.

భవభూతిమనః ప్రవృత్తి కిట్టియగుటకు కారణమేమి? నాకు దోచిన కారణ మిది. భవభూతికాలమే దీనికి కారణము. క్షేమేంద్రుడు భవభూతిపద్యములను స్వౌచిత్యాంతములుగ గ్రహించుటచేతను (౧౦౭౦-౧౦౬౩), రాజశేఖరుడు (౯౦౩-౯౬౭), ధనంజయుడు, ధనపాలుడు (౯౭౫-౯౯౫), వామనుడు (౭౭౦) మొదలగువారు భవభూతి మహాకవిని పేర్కొనుటచేతను, ఇతని కాలాగ్యపవ భ్రష్టకుమారిలుడు ౭౭౦ కి కొంచెము ముందుగా నుండుటవల్లను మన మితని నెనిమిదవ శతాబ్దముకొనయందు తొమ్మిదవ శతాబ్దము మొదటను నిలుపవచ్చును. ఆనాటికి భోజ కీర్తి లక్ష్మమింపయుండెను. సామంతులు రాజ్యముల నాక్రమించి పరిపాలించుచుండిరి. రాజులకును తదాశ్రయులకును నిరంతరము భయము, కలహము, రక్తపానమున ఆశ—జనులలో నొక యశాంతి ప్రబలియుండెను. అదియునుగాక నానాటికి శంకరబోధలు క్రొత్తలగుటచే బౌద్ధమతముదాడి తగ్గలేదు. వారు రాజుల నాశ్రయించి, వారిమూలమున ప్రజలలో హుకుముల చెలాయించుచుండిరి. భవభూతి యజ్ఞములుచేసినవారియింటి బిడ్డ. ఆర్యమతముల ధర్మములనే గతియని నమ్మి వేదక్రియలను నిర్వహించిన కర్మనైష్ఠికుడు. కనుకనే యానాటి యభిరుచులు-ఆచారములు భవభూతికి గర్హ్యములయినవి. తుదకు "తరుచ్ఛాయాధీనం తదపి తపసో యోగ్య మశనం, ఫలంవా మూలంవా తదపి న పరాధీన మిహ వః" అని పాడుకొనుచు నెక్కడనో కొండ గుట్టలలో తన జీవితము గడుప నిశ్చయించుకొన్నాడు. మరియొకటియు కారణము గలదు. ఇతడు స్వయముగా నావేశి. భవభూతి నాటకములలో నగుపడు తన్మయీభవనశక్తి మరియొవరి వ్రాతలయందును గానుపింపదు. వీణాతంత్రివంటి దీతని మనస్సు. ముట్టిన వెంటనే "ఖంగ్" అని మ్రోగును. ఎంతటి సామాన్యదృశ్యమైనను "అపి గ్రావా రోదిత్యపి దళతి వజ్రస్య హృదయం" అని యతనిచే ననిపింపగలదు. సామాన్యులకు మనకు అతని యావేశ మొకసారి బరువుగా తోచును. అది మన కంతటి హృదయము లేని దౌర్భాగ్యమే గాని యామహాకవిదుందికమని గాదు.

ఇతని యావేశమునకు సమగ్రమును తీక్ష్ణదృష్టియు నొకింత యవకాశమును గలిగించినది. ఒక దృశ్యమునుగాని, ఒక విషయమునుగాని మననచేయ నారంభించినచో నెన్ని యబ్దములైనను విడచువాడు గాదేమో యనిపించును. భవభూతివర్ణనలందు సమగ్రములగు బహిరంగవర్ణనములు, సామాన్యహృదయమునకు, ఒక్కొకచోట పరిణత మనస్కులకును దోచని భావరహస్యములు కుప్పలుతెప్పలై యుండును. ఒకటిరెం డుదాహరణములిత్తును.

మాలతీమాధవమున మాలతీ కటాక్షముల వర్ణించుచు మహాకవి

"స్తిమితవికసితానా ముల్లసద్భ్రూలతానాం
మసృణముకుళితానాం ప్రాంతవిస్తారభాజాం,
ప్రతినయననిపాతే కించిదాకుంచితానాం
వివిధ మహమనుభూవం పాత్రమాలోకితానామ్"

ఇందులో మాలతీదృష్టు లెన్నిరీతుల వెడలినవి! ఆమె భ్రూలత లుల్లాసము జెందినవి. మసృణముకుళితము లైనవి. ప్రతినిపాతమునను లజ్జచే కించిదాకుంచితము లయినవి. దీనియందెంత స్పష్టముగా భావములు నిరూపింపబడినదియు సహృదయులు గ్రహింపకపోవరు. "భ్రమిషు కృతపుటాంతర్మండలావృత్తిచక్షుః ప్రచలితతరుణభ్రూతాండవైర్మండయంత్యా"

ఇందు సీతాదేవికనుబొమలతో బాటు భవభూతిశ్లోకమును నడిదిరిగినది. ఇట్టి యుదాహరణము లడుగడుగునకును భవభూతి నుండి దీసి చూపవచ్చును. కొన్నియెడల వస్తుప్రత్యక్షీకరణదాహము సౌందర్యమును గూడ వెనుకకీడ్చి ముందు నిలుచుచున్నది. చూడుడు.

"...వలితకంధర మాననం తత్
వ్యావృత్తవృంతశతపత్రనిభం వహంత్యా"

ఇందు వ్యావృత్తవృంతపదముపమానసమీకరణమునకై వచ్చినదికాని సౌందర్యమునకు గాదని యెంత సహృదయుడైనను చెప్పగలడు.

ఈతీక్ష్ణదృష్టి, ఈభావన యితనియుదారములగు సమ్యక్కములకు తావొసగినదని చెప్పవచ్చును. ఏకాంతమునుండి ప్రతియొక విషయమును సమగ్రముగ నాలోచించి తేల్చుకొన్నవాడగుటచే నితని యనదగు కొన్ని భావములనైనను వాఙ్మయమున నుంచిపోగలిగినాడు. మెట్టనాల్డు మహాశయుడును నీవిషయమును బాహాటముగ వివరించినాడు.

కేవల మనోవేద్యములయి,మాటలచే చెప్పరాని భావరహస్యములకు నీతని కవిత నిధి. ఇది యొకచోట

"అద్వైతం సుఖదుఃఖయో రనుగతం సర్వాస్వవస్థాసు యద్విశ్రామో హృదయస్య యత్ర జరసా యస్మిన్నహార్యో రసః"
అని ప్రేమను నిర్వచించినాడు.

"వ్యతిషజతి పదార్థానాంతరః కోపి హేతుః నఖలు బహిరుపాధీన్ ప్రీతయః సంశ్రయంతే."

అని మానవహృదయ పుస్తకమును సమగ్రముగ దిప్పినాడు.

"స్నేహాశ్చ నిమిత్తసవ్యపేక్షశ్చేతి విప్రతిషిద్ధమేతత్" అని స్వభావవాదమును తరచినాడు. ఇట్లు కేవలము తత్వప్రపంచముపయి దృష్టి నిడి సాగినవాడు భవభూతి. అందులకే ప్రపంచమును సౌఖ్యమును రుచిమాపలేకపోయినాడు. ఇతని కవితలో లలితవర్ణనములు, చప్పల్లాగ్చు భావములు, తల దిరుగజేయు కల్పనలులేవు; మరి యొక్కతునియల బోలు పలుకులు, వేడి నిట్టూర్పులు, కన్నీరు. ఇతని జీవిత మొక దుఃఖాంతనాటకము. ఒకవేళ శృంగారాదిభావములు వర్ణించినను, నందులో మితభాషిత్వము, గొప్పతనము దాగియుండును. ఈ రెండిటి నడుమ నేదో వచింపరాని నిగూఢమగు ఆవేదన ప్రత్యక్ష మగుచుండును. ఇతని జీవితమున శాంతిలేదు. పంజరమున జిక్కి,బయటికి వెళ్లుటకై గింజుకొనుచుండు చిలుకవలె కఠినమానవప్రపంచమున జిక్కి నిష్కృతియాచించు ప్రపన్నజీవి యనుభావ

ములే గోచరించును. భవభూతికి సిద్ధిపయి గొప్ప యపనమ్మకము. చేతికందిన పండు నోటి కందునో యుండదో యని తల్లడిల్లు హృదయ మీతనిది.

"విధాతుర్వ్యాపారః ఫలతుచమనోజ్ఞశ్చభవతు
వికారః కోప్యంత స్తపయతుచ తాపంచతను తే"

బ్రహ్మయొక్క విధానము ఫలించినను మనోజ్ఞ మగునో కాదో, జడత నాపాదిన్నచో, తాపము కలిగించునని యర్థమగునో కాదో యని యాశంకించుకొని తార్కిక శాబ్దబోధలవలె, నతివ్యాప్త్యవ్యాప్తులను నివారించి చెప్ప టీతని యలవాటు. తాను వాకొన్నట్లే యితని శైలి కర్కశగభీరము. కాళిదాసునందువలె చూచినవెంటనే యాకర్షించు భావముగాని, పుష్పితమగు శైలిగాని, లలితముగ చిత్రించిచెప్పు విధానముగాని భవభూతియెడ గానము. ఇతని పలుకు లాచార్యునివలె కఠినముగా మందలించు శిక్షలుగాని సరస గూర్చుండి చెంపచెంప గలిపి వాకొను ప్రియురాలి సల్లాపములు గావు. కవిత్వమును పవిత్రముగ నెంచి, యుపనిషత్తులవలె సత్యమును బోధింప దొరకొన్న మహాత్ముడు. ఇతని నాటకములందలి పాత్రలును ఆదర్శప్రపంచమునుండి దిగివచ్చినవారివలె గానబడుదురేగాని సామాన్యపు మనుష్యులు గారు. స్వయముగా నితనికి ఆవేశ మెక్కువగుటచే తా నేపట్టు వర్ణించుచున్నను సమగ్రముగ దానియందే లయించుటచే పూర్వాపరముల సరిదిద్దుకొను జాగ్రత్తయు, కావ్యసృష్టికి పరిపూర్ణమగు రూపము నిచ్చు నిలుకడయు నంతగా గానరాదు. మహావీరచరితమున ముప్పదియేడు పాత్రలట. భవభూతిని మనము పరిశీలించునపుడు అతనిని ఆవేశియగు కవిగా నర్థము చేసికొన్న నేగాని నాటకకర్తగా తలచినచో మనకు దొరకు పదార్థము చాలతక్కువ. అయిన నీతడు స్వతంత్రకావ్యముల వ్రాయక నాటకములకై యేల పూనెను? ఇది యాకాలపు అభిరుచి యేమో? భవభూతి నాటకకర్తకన్న కావ్యకర్తయై యున్నచో బాగుండెడి దని నాయూహ. ఇతని నాటకములు మూడు-నవి; ఒకటి యాకాలపు సాంఘికాచారముల వల్లడించు కల్పితమగు ప్రకరణము. ఈనాటకముల పూర్వాపరభావమును సరించి కూల్ కర్ మహాశయుఁ డీయంచనా వేసియున్నాడు: "మహావీరచరితమున మానవుని బాల్యము వర్ణింపబడినది. అందు వ్యక్తియొక్క ముగ్ధతయు, పెద్దలయెడ విధేయతయు చక్కగా వర్ణింపబడినవి. రెండవ ప్రకరణమగు మాలతీమాధవమున చంచలమై పాదరసమువలె పరుగిడు యౌవనమును వివరించినాడు. దానిచే గలుగు తొందర, ఆవేశము, రసమును స్వయముగ ననుభవించి యాలోచించు మనస్సు, మానవసంఘమునకు జెందిన ప్రేమ మొదలగు వానినిగురించి వితర్కించుట, వానికై తమ బ్రతుకు నర్పించుట మొదలగునవి వర్ణింపబడినవి. మూడవదియగు నుత్తరరామచరితమున ననుభవముపండిన సంసారిజీవిత మున్నది. ఇందులో లోకవృత్తమున ప్రవర్తించునపుడుండు జాగ్రత్తయు, బాధ్యతయు, గడచిన జీవితమునకై దుఃఖమును జెప్పబడినవి. వ్యక్తి ప్రపంచమందు బాల్యాకృతమగు ముగ్ధతను వహించి పెద్దవారియెడ వినయవిధేయతలు గలిగి, యభిప్రాయములు చేకూర్చుకొనుచు యౌవనమున ప్రవేశించును. అపుడు బాల్యమున నేర్చుకొన్న యభ్యాసములపై తత్త్వము నీడలుచల్లుచుండును. వాడు ప్రపంచమునుండి తల పైకెత్తి చూచి, మానవస్వభావమునకు దగ్గరగానుండునవియు, తత్త్వప్రపంచమునకు గొనిపోవునవియు నగు కొన్ని గుణముల నలవాటుగావించుకొనును. అచటినుండి నిస్సారమగు ప్రపంచమును విడిచి పరీక్షాక్షమములుగాని కొన్ని తత్త్వములు తిరస్కరించి, సత్యస్వరూపమగు నాదర్శప్రపంచమునకు దారి తీయుచున్నాడు. వీరత మొదలగు మహాపురుష లక్షణములు తుదిచూడబడినవి. ప్రత్యాశలు, కోరికలు, ప్రయత్నములు, ఫలచింత మొదలగు ఘట్టములు వాని జీవితమున వర్ణచిత్రములై పరుగిడినవి. అతని యాలోచన లీనాడు పండి పక్వములయినవి. తా మిదివరకు తరించివచ్చిన యెండమావులపయి నిట్టూర్పు విడచి శాంతలలితములగు చూపుల జూచుచున్నాడు. తదతమునయినను సప్రయోజనముగ గావింతునని కృతసంకల్పు డగుచున్నాడు." ఈ మూడు నాటకములయందు ప్రతిబింబితములగు భావములు భవభూతి స్వయముగా ననుభవించినవియే. అతనికి అనుభవము, జ్ఞానము ముదిరిన కొలది పైపయి యుత్కృష్టనాటకముల రచించెనని తలప వీలగుచున్నది.

మహావీర చరితమును రచించునాటికి భవభూతి యప్పుడే చదువుముగించిన స్నాతకుడు. తాను చదివిన లక్షణముల గొంతవర కనుసరింప దలచినాడు. నాటకనియమముల ననుసరించి, రాముని కేవలము వీరపురుషునిగనే చిత్రింప దలచుకొన్నాడు. ఈకాలమున కాతని కింకను సమృద్ధములగు స్వతంత్రాభిప్రాయములు లేవు. లక్షణకారులపయి యాసక్తి, రసమున కంటెగా నుపయోగింపని నియమములపయి పట్టుదలయు నక్కడక్కడ గానుపించును. భాషాదేవి నింకను పరబ్రహ్మముగ ధ్యానింపలేదు. పాత్రముల యాంతరికమన స్తత్త్వమును సమగ్రముగ నిరూపింపలేదు. పరశురాముని పాత్రయం దాద్యంతము కర్కశత గలదు. కవి పోషించిన గుణములకు,వ్యక్తులకు సంబంధము సమీచీనముగ లేదేమో యనిపించును. అయినను నక్కడక్కడ నీతని తత్త్వదృష్టి ప్రత్యక్షమగుచునేయున్నది. ఉత్తరరామచరితమునందువలె ఖండఖండములను రసము జిలుకకున్నను నచ్చటచ్చట హృదయముగలచు భావములు లేకపోలేదు. మాలతీమాధవమునాటికి భవభూతి యౌవనమున నుండెను. భట్టబాణుని భాషాప్రవాహము లోకముల ముంచియెత్తు కాలమది. ఆనాటికే శబ్దాలంకారములయందలి యాసక్తి విజృంభించినది. భవభూతికిని ఏలకో స్వతంత్రుడైనను నీచాపల్యము కొంతవరకు గనబడుచున్నది. ఇతని నిగూఢములగు భావములు, పరిణతములగు సత్యములు సమాధిగల మననచే దెలియదగినవిగాని "సోమరయ్యల"కు ప్రత్యక్షములగునవి కావు. అంతయేమో ర్పెవరికి? అందులకే భవభూతిశిష్యుడగు వాక్పతిరాయడు (ప్రాకృత

చెప్పి విలపించినాడు. కవి స్వతంత్రుడగుటచే మాటలయందు మరుగుమట్టములులేవు. కాళిదాసువలె రక్తమురాక గిచ్చువాడు గాడు. ఇతని ప్రవర్తనలును స్వతంత్రములే. భవభూతి నాట్యమందలి చాపల్యముచే ఆటగాండ్రతో జేరెనని యొక కథ గలదు. ఇతని నాటకములే పరీక్షించినచో మన కట్టివి కొల్లగ దొరకును. రాముడు సీతాదేవిని గురించి పలుకుచు

"ఉత్పత్తిపరిపూతాయాః
కిమస్యాః పావనాంతరైః,
తీర్థోదకంచ వహ్నిశ్చ
నాన్యతః శుద్ధిమర్హతః"

అని గొంతెత్తి ప్రపంచమును సవాలుకు పిలుచుచున్నాడు. పైన కనబరచిన "సతీమపి జ్ఞాతికులైకసంశ్రయాం" అను కాళిదాసు శ్లోకమును దీనిని పరీక్షించినచో వీరిరువురి మనస్తత్వము లెంత భిన్నములో తెలిసివచ్చుచున్నది.

ప్రపంచముతోడి సహవాస మొకత్తెరవంటిది. ఎట్టివారికైన తూలనాడుట స్వభావము. రమణీయమగు కీట్స్ "ఇసబెల్లా" పయి నిప్పులు కెరగు ఖండన బయలుదేరినది. అవిమర్శనయే యతని రక్తము ద్రావినది. భవభూతిమహాకవిపైనను నిట్టివిమర్శనములే బయలుదేరియుండనోపు! అతడు క్రుద్ధుడై వ్రాసిన శ్లోకమే యిందుకు ప్రబలసాక్ష్యము. బౌద్ధమతములో నున్న పవిత్రసిద్ధాంతములు మారిపోయి నటన లయ్యెను. అవి సామాన్యులకే హృదయోద్వేగకరములై యుండె నన్న భవభూతి నడుగవలయునా? అనిట్టూర్పుల ఫలమే కామందకీ పాత్రనిర్వచనమని తోచుచున్నది. కాపాలికులు మొదలగు క్షుద్రులు ప్రబలిరి. హింసలు బలమయ్యెను. అఘోరఘంటుడు, శ్మశానవర్ణనమును నిందుకు ప్రబలసాక్ష్యము. భవభూతియు షేక్స్పియరును (జూలియట్టులో) ప్రేమను వర్ణించిరి. రెండు నాటకములయందలి ప్రేమయును ననేకవిఘ్నముల నెదురునిలిచినదే. రెంటియందును మతనిబంధనయే ప్రణయపరిణతికి కారణము. షేక్స్పియరు మహాకవి "మాంక్" వలెనే భవభూతి కామందకీపాత్రమున్నది. అయిన మాలతీ, జూలియట్టుల మనఃపరిపాకమున కొంత భేదము గలదు. జూలియట్టు సకలమునకన్నను- కడకు ప్రాణమునకన్నను రోమియో నెక్కువగ ప్రేమించుచున్నది. మాలతి కట్లుగాదు. ఆమె తన కన్నను, వరునికన్నను కులీనత నెక్కువగ గౌరవించుచున్నది. ఇది బహుశః భవభూతి మనస్సునందు గల హైందవ సిద్ధాంతాభిమానము గావచ్చును. కామందకి ఈ నాటకమునందలి ప్రధానపాత్రము. ఆమె చాల తెలివిగలది. కార్యము లెన్నడును విఘటించి యెరుగదు. మానవస్వభావమును చక్కగ గుర్తెరిగినది. ఎందునుకసత్య వివాహము గావించుటకు సుకరందుని సిద్ధపరచుటయందును, మాలతీ మాధవుల ప్రేమాభివృద్ధికై యామె గావించు కార్యములయందును కామందకి మనస్సు చక్కగా పరిస్ఫుటమగుచున్నది.

శ్రీకంఠపదలాంఛనుని భావపరిస్ఫూర్తి విరిసి వికసించిన వనచత్వర ముత్తరరామచరితము. ఇందులో నానంద మనుభవింపలేని హృదయము శిలకన్న దీనము. ఈ నాటకము నాటికి కవివయసు కొంత పడమటికి వ్రాలియున్నది. మాలతీమాధవము రచించునాటి కుండిన యుత్సాహశక్తి, జగత్తును లెక్కసేయని గావురుండెతనము అతనిలో తగ్గినవి. మహావీరచరితమునాటి ముగ్ధత లేదు. శరీరమున బలము తగ్గినది. నరములు కార్యశక్తికి సెలవు కాదుచున్నవి. దృశ్యమాన ప్రపంచమును గాంచి సహింపలేడు; విడిపోవను లేడు. కర్తవ్యమును నిర్వహింపలేడు; నిర్వహింపకుండను లేడు. ప్రాపంచికసుఖములపయి వాసన పూర్తిగ లేదు. అరణ్యముల ముక్కుబట్టి మూర్చొను నాత్మశక్తి లేదు. సంఘమును మెప్పించి దానినుండి యభివాదనముల గ్రహింపవలయునను ప్రత్యాశ యున్నది. ప్రక్కలో సంఘమునకు దగినట్లు మారలేని మనస్సున్నది. ఈ రెంటినడుమ నలిగి నీరైనాడు కవి. ఆనీరే నాటకమై పారినది. ఉత్తరరామచరిత మంతయు తత్వమునకు, ప్రపంచమునకు నడుమ కృశియించు ప్రపన్న జీవితమునకు వ్యాఖ్యానమే. లేకున్న రావణసంహారముతో మహావీరచరితమును సమగ్రముగా ముగించిన కవికి మరల నీనాటకము నందుకొను కారణము గానరాదు. ఆనాటికి తని జీవితము దుఃఖమయముగనే మారుట వల్ల మరల తాను విడిచినకథను ముందుకుసాగించి, విషాదగీతముల బాడుకొన్నాడు.

రాముడు శోక యనుభవజ్ఞుడగు రాజకుమారుడు. అతనికి మతసూత్రములపయి యభిమానమెక్కువ. సీతాదేవియం దమితమగు నమ్మకము. జానకీదేవి రామునికయి తన సర్వస్వమును వినియోగించిన ప్రణయైకజీవిని. సీతాదేవిని త్యజించిన యనంతరమున హిరణ్మయమయమగు సీతాదేవిప్రతికృతి నుంచి ప్రేమించుచున్నాడు. భార్యావియోగ మాతని హృదయమున శూలమయినది. అతడు రూపొందిన ధర్మమూర్తి. ప్రజలయొక్క సౌఖ్యమునకయి తన జానకిని, ఆత్మానుభావములను త్యాగము గావించెను. అయినను నివృత్తియందు సంపూర్ణమగు స్వతంత్రము లేనివాడగుటచే నున్మాదియైనాడు.

సీతాపాత్రము మొదటియంకమున ప్రభాతమువలె సంపూర్ణసౌందర్యమున మెరసిపోవుచున్నది. రాజకులోచితమగు గాంభీర్యము, మితభాషిత్వము, స్థితిగోపనము కన్నులగట్టినట్లు ప్రత్యక్షమగుచున్నవి. నిండుగర్భమున నున్న యామెనుచూచి శిలలు ద్రవించినవి. ఆమెయాకారము మనసును వశీకరించు కట్టుయంత్రము. 'కులపెద్ద'లు నేర్పిన గుణములు, భర్తయెడల భక్తివినయములు, ప్రేమ, పరిణతభావముతో దోచు స్త్రీహృదయము వాసించుచున్నవి. సీతాదేవియు, శకుంతలయు నొకవిధమగు భర్తృశాపమునే యనుభవించిరి. రాముడును, దుష్యంతుడును లోకనియమముల ననుసరించియే భార్యల తిరస్కరించిరి. అయిన దుష్యంతుడు శాపమోహితుడు. రాముడన్నో ప్రత్యక్షముగ సీతాదేవిపవిత్రతయందు నమ్మకముగలవాడు. అటులయినను ప్రజల మనోరథపరిపూర్తికయి చేతులార ప్రియురాలి నడవులపాలు జేయుచున్నాడు.

ఉత్తరరామచరితమున కరుణరస మనియు, కొందరు విప్రలంభశృంగార మనియు వాదిం

తురు. మన కీవాదముతో పనిలేదు. వాసంతికనోటనే కవి తన యభిప్రాయమును బలికించినాడు. నాటకమున మొదటనే కరుణరసమున కన భావమగు నిర్వేదమును సూచించుచున్నాడు. కాన భవభూతి యభిప్రాయము కరుణమనియే నేమో! ఎన్నియో నిబంధనలను మీరిన భవభూతికి ఈనియమాతిక్రమణము గొప్పగాదు. నాకునూ నుత్తరరామచరితము విషాదాంతము గాగా కవి సంకల్పించెనేమో యనిపించును. కాని లోకాభిరుచిని బట్టియు, నెంతటి స్వతంత్రునికైనను మానవమాత్రునికి చాపల్యము వీడరానిది గనుకను తన యభిప్రాయము మార్చుకొనక తప్పినది కాదు. వేణీసంహారమునందువలెనే యీనాటకమందును కపటయంక మతికించబడినది.

హృదయమున్న మనుష్యుడంతయు చదివి యానందించవలసినదిది. నిజముగా తన్మయీభావనమే కవికి వలయు నుత్కృష్టసాధనములలో మహత్తరమైనచో భవభూతినాటకమొక్కటే వాఙ్మయమున కలంకారమని చెప్పకతప్పదు. ఈనాటకములోని ప్రతిఘట్టమును, ప్రత్యక్షరమును రేడియోవలె కరుణాలలితమగు భవభూతి మనస్సును ప్రతిచెప్పుచున్నది. ఇతడు సీతారాముల ప్రేమ నభివృద్ధినొందించిన విధములు, ప్రథమాంకములోని చిత్రపట సందర్శనము మనుష్యమాత్రున కెన్నటికి మరపురానివి. కొందరు పండితులు భవభూతికి సంస్కారము లేదన్నారు. అంతకన్నను వారికే కవిత్వమును గ్రహించు నాళములు లేవనుట యుక్తము. ప్రత్యేకము నీ నాటకమునే గురించి యెంతయో వివరింపవచ్చును. విస్తరభీతిచే జారుకొందును. ఈ తన్మయీభావనశక్తి యధికముగ నుండుటచేతనే కల్పనకు సంబంధించిన శక్తు లీతనికి కొరవడినవి. మాలతీమాధవకథ పదియంకములకు దగినది గాదు. తొమ్మిది ఎనిమిది యంకములు కేవలవర్ణనలతో నించినాడు.

భవభూతికి రసపోషణయం దంత సమగ్రమగు దైవశక్తి యున్నదో యంత యౌచిత్యనిర్వహణమునలేదు. కాళిదాసుని నాటకములవలె సర్వతోముఖమగు దృష్టి, పాత్రలకు తగిన పరిస్థితి, సమయమునకు దగిన మాటలు నిందులో లేవు. ఒకొకచోట ప్రారంభించినచో ముందువెనుకలు మాపక బాణుని కాదంబరిలోవలె నొకటే తంపున నేసును. పలుకుచోట కాలపాత్రముల గమనింపడు. మూడవయంకమున లవంగిక దీర్ఘోపన్యాసము నిచ్చుచున్నది. మహాకవి దృష్టి యంతయు మాలతిపయిననే లగ్నము గావించినాడు. ఉత్తరరామచరితమున రెండవ యంకమునకును మొదటిదానికిని చాలయంతరమున్నది. కాలవిషయమున సముచితమగు నేకత కవిచే పాటింపబడలేదు. రాముడు ప్రథమాంకము కడపట సీతాదేవిని అరణ్యములకై విడిచి, శంబూకుని తపస్సును మాన్పించుటకై బయలుదేరినాడు. ఈ మధ్యకాలమున గలుగు కుశలవుల జననము, వారికి బోధన విద్యాభ్యాసము, మేధో విజృంభణము మొదలగునవన్నియును విష్కంభమునందే చెప్పబడినవి. ఈ రెండవయంకమున రంగమున జరుగుదానికన్నను జవనికాంతర్భాగమున గడచిపోవున దెక్కువ. రెండవ యంకమంతయు వర్ణనమునకే వినియోగింపబడినది. దానితో కథాబాహుళ్య మెంతగునో కనిపెట్టలేకపోయినాడు. కడకు చైతన్యము నారోపించుకొని మిగిలిన భాగములన్నియు నొక విష్కంభమున చిమ్మినాడు. ఆరవ యంకమునను నిట్లే యొక దీర్ఘవిష్కంభమున్నది. లక్ష్మణుని యనుభావములు భవభూతి సమగ్రముగ జెప్పించలేదు. రాముడు లక్ష్మణున కాజ్ఞనిచ్చుట, సీతాలక్ష్మణుల ప్రయాణము మొదలగు ఘట్టములు విడువబడినవి. బహుశః అతనికి లక్ష్యము లద్దిందగిలెనేమో? కథను చాకచక్యముతో మార్చు నేర్పులేదు. రామునియందే సంపూర్ణదృష్టి లగ్నమయియుండుటచే లక్ష్మణుని మరచినాడు. ఇంతనాటకమున రెండుసారులే లక్ష్మణుని ప్రవేశమున్నది.

భవభూతికి కాళిదాసువలె సర్వతోముఖదృష్టి తక్కువ. అందుచే దానికి సంబంధించిన పాత్రపోషణ, ఔచిత్యము మొదలగుగుణములును చాలినంత లేవు. ఇతని నాటకములలో నాద్యంతమును నిబిడమై కనబడునది రసానుభూతి యొక్కటే. అదియే మనదృష్టి నాకర్షించునది. ఆయాఘట్టములు పాఠకుని మనస్సును సంపూర్ణముగ వశీకరించుకొనును గాని పూర్వాపరముల విచారించినచో కొరత గన్పించును. అందుకే భవభూతి నాటకకర్త కన్నను కావ్యకర్తయయిన బాగుండెనంటిని. ఆవేశము, తన్మయీభావనము భవభూతివలె పోషించినవాడు సంస్కృత వాఙ్మయముననే లేడని నిస్సందేహముగ జెప్పవచ్చును. "కవయః కాళిదాసాద్యాః భవభూతి ర్మహాకవిః" అన్నారు పెద్దలు.

కావ్యాలంకార చూడామణి

అలంకార ప్రకరణము

బులుసు వేంకటరమణయ్య

హారాదులగు నలంకారములు శరీరము నలంకరించి తన్మూలమున ఆత్మతృప్తిని కలిగించునట్లు ఉపమాదులగు నర్థాలంకారములు కావ్యశరీరము నాశ్రయించి యథార్థముగ కావ్యజీవిత మగు రసమునే అలంకరించు చున్నవి. కావుననే రసమలంకార్యము. కావ్యజీవితము నలంకరింపలేక శరీరాలంకరణమాత్ర పర్యవసితములగు నలంకారములు శవాలంకారములట్లు నిష్ప్రయోజనములు.

కావ్యాలంకార చూడామణిలోని అర్థాలంకార ప్రకరణమునకు మూలము సంస్కృతమున దండ్యాచార్యుడు రచించిన కావ్యాదర్శము.

కావ్యాదర్శమున ముప్పదిరెండర్థాలంకారములు చెప్పబడినవి.[1] చూడామణికర్త యగు పెద్దయకవి ముప్పదిరెండలంకారములను క్రిందివిధమున చెప్పెను:

'వ. అది యెయ్యది యనఁగా[2]—స్వభావాఖ్యానంబును, నుపమయు, రూపకంబును, దీపకంబును, నావృత్తియు, నాక్షేపంబును, నర్థాంతరన్యాసంబును, వ్యతిరేకంబును, విభావనయు, సమాసోక్తియు, నతిశయోక్తియు, నుత్ప్రేక్షయు, హేతువును, నుదారంబును, సూక్ష్మంబును, లవంబును, గ్రమంబును, ప్రేయస్కంబును, రసవంతంబును, నూర్జస్వియు, పర్యాయోక్తియు, సమాహితంబును, నుదాత్తంబును, నపహ్నుతియు, శ్లిష్టంబును, విశేషోక్తియు, తుల్యయోగితయు, విరోధంబును, నప్రస్తుతస్తుతియు, వ్యాజస్తుతియు, నిదర్శనంబును, సహోక్తియు, పరివృత్తియు, నాశీర్వచనంబును, వక్రోక్తియు, * భావికంబును నను నర్థాలంకారములు ముప్పదిరెండుప్రకారంబులై వర్తిల్లు.' [చూడా. ౫-౩]

దండి చెప్పని 'ఉదారము' ఇం దధికము; కావ్యాదర్శములో లేని 'వక్రోక్తి' క్రొత్తగ చేర్పఁబడినది.

పయి యలంకారముల కిందు లక్షణోదాహరణములు మాత్రము ఈయఁబడినవి. సమన్వయపద్ధతి వివరింపఁబడలేదు.

ఉన్నవి ఒకటయినను కొన్ని లక్షణోదాహరణము లుచితరీతిని లేవు. విద్యార్థులయొక్కయు, జిజ్ఞాసువులయొక్కయు సౌకర్యార్థ మట్టివాని యున్నరూపు, ఉండవలసిన పద్ధతియు నీ వ్యాసమున వివరింపఁబడును. లక్షణము లన్నియు ఛందోనిబద్ధములగుటచే సులభముగ బోధపడుటకయి అవియన్నియును ఇందు సంగ్రహింపఁబడును.

౧. స్వభావాఖ్యానము, లేక జాతి:

జాతి, గుణ, ద్రవ్య, క్రియ లున్నవున్నట్లు ఇంపుగఁ జెప్పఁబడిన స్వభావాఖ్యానము (జాతి). జాతి – గోవు మొదలగువాని యం దుండెడి గోత్వము మొదలగునవి (అనేక పదార్థములం దుండు ధర్మము). గుణము – రూపము మొదలగునవి. ద్రవ్యము (ప్రత్యేక వ్యక్తినే బోధించునది)– మదరాసు, హిమాలయము మొదలగునవి. క్రియ – వచ్చుట, పోవుట, జీవించుట మొదలగునవి. ప్రపంచములోని పదార్థజాల మంతయు నీ నాలుగు తెగలలో దేనియందైన నను చేరుచుండును.

జాతి, గుణ, క్రియా, ద్రవ్యముల వివిధ స్వరూపమును వివరించునది స్వభావోక్తి యని మూలమందలి లక్షణము. అలంకార సామాన్య లక్షణము చమత్కారమును కలిగించుట. కాఁబట్టి అనువాదమునఁ గల 'ఇంపుగ' అను పదము పయి అభిప్రాయమును స్పష్టపఱచు చున్నది.

౨. ఉపమ.

గుణ, క్రియాది ధర్మములచే స్ఫుటముగ నుపమానోపమేయములకు సామ్యమును జెప్పిన ఉపమాలంకారము. వర్ణింపఁబడునది ఉపమేయము (వర్ణనవిషయము). పోటి తేఁబడిన అప్రస్తుత ముపమానము.

పయి లక్షణము మూలాభిప్రేతము. అనువాదమున 'గుణ, ధర్మ, కర్మముల నుల్బణమయ్యెడు వస్తువునకుఁ బరువడిఁ దుల్యప్రణయనముఁ జేయుటెయ్యది గణుతింపఁగ దాని నుపమగా బహువిధులన్ (౫-౬)' అని ఈయఁబడిన లక్షణము చాల అస్పష్టముగ నున్నది.

ఉపమానిరూపణ మొనరిచిన మూలగ్రంథమున ఉపమాదోషములు చర్చింపఁబడినవి. అందు తొలుత

"న లింగవచనే భిన్నే
న హీనాధికతాఽపి వా,
ఉపమాదూషణా యాలం
యత్రోద్వేగో న ధీమతామ్"

అని చెప్పఁబడినది.

'సహృదయ హృదయములకు ఉద్వేగము కలుగనిచో ఉపమానోపమేయములు భిన్నలింగములలోను, భిన్నవచనములలోనుగూడ ఉండవచ్చును. అచట సమానలింగ, వచనకత్వనియమము వర్తింపదు. అట్లే అట్టిచోట్ల ఉపమానోపమేయము లొకదానికంటె నింకొకటి న్యూనము, నధికముగూడ (సమానముకాక) కావచ్చు'నని పై మూలమున కభిప్రాయము.

ఉపమానోపమేయములు విభిన్నలింగ, వచనముల వయి యున్నను, ఉపమాసాధక మగు సాధారణ ధర్మము రెండిటియందును సమన్వయింప వీలుండినఁ జాలును. అప్పుడు సహృదయుల కుద్వేగము కలుగదు. ఈ యాశయమును పెక్కుఱు అంగీకరించియున్నారు. కావున 'హారే స్తనురివ నేత్రే నీలోత్పలదల

---

౧. కావ్యాదర్శము, ద్వితీయ పరి. ౪-౭.

౨. 'అవి యెయ్యవి యనఁగా' అని దిద్దుకొనవలెను.

* సంకరము వివరింపఁబడినను ఈ పట్టికలో నీయఁబడలేదు.

స్పర్థినీ' అను సంస్కృతోదాహరణము సరిపడుచున్నది [విష్ణువు దేహమువలె కన్నులును నల్లగలువతో సాటియైనవి అని పయి సంస్కృతమున కర్థము]. ఇచటి సాధారణ ధర్మవాచకపదము 'నీలోత్పల దల స్పర్థినీ' అనునది. ఇచటి ఉపమేయము నేత్రపదము [నపుంసకలింగము; ప్రథమా ద్వివచనము]; ఉపమానము తనుశబ్దము [స్త్రీలింగము; ప్రథమైక వచనము]. పయి పదములు రెండును విభిన్నలింగ వచనకములు. అట్లయినను సాధారణ ధర్మ ప్రతిపాదక పదము రెంటను సమన్వయించుచున్నది. అది ఉపమేయవిశేషణ మగుచో నకారాంత నపుంసకలింగ ప్రథమాద్వివచన రూపమగును; ఉపమానవిశేషణమగుచో ఈకారాంత స్త్రీలింగ ప్రథమైకవచనరూప మగును. కావున ఇచటి యుపమ నిర్దుష్టము.

పయి సంస్కృతశ్లోకములకు క్రింది యాంధ్రానువాదము కలదు.

'లింగంబుల, వచనంబుల
భంగులు హీనాధికతల పాటియు వీడ్పా
టుం గదిసిన నుపమకు నిం
పుం గలుగం జేయునం(డ్రు) బుధులు వితోక్తిన్.
[కావ్యా. ౫-౧౦]

లింగ, వచనముల పద్ధతియు, హీనాధికతల పద్ధతియు వీడ్పాటును పొందిన- అనఁగా నియమమును తప్పిన ఉపమకు ఇంపు కలుగునను నంశ మనువాదమువలన తెలియుచున్నది. 'వీడ్పాటు కలిగినను' అనునర్థమే అపేక్షితము. అది యిచట అస్పష్టము. నియమము తప్పినను తప్పులే దనుటకు బదులుగ 'ఇంపుం గలుగఁ జేయు' ననుట సరికాదు.

భిన్నలింగ, వచనములకు మూలమునఁ గ్రిందియుదాహరణము లీయఁబడినవి.

'స్త్రీవ గచ్ఛతి షండోఽయం
వక్త్యేషా స్త్రీ పుమానివ,
ప్రాణా ఇవ ప్రియోఽయం మే
విద్యా ధన మివార్జితా.'

పయిదానికి పెద్దయకవి యనువాదము-
'అరుగుచున్నాఁడు పేడివాఁ డతివపోలెఁ

ప్రాణములు నాకు నీతఁ; డుపార్జితార్థ
మిన్ని విద్యలు (ననినను సొనఁగు నుపమ.)'

తెలుఁగులోవలె సంస్కృతమునఁ గ్రియలకు లింగములఁ బట్టి రూపములమార్పు లేదు. కాన 'గచ్ఛతి', 'వక్తి' అను క్రియలు ఉభయాన్వయులు.

'ప్రాణా ఇవ ప్రియోఽయం మే' అనునది వచనభేదమున కుదాహృతి. ప్రాణశబ్దము నిత్య బహువచనాంతము. దాని కెప్పుడును ఏకవచన ముండదు. కాన ఇచట వచనదోషము లేదు.

'విద్యా ధనమివార్జితా' అనునది భిన్న లింగోదాహృతి. ధనశబ్దము నియతనపుంసక లింగము కావున దాని ననుసరించి 'యథా ధన మార్జితం, తథా విద్యా ఆర్జితా' అని సమన్వయము చేసికొనవలెను. కాని యిట్టివి చాల అరుదు. పెద్దల ప్రయోగములే సమర్థనీయములు!

పయి యంశములనుబట్టి 'అరుగుచున్నాఁడు పేడివాఁ డతివపోలె; పలుకుచున్నది పురుషునిపగిది నింతి; ఉపార్జితార్థ మిన్ని విద్యలు' అను నాంధ్రోదాహరణములు సరిగా లేవని చెప్పవలెను.

న్యూనాధికతల కుదాహృతులు మూలానువాదములం దొకేరీతి నుచితముగనే యున్నవి.

3. రూపకము:

మూలమున 'ఉపమైవ తిరోభూత భేదా రూపక ముచ్యతే' అని కలదు. ఉపమానోపమేయములకుఁ గల భేదము గోచరింపనిచో- అనఁగా కప్పఁబడి, యవి రెండు నభిన్నములగుచో రూపక మగునని అభిప్రాయము.

అనువాదమునందు మాత్రము ఇది క్రింది రీతిని క్లిష్టముగఁ జెప్పఁబడినది.

ఉపమానంబునకును, న
య్యుపమేయంబునకురూపయోజన మేకో
ల్లపితమయి వెలుఁగు నెచ్చటఁ
బ్రపంచితమురూపకంబు బహువిధలీలన్.'

'ఉపమానోపమేయములకు రూపయోజన మేకోల్లపిత' మనుచో కర్త్రభిప్రాయమేమో

భ్రాంతిమంతము

కావ్యాదర్శమున నీ యలంకారము లేకున్నను, పెద్దయకవి అలంకారపట్టికలో దీని నీయకున్నను రూపకనిరూపణ సందర్భమున వివరించెను.

లక్షణము—

'కవిసమ్మతి వాదోక్త
ప్రగణానుభవంబు భ్రాంతిపదమగుఁదత్సం
భవమయ్యెడుదానికిఁ బే
రవిరళముగ భ్రాంతిమంత మనఁగాఁబరఁ
గున్.

'భ్రాంతివలన నుపమేయమునందు ఉపమానబుద్ధి కలిగినచో భ్రాంతిమదలంకారము' అని పయిలక్షణపద్యము నభిప్రాయము.

౪. దీపకము:

జాతి, గుణ, క్రియా, ద్రవ్యములలో నేదేని యొకటి ఒక్కయెడనే యుండి ఆ వాక్యములోని తక్కినపదములతోఁగూడ సమన్వయించినచో (వాని కుపకారక మగుచో) దీపక మగును. అది ఆదిగతము, మధ్యగతము, అంతగతము నని ముత్త్రివిధములు. ఇది మూలమందలి లక్షణము. అనువాదమున జాతిగుణాదులకు బదులు 'క్రియాపదమయిుండె కారకమొండెన్' అని చెప్పఁబడినది. అది యుచితముగ లేదు.

౫. ఆ వృ త్తి :

చెప్పినదానినే పెక్కుసారులు చెప్పుట ఆవృత్తి. అది శబ్దావృత్తి, అర్థావృత్తి, ఉభయావృత్తి యని మూఁడు విధములు.

అనువాదోదాహరణములలో శబ్దోభయావృత్త్యుదాహృతులు తారుమారయినవి. 'అరులు అమరదీర్ఘికలలోఁ గ్రీడింతురు; తత్పురపరిఖాతాయత సరసులలో క్రోడసంతతి క్రీడించు' ననునది ఉభయావృత్త్యుదాహరణము. ఇచట శబ్దమునకేగాక అర్థమునకును ఆవృత్తి కలదు.

'ధరణివరాహంబగు పతి ధరణి వరాహంబువోలె' అనుచోట ఆవృత్తి శబ్దములకే గలదు. ఇచటి అర్థములు వేఱు. కావ నిది

౬. ఆ క్షే ప ము :

'ప్రతిషేధోక్తి యాక్షేపము. అది కాలములనుబట్టి (భూత, భవిష్య, ద్వర్తమానములనుబట్టి) మూఁడు విధములు.' అని మూలలక్షణము. ప్రతిషేధ ముండునట్లు చమత్కారముగఁ జెప్పుటయే ఆక్షేపము. యథార్థమగు నిషేధ మాక్షేపముకాదు. అచట చమత్కారము ఉండదు. అనువాదమున 'తొడఁగిన కృతకృత్యంబుల నడఁచు నిషేధోక్తి యాక్షేపమగునని' మూలమే అనుసరింపఁబడినది. ఉదాహరణముమాత్ర ముచితముగ లేదు. అందలి "వీరభార్యలు భర్తల 'కాహవంబున వారక విశ్వభూవిభుని వాలున కగ్గముగాకుఁ' డని రోఁజెగెంచుట" యథార్థనిషేధ మగును. ప్రతిషేధోక్తి కాదు.

౭. అర్థాంతరన్యాసము :

ఒక యంశమును జెప్పి దానిని సమర్థించుటకు వేఱొక యంశమును కూడ నిబంధించిన అర్థాంతరన్యాస మగును. ఈ సమర్థ్య, సమర్థకములకుఁ గల సంబంధము సామాన్య, విశేష భావరూపము గాని, కార్యకారణ భావరూపము గాని కావలెను. ఇచటి మూలోదాహరణములు సామాన్య, విశేషభావ విలసితములయి యున్నవి.

అనువాదమునఁగల

'క్షమలో వేఁడనివారికేనియును వి
 శ్వక్ష్మావిభుం డిచ్చు న
చ్చముగా వొచ్చెములేని సంపదల శ
 శ్వత్సర్వలోకాశ్రయ
త్వము, నైజంబుగ నట్లకాదె తలఁపన్
 వాంఛార్థహీనస్ఫుర
త్కమలోజ్జృంభణకల్పనంబు రవికిన్
 కర్జంబు మిన్నందియున్.'

అను నర్థాంతరన్యాసోదాహరణము సరికాదు. ఇచటి సమర్థ్య, సమర్థకములకు సామాన్య విశేషసంబంధము కాని, కార్యకారణ సంబంధము కాని లేదు. అర్వాచీనాలంకారికుల మతమున నిట దృష్టాంతాలంకారము కలదు. ఆ యలంకారము మూలమున లేదు. మూలమున లేకున్నను పెద్దయక వి నిరూపింపఁ దలఁచినచో దృష్టాంతలక్షణమును తెల్పి దీని నుదాహరించుట యుచితము. 'విశ్వేశ్వర రాజు కోరనివారికి సయితము వొచ్చెములేని సంపదల నిచ్చును; ఉదారుల కెప్పుడును కోరకుండఁగనే ఒసఁగుట పరిపాటి' అను నీమాదిరి యుదాహరణమే అర్థాంతరన్యాసమున కనుగుణము.

౮. వ్యతిరేకము :

ఉపమానోపమేయములకుఁ గొంత భేదమున్నట్లు తెలిపిన వ్యతిరేకము. వ్యతిరేకమున ఉభయసాధారణమగు ధర్మము వాచ్యమైనఁ గావచ్చును; వ్యంగ్యమయినను క్షతి లేదు. ఇది మూలాభిప్రేతమగు లక్షణము. అనువాద లక్షణము—

'అమరఁగ శబ్దార్థంబులు
క్రమతుల్యము లయ్యె భేదకథనముచే వ
ర్ణ్యము నతిరిక్తముఁ జేయుట
నమితవ్యతిరేకమనఁగ నగుఁ బలుకుబడిన్.'

ఈ లక్షణము స్పష్టముగ లేదు.

౯. విభావన :

కార్యోత్పత్తికి లోకప్రసిద్ధమగు కారణమును విడిచి వేఱొక కారణమును జెప్పినను, లేదా కారణమును చెప్పకున్నను విభావన యగును. లక్షణానువాదము—

'సహజ విఖ్యాత హేతువు జాఱవిడిచి
కారణాంతరకల్పనకథన మొండెఁ
గామవిహితస్వభావసంగతియ యొండె
నమరఁ బల్కు విభావన యనఁగఁ బరఁగు'

ఇందలి మూఁడవపాద మస్పష్టము. ఉదాహరణమును సరిగా లేదు.

౧౦. సమాసోక్తి :

ప్రస్తుత మగు నొక విషయమును మనస్సున నిడికొని దానికి సమానమగు నప్రస్తుతమును చెప్పుట సమాసోక్తి. ఇచట అప్రస్తుతము వాచ్యము; ప్రస్తుతము వ్యంగ్యము (అర్వాచీనాలంకారికుల మతమున నిది అప్రస్తుతప్రశంస).

పెద్దిరాజు చెప్పిన లక్షణము—

'తగు వినిహితార్థగర్భిత
యగు నన్యార్థోక్తిగతి సమాసోక్తి యగున్
సుగమార్థగోపనముచే
నెగడిన నన్యాపదేశనియతిం బరయున్.'

౧౧. అతిశయోక్తి :

వర్ణనీయమునందలి విశేషమును లోకోత్తర మగునట్లు వర్ణించుట అతిశయోక్తి. అన్ని యలంకారములలోను ఇదియే ప్రధానమని మూలమున నిట్లు చెప్పఁబడినది.

'అలంకారాంతరాణామ
ప్యేక మాహుః పరాయణమ్,
వాగీశమహితా ముక్తి
మిమా మతిశయాహ్వయామ్.'

ఇది యాక్రిందిరీతి ననువదింపఁబడియున్నది.

'ఉల్లసితాలంకృతులకు
నెల్లఁ బరాయణము కవులకెలమి యనఁగ లో
భిల్లుం జెక్కు తెఱంగులఁ
జెల్లుం బోరి నేకపదముచే నొడఁగూర్పన్'

౧౨. ఉత్ప్రేక్ష :

చేతనాచేతనముల స్వాభావికస్థితి చమత్కారముకొఱకు వేఱొకరీతిని వర్ణింపఁబడిన ఉత్ప్రేక్ష యగును. ఉపమానమునందలి గుణక్రియాదిధర్మసంబంధముచేత ఉపమేయమును ఉపమానముగా నూహించుట ఉత్ప్రేక్షయని భావము.

మూలలక్షణము—

'అన్యథైవ స్థితా వృత్తి
శ్చేతన స్యేతరస్య వా,
అన్యథోత్ప్రేక్ష్యతే యత్ర
తా ముత్ప్రేక్షాం విదుర్యథా.'

అనువాదము—

'అలవడ శబ్దార్థములకుఁ
జెలువంబగు నన్యకల్పితి సృజియించి సము
జ్జ్వలదుత్ప్రేక్షా వ్యంజన
ములచే నుత్ప్రేక్ష యనఁగ మొనయుం
 గృతులన్.

అనువాదలక్షణము మూలలక్షణమువలెఁ గాక చాల అస్పష్టముగ నున్నది.

మూలోదాహరణము—

'మధ్యందినాతపతప్తములగు గజములు సూర్యునిపయి అలుకచే తత్పక్షులగు కమలములను పెకలించుటకో యనునట్లు సరస్సునఁ బ్రవేశించుచున్నవి.' అని.

స్నాన, పానములకును, తామరతూండ్లఁ దినుటకును ఏనుఁగులు జలావగాహన మొన రించుట స్వభావము; ఇచట ఆ స్వాభావిక విషయము వైరమును సాధించుకొనుటకో యనున ట్లూహింపఁ (ఉత్ప్రేక్షింప) బడినది. తెలుఁగున మాత్రము—

'కొరలు చళుక్యవిశ్వవిభు
కేతువరాహము నవ్యభీతి కృ
త్యగురుతరకృత్యమందు నొక
కొందఱు, కొందఱు వైరివాహినీ
నిరుపమమృత్యువందు, రిటు
సేనయినన్ రిపురాజమండలా
హరణము సేయ వేఁడి పాలు
పారెడి రాహువుగాఁ దలంచెదన్.'

అని యుదాహరింపఁబడినది. ఇయ్యది అప హ్నుత్యుదాహరణము కాని ఉత్ప్రేక్షోదా హరణము కాఁజాలదు. కాని

'గజభుజగాదులదెసఁగల
గుజిబిజికింగాక వీఁకుకొన్న దిక్కోలెన్
భజియించి నిలిచె వలపటి
భుజమున విశ్వేశ్వరునకు భూపతి ప్రీతిన్.'

అను నుదాహరణాంతరము మాత్రము ఉచిత రీతి నున్నది.

౧౩. హే తు వు :

క్రియారూపమగు నర్థమును సాధించు కారకమును, వస్తుజ్ఞానరూపమగు నర్థమును సాధించు జ్ఞాపకమును [రెంట నేదేనొకటి] హేతువులుగా వర్ణింపఁబడినచో హేత్వలంకార మగును. 'కారక, జ్ఞాపకౌ హేతూ' అనునది మూలమునందలి లక్షణము.

అనువాదమునఁగల—

'కారకమును గ్రియయొను న
ర్థారంభంబునకు బీజమగు నేమిట నిం
పార నది హేతు వనఁజను
భూరిప్రతిభావి శేషములఁ జెక్కరయన్.'

అను లక్షణమున 'జ్ఞాపకము'నకు బదులు క్రియ యుండుట యుచితముగా లేదు.

౧౪. ఉ దా ర ము :

ఉదారాలంకారము మూలమున లేదు. ఇంతే కాదు, మఱియెందును చూడామణిలోఁ జెప్పఁబడిన ఉదారాలంకారము కానరాదు, కష్టపడి యార్జించిన ధనము నితరులకు త్యాగ మొనర్చుట తల్లక్షణమని పెద్దయ గ్రాయుచున్నాఁడు-చూడుడు :

'ఆయాసోపార్జితము, న
దేయమును మనోహరాభిధేయమ్మను శ్ర
ద్ధేయము నగు ధన మొసఁగు ను
పాయ ముదారంబునాఁగ నవనిం బర్వెన్'

మీఁది యౌదార్యము నాయకున కుండవలసిన ఉత్తమగుణములలో నొకటి. కావ్యగుణమగు నౌదార్యము (ఉదారత) దీని కత్యంత విలక్షణము. పానకమునఁ బుడకవలె నీ యుదారత అలంకారములలో నెట్లు చేరినదో ?

౧౫. సూ క్ష్మ ము :

అభిప్రాయమును తెలియఁజేయు చేష్టల చేతను, అంగవికారములచేతను అభిమతార్థమును బోధించుట సూక్ష్మము. ఆ యభిప్రాయము వ్యంగ్యమగుట సూక్ష్మబుద్ధులకే కాని అల్పబుద్ధులకు తెలియరానిది. కావుననే అలంకారనామ మన్వర్థమగుచున్నది.

౧౬. ల వ ము:

కొంచెము ప్రకటితమయిన యంశమును వేఱొకదానిచే (మిషచే) కప్పిపుచ్చుట లేశమగును. అర్వాచీనాలంకారికుల మతమున నది ఛేకాపహ్నుతి.

౧౭. క్రమము :

తొలుతఁ గొన్ని పదార్థములను జెప్పి ఆ క్రమము ననుసరించియే పిదపఁ జెప్పఁబోవు పదార్థములను సమన్వయించినచో క్రమాలంకార మగును. సంఖ్యానము, యథాసంఖ్యము అనునవి దీనికి నామాంతరములు.

అనువాదమునఁ గల—

'ఉపమానము నుపమేయము
నుపమల పరిపాటి తప్పకుండఁగనొడువన్
నిపుణత్వము క్రమమునఁ జనుఁ
బ్రపటుప్రఖ్యాతశబ్దపంక్తులచేతన్.'

అను లక్షణమునుబట్టి క్రమాలంకారమున ఉపమానోపమేయముల క్రమమే అపేక్షితమని తెల్లమగుచున్నది. మూలమున నీసంగతి లేదు. అర్వాచీనాలంకారికుల మతమునుబట్టి చూచినను క్రమసమన్వయపద్ధతి యున్నంతనే క్రమాలంకారమగునని తెలియుచున్నది. కావున చూడామణిలక్షణము సరికాదు.

౧౮. ప్రేయస్సు :

భావము లభివ్యక్తము లగునట్లు ప్రియతరముగ వర్ణించుట ప్రేయోఽలంకారము.

౧౯. రసవదలంకారము :

రసము లుచితరీతి వ్యక్తములగునట్లు వర్ణించిన రసవదలంకారమగును.

రసము ప్రధానమయినను అప్రధానమయినను రసవదలంకారమనియు, భావము ప్రధానమయినను అప్రధానమయినను ప్రేయోఽలంకారమనియు దండి మొదలగు ప్రాచీనాలంకారికుల అభిప్రాయము. అర్వాచీనాలంకారికుల మతమున అప్రధానములగు రస, భావములు క్రమముగ రసవత్ప్రేయోఽలంకారము లగును.

చూడామణియందు భావ, రస ప్రకరణములందు అర్వాచీనాలంకారికుల మతే మనుసరింపఁబడినది. కాన అలంకారవివేచనమునను తన్మతమునే అనుసరించుట శ్రేయము. కాని యిచట తన్మతవిరుద్ధముగ ప్రాచీనుల మతమునే అనుసరించుట ఉచితము కాదు.

మూలోదాహరణమును బట్టియు, చూడామణ్యుదాహరణమును బట్టియు హాసమాత్ర ప్రతిపాదనమున హాస్యరసమగునట్లు తెలియుచున్నది. అర్వాచీనుల మతమున నివి హాస్యోదాహృతులు కాఁజాలవు.

కరుణాదిరసముల నుదాహరించు సందర్భమున ననువాదమున 'విమతినికరముఁ గరుణంగనుగొని కాచుట' విశ్వేశునికి 'సైజము'; [కరుణమునకు]. 'నిరతోత్సాహంబు విశ్వప్రభుక రొప్పన్'; [వీరరసమునకు] 'భీతిన్ వెఱతురు'; [భయానకరసమునకు]. 'సమధికముగ నచ్చెరు వచ్చుముగా......' [అద్భుతరసమునకు] అనురీతి వర్ణనములు కనఁబడుచున్నవి. ఆయా వర్ణనములలో పయి స్థాయి భావబోధక పదములు తప్ప రసప్రతీతిజనకములగు విషయములు వేఱు కానరావు. కరుణాది పదప్రయోగ మాత్రమున రసస్ఫూర్తి కలుగదు. దానికిఁ గావలసినది విభావాది

భావసామగ్రి. స్థాయిపదప్రయోగము రస ప్రతీతి కత్యంతము అననుగుణము. మూల మునందలి యుదాహరణము లుచితరీతిని గలవు. ఉదాహరణవివరణసందర్భమునసే స్థాయిపదప్రయోగము సందర్భము ననుసరించి యొనరింపఁబడినది.

౨౦. ఊర్జస్వి :
అహంకారమును ప్రకటించు వర్ణన మూర్జస్వి.

౨౧. పర్యాయోక్తము :
కావలసిన సంగతిని చెప్పక దానిని ప్రకారాంతరమునఁ దెలిపినచో పర్యాయోక్త మగును.

మూలలక్షణము—
'అర్థ మిష్ట మనాఖ్యాయ
సాక్షాత్ తస్యైవ సిద్ధయే,
యత్ ప్రకారాంతరాఖ్యానం
పర్యాయోక్తం తదిష్యతే.'

ఆంధ్రానువాదము—
'కార్యార్థకల్పితచేఁ ద
త్కార్యార్థప్రాప్తికొఱకుఁ గల్పించిన మా
ర్గుర్వ్యయుత భాషితంబది
పర్యాయోక్తంబు నాఁగఁ బరగుం గవితన్.'

చూడామణిలోని పయి లక్షణమంత స్పష్టముగా లేదు.

మూలానువాదములందలి యుదాహరణములు రెండును ఒకేరీతి నున్నవి. అర్వాచీనాలంకారికుల మతమున నివి 'వ్యాజమున నిష్టసాధనరూప'మగు పర్యాయోక్తిభేదమునకే ఉదాహరణము లగుచున్నవి.

౨౨. సమాహితము :
ఒకపనిని చేయఁ దలఁపుకొనఁగా దైవవశమున దాని కనుకూలమగు సాధనము లభించుట సమాహితము.

౨౩. ఉదాత్తము :
అభిప్రాయమునైనను, ఐశ్వర్యమునైనను లోకోత్తరమగు గొప్పదానినిగా వర్ణించిన ఉదాత్తమగును.

౨౪. అపహ్నుతి :
స్వాభావికమగు ధర్మమును కప్పిపుచ్చి ఏదయిన వస్తువునందు వేఱొక వస్తువుయొక్క ధర్మమును వర్ణించిన అపహ్నుతి యగును.

౨౫. శ్లిష్టము :
ఒక్కటే వాక్యము అనేకార్థములను బోధించిన శ్లిష్టము.

౨౬. విశేషోక్తి :
ప్రస్తుతార్థమునకు బలమును కూర్చుట కొఱకే జాతి గుణ క్రియాదుల న్యూనత వర్ణించుట విశేషోక్తి యగును.

చూడామణియందలి—
'జాతిక్రియాగుణాదుల
యూతత హీనత్వకథన మలవడు నెచటన్
బ్రీతివిమ యేతరార్థ
స్ఫీతత్వై యదియ తగు విశేషోక్తియనన్'.

అను లక్షణములోని 'ప్రీతివిమయేతరార్థ స్ఫీతత్వై' యనుచోట 'ఇతర' అనుటకంటె 'ప్రకృత' అనునర్థమిచ్చు పదము ఉపయోగింపఁబడుట యుచితము. లేదా, ఇతరమనఁగా అప్రస్తుతేతరము (జాత్యాద్యతిరిక్తము) ప్రస్తుత మనియైన అర్థము చెప్పవలెను.

౨౭. తుల్యయోగిత :
వర్ణనీయమును కొనియాడుటకుఁ గాని, నిందించుటకుఁగాని ఆయా విషయములలో నుత్కృష్టము లగు వస్తువులతో (అప్రస్తుతములతో) సమానముగ వర్ణించుట తుల్యయోగిత. ఈయంశము క్రింది చూడామణిలక్షణమున స్పష్టముగ లేదు.

చూడామణిలక్షణము—
'ఖ్యాతగుణంబులచే ను
ద్ద్యోతితసదృశోక్తి తుల్యయోగిత యగుఁ బ్ర
స్తుతస్తుతి, నిందనములు
జాతీయముగాఁగఁ జెప్పఁ జనునండ్రు బుధుల్.'

అర్వాచీనుల మతమున నిది తుల్యయోగితా తృతీయభేద మగుచున్నది.

౨౮. విరోధము :
ప్రస్తుతమును ఉత్కృష్టముఁ జేయుటకొఱకు విరుద్ధములగు పదార్థములకు సంబంధమును కల్పించుట విరోధ మగును.

'తమలో నొంటను రెంటఁ బ
దములకు సంభావితార్థదర్శన మెచటన్
గ్రమమున విరుద్ధమగు నది
యమరువిరోధంబునాఁగనయ్యెడలన్నొ'

అను నాంధ్రలక్షణమున మీఁది యాశయము స్పష్టముగ లేదు.

౨౯. అప్రస్తుతస్తుతి‡:
ప్రస్తుతార్థనిందను మనస్సులో సంకల్పించి అప్రస్తుతార్థమును కొనియాడుట అప్రస్తుత ప్రశంస. మూలలక్షణము— 'అప్రస్తుతప్రశంసా స్యా దప్రకాంతేషు యా స్తుతిః' అని- తెలుఁగున నీవిషయము స్పష్టముగ లేదు; అక్కఱలేని యంశము కొంత ప్రస్తుతింపఁబడినది. చూడుఁడు:

'వివిధసేవాదికంబుల విసువుచేత
నడరి యప్రస్తుతస్తుతి యనఁగఁబరఁగు
ననుచితార్థప్రశంసన మయ్యు నదియు
నొనరు నొక్కొక్కచోటను నొప్పనొసఁగు'

ఇచట సమన్వయమును కుదురుటకష్టము. ఈయలంకారమున కుదాహరణముగనిందు

'కస వశనంబు, పేయ ముద
కంబు, విహారము కానలోపలన్,
వసుమతి శయ్యప, ట్లూరుల
వంకఁ జరింపమి సంతసం బిలన్,
పసులకునెల్ల వృత్తి, జన
పంక్తులకైన నభీప్సితేందిరా
వసుమతియైన విశ్వజన
వల్లభుదృష్టియ వృత్తి నిచ్చులున్.'

అను పద్య మీయఁబడినది. ఇది ఏవిధముననుఅప్రస్తుతప్రశంసోదాహరణము కాఁజాలదు. ఇందు ప్రస్తుతము వ్యంగ్యముగ లేదు; దాని నిందయు నిచట లేదు.

౩౦. వ్యాజస్తుతి :
ఏదేని నిందింపఁబడినట్లు కనఁబడినను యథార్థమున కొనియాడఁబడునో అది వ్యాజస్తుతి యనఁబడును.

౩౧. నిదర్శనము :
కార్యాంతరప్రసక్తమగు విషయము తనకు సమానమగు మంచినిగాని, చెడ్డనుగాని లోకమునకు బోధించునట్లు చెప్పుట నిదర్శనము.

౩౨. సహోక్తి :
గుణ, క్రియా, ద్రవ్యాదులకు పరస్పరము సహార్థకపదయోగమున సంబంధముకూర్చివర్ణించుట సహోక్తి.

---

‡ ముద్రణమున 'అప్రస్తుత స్థితి' అని పడినది. అది అచ్చుపొరపాటు.

33. పరివృత్తి :
న్యూనము, అధికము, సమానము నను వస్తువులకు పరస్పరము మార్పు వర్ణించుట పరివృత్తి.

34. ఆశీర్వచనము :
కోరఁదగిన యర్థమున సభాశంసనముగాని ప్రాప్తిచ్ఛాప్రకటనముగాని ఆశీరలంకారము.

35. వక్రోక్తి :
ఈ యలంకారము మూలమున లేదు. అలంకారాంతరచర్చాసందర్భమున దండి శ్లేషము వచనభంగిరూపములను నన్ని వక్రోక్తులందును ఉండి చమత్కారమును కలిగించుచున్నదని చెప్పెను. వక్రోక్తి యనఁగా అతని మతమున అతిశయోక్తి; స్వభావోక్తికంటె భిన్నములగు నలంకారము లన్నియును వక్రోక్తులనియే- అనఁగా అన్నింటియందును అతిశయవర్ణన ముండుననియే అతని మతము. చూడుఁడు :

'శ్లేషః సర్వత్ర పుష్ణాతి
ప్రాయో వక్రోక్తిషు శ్రియమ్,
భిన్నం ద్విధా స్వభావోక్తి
ర్వక్రోక్తిరితి వాఙ్మయమ్.'

అని ఆచార్యదండి నిర్వచనము. అతిశయోక్తి గొప్పతన మా యలంకార వివరణ సందర్భమున బాగుగ తెలుపఁబడియే యున్నది. అచటిమూలమతము నను వాదమును ఆమోదించియే యున్నది. అట్లయ్యును అనువాదమున మరల మూలమునలేని ఈ క్రింది రూపమున వివరింపఁబడినది.

లక్షణము—
'స్తుతియు నభయంబుగామున్న దోచిపిదప
దోడుతో వంకవంకరై దొరకు పలుకు
కవులు వక్రోక్తి యనఁనొప్పఁ గబ్బములను'

తోలుత స్తుతించునట్లును, అభయప్రదముగను జెప్పి పిదప వంకరమాటలాడుట వక్రోక్తి యగు నమట మూలాభిప్రాయ మైనట్లు తోఁచుచున్నది.

ఉదాహరణము—
'పరపుష్టంబులు కోకిలంబు లనిళ
భ్రాంతుండు చంద్రుండు క్రో
వ్విర లస్త్రంబు లనం గురంగభవుఁ డీ
వీ రిట్లు ని స్నేచ ను
ర్వరలో కెంతటివారు? వారక సఖుల్
వారింపఁగాఁ బోయి సుం
దరి! విశ్వేశ్వరుఁ జూచి తద్విభుమహ
త్త్వం బీ దశాభేదముల్.'

అర్వాచీనుల మతము ననుసరించి చూచిన నిది వక్రోక్తి కుదాహరణముకాదు; మీఁదిది లక్షణమును కాదు. 'శ్లేషచేతఁగాని, కాకుస్వరమునఁగాని ఒక యర్థమును మఱియొక రీతిని మార్చుటయే' తన్మతమున వక్రోక్తి.

సంకరము

ఒక్కచో అనేకములగు నలంకారములను మార్చుట సంకీర్ణము(లేక సంకరము). అది అంగాంగిభావ రూపము, సమానస్థితిరూపము అను భేదములచే రెండు విధములు.

మూల లక్షణము—
'నానాలంకార సంసృష్టిః
సంకీర్ణం తు నిగద్యతే,
అంగాంగిభావసంస్థానం
సర్వేషాం సమకక్షతా,
ఇత్యలంకారసంసృష్టే
ర్లక్షణీయా ద్వయీ గతిః.'

అర్వాచీనాలంకారికులు మొదటి భేదమును సంకీర్ణము, లేక సంకరమని, రెండవ భేదమును సంసృష్టియనియు చెప్పియున్నారు.

అనువాదమునమాత్రము—
'వివిధాలంకృతిసమ్మతిఁ
జవిగా నొనరించు నర్థసంగతిచేతన్,
సవరసయి కర్ణముల కు
త్సవపదముసకబ్బమరయసంకరమయ్యెన్.'

అను సామాన్యలక్షణమే ఈయఁబడినది; కాని దాని భేదద్వయము చెప్పఁబడలేదు.

36. భావికము :
కావ్యమున సమాప్తిపర్యంతము నుండు కవ్యభిప్రాయము భావము; అభావము కలది భావికము. ఇది ఉత్తమమగు నలంకారము. కవి యామోదింపఁదగిన భావములు—కథావస్తువులను పరస్పరోపకారకములుగ వర్ణించుట, వ్యర్థవిశేషణములను విడుచుట, సాభిప్రాయవిశేషణములను పరిగ్రహించుట, నిగూఢమగు నంశమునుగూడ ఉక్తిచమత్కారముచే విశదముగ తెలుపుట; ఏతద్వ్యాపారయుత్తమగు దంతయు భావికము. ఇంతియకాదు. ఇతరలాక్షణికులు చెప్పిన సంధి, సంధ్యంగఘటనాదికమును భావికము కావచ్చును.

ఇది మూలమునఁగల లక్షణము.

అనువాదమున—
'భావమనఁగను గవియభిప్రాయ మండ్రు;
భావభేద నియుక్తంబు భావికంబు;
వివిధరూప ప్రబంధోక్తివిషయమును;
దను వివేకింప సూక్ష్మసంవర్ణనమున.'

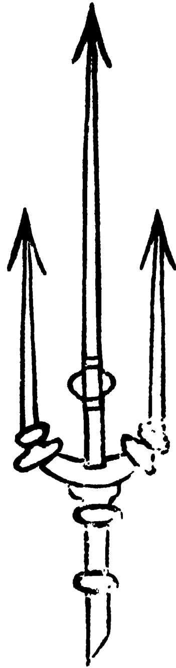
అని మాత్రమే కలదు. ఆ భావభేదము లేవియో చెప్పఁబడలేదు.

ఉదాహరణము—
'వివిధపదార్థభావ, రస
వృత్తుల, రీతులఁ గావ్యపాకసం
భవమగు సూక్ష్మబంధమునఁ
బర్వు నలంకృతులెల్లఁ జూచి, స
త్కవుల వివేకమెల్లఁ బొడఁ
గానఁగనేర్చు చతుర్యవిశ్వభూ
ధవుఁ డేనుమాట లొజ్జ లవి
దర్పమెలర్ప సభాంతరంబులన్.'

ఈ యుదాహరణము సరికాదు. భావికము కావ్యపరిసమాప్తిపర్యంతము నుండవలసినది. కాన దానిని ప్రత్యేకముగ నుదాహరించుట దుర్ఘటము. ప్రబంధగతమగుదానిని ప్రత్యేకమొక పద్యమునఁ జెప్పుట సాధ్యమగునా? కావుననే మూలమున దాని కుదాహరణ మీయఁబడలేదు. అనువాదమందలి ఉదాహరణమున కావ్యశోభాధాయకమగు సామగ్రి వికరువుపెట్టఁబడినది. అంతమాత్రమునసే అచట లక్షణము సమన్వయింప వీలగునా?

ఇవియే చూడామణియందుఁ గల అర్థాలంకారములు. ఈ వ్యాసమున అలంకారలక్షణములుమాత్ర మీయఁబడినవి; మిక్కిలి అసంగతములగు ఉదాహరణములు చర్చింపఁబడినవి. అన్నింటికిని ఉదాహరణములను, వివరణమును ఇచ్చినచో గ్రంథము పెరిగిపోవునని విడిచితిని.

ఉపరినిరూపితాంశములఁబట్టి మూలానువాదముల తత్త్వము కొంత తెలియఁగలదు.

త్రిశూలము

[చరిత్రాత్మక నాటకము]

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

పాత్రలు

పురుషులు :

బిజ్జలుడు—రాజు,
బసవేశ్వరుడు,
జగదేవుడు,
త్రిపురాంతకభట్టు,
అల్లయ్య,
మధుపయ్య,
మడివాలు మాచయ్య,
మల్లయ్య,
కిన్నరబ్రహ్మయ్య,
పరాశయ్య,
దౌవారికుడు,
నలుగురు శైవులు,
నలుగురు బ్రాహ్మణులు,
గొల్లబోయలు,
బిజ్జదేవుడు,
ఇద్దరు మంత్రులు.

స్త్రీలు :

నీల, చెలియలు.

'కృతిపతి'

నాంది

శ్రీశర్వాణిని జుట్టి నృత్తరచనాశృంగారియై శృంగర
ఖ్యాశింజానముమువ్వలోఁ బ్రణవనాదం బౌ వృషస్వామియున్
గాశీనాథుని వంగపంబునను వంకల్ లేని జాబిల్లి నా
గేశున్ దేశహితైకజీవిగుని రక్షించున్ ఘృణాన్వితుఁడై.

శ్రీశోద్ధారక విశ్వదాత గురుదాధ్యాననారంబు స
ద్వ్యాశాపూరణదానశక్తి విభవారంభప్రియంభావుకం
బీశారాధనలబ్ధసంపదభిరామైశ్వర్యవిహారంబు నా
కేశాఖ్యంబగు దీప్తియాంధ్రవిషయంబెల్లన్ బ్రకాశింపదున్.

ఇప విశ్వదాత చే విడలింపఁగాఁబోలు
నీగ్రంథభాండార మెంత యొప్పె
చూడి దేశోద్ధారకుఁడు దయఁజూపెనో
జాతీయ మద్యోగశాసనసభాశి
పెరిమఁ గాశీనాథవిబుధుఁ డిచ్చెనో నేము
కవుల చేతుల ఘలంఘలలు పుట్టె
ప్రథమ వాగేశ్వరాయ్యప్రసాదమో
యెల్లసంస్థలు తలలెత్తుకొనియె
నని యెవని కీర్తి తెలుఁగునేలను వివాల
లందు నైతము పాడుట యయ్యె నేడు
నామహామహుఁ గణియించునట్టి నంది
పేర్చి నాట్యశాస్త్రసుధను చేయార్చుఁగాత.

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయోద్యానమహోద్ధ
కారిదత్త కళాప్రపూర్ణగౌరవబిరుద
దీపితవసంతరుచికం బెఁ దేకువనుచు
మత్కృతిపవిత్ర మొకక్రొత్త మగ్గ నేరు.

ఇది పాలకురికిసోమన
విదితకృతి ప్రభాకరుండు వేటూరికొల
మ్ముద్దవినియు చక్కని పీఠిక
పాదిగించి సరిష్కరించెఁబోఁ దనుఁ గొలయున్.

వేటూరివారి వ్యాసములను పీఠికలున్ దనుఁగుంబోలంతికిన్
పేటులుకేను గంపనొడిపట్టిన ప్రాఁతలు నంతయయ్యె వా
కేటికొ వట్ట పేపలనమే ధరియింతురు నంతయయ్యె నో
నాటకు నక్కటో తెలుఁగునాటకి నాఁటికి నాఁటి కక్కటా!

తెలుఁగును బహుమార్గంబుల
పలికించెడునట్టి దొరలు పింగళిశా
టులవోలె బంప లెక్కగఁ
గలనీదును గౌతలంచ కొలఁదిఁ బ్రభాతిన్.

ఎలమిఁగూర్చఁ బరిష్కృతయితయుఁ గాశీ
నాథనాగేశ్వరబుధుం డొ వాక్పతీశ్వ
రుండు సామరస్యం బొల్లు ప్రోవుపడియు
నానిరచితంబయైనది నాటకంబు.

నన్ను దెలుఁగరో యీతెల్గునాట మీరు
విశ్వనాథకులాంభోధివిధుని బహువి
ధచిత్రధ్వనిబహువిచ్ఛిత్తిమన్మ
హాకృతిప్రణేత సత్యనారాయణకవి.

ప్రస్తావన

ప్రథమాంకము

[ప్రవేశము: బిజ్జలుఁడు — ప్రదేశము: రాజాంతఃపురము]

బిజ్జ:—

త్రిపురంపుర్ దళుకుల్ వెలార్చు గిరిజన్కృక్ దీప్తిమన్మూర్తియై
విపులాకాశము నావరించుచుఁ బ్రధావిఖ్యాతరోచిశ్ఛటా
కృపమై సత్వరజస్తమోవివరణక్రీడాప్రచండంబుతై
లపదేవుం డిటు మాకె నేనును త్రిశూలం బట్టుకే చూచితిన్.

(అంతట జగదేవుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—దళవాయీ! బసవేశ్వరుఁ డెంతదూరము వచ్చెను?

జగ:—ఊరుబయటికి వచ్చెను.

బిజ్జ:—అయ్యయో! అట్లయినచో మనము బయలుదేరిపోవలయును. కల్యాణకటక మంతయును శృంగారించిరా? మండలాధీశ సామంత ప్రధానదండాధినాథ మాతంగ తురగాది పరివారములు సిద్ధముగా నున్నవా? వివిధవాద్యధ్వనులు దివికెగయుచున్నవా? బసవకుమారుని సద్భక్తిశృంగారుని ననదృశాకారుని దత్వార్థవిచారుని జంగమవ్యాపారుని సజ్జనాధారుని విమలశివాచారుని త్రిమలధిక్కారుని నీవు చూచితివా?

జగ:—మహారాజా! నేను వారి దర్శనముచేసితిని.

బిజ్జ:—ఆయన నీ కెట్లు కన్పించెను? పరవశుఁడైయుండెనా? ఆయనయొడ లాయనకుఁ దెలియుచున్నదా? బాలునివలె నున్మత్తునివలెఁ బిశాచమువలె లేఁడు కదా!

జగ:—మహారాజా! ఆయన యట్లేరీతిగను లేఁడు. సర్వమానవులవలె సంభాషించుచు నవ్వుచుఁ జమత్కరించుచు మహారాజువలె ఠీవి నెఱపుచు గంభీరముగఁ జూచుచు మహాభక్తునివలె నడుమనడుమ ప్రత్యగ్దృష్టి యగుచు నాంతరపరిజ్ఞానసూచిగా మెల్లఁ హసించుచు నున్నాఁడు.

బిజ్జ:—దళవాయీ! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు కదా! ఈవీరశైవుఁడు నీ ప్రశంసకుఁ బాత్రమగుచున్నాఁడా?

జగ:—ప్రభువులును బ్రాహ్మణమతస్థులే.

బిజ్జ:—నేను బ్రాహ్మణమతస్థుఁడ నైనను శివారాధకుఁడను. వీరశైవము నే నవలంబింపకున్నను బరతత్వము శివుఁడనియే నా యభిప్రాయము.

జగ:—ప్రభువులు మతవైషమ్యము లేకుండఁ బాలించుచున్నారు గనుక నేను బ్రాహ్మణుఁడను.

బిజ్జ:—వీరశైవము పరమత సన్నికర్ష మొప్పుకొనదు. బసవేశ్వరుఁడు నామతసామ్య మంగీకరించునో, యంగీకరింపఁడో?

జగ:—త్రిభువనమల్లురు మఱి బసవేశ్వరు నేల మంత్రిగాఁ గొలిపించుచుండిరి?

బిజ్జ:—జగదేవా! బలదేవదండనాయకు నెఱుఁగుదువుకదా! ఆ మహాపురుషునియం దభిమానముచేత బసవేశ్వరున కీ మంత్రిపద మర్పించుచుంటిని. బలదేవుఁడు చనిపోయికూడ నా కన్నులయెదుట నున్నాఁడు. ఆయన యుపకారము నా బిడ్డ బిడ్డతరాన నేను మఱచిపోలేను. సర్వరాజ్యమేలిన మంత్రి చనిపోవువేళకు సంస్కారమునకింతఁ జిల్లిగవ్వ లేనిచో నాయన నిష్కామప్రవృత్తి యెంత యని చెప్పవలయును? బసవేశ్వరుఁడుకూడ మేనమామ పోలిక యనుకొందును.

జగ:—కాని, మహాప్రభూ!

ఒకఁడు రాజును బ్రజయు నన్యోన్యశాంతి
నలరఁజేసెను వట్టి రాజ్యాంగ వేత్త
మఱియొకఁడు నూతన విచిత్రమార్గములను
దక్కి తాగుచు నున్న మతప్రవక్త.

బిజ్జ:—దళవాయీ! రాజ్యాంగమునకు మతమునకు సంబంధము లేదు. వీరశైవుఁడైనంతనే కల్యాణకటక మంతయు వీరశైవముచేయునా? అందఱును మానవులే. అందఱిలోను జీవుఁ డున్నాఁడు. అందఱకు క్షుత్పిపాస లున్నవి. అందఱకు నాలుబిడ్డ లున్నారు. ఎవ్వఁడును దన మత మితరునిమీఁద బలవంతముగాఁ జొనిపి వానికిఁ బ్రాణోపద్రవము తేరాదు.

జగ:—త్రిభువనమల్లు రట్లే పాలించుచున్నారు.

బిజ్జ:—జగదేవా! ముఖస్తుతి కాదు. నే నేమి పాలించుచున్నాను? మీ సన్నిద్ధులుమంత్రులు పాలించుచున్నారు. ఆ గుణదోషములు నావి కావు. రాజ్యమున నేవైన దోషములు సంప్రాప్తించినచో నాదోషములు నావికావు. అట్టి మిమ్ము నియమించిన దోషమే నాది. మీరెల్లరు వేదవేదాంగవేత్తలు; నీతిశాస్త్రకోవిదులు; యుద్ధవిద్యానిపుణులు.

జగ:—మహాప్రభూ! తమకన్న యుద్ధవిద్యానిపుణు లీ రాజ్యమునందు లేరు.

బిజ్జ:—దళవాయీ! ఖడ్గకళానైపుణ్య మేమి చేయును? ఏదిచేసినను దైవము చేయవలయును. నే నొంటరిగ శయ్యామందిరమున నిదురించుచుంటి ననుకొనుము. అప్పుడు నాయొద్ద ఖడ్గ ముండదు. మాటవరుసకు నీవే ఖడ్గము పుచ్చుకొని నన్ను నఱుకవచ్చెదవు. నా యస్త్రకళాకోవిదత్వ మేమగును?

జగ:— పాపము శాంతించుగాక! ప్రభూ! యెంతమాట!

బిజ్జ:—దళవాయీ! అదికాదు. నేను తైలపదేవుని సంహారింపలేదా? నీవు నన్ను సంహారింపవచ్చును. నీవుకాదు, మఱియొకం డనుకొనుము.

జగ:—మహాప్రభూ! పశ్చిమచాళుక్యరాజుల రక్తమునుండి వెచ్చదనము తొలఁగిపోయినది. వారు రాజ్యము నిభాయించుకొనలేకపోయిరి. త్రిభువనమల్లురు తమరు సమయమునకుఁ గలచుర్యవంశదీప్తిఁ బ్రజ్వాలింపఁజేసితిరి. లేనిచో నీతెలుఁగు కర్నాటకము బీరువడి యుండును.

బిజ్జ:—ఇదిగో! నేను బయలుదేరుచున్నాను. మీరు పదండు.

(జగదేవుఁడు నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:— ("కపురంపుఁ దళుకు" లిత్యాదిపద్యమును చదువును.)

జగ:—(ప్రవేశించి) మహాప్రభువులు పిలిచినట్లున్నారు.

బిజ్జ:—జగదేవా! నీ కొక రహస్యము చెప్పెదను.

జగ:—మహాప్రసాదము.

బిజ్జ:—దళవాయీ! నేను వచ్చుచున్నాను. మండలాధీశ్వరులను సామంతులను గజతురగపదాతులను సిద్ధముగా నుండుమనుము. మహామాత్యుఁడైన బసవేశ్వరుని పోయి తోడితెత్తము.

(పరిక్రమించును.)

(బసవేశ్వరుఁడు, మంత్రులు నెదురువత్తురు.)

బిజ్జ:—(అంజలిపట్టి)

విమలశివాచార త్రిమలధిక్కార
అమిత మహాచార! అచలితధీర
విరహితసంసార! వీరావతార
పరిహృతాహంకార! భక్తివిహార
శివభక్తిసార! విశిష్టప్రకార!
వృజినతిరస్కార! విహితోపకార!

బసవేశ్వరుఁడు:—మహారాజా! మీయాజ్ఞఁ గొని వచ్చితిని. ఉపకారము ప్రభువులవలన జరిగినది.

బిజ్జ:— మంత్రిసత్తములారా! బసవేశ్వరుఁడు కల్యాణకటకవీథులవెంట వచ్చుచుండఁగా నేను చూడక పోతినిగదా! అప్పుడు వీథు లెట్లున్నవో!

ఒకమంత్రి:—

పుణ్యపణ్యాంగనల్ పురవీథులందు
పుణ్యాత్ము బసవప్రభుని జూచువేడ్క
మూఁగవచ్చెద సుదతి నే నను
నేఁడుక నెలుపక వేగ రమ్మనుచు
బసవన్న జూడక పసతి పో సనుచు
ముసుగిడి వేగ రా యిఁక యనుచు

ఇంకొకమంత్రి:—

మానిని బసవన్న మహిమ యిదనుచు
మానుగా భక్తుల మఱి చూత మనుచు
కంటివే బసవయ్య గమలాయతాక్షి
కంటి నే మోక్షమ్ము కంటిగా కనుచు

మూడవమంత్రి:—

వచ్చువారును చూచువారును గట్ట
నిచ్చువారును జూచి యేగెడువారు
పారిపారి తెచ్చి విభూతి వీడ్యంబు
లరుదొంద బసవయ్య కర్పించువారు

నాల్గవమంత్రి:—

అంగనల్ వివిధపుష్పాంజలు లిచ్చి
మంగళాగతు లెత్తి మహి మ్రొక్కువారు
స్వస్తి దీర్ఘాయువు శంకర యనుచు
ప్రస్తుతిదీవనల్ పచరించువారు

బిజ్జ:—ఈ నాఁటికినా రాజ్యమునుమంత్రి నిక్షిప్తమైనది. ఇంతటి ప్రజానురంజకుఁడు రాజుల సరణికారు

నిర్వాహణము సాగించుచుండఁగా నేను సుఖనిద్ర పోయెదను. జగదేవదండనాయకా! చూచితివా! బలదేవదండనాయకుఁడు బసవేశ్వరుఁడుగా మీ యెదుట సాక్షాత్కరించెను.

జగ:—మహామంత్రికి జగదేవుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

కలియుగరుద్ర సత్కరుణాసముద్ర
విలసద్భద్ర సద్వినయనిర్నిద్ర

(నమస్కరించును)

తక్కినమంత్రులు:—
విపులక్షమాకార వినయప్రచార
సుపక్షైకవిస్తార శుద్ధశరీర

(నమస్కరింతురు)

బిజ్జ:—జగదేవా! భువనాశ్రయ మహామంటపమునకు దారి తీయింపుఁడు. తక్కిన మంత్రు లందఱు నెచ్చట?

జగ:—భువనాశ్రయ మహా మంటపమునందే సామంతమండలాధీశులు, మంత్రిదండనాథులు మహాప్రభువులయు, నమాత్యులయు రాకకై వేచియున్నారు.

(తెరయెత్తఁగా నభిషేకసంభారములతో సభ కనిపించును)

బిజ్జ:—(బసవేశ్వరుని దనప్రక్కనున్న పెద్ద గద్దియమీఁద నెక్కించి వస్త్రాభరణము లిచ్చి)

సకలసామ్రాజ్య పూజ్యస్థితి కెల్ల
ప్రకటింపఁగా నీవు పతి వట్లుగాక
నాయర్థమునకుఁ బ్రాణమునకుఁ బతివి
వేయును నేల నీవే నేను బసవ!

బసవా! నిన్ను నమ్మితిని.

బస:—

సకలలోకైక రక్షకుఁడగు శివుఁడ
కాక నిన్ను రక్షించుటకు నెంత పెద్ద
కావున మాలింగదేవు భక్తులకు
సేవేళ వెఱచుండు మింతియచాలు
నీరాజ్య మేలించు టిది యెంత పెద్ద
నీరథ మేరగా నిన్ను సేవింతు-

(బిజ్జలుఁడు జగదేవునివంకఁ జూచును. జగదేవుఁడు బిజ్జలుని వంకఁ జూచును.)

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఈ రాజ్యమంతయు నీకుఁ గైవసము చేసితిని. మీ మేనమామయుఁ గల్యాణకటకప్రతిష్ఠాచార్యుఁడును సర్వమతసామరస్యమహామతియు నైన బలదేవదండనాయకుల మార్గ మవలంబించి మమ్ముఁ గృతార్థులఁ జేయ వేఁడుచున్నాను.

బస:—మహారాజా! సర్వము శివప్రీతిగాఁ జేసెదను. నాకుఁ దృణ మక్కరలేదు. సర్వజగమ్ము ప్రమథమయము. ప్రమథార్పితమైన దంతయు రుద్రార్పితము. లింగధారులే ప్రమథమూర్తులు. శివమయమైన యీ సర్వప్రపంచము శివమయముగాఁ జేసెదను.

మంత్రులు:—కల్యాణకటకరాజ్యవర్ధమానధీవిభవాచార్య! త్రిభువనమల్లప్రసాదపరిలబ్ధమహామాత్యపదవీపదచిహ్నమకుటరత్నపరిశోభిత మస్తకాలంకార! బసవేశ్వర! జయము! జయము!

(తెరలోఁ బెద్దధ్వని.)

జగ:—అమాత్య పట్టాభిషేక సమయజనిత సంతోష కోలాహలము దిక్కులఁ బిక్కటిల్లుచున్నది.

బిజ్జ:—మహామాత్యా! ఇంకఁ దక్కిన సర్వ వ్యవహారములు తామే చూడవలయును. నేఁటికి సభ చాలించితిని.

(జగదేవుఁడు, బిజ్జలుఁడు దక్క నందఱును వెడలిపోదురు.)

బిజ్జ:—జగదేవా! బసవేశ్వరుఁ డన్నమాట లెట్లున్నవి?

జగ:—వీరశైవమతావేశముతో నిండి తొలుకాడుచున్నవి.

బిజ్జ:—ఆవాక్యములు మరలఁ జెప్పుము.

జగ:—

కావున మాలింగదేవభక్తులకు
సేవేళ వెఱచుండు మింతియ చాలు,

అని యొకటి.

భక్తులే ప్రమథులు, ప్రమథులే శివుఁడు,

అని మఱియొకటి.

బిజ్జ:— దళవాయీ! బసవేశ్వరుఁ డేమియు గోప్యముగాఁ జెప్పలేదు. ఈయన వీరశైవులను బైకెక్కించునా యేమి?

జగ:—అట్లేల చేయును? ఆయన శివావతారము గనుక జగత్తంతయుఁ దనమయముగాఁ జూచెను. రాజనీతికి మతమునకు సంబంధ మేమి?

బిజ్జ:—జగదేవా! నీవు నేదో దాఁచి మాట్లా డుచుంటివి. మీరు పదండు. నేను గొంత విశ్రాంతితీసి కొనవలయును.

(జగదేవుఁడు నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—
మంత్రి నిక్షిప్తమైన సామ్రాజ్య మెల్ల
మంత్రియదుపాజ్ఞలందున మసలుచుండు
దండనాథులు వాని మంత్రంబునందె
బద్ధవిశ్వాసులై తాని పట్టఁబోరు.

మంత్రియైనవాఁడు వట్టి రాజ్యనీతివేత్త కావల యునుగాని వాని కన్యవిషయావేశము కూడదు. మంత్రి కవియైనచో బాక్కసము కవులకు దోచిపెట్టును; గాయ కుఁడైనచో గాయకులకు గొల్లియిచ్చును; ఒక ప్రబల మత విశ్వాసియైనచోఁ దన్మతానుయాయులకు బొక్క సము చూఱవిడుచును. అతని యభినివేశమునకుఁ ప్రాబల్యము తక్కిన రాజ్యాంగ విషయములయందు దౌర్బల్యము తెచ్చును. బసవేశ్వరుని పాలనము నేట తేపట నిర్ణయింపరాదు. సంగమయ్య సాక్షాత్తుగా వచ్చి స్వాగతమొసఁగిన బసవేశ్వరుఁడు తక్కిన యల్పులైన మతావిష్టులవలెఁ బ్రవర్తింపఁడు. కొలఁదిదినములలోననే బసవేశ్వరుని రాజ్యపాలనా నిపుణత్వ మెఱుకపడఁగలదు కదా! సుప్రతిష్ఠితుఁడైన యమాత్యుని దొలఁగించుట దుర్లభము. ఉంచుటయో తొలఁగించుటయో శీఘ్రకా లములో నిర్ణయింపవలయును. శివభక్తులకు వెఱచుచుం డవలయుననుట చిత్రము. రాజు శివభక్తులకు వెఱువ వలయునా? రాజునకు సర్వప్రజలు వెఱువవలయును; మహామాత్యుఁడుకూడ వెఱువవలయును. ఎవఁడురా అక్కడ?

దౌవారికుఁడు:—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! ఏమిసెలవు?

బిజ్జ:—"తైలపదేవుం డెటు చూచె నేనును త్రిశూలం బట్టులే చూచితిర్."

దౌవా:—చిత్రము.

బిజ్జ:—ఏమిరా! ఇంకను నిచ్చటనే యుంటివా?

దౌవా:—మహాప్రభువుల యాజ్ఞ తెలియలేదు.

బిజ్జ:—పోయి త్రిపురాంతకదేవభట్టారకునిఁ బిలుచుకొనిరమ్మని చెప్పలేదా?

దౌవా:—చిత్రము.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—శివభక్తు లందఱు ప్రమథులా? సర్వము వారి యర్పితమైనచో శివప్రీతికరమా!

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—త్రిభువనమల్లుఁడు కాలచుర్యుఁడు బిజ్జ లుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

త్రిపు:—మహారాజ! స్వస్తి.

బిజ్జ:—ఆర్య! శివభక్తులందఱు ప్రమథులా!

త్రిపు:—అని వీరశైవుల విశ్వాసము. వారికి భక్తియం దున్నంత విశ్వాసము మఱియొకదానియం దుండదు. వారు వర్ణవ్యవస్థయందుఁ గర్మలయందు విరో ధింతురు. కేవలభక్తి శివైక్యము నాపాదించునని వారి భావము.

బిజ్జ:—జగత్తంతయుఁ గర్మాధీనముకదా!

త్రిపు:—బ్రాహ్మణులు కర్మాధీన మందురు. వీరశైవులు భక్త్యధీనమందురు.

బిజ్జ:—భట్టారకా! బసవేశ్వరునకు మహా మాత్యపట్టము గట్టితిమి.

త్రిపు:—ప్రభువుల దయ. మహారాజు దయ చూచినచో నిరుపేదకు నీరాజన మెత్తుదురు.

బిజ్జ:—బలదేవదండనాయకునందు మాకుఁ గల భక్తి యట్లు చేయించినది.

త్రిపు:—బలదేవదండనాయకులు వీరశైవులయ్యు సర్వమతసామరస్యము కలవారు.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరుఁ డచ్చముగా మేనమామను బోలినవాఁడు.

త్రిపు:—చిత్రము.

(అంతట జగదేవుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకు లింకఁ బోవచ్చును.

(త్రిపురాంతకుఁడు నిష్క్రమించును.)

జగ:—మహారాజా! మహాసభనుండి వెడలి నంతనే బసవేశ్వరుఁడు వీరశైవుల సభ చేసెను. ఆసభలోఁ దన యమాత్యత్వ మెట్లు నిర్వర్తింపఁ బడునో యని యొక బాస చేసెను. ఆబాస మెట్టి దనఁగా,

శివరాత్రి నిత్యము చెల్లించు బాస
శివభక్తు లెల్లను శివుఁడను బాస
భక్తుల యొగ్గులు పట్టని బాస
భక్తుల కుల మెత్తి పలుకని బాస
అడిగిన యర్థంబు లెడపనిబాస
లేమివేఁడిన నడుగిడ కిచ్చుబాస
కలనైన శివునకు గెలుపీని బాస
గెలుపు భక్తుల కిచ్చి కీర్తిదు బాస
పరసమయంబులఁ బరిమార్చుబాస
పరవాదులను బట్టి భంజించుబాస
హరగణపరతంత్రుఁడై యుండుబాస
హరభక్తు లెట్లున్న నట్లను బాస
భవికి మ్రొక్కని బాస భవికీని బాస
భవబాగలకు నగపడకుండు బాస.

ఇట్టిది. ఇంక భవులైనవారికి బ్రదుకుఁదెరువు లేదు. భవులు శైవులకుఁ గంటఁబడరాదు.

బిజ్జ:—దళవాయీ! నీవును, నేనును భవులము. బసవఁడు శైవుఁడు. రాజును నేను. మంత్రివి నీవు. మన మిద్దఱ మతనికంటెఁ బడమా?

జగ:—వారి చర్మచక్షుస్సులు కాదు. జ్ఞాన చక్షుస్సు లనుకొందును.

బిజ్జ:—అయినచో బసవేశ్వరుని బాసలోఁ దప్పు లేదు. మఱియు నింకేమైన విశేషము లున్నవా?

జగ:—బసవేశ్వరునకు మహామాత్యపట్టము దొరకిన దన్నంతనే కటకమున జంగములసంఖ్య యెక్కువైనది. జంగిముల మూఁకలో నిసుక వేసిన రాలుట లేదు. కొందఱు (అర్ధోక్తి)

బిజ్జ:— ఏదియో చెప్పవచ్చి యాఁగితివి! కొంద ఱేమి?

జగ:—మహాప్రభువులు మన్నింపవలయును.

బిజ్జ:—భయము లేదు. చెప్పుఁడు.

జగ:—మహారాజులు వీరశైవదీక్షఁ బుచ్చుకొందు రని కొంద ఱనుకొనుచున్నారు.

బిజ్జ:—ఎవ రా కొందఱు? నే న ట్లనుకొనుట లేదు. నేను శైవుఁడనే కాని వీరశైవుఁడను గాను. వర్ణాశ్రమాచారధర్మములకు నేను వ్యతిరేకిని గాదు. నారాజ్యమునఁ దద్విపరీతము జరుగరాదు. కాని, జగదేవా! బసవేశ్వరుని యెదుట నున్నప్పు డా మహా[illegible]త్ముని మొగమువంకఁ జూచుచున్నప్పుడు నేను వీరశైవుఁడనే యనుకొంటిని.

జగ:—నేను నట్లే యనుకొంటిని.

బిజ్జ:—అందఱు నట్లే యనుకొనిరి. మన యందఱ మాటలు వీరశైవులు కవితాపద్ధతి యగు ద్విపద చ్ఛందమునే యాశ్రయించినవి.

జగ:— బసవేశ్వరుఁ డొక మహాపురుషుఁడు. మహాపురుషుల లక్షణమే యది. వారియెదుట నున్నంతసేపు మఱియెవ్వఁడును నోరు మెదపలేఁడు; స్వతంత్రభావము లూహింపలేఁడు.

బిజ్జ:—జగదేవా! నేను బసవేశ్వరుని మహామాత్యుఁడని, బలదేవదండనాథుల మేనల్లుఁడని గౌరవించుచుంటినే కాని యాయన వీరశైవుఁ డని కాదు; ఆయన యొక యవతారమనియుఁ గాదు.

జగ:—నేను నిన్నటివఱ కట్లే యనుకొంటిని. ఆయనదర్శనముచేత నాయొడలిలోని ప్రతిరక్తబిందువు కళవళపడినది. నా మనస్సుమాత్రము బ్రాహ్మణమతమునే తర్కించి సిద్ధాంతముచేసి విశ్వసించుచున్నది. నా హృదయ మాయనవంకకే లాగుచున్నది.

బిజ్జ:—మంత్రులు పరస్పరము ప్రేమభాజనులై యుండుట మంచిదిగదా!

జగ:—చిత్తము. కాకతిప్రోలునిమీఁద దండయాత్రకై సైన్యసన్నాహము చేయవలసియున్నది. నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—పూర్వచాళుక్యులనుండి చీలి కాకతిప్రోలుఁడు రాజ్యమేర్పఱచెను. పశ్చిమచాళుక్యులనుండి చీలి నే నేర్పఱచితిని. ప్రోలుఁడు చాళుక్యుల సామంతుఁడు. తైలపదేవుని రాజ్యము నాకుఁ బ్రాప్తించినది. ప్రోలుఁడు నాకు సామంతుఁడు కావలయును. కాని స్వాతంత్ర్య మవలంబించుచున్నాఁడు. జగదేవుఁ డీపనికిఁ జాలినవాఁడు. జగదేవుని సాయములేక కల్యాణకటకము నాకు సిద్ధించెడిది కాదు. శుభముహూర్తమున బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదముతో జగదేవుని సైన్యములతో నను మకొండకుఁ బంపించెదను. బసవేశ్వరా! నీ రాజనీతి యొక్కటియేగాక నీ మహాశివభక్తికూడ మా కీయుద్ధములో జయముకలిగించుఁగాక. నేనుగూడఁ గ్రమముగా శైవదీక్షఁ బుచ్చుకొందునా? అదిగో! త్రిశూలము మఱల

నాకుఁ గన్పించుచున్నది. ఈ త్రిశూలదర్శనమైనప్పు డెల్ల నొకసంహారము జరుగుచునేయున్నది. ప్రోలరాజీ సంహారాగ్నిముందు శలభాయమానుఁ డగును.

ప్రత్యంతధాత్రి సర్వము నల్లనై క్రమశశ్యేతమై పైకి సాగుకొలఁది
సాగిన శిఖరంబు శారదనీరదాచ్ఛము శివవృషకకుత్సదృశ మగుచు
నాపైని తేజోమయాకృతి సత్త్వరజస్తమస్త్రిగుణభాస్వంత మగుచు
మూఁడు వర్ణాలతో మూఁడుమండలములై పరివేష సుప్రభాభాజి
వెనుక సర్వనీలాకాశమునకు శైవ [యగుచు
ముద్రవేసినగతి శ్రీసమాహితాఁగ
లలిని నాకంటికిని త్రిశూలంబు తోఁచు
తైలపురినాఁటి సంహారవేళఁబోలి.

[తెర]

రెండవ యంకము

[ప్రదేశము: రాజమందిరముముందు. ఇద్దఱు మంత్రులు, నలుగురు పౌరులు.]

ఒకపౌరుఁడు:—అయ్యా! నమస్కారం. వాఁ డెవఁడో చాకలిఁట. శివభక్తుఁడుఁట. దారి నడ్డంవచ్చిన వాళ్లనల్లా చంపేస్తున్నాఁడు.

రెండవవాఁడు:— అయ్యా! తమరు ప్రభువు గారితో చెప్పాలి. ఈదురాగతం యెల్లా మానిపిస్తారో చూడండి. వాఁడు శివభక్తుల గుడ్డలు మోసుకుపోతోంటే యెవఁడూ వాడి కడ్డం రాకూడదఁట. ఆగుడ్డలు యెవళ్లూ తాకకూడదఁట. అడ్డంవచ్చినవాళ్లని చంపేస్తున్నాఁడు. ఇవ్వాళ ఒకణ్ణి చంపేశాఁడు. ఊరంతా గగ్గోలుగా ఉంది. రాజుగారితో చెప్పి యేదో చేయించకపోతే మనుష్యులు బతకలేరు.

ఒకమంత్రి:—వాణ్ణిగురించి మేమూ విన్నాము. ఇవ్వాళ యెవరిని చంపాఁడు?

పౌరు:—అసలు వాఁడు దారివెంట పోతూనే కేకేసుకుంటూపోతాఁడు.

"భవులు-శరణులవస్త్రముల్ సంధిల్లి రేని
ఓసఁ జాపాడుతుఁ జూండో యని..."

గంటకట్టి యూరివెంటఁ దిరుగుతున్నాఁడు. వాఁడి చేతిలో యెప్పుడూ కత్తి వుంటుంది. ఈవుపద్రవం తొలగించే ఉపాయం చూడండి.

మంత్రి:—మహారాజు సభలోఁ గూర్చుండి యున్నారు. అక్కడికి పోదాము రండి.

(తెరయెత్తఁగా బసవేశ్వరుఁడు, జగదేవుఁడు, బిజ్జలుఁడు, [illegible])

మంత్రి:—మహాప్రభూ! ఈ పౌరు లేదో మనవి చేసికొనుటకు వచ్చిరి.

౧ పౌరు:-ప్రభూ! ఎవఁడో చాకలివాఁడట. వాని పేరు మడివాలు మాచయ్య యఁట. వాఁడు శివభక్తుల వస్త్రములు గాని యుదుకఁడఁట. దారివెంటఁ బోవుచో భవులు వాని వస్త్రములు తాఁకినచోఁ జంపివేయుచున్నాఁడు. వాఁ డొక గంట పుచ్చుకొని దానిని మ్రోఁగించుచు 'నా కడ్డమువచ్చినచోఁ జంపెద' నని యఱచుచు వీథులవెంటఁ బోవును. నేఁ డొక పరదేశి విప్రుఁడు తెలియక దగ్గరగాఁ బోఁగా వానిని సంహరించినాఁడు. ఆశవముతలగూడఁ గన్పించుటలేదు.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఇది యేమి యాగడము? నీవు మహామాత్యుఁడ వైతివని చాకలులు మాలలు యథేచ్ఛముగాఁ బ్రవర్తించుచున్నారు. ఈ భక్తుల ముందిం కెవ్వరును బ్రదుకుటకు వీలులేదా? మురికిగుడ్డలుదుకు చాకలి కింత కావరమా? చీరలు ముట్టుకొనినచో మురిగిపోవునా? ఊరిలోనివారే యింత యదరిపడి పోఁగాఁ బరదేశి యింక మనయూరు వచ్చి యేమి బ్రతికి పోవును? వాఁడు చాకలియా, రాక్షసుఁడా! జగదేవా! యామికులను బిలిపించి వానిని వెంటనే చంపింపుము.

బసవఁడు:—మహారాజా! "చాకి చాకి యని యేల నందడించెదవు? చాకియే యతఁడు సాక్షాల్లింగమూర్తి. కులజుండు నతఁడె యకులజుండు నతఁడె, కులములేకయు నన్నికులములు నతఁడె. ఆసీలగళు నపరావతారంబు. పరమేశు భక్తుల పరిధానవితతిగాని యొం డుదుకఁడు. వానిని నంటఁగానీఁడు. ఇతరులు ఘట్టించునెడ భక్తుల[illegible]లు భక్తుల కిచ్చు. జంగమం బడిగిన సమకట్టనిచ్చు. చీరలువైచినవా రడిగినను వారికిఁ దమతమ వస్త్రంబు లిచ్చు. చీరలంటినమాత్రఁ గారించు భక్తుఁ డూరకుండునె చంప కీరుపోయినను. వల నభిమానంబు పోలిపుచ్చుకొనకు."

బిజ్జ:—ఏమీ! అభిమానము పోలిపుచ్చుకొందునా? వాఁడు తప్పకుండఁ జంపునేమి? జగదేవా! నీవును యామికులును బోయి దుర్వారాంధకారనామక మదాంధగంధగజంబుఁ బైకొల్పి వానిని జంపిరండు.

(జగదేవుఁడు, మంత్రులు, పౌరులు నిష్క్రమింతురు.)

బసవఁడు:—మహారాజా! పొరపాటుచేయుచుంటిరి. అతఁడు చాకలి కాఁడు. బహ్మదేవుని జడలు

జన్నిదములుగ భిక్షించిన బ్రాహ్మణుఁ డతఁడే. అతఁడే యపవర్గసామ్రాజ్యమును సహజముగఁ బాలించు క్షత్రియుఁడు. దుర్భవకర్మఘటవహిత్రమును భవాంబుధిఁ ద్రిప్పు వైశ్యుఁ డతఁడే. అతఁడే సత్కార్యములను బండించి నూర్చెడు శూద్రుఁడు. వానికిఁ గులము లేదు. అతఁ డజరామరుఁ డయోనిజుఁ డవ్యయుఁడు.

బిజ్జ:—వానిపే రేమి ?

బస:—మడివాలు మాచయ్య.

బిజ్జ:—వాని దేయూరు ?

బస:—హిప్పరిగె గ్రామము. నే నమాత్యుఁడ నైతి నని విని నేను శివభక్తుఁడనని యీయూరు చేరినాఁడు. రాజా! మాచయ్య సాక్షాత్సంగమయ్య. నేను వానికి భక్తుఁడను.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నీవు మహామాత్యుఁడవు కదా! నీవు వాని నాజ్ఞపెట్టలేవా ?

బస:—నే నతని యాజ్ఞలో మెలఁగువాఁడను.

బిజ్జ:—మంత్రియాజ్ఞలోఁ దక్కువారు మెలఁగుదురుగాని తక్కువారి యాజ్ఞలో మంత్రి యుండఁడు.

బస:—పరమేశ్వరునకు మంత్రియు మంత్రికామియు లేదు. మాచయ్య కారణపురుషావతారుఁడు. వానికిని సంగమయ్యకును భేదములేదు.

జగదేవుఁడు:—(ప్రవేశించి) మహారాజా! రక్షింపుము, రక్షింపుము.

బిజ్జ:—ఏమి జరిగినది ?

జగ:—మేముపోయి యేనుఁగుతో వాని రాక కరిగట్టి నిలచితిమి. వాఁడు మమ్మల్లంతఁ బొడగని యార్చి బొబ్బిడుచుఁ 'గల్లినాథుని భద్రగజ మొక్కనరుని యేనికదున్నకు నేల పంకించు, మానవుల్ చావక మగుడుఁ డో'యనుచు మమ్మందఱ నెదుర్కొని గంట మ్రోఁగించి యేనుఁగును దాఁకెను. వాని ధాకకుఁ దాళలేక యేనుఁ గొత్తిగిల్లెను. మావంతులు పోయి వాని నెదుర్కొనిరి. వాఁడు తనవీపుమీఁద నున్న బట్టలమూటయుఁ జేతిగంటయుఁ జిత్రముగా నాకాశమునం దిరియించి, మావంతులను జంపి యేన్గుతొండము రాదిగిచి త్రొంచి యేన్గును ముగ్గుముగ్గుగాఁ బొడిచెను. మాలకు మాంసము, గొడ్డారికిఁ దోలును గాకుండఁ దొలఁగఁద్రోసెను. పైగా నిట్లనెను: “ఎవఁడు నామీఁద ఏనుఁగు నట్లుసికొలిపెనో యారాజు క్రొవ్వడగింతు”నని. నేనొక్కఁడనే తప్పించుకొని తమ కిది మనవిచేయుటకు వచ్చితిని.

బిజ్జ:—ఓహో! జగదేవా! కాకతిప్రోలుని మీఁదికి దండయాత్రకుఁ బోయెడు మొనగాఁడవు. వానిమీఁదికిఁ దక్కిన మంత్రులను బంపెదను.

బసవఁడు:—మహాప్రభూ! మంత్రుల నందఱను వాఁడు చంపును. మన మిర్వురము పోదము.

బిజ్జ:—సరే నడువుఁడు.

(పరిక్రమింతురు.)

బస:—మహాప్రభూ! తమరి కిరువదాండ్ర కథయు, బావూరి బ్రహ్మయ్యగారికథయుఁ జెప్పితిని గదా! మహాభక్తుల లక్షణము లట్లేయుండును. మాచయ్య నన్ను లెక్కచేయఁడు. శివభక్తులుగాని తమరన్నచో నసలు లెక్కసేయఁడు. వారుఁడు శరభావతారమెత్తినగతి విజృంభించు నతనిముందు మన సైన్యములు, మనశక్తులు ఆఁగవు.

బిజ్జ:—అయినచో మఱి యేమిచేయుమందురు?

బస:—అతఁడు పరమేశ్వరుఁడే కాకున్న బట్టలమూటయు, గంటయు నాకాశమునం దిరియింపఁగలఁడా? మనుజుని తలఁ గొట్టినచో నేలఁ బడదా! ఏనుఁగు తోలు మాంసములు కన్పింపకుండ నెవఁడైనఁ జంపఁగలఁడా? మన మతనిఁ బోయి శరణుచొత్తము. ధూర్తులమై పోయినచో నతఁడు మనలనుగూడఁ జంపును.

జగ:—బసవేశ్వరా! అతఁడు మహాభక్తుఁడే కావచ్చును. లోకదృష్టికిఁ జాకలిగదా! త్రిభువనమల్లదేవుఁ డాయనను శరణుచొరరాదు.

బస:—జగదేవా! మంచిమాట చెప్పితివి. రాజట్లు చేయవలదు. అచ్చట బండారి బసవయ్యగారుందురు. ఆయన మాచయ్యగారి భక్తుఁడు. ఆతనితోఁ జెప్పించెదము.

(తెరయెత్తఁగా మాచయ్యయు, నాతనికి సాష్టాంగనమస్కారము చేయుచున్న బండారి బసవయ్యయుఁ గన్పింతురు.)

బసవేశ్వరుఁడు:— మాచయ్యగారూ! క్షమించాలి. పక్షిమీఁదఁ బాశుపతం తొడుగుతారా? ఈ రాజనఁగా నెంత? ఈ రేడులోకాల్లో నీ కెదు రెవఁడు? ఈతప్పు క్షమించాలి.

మాచయ్య:—ఏతప్పు క్షమించాలి? నీవు చేసిన తప్పా, నీరాజు చేసిన తప్పా? నాలుగులక్షల అరవైవేల గీతాలు వ్రాశాననా నీ కహంకారము? నియంత సంగీత పాటకుఁడు లేఁడనా నీపొగరు? ఓరి అవివేకుఁడా! కల్లినాథుఁడు నీతప్పును క్షమిస్తాఁడా? నివ్వు వ్రాసిన ఆ పాడు గీతం విని నేను శివశివాయని చెవులు మూసుకొన్నానే. నీవు కుబేరుఁడివిరా! శివభక్తులందఱూ నీకు యాచకులా? గొప్పమంత్రి వైనావు. అధముఁడా! అడిగేవారు లేక ఇట్లా బడగవై పోయినావు. అట వంటి యాచకుల్ని మాస్తున్నా గాని యిట్లాంటి యాచకుల్ని చూడటం లేదు.

బస:—మాచయ్యా, క్షమించు, క్షమించు.

ఆక్రాంతసంతతాహంకారనిరతు
నక్రమాలాపు నిర్వక్రాపరాధు
నూర్జితక్రోధు వివర్జితసత్యు
దుర్జనాచారు ననిర్జితకాము
నజ్ఞానపుంజమ్ము నపగతశౌచు
విజ్ఞానహీను వివేకవిదూరు
నిర్భాగ్యచూడామణిని భక్తిరహితు
దుర్భావకు నవినీతుని నన్ను నింక
గాచి రక్షింపవే కారుణ్యపాత్ర
యేచిన మద్గర్వ మెల్ల మాయించి.

ప్రభూ! సంగమేశ్వరా! నాల్గులక్షల యఱువది వేల గీతముల గర్వముచే నాతల తిరిగిపోయినది.

మాచయ్య:—ఓరీ బసవా! యాచకులగు శివభక్తులకు నీ విచ్చు నేనికలు దున్నలు. నీవిచ్చు గుఱ్ఱములు గాడిదలు. నీ విచ్చు సగ్రహారములు పచ్చమన్ను. ఛీ ఛీ నీమొగము నేను జూడను.

బిజ్జలుఁడు:—(సాష్టాంగపడి) మాచయ్యా! రక్షించు! రక్షించు! నీవే పరమేశ్వరుఁడివి. నీవు శివుఁడవని తెలుసుకోలేక మోసపోయాను. బసవేశ్వరుఁడు నీకు నిజమైన భక్తుఁడు. ఆయన్నీ నన్నూ నీవు రక్షించాలి. భక్తుల్ని దైవం రక్షించకపోతే మఱెవరు రక్షిస్తారు?

మాచయ్య:—రాజా! లే! లే! బసవఁడు మా ముద్దుబిడ్డ. వాణ్ణి మే మేమి చేస్తాము? బసవా! సేద దేరవోయి, సేదదేరు.

బస:—

నీమహత్త్వము చూడ నే నెంతవాఁడ
ధీమణి సంగయ్య, దేవ! మాచయ్య
నీవు శంకరుఁడవు నేను కింకరుఁడ
నీవు నిర్మలుఁడవు నేను దుర్మలుఁడ
నీవు విజ్ఞానివి నే నవిజ్ఞాని
నీ వమృతాంగుండ నే విషాంగుండ
స్వామి త్రైలోక్యచూడామణి నీవు
భూమి నిర్భాగ్యచూడామణి నేను.

మాచ:—బసవా! బసవా! నీ వెవ్వరు, నే నెవ్వరు? నేను వట్టి చాకలివాఁడను. నీవూ మీ సంగమయ్యా దేవుళ్లు. నేను శివభక్తుల కాలిదుమ్మును. రాజా! నీయేనుఁగులూ మావతులూ చచ్చిపోలేదు. ఆ బ్రాహ్మఁడూ చావలేదు. వాళ్లను నే బ్రతికిస్తాను. మీరు పదండి. మీ వెంటనే వాళ్లూ వస్తారు.

(మాచయ్య నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! మీరేమి తప్పుచేశారు?

బస:—నే నొక గీతం వ్రాశాను. అందులో అహంకారం చూపించాను. నే నర్థార్థికల్పశాఖి నని, యాచకులందరికీ అడిగినదల్లా యిస్తానని అహంకారంగా వ్రాశాను. మాచయ్యగారు నాకు తగినశిక్ష చేశాఁడు.

జగ:—మహాప్రభూ! అదిగో మావంతులతో దుర్వారాంధకారమత్తగజము వచ్చుచున్నది. ఆ పరదేశివిప్రుఁడుకూడ ద్రుల్లిసలాడుచుఁ గేకిసలు కొట్టుచుఁ బోవుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:—జగదేవా! ఏనుఁగును గొట్టములోఁ గట్టివేయు మనుము. నే నంతఃపురమునకుఁ బోవుచున్నాను. మీ రందఱు మీమీపనులమీఁదఁ బొండు.

(మంత్రులందఱు నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:— నామనస్సు వీరశైవముఖముగాఁ దిరుగుచున్నది.

నీలలోచన:—(ప్రవేశించును.)

శివ నీ యడుగులు లేవే చివురాకులఁ బూజించెద
తవిలి బూజ పట్టకుండ గవు సెన వేసెద వానికి శివ॥
శివ నీ జడ లిటు లేవే పువులు దవనమును పెట్టెద
గవిసి మంచు కప్పకుండఁ గై జతలో పలఁ బొదిగెద శివ॥
శివ నీ పాపనగలు లేవే చిచ్చికొట్టి జోకొట్టెద
నవియఁ జేయు విసములపై నమృతము నవ్వులు చిలికెద శివ॥
శివ కట్టు కళాసము లేవే తవిలిన దుమ్మును దులిపెద
తొవలబావికాడ నుదికి తొగరువస్త్రా తెప్పించెద శివ॥
శివ నీ గొంతుక చేవే తవిలి నలుపు తుడిచివేతు
పుష్పమూడియ పట్టించెద శివశ్రీరము కట్టించెద శివ॥

బిజ్జ:—చెల్లీ! ఈపాట యెక్కడ నేర్చావు?

నీల:—నేనే పాడుతున్నాను.

బిజ్జ:—నీవు కవివా యేమిటి?

నీల:—నేను గాదు కవిని. శివుఁడు కవి.

బిజ్జ:—అంటే?

నీల:—నాలో ఆయ నుండి పాడిస్తున్నాఁడన్న మాట.

బిజ్జ:—అటువంటిపాట నీవు వ్రాయలేవు.

నీల:—ఎందుకు వ్రాయలేను? బసవఁడు—

బిజ్జ:—బసవఁ డెవరు?

నీల:—పెద్దమంత్రి బసవేశ్వరుఁడు.

బిజ్జ:—ఆయన నీకు బసవఁడా?

నీల:—బసవఁడు కాదు, బసివిగాఁడు. వాఁడు నాలుగులక్షల అరవై వేల పాటలు వ్రాశాఁడఁట సంగమయ్యమీఁద. ఆ సంగమయ్య మాశివయ్యకన్న యెక్కువవాఁడా?

పాట:—

శివా! నీవా! సంగమయ్యా యెవరెక్కువా?
యెవరెక్కువయ్యా? శివా
యెవరెక్కువయ్యా! సంగమయ్యా!
అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివయ్యకుం బలె జడలున్నవా?
జడలపై సురమునుస తొడుక్కొనునా?
మడుగు ఒడ్డున చందమా మున్నదా?
మామ వెన్నెలలు ఒళ్లంతాను బూదల్లె ప్రాకున్నదా?
శివా! నీ వెక్కువా! సంగమ య్యెక్కువా?
అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివునివలె పులితో లున్నదా?
తోలుపై జిలుగారు మచ్చున్నదా?
మచ్చమచ్చకు మధ్య మణగియుండిన సెమ్మికను లున్నవా?
కనులలో బంగారుకాం తున్నదా?
కాంతిలో జిలుగారు కై వున్నదా?
కైపుతో వడిదుడుకుగా నన్ను నాడించు కావున్నదా!
శివా! నీ వెక్కువా సంగమ య్యెక్కువా?
అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివునకుం బలె రొక్క రొమ్ము [న్నదా?
రొమ్ముపై బంగారుచీ నున్నదా!
చీనుపై నందాలగా రున్నదా?
గారుకన్నులలోని కలకలల తలతలల కమ్మదన మున్నదా,
సంగమయ్యా! నీవు! సంగమయ్యా!

బిజ్జ:—నీలా! అమ్మా! బసవని నెప్పుడైన చూశావా?

నీల:—చూశానా? మే మెప్పుడూ కలిసే ఉంటాంగా!

బిజ్జ:—ఇప్పు డేఁడీ!

నీల:—ఉన్నాఁడులే, నీకు తెలియదు.

బిజ్జ:—నీవు పిచ్చిదాన వైపోతున్నావు.

నీల:—నీ కిష్టంలేకపోతే వెళ్లిపోతున్నాను లే.

బిజ్జ:—కాదు, కాదు, వెళ్లవద్దు. వెళ్లవద్దు, ఇంకోపాట పాడు.

నీల:—అన్నా! నా కేమిపాటలు వచ్చు?

బిజ్జ:—ఇప్పుడు రెండుపాటలు పాడావుకదా!

నీల:—నేను పాడలేదే.

బిజ్జ:—అయితే వెళ్లు.

నీల:—(పోవుచు)

శివుని మెత్తగొంతుకెల్ల చేదువిసము కందించునో
శివుని బెడగునాడలు పట్టి నిలువనగలు నోరిపించునో
యేమిసేతు నేమిసేతు నిల్ల శివుని కేమాదును — శివుని.
పైని గంగ తండ్రి కెంత బరువుచేసి యలయించునో
ప్రాని చందమామ తాను మోయరాక బరుపౌనో
యేమిసేతు నేమిసేతు నిల్ల శివుని కేమాదునో — శివుని

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—ఆహా! ఈబిడ్డ మహాభక్తురా లగుచున్నది. తన భక్తి తనకుఁ దెలియుట లేదు. బసవేశ్వరున కీపిల్లసంగతి తెలియదు. తెలిసిన నో నేమి సేయునో! జగమ్ము కర్మప్రధాన మని లోకము వంచింపఁబడుచున్నది. భక్తిలో నున్న పారవశ్యము మోక్షమే. మోక్షమునకును దానికిని భేదము లేదు.

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకా! మాచయ్యకథ విన్నారా?

త్రిపు:—వింటిని. మీయుద్దేశ్య మేమి?

బిజ్జ:—అనఁడు శివావతారము.

త్రిపు:—మహాప్రభూ! భక్తి వేఱు. భక్తివిషయమైన శివుఁడు వేఱు. వాఁడు శివభక్తుఁడు కావచ్చుఁగాని శివుఁడు కాఁడు.

బిజ్జ:—శివునకు శివభక్తునకు భేదము లేదు.

త్రిపు:—ప్రభూ! బసవేశ్వరుని మతము మీకు రుచించుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

బిజ్జ:—నేను గ్రుడ్డిగా నవలంబించుట లేదు.

త్రిపు:—నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

(తెరలో ధ్వని.)

బిజ్జ:—జగదేవుఁడు దండయాత్రకు బయలు దేరుచున్నట్లున్నది. జగదేవుని బంపించకముందు బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదము పొందవలయును.

జగదేవుఁడు:-(ప్రవేశించి) మహారాజా! సర్వము సన్నద్ధమైనది. ప్రభువుల యనుజ్ఞయే యాలస్యము.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరునకుఁ గబురంపించవలయును.

జగ:—వారిదే వచ్చుచున్నారు.

(అంతట బసవేశ్వరుఁడును, మంత్రులును ప్రవేశింతురు)

బిజ్జ:—మహామాత్యా! నమస్కారము. జగదేవుని యుద్ధమునందు గెలుచునట్లు మీ రాశీర్వదింప వలయును.

నీశివభక్తి కారణము నేలకు నాకును నీప్రసాదరే
ఖాళమిళంబులై యడఁగు గష్టములెల్ల భవాబ్ధిపోత! నా
యాశలనెల్ల నీబ జమునందునఁ బెట్టితిఁ దేల్చు మంచు నీ
వే శరణంటి సద్గుణనిధీ! బసవా! బసవా! నృపాధిపా!

బస:—మహారాజా! శివుని దయచేతఁగాక మన యెవరిచేత నేమగును? అతఁడు మనల గెలిపింపఁ దలఁచినచో గెలిపించును; ఓడింపఁ దలఁచినచో నోడించును.

జగ:—బసవేశ్వరా! అట్లు కాదు. నీనోట నాశీర్వాద మొక్కఁడు వచ్చెనేని మా కదె చాలును. మేము జగములెల్ల గెలిచెదము. స్వామీ! నీమాట మీఁద జగములు నిలువక యెట్లు తప్పించుకొని పోఁగలవు? నీవే సంగమేశ్వరస్వామివి. నీవే బసవేశ్వరుఁడవు.

బస:—జగదేవా! నే నమాత్యుఁడను; రాజనీతివేత్తను. శివునియందు నాకుఁ గొంతభక్తి కలదు. నామాటకుఁ బ్రపంచములు నిలుచునా!

బిజ్జ:—బసవా! పరాఙ్ముఖుఁడవు గాకుము. కాకతీయులు చాళుక్యులకు సామంతులు. చాళుక్య వంశమే నేఁడు కాలచుర్యవంశమైనది. అందుచేత మనకును వారు సామంతులు గాకతప్పదు.

జగ:—నీదయచేత మేము రిపుల గెలువఁజూచుచుంటిమి. మీరు మ మ్మాశీర్వదింపకతప్పదు.

బస:—జగదేవా! శివుని దయ యున్నచో గెలుతువుగాక, పొమ్ము. విభూతి సర్వరక్షగా భావింపుము. లింగధారణములేక శివభక్తుఁడు కాఁడు. నీవు భవివి. శివుఁడు ని న్నెంత చూచిన నంత చూచును.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! జగదేవుఁ డిదివఱకు గెలిచిన యుద్ధము లన్నియు భవిగానే గెలిచెను. నీ యాశీర్వాద మున్నచో నీనినిగూడ భవిగానే గెలుచును.

బస:—నాయాశీర్వాదము వచ్చినది.

(అందఱును బరిక్రమింతురు.)

బిజ్జ:—జగదేవా! గెలిచిరమ్ము, పొమ్ము. బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదము వచ్చినది. ప్రోలునకు బుద్ధిచెప్పి రమ్ము.

నా సామంతుఁడు గాగ నుండక నిలింపజ్యేష్ఠుఁడైనన్ రణ
వ్యాసంగంబున నిల్వలేఁడు జగదేవా! నీభుజప్రౌఢి స
ర్వాశానేకపకుంభపాటనకళావ్యాపారపారీణతా
భ్యాసం బైనది గెల్చిరా! ప్రళయమార్తాండప్రతాపార్చిషై.
అదిగో త్రిశూలమ్ము వియ
త్పద మెల్లను నావరించె ప్రళయానేహోఽం
బుదమాలాక్రాంతిఁ జెడిన
చిదుకుల యాతపములట్లు చెడు రిపుబలముల్.
మాబసవేశ్వరుం డిల కమాత్యుఁడుగా నెపుడయ్యె నప్పుడే
మా బవరంబులన్ గెలుపు మాకు, రిపుల్ వినమచ్చిరుల్ మదా
జ్ఞాబధిరత్వ మేచి యనిఁ జత్తురు కాలమరీప్రభాచ్ఛటన్
గూబలలోలె దాగుకొన గూళ్లులు లేక చరింతు రెల్లెడన్.

(తెర.)

LODHRA

ఋగ్వేదము - విమానములు

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి

* * * * * *

ఏదైనా వింతవస్తువు విదేశాలనుంచి వచ్చినప్పుడు మనము చూచి ఆనందించడానికి మారుగా "ఓ. దీనిలో ఏముంది? మా తాతల నాడు మన దేశంలో ఇంతకన్నా గొప్పవస్తువులు ఉండేవి" అనడం మనకు అభ్యాసమై ఉంది. వాయువిమానాలు మొట్టమొదట మన దేశంలోకి వచ్చేటప్పుడు "మన రామాయణంలో పుష్పకవిమానం లేదురా? ఇదీ అంతే" అనేవాళ్లము. విమానాలు దినదినాభివృద్ధి పొందసాగినవి. యుద్ధపరికరాలు చేర్చి, విమానాలతో వాయుపథంలో యుద్ధము చేయడం ఆరంభమైంది. సౌభకవిమానం జ్ఞాపకానికి వచ్చినది.

"కామగమనంబును, సతిని స్ఫుతంబును గా మయుండు లోహంబున నిర్మించిన" యీ సౌభకవిమానము "వలయు నెడల నభపదంబున దిరిగెడునట్టి మహితవాహనమై" ప్రాచీనభారతీయ విజ్ఞానసూచకమైన విషయం గోచరించేది. అందులోనూ పోతన్నగారు చెప్పిన

"ఒకమాటు నభమున బ్రకటంబుగా దోచు
నొకమాటు ధరణిపై నొయ్య నిలుచు
నొకమాటు శైలమస్తకమున వర్తించు
నొకపరి చరియించు నుదధినడుము
నొక్కతోయంబున నొక్కటియై యుండు
నొక్కెడ గనుగొన నెక్కుడగును
ఒకమాటు సాల్వసంయుక్తమై పొడసూపు
నొకతోయ మన్నియు నుడిగితోచు
నొక్కచేప కొఱవి యుడుగక త్రిప్పిన
గతి మహోగ్రవృత్తి గానవచ్చు
మఱియు నెక్కుగతుల నరివరుల్ గలగంగ
దిరిగె సౌభకంబు ధీవరేణ్య"

ఆ పద్యం చదువుతూ ఉన్నప్పుడు పోతన్న ఈ ఇరవైయోశతాబ్దంలో విమాన యుద్ధాలు చూచి పద్యం చెప్పేడా అన్నట్టు ఉండిరా అనకోనేవాళ్లం.

రానురాను విమానాలలో క్రీడాసౌకర్యాలుకూడా ఏర్పాటు అవుతూ ఉన్నవని చదువుతూ ఉన్నప్పుడు భారతం సభాపర్వంలో మయసభ జ్ఞాపకానికి రావడమే కాకుండా దేవతల ఇతరసభలుకూడా జ్ఞాపకానికి వచ్చేవి. భారతసభాపర్వంలో సభ అనేపదం ఇప్పుడు సభలు (Meetings) అనే పదంవంటిది కాదు. ఈసభలు అత్యుత్తమశ్రేణిలో చేరిన విమానాలే అయి భారతీయుల శిల్పకళాచాతుర్యమునకు నిదానాలై యుండినవి.

ఇంద్రసభ "వైహాయసం బయి, కామగమనం బయి, వ్యపేతశీతాతపం బయి, సకల కాలకుసుమ ఫలభరిత పాదపవన సంకీర్ణ సరోవరవిరాజితం బయి" నట్లు దేవేంద్రనిర్మితమైనదట. యమసభ "కామగామియును, సూర్యతేజోనిభ శుభ తేజంబును, సర్వసుఖ సంపాదనంబును నై చూడ నొప్పుచుండె" నట. వరుణునిసభ "యమరాజు సభయంతియ విస్తారాయామరామణీయకంబును, కామగామిత్వంబును గలిగి, విలసిల్లి, జలస్తంభనంబు నేసి, జలంబులలో నుండి విశ్వకర్మ రమణీయముగా రచించిన"దట. కుబేరుని సభ "గగనచరంబయి, కనకమయ తరులతాలంకృతం బయి, తటిల్లతా విచిత్రశరదంబుదంబు ననుకరించుచుండె"నట.

ఈ వర్ణనలు చూస్తే దిక్పాలకులందరకూ ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా సభలనే పేరుతో విమానాలు ఉండేవనీ, అవి నేటి పాశ్చాత్యనిర్మిత విమానాలవంటివే యై, అంతకన్న నత్యుత్తమశ్రేణిలో చేరినవై, ఆటలకు, పాటలకు వీలైన క్రీడాసరస్సులు, వగైరాలు కలవై యుండినట్లు కనపడుతూ ఉన్నది. అయితే ఇవన్నీ పుక్కిటిపురాణాలని ఒక్కమాటలో కొట్టిపారవేయడం సులభమైనపని, మనలో రెండురకాలవాళ్లు ఉండడంచేత. మా తాతలు నేతులు తాగేవారని బడాయిలు చెప్పుకొని తిరిగే రకం ఒకటి; పురాణాలన్నీ బూటకాలని కొట్టిపారవేసే రకం ఒకటి. ఈ రెండే రకాలుగాని మూడోరకం లేదు. విచారించేవారూ లేరు, విచారణ చేసేవారూ లేరు. పురాణాలలో విమానాల వర్ణనలు చదువుతూ ఉన్నప్పుడు ఇవి నిజంగా పుక్కిటి పురాణాలేనా అని తోస్తూ ఉండడమే కాకుండా అవి అబద్ధాలే అయితే ఈకాలపు విమానాల వర్ణనలతో ఏలాగు సరిపోతూ ఉన్నాయి అని సందేహంకూడా కలుగుతూ ఉంటుంది.

ఇక మనకు పరమప్రమాణం వేమయగారి వేదం ఒకటి ఉన్నది. అది ఏమంటే తెల్లవారి బొల్లిమాటలు. మన వాఙ్మయానికి శ్వేతమహర్షులు "నిఖిల పురాణవ్యాఖ్యానవైఖరి" సమేతులై సాయించిన సాయింపులు. ఈసాయింపులు మహోచిత్రంగా ఉంటాయి.

మాక్డొనాల్డు దొరగారు కలవిచ్చిన ఈక్రింది సాక్ష్యాలు చిత్తగించండి:

"డుగాల్డు స్టువార్టు అనే తత్త్వదర్శి భారతీయ విజ్ఞానమునుగూర్చి ఒకవ్యాసము వ్రాసి ఉండెను. అలెగ్జాండరుగారు హిందూదేశమును జయించినపైని, గ్రీకువారి వాఙ్మయమును, గ్రీకువారి భాషయును గమనించి వాటికి ఫోర్జరీగా (కృత్రిమానుకరణముగా) ఉండేటట్లు కపటచర్యగల బ్రాహ్మణులు సంస్కృత వాఙ్మయముమాత్రమే కాకుండా సంస్కృత భాష అంతాకూడా కల్పించినారని ఆయన ఆవ్యాసములో ఋజువుచేయడానికి ప్రయత్నించెను. ఆదరిమిలాను క్రీ. శ. 5 వ శతాబ్దం ప్రాంతములో డబ్లిను నగరములోని యొక సాహిత్యాచార్యుడు పై యభిప్రాయమును మిక్కిలిగా బలపరిచెను."

పాశ్చాత్యులు నిర్మించిన భారతీయవాఙ్మయపరిశోధన సౌధానికి వేసిన పునాది ఎంత చక్కగా ఉన్నదో చూచి ఆనందించండి. ఇక ఆసౌధరాజం ఇంకెంత మనోహరంబుగా వెలుగుతుందో ఆలోచించుకోండి.

ఏదో తప్పి జెడీ పుట్టిన వైదికవాఙ్మయం ఆలాగు విడిచిపెట్టివేసి చూస్తే పాశ్చాత్యుల దృష్టిలో భారతీయ వాఙ్మయం అంతా అలెగ్జాండరుగారిద్వారా భారతీయులు భుజించిన గ్రీకువారి ఎంగిలిప్రసాదమే. పాపం,

అలెగ్జాండరుగారు భరతవర్షానికి దయచేసి నప్పుడు గోదాంతో గోదామెడు గ్రీకు పండితులను భరతవర్షానికి తీసుకొచ్చేడట. వారంతా విజ్ఞానసంతర్పణ చేసివేసి వెళ్లిపోయినారట. అందుచేత మనకు విజ్ఞానంలోని ఏవిషయమైనా వారిచ్చిన భిక్షయేనట ! పోనీ ఇతర శాస్త్రాలూ, కళలూ, వీటిమాటకేమి గాని, చిట్టచివరకు పిట్టకథలు కల్పించుకోవడానికి కూడా మనకు స్వతంత్రత లేదు. అదీ గ్రీకు దేవుళ్ల ప్రసాదమే. అలెగ్జాండరు పూజారిగారు గ్రీకుదేవుళ్లకు నైవేద్యంపెట్టి భారతీయులకు పంచిపెట్టిన ప్రసాదాలు ఇన్నీ అన్నీ కావు. చూడండి మాక్డొనాల్డుగారి వాక్యాలు :

"ఈ విధముగా కట్టుకథలూ, పిట్టకథలూ కల్పించుకోవడంలో భారతీయులకు ఐరోపావారు మధ్యయుగంలో ఋణపడిఉన్నా, ప్రాచీనయుగములో కట్టుకథలూ, పిట్టకథలూ కల్పించడంలో భారతీయులే మొట్టమొదటివారని చెప్పడం సత్యమునకు దూరమైనమాట. ఈసపు, బేబ్రియస్ అను గ్రంథకర్తల కథల సంపుటీలలో భారతీయులకథలకు దరిదాపుగా ఉన్న కథలు కనబడుతూఉన్నవి. భారతీయుల కథలలో ఉన్న నక్కకూ సింహానికీ అనుబంధము సూచించే కథలు స్వభావసిద్ధముగా ఉన్నవనిన్నీ, గ్రీకువారి కథలలో నక్కకూ సింహానికీ అనుబంధము సూచించే కథలలో పునాదియే లేదనిన్నీ భారతీయపక్షవాదులు చెప్పుతారు. ఈవాదానికి ప్రతికూలంగా ఉండేవారు చెప్పేదేమంటే, భరతవర్షములోమాత్రమే ఉండే జంతువులకూ పక్షులకూ జరిగే సంభాషణలు భరతవర్షపు కథలలో చాలా తక్కువగా ఉన్నవనిన్నీ, క్రీస్తుపూర్వము ఆరవ శతాబ్దానికే నక్కా, కాకీ, వీటినిగురించిన కథ గ్రీకువారి కథలలో కలదనిన్నీ. భారతీయులు గ్రీకువారి వద్దనుండి కొన్నికథలుమాత్రమే సంగ్రహించుకొన్నారనిన్నీ, అంతకుపూర్వమే వారికి కొన్ని స్వతంత్రకథలు కలవనిన్నీ వీబరు, బెన్ఫీ అనే పండితులు నిర్ణయించినారు."

మ్రింగలేక కక్కలేక, చచ్చీ చెడీ ఛాయంగల విన్నపాలుగా వ్రాసిన ఈ వాక్యాలు చదివితే నవ్వు రాకుండా ఉంటుందా ? కొన్ని-కొన్ని మాత్రమే — కథలు గ్రీకువారి వద్దనుండి ఎరువుతెస్తేగాని, పాపం, మనవాళ్లకు జరిగిందికాదు. ఏం చేస్తాం మరి విధిలేక పోయినప్పుడు ?

ఈలాంటి భావాలలో పుట్టి పెరిగిన పాశ్చాత్యులు వేదవిమర్శలు చేస్తారు; వైదిక వ్యాఖ్యానాలు చేస్తారు. ఋగ్వేదభాష్యాన్ని గురించి మాక్డొనాల్డుగారు వ్రాసిన వాక్యాలు చూడండి :

"వైదికవాఙ్మయమునకు వ్యాఖ్యానములు చేయడంలో భారతీయ వ్యాఖ్యాతలు తాత్కాలికకష్టములను తొలగించుకోవడానికి మాత్రమే ప్రయత్నించినారు. ఆప్రయత్నములవల్ల భాషాసమన్వయములో తబ్బిబ్బులు చేయడం మాత్రమే కాకుండా ఆధ్యాత్మిక, ఆధిదైవిక, ఆధిభౌతికవిషయములలో విస్మృతకాలములోని భావాలను సమకాలికభావాలతో సరిపెట్టి ముడిపెట్టడమే ఫలితమైనది."

అత్యాధునికుడను సాయనాచార్యులు విస్మృతార్థమగు వైదికవాఙ్మయమునకుచేసిన యర్థము సక్రమముగా లేదని మాక్డొనాల్డుగారు వ్రాస్తే నిజమే అనుకొన్నాము. కాని ఇది సవతితల్లిప్రేమయే యని అనుకోలేదు. భారతీయుల నాగరికత అత్యుచ్చదశలో ఉన్నప్పుడు పుట్టిన వైదికవాఙ్మయానికి నాగరికతక్షీణించిననాటి సాయనాచార్యులు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానము చాలదని అనుకోవడంలో మన కేమీ సందేహం లేదు. అయితే పాశ్చాత్యులు చేసిన దేమిటి ? నీ యెడమచేయి తీసివేయి, నా యెడమచెయ్యి పెడతా నన్నట్లు, వేదకాలమున భారతీయుల నాగరికత శైశవావస్థలో ఉన్నట్లు ఋజువు చేయడానికి ప్రయత్నించడమే చాలా అద్భుతము. మాక్డొనాల్డుగారి వాక్యాలుచూడండి:

"ఇతరవాఙ్మయములలోకన్న వైదికవాఙ్మయములో భావపరిణామమున ప్రాచీనతరదశ కనబడుచున్నది. ప్రకృతిలో గల శక్తులు దేవతలుగా మార్పుచెందుటలో గల క్రమమును అవగాహనము చేసికొనుటకు తగినంత ప్రథమావస్థను ఆ వాఙ్మయము సూచించు చున్నది. నాగరికత చాల తక్కువగా ఉన్న జాతులలోని మనుష్యునివలె వైదికకాలములోని భారతీయుడు మామూలు పనిపాట్లు చేయగల మనుష్యులు చేసేవి కాకుండా ఉండే ప్రకృతిసంబంధమైన పనిపాట్లను గమనించినప్పుడు వాటికి కారణములయిన ప్రకృతిశక్తులలో మనుష్యత్వమును సహజముగా భావించుచుండెను. ప్రకృతిశక్తులు చేయుచుండే ఆకార్యములను చిన్నపిల్లలవలె చూచి అద్భుతమును పొందుచుండెను."

పైదానిలో క్రిందగీతలు గల పదములు చూడండి. వేదార్థము యథార్థముగా నిర్ణయించడానికి సాయనాచార్యులుగారి వ్యాఖ్యానము చాలదన్నమాట సత్యమేగాని, ఋగ్వేదకాలమునాటి భారతీయ విజ్ఞానము శైశవావస్థయం దుండెనా, లేక పరిపక్వదశయం దుండెనా యను విషయముమాత్రము విచారణీయమైయే యున్నది.

ఇంద్రుడు, మిత్రుడు, వరుణుడు మొదలగువా రందరూ ఆకాశముమీద నక్షత్రాలే గాని దేవతలూకారు, మనుష్యులూకారు అనే సిద్ధాంతాలను బలపరచే విద్వాంసులకు మేము చేయవలసినది నమస్కారమే. వారితో మాకు ఏతగవూ లేదు. వారి లోకమే వేరు, మా లోకమే వేరు. అయితే ఈ ఇంద్రుడూ, మిత్రుడూ, వరుణుడూ మొదలగువా రెవరు అని ప్రశ్న. పాశ్చాత్యు లేమన్నా రంటే—

"ఋగ్వేదములోని మంత్రములు దేవతలను గురించిన ప్రార్థనలే కావున వాటిలోని విషయములు చాలవరకు ఆధ్యాత్మిక కల్పితగాథలే.***సూర్యుడు, సూర్యోదయము, అగ్ని, వాయువు మొదలగు ప్రకృతిశక్తులే మనుష్యత్వారోపణమును పొంది, ఋగ్వేదములోని ప్రధానదేవతలైనవి. ప్రాచీనతరకాలమునుండి వచ్చుచున్నవా రగుటచే, ఈ దేవతలలో భౌతికశక్తులరూపమైన పునాది కొంచెము మెక్కువతక్కువగా కనబడుచునే యుండును. (ఇక్కడ ప్రాచీనతరకాలమనగా అత్యు

లు భరతవర్షమునకు వచ్చుటకు పూర్వపు కాలమని ఉద్దేశము.)"

ఠిరి ఉద్దేశంలో ఈ ఇంద్రుడూ, మిత్రుడూ, వరుణుడూ మొదలుగువారు ఆకాశం మీద నక్షత్రాలు కారుగాని, ప్రకృతిలోగల శక్తులే. వీటికి కవులు మనుష్యత్వాను ఆరోపణచేసి వర్ణించినారు. అయితే, ఇక్కడ పెద్దచిక్కొకటి వచ్చినది.

"కొందరు దేవతలను యుద్ధవీరులనుగా చెప్పియున్నారు. వీరు కవచములను, కిరీటములను ధరించి, బల్లెములను, గండ్రగొడ్డళ్లను, విండ్లను, అమ్ములను చేత బట్టుకొన్నట్లు చెప్పియున్నారు. వీరందరును వాయువులో దివ్యరథములపైని సంచారము చేయునట్లును ఆ రథములను తరుచుగా గుఱ్ఱములుగాని, ఒక్కొక్కప్పుడు ఎద్దూ, మేకలూ, లేళ్లుగాని లాగుచున్నట్లును చెప్పియున్నారు. ఈ రథములపైని ఈ దేవతలు యజ్ఞములలో కూర్చుండుటకు వత్తురట."

ఈ వర్ణనలనుబట్టి ఈ దేవతలు ప్రకృతి శక్తులేగా, మనుష్యులా అన్న సందేహం కలగడంలో అన్యాయమేమీ లేదు. కాబట్టి, ఉద్దేశం కొంచెం వివరించి వ్రాస్తాను. నేను చేయబోయేది ఋగ్వేదములోని విమానములనుగూర్చిన ప్రశంస. ఈ ప్రశంస వరుణదేవుని గురించిన కొన్నిమంత్రాలలో కనబడుతూఉన్నది. గనుక వరుణునిగురించి మాక్డొనాల్డుగారు ఏమి వ్రాసినారో చూదాం:

"ఆకాశమునందలి దేవతలలో ఇంకను ప్రధానుడొకడు కలడు. ఆయన వరుణుడు. ఆయనయందు మనుష్యత్వారోపణ చాల లోతుగా పోయినది. కావున ఆయనప్రవర్తనలోని విషయములవల్లమాత్రమే ఆయనను కల్పించుటకు మూలభూతమైన ప్రకృతికార్యములను తెలిసికొనవలసియున్నది. ఆయన ఉత్పత్తినిగూర్చి తెలిసికొనుటలో గల యీ అగోచరత్వమునకు కారణములు, ఆయన భరతవర్షమునకు ఆర్యులు వచ్చినతరువాత కల్పింపబడినవాడు కాక తత్పూర్వమే ఆర్య విజ్ఞానములో చేరినవాడయియుండుటయును, ఆయన పేరు "ద్యౌః" అనేదానివలె ప్రకృతి కార్యములను సూచించునది కాకపోవుటయును అయిఉన్నవి. వరుణ అనే పేరు మొట్టమొదట ఆవరణరూపమైన ఆకాశము అర్థము గలదిగా ఉన్నట్లు కనబడుచున్నది. వేదములోని వరుణపదము గ్రీకుభాషలోని "ఔరనస్" పదముతో సంబంధముగలదిగా కనబడుచున్నది. కాని ఈ రెండుపదములును ఒక్కటే అని భాషాతత్త్వశాస్త్రమువల్ల ఊహించుటకు కష్టముగానే ఉన్నది.*** ఆకాశముపైని పక్షు లెగురుటనుగూర్చి వరుణు డెరుగును. సముద్రముపైని పోయే నౌకల మార్గములు వరుణు డెరుగును. దూర సంచారము చేసే వాయువుయొక్క మార్గమును వరుణు డెరుగును. ఇదివరకు జరిగినవియును, ఇకముందు జరుగబోయేవియును అగు అద్భుతములను వరుణు డెరుగును."

వరుణదేవునిగూర్చిన ఋగ్వేదమంత్రాలలో కనబడుతూఉన్న మహానాయక లక్షణాలను సమన్వయము చేసుకోవడం చేతగాక దొరగారు పడ్డ పాట్లు క్రిందగీతలుగల పదాలవల్ల ఊహించుకోవచ్చును. ప్రాపంచిక విజ్ఞాన వ్యాపనమార్గములను సమన్వయము చేసుకోవడంలో పాశ్చాత్యులు మొట్టమొదట తొక్కిన తప్పుతోవలూ, వ్రాసిన అబద్ధాలూ, చేసిన అసత్యపు సిద్ధాంతాలూ ఒకదానికొకటి కలియకపోవడంచేత ఈ కాలు జారడాలు తటస్థించినది. ఈతప్పుసిద్ధాంతాలకు ముఖ్యమైన కారణం ఏమంటే—

(1) బైబిలులో సెమెటిక్, హెమెటిక్ విభాగం, (2) ఈవిభాగానికి భిన్నంగా గ్రీసు, రోము, పర్షియా, ఇండియా వగైరాలలో కనబడే ఆర్యనాగరికత అనే ప్రత్యేకత.

ఈ రెండూ సమరసం చేసుకోవడంలో ఆర్యులనేవారు మధ్యఆసియాలోనో, ఎక్కడో మొట్టమొదట ఉండి, అక్కడినుంచి కొంతదూరం ప్రయాణం చేసి, అక్కడ చీలి, కొందరు జర్మనీవైపు, కొందరు గ్రీసువైపు, కొందరు పర్షియావైపు విడిపోయినట్లున్ను, పర్షియావారు తొగీ విడిపోయి ఒకశాఖ ఇండియాకు పంజాబుమార్గంగా వచ్చి భారతీయులైనట్లున్నూ సిద్ధాంతాలు లేవదీసినారు పాశ్చాత్యులు.

ఇక బైబిలులో చెప్పిన సెమెటిక్, హెమెటిక్‌వారు ప్రత్యేకనాగరికతలు వృద్ధి చేసుకొన్నారట. ఈ సిద్ధాంతాలనుగూర్చిన విచారణ ఇప్పుడు మనకు అవసరములేదు. కాని వరుణదేవుని గురించి వ్రాసిన "ఆయన ఉత్పత్తినిగూర్చి తెలిసికొనుటలో గల అగోచరత్వము", "ఆర్యులు వచ్చిన తర్వాత కల్పింపబడినవాడు కాక" వగైరాపదములు ఈసమన్వయలోపమువల్ల కలిగినవే యని చెప్పకతప్పదు. ఏమంటే, విజ్ఞానము ప్రప్రథమమున భారతవర్షమునందే ఉద్భవిల్లినది. భరతవర్షమున పుట్టిన ఈ విజ్ఞానమును వ్యాప్తి చేసినవారు ఇంద్ర,మిత్ర, వరుణాదులు. వీరు మనుష్యులేగాని మహానాయకులు. ఈవిజ్ఞాన వ్యాపనము సామ్రాజ్యనిర్మాణమువలన జరిగినది. స్థలము (Land) పైని సామ్రాజ్యనిర్మాణము చేసినవాడు ఇంద్రుడు. జలము (Sea) పైని సామ్రాజ్యనిర్మాణము చేసినవాడు వరుణుడు. స్థలజలములపైని (Both on land and sea) సామ్రాజ్యనిర్మాణము చేసినవాడు. మిత్రుడు తరువాత మిత్రవరుణానుచరులు ఏకీభవించినపైని పుట్టిన నాయకులు మైత్రావరుణులు ఇద్దరు: వశిష్ఠుడు, అగస్త్యుడు. వీరిద్దరును ఆర్యవిజ్ఞానమును వ్యాపింపజేసినవారే. ఇక ప్రస్తుతము ఆర్య సాగర సామ్రాజ్యనిర్మాతలలో ప్రధానుడు వరుణుడు. కావున సాగరసామ్రాజ్యమును గూర్చి ఇంచుక వ్రాసెదను.

ప్రాచీనకాలమున సాగరసామ్రాజ్యమును పరిపాలించినవారు ఫినీషియనులు (Phoenicians). ఈ ఫినీషియను పదము గ్రీకుభాషలో ఫొనీకియన్ అగును. అనగా ఫినీషియనులు వణిక్కులన్నమాట. వెనుక నేను "ఫినీషియనులు: వారి భారతీయోత్పత్తి" (Phoenicians & their Indian origin) అనేవిపులమైన వ్యాసమొకటి వ్రాసిఉంటిని. ఈ వణిగ్జాతులు పెక్కులుండెను. కరణులు Cannan లోను, గుప్తులు Egypt లోను, వైదేహులు Bedouin - Arabia లోన్నూ కిరాటులు Crate లోను, సార్థులు (హోలులు) Helias

Greece లోను, ఈవిధముగా వణిగ్జాతులు వ్యాపించి సామ్రాజ్యము స్థాపించినారు. తరువాతి కాలములో సార్థులును కరణులును గలసి, ఏకమై సార్థకరణు లన్న పేర Canta-Greece సామ్రాజ్యము పశ్చిమముననూ, సార్థకరణ(సాతకర్ణి - సాతవాహన) సామ్రాజ్యము తూర్పునను ఏర్పాటుచేసి పరిపాలించినారు. ఈ సాగర సామ్రాజ్యము స్థాపించిన వణిగ్జాతులు భారతీయవైశ్యులు. ఋగ్వేదములో ఈవణిక్కులకు పణులన్న పేరుండెను.

"దాసపత్నీ రహిగోపా అతిష్ఠ న్నిరుద్ధా ఆపః పణినేవ గావః"

(ఋగ్వే. ౧-౩౨-౧౧)

ఇక్కడ సాయనాచార్యులుగారు "పణినేవ గావః—పణినామకో అసురో గా అపహృత్య, బిలే స్థాపయిత్వా, బిలద్వార మాచ్ఛాద్య యథా నిరుద్ధవాన్, తథా ఇత్యర్థః" అని వ్రాసినా "అత్ర యాస్కః" అని తిరిగీ యెత్తుకొని, "నిరుద్ధా ఆపః పణినేవ గావః— పణి ర్వణిగ్భవతి పణిః పణనా ద్వని క్పణ్యం నేనేక్తి"అని యాస్కులను స్మరించి, పణిశబ్దానికి వణిక్ అనే అర్థం సూచించినారు. కాబట్టి ఈమంత్రంలోను, సరమాపణిసంవాద మంత్రాలలోను ఉన్న పణులు వణిక్కు లన్నమాట సత్యము. ఈవణిక్కులు వైశ్యులు. వీరి నాయకుడు వరుణుడు.

"యచ్చిద్ధి తే విశో యథా ప్రదేవవరుణవ్రతం."

(ఋగ్వే. ౧-౨౫-౧)

హేవరుణ, యథా లోకే విశః ప్రజాః కదాచిత్ ప్రమాదం కుర్వంతి, తథా వయమపి.

విశు లనగా వైశ్యులు, వరుణనాయకుని ప్రజలు. సాగరసామ్రాజ్యనిర్మాతలైన యీ వణిగ్జాతుల నాయకుడగు వరుణుడు భరతవర్షమునుండి వైదేహుల దేశముద్వారా కరణ, సార్థ, గుప్త, కిరాటాది వణిగ్దేశములకును, మధ్యసాగర (Madagascar) ద్వీపముద్వారా Congo (గంగ)కును, అక్కడనుండి సార్థకరణ (Catgreu) దేశము ద్వారా శ్వేతద్వీపమునకును(Britain) పోవలసిఉన్నది. ఈ ప్రయాణములు నౌకలపైని, విమానములపైని వరుణదేవుడు చేయుచుండె వని ఋగ్వేదము చెప్పుచున్నది. ఆ మంత్రములను పరిశీలిద్దాము.

(1) పైని చెప్పిన "యచ్చిద్ధి తే విశో యథా" అనే మంత్రంవల్ల వరుణుని ప్రజలు వైశ్యులని తేలినది. ఈ వైశ్యులు వణిగ్జాతులనియు, వీరు సాగరసామ్రాజ్యనిర్మాతలనియు తేలినది.

"నిషసాద ధృతవ్రతో వరుణః పస్త్యా స్వా సామ్రాజ్యాయ సుక్రతుః."

(ఋగ్వే. ౧-౨౫-౧౦)

ధృతవ్రతః పూర్వోక్తో వరుణః పస్త్యాసు దైవీషు ప్రజా స్వా నిషసాద ఆగత్య నిషణ్ణవాన్-కిమర్థం ప్రజానాం సామ్రాజ్య సిద్ధ్యర్థం.

ఈ మంత్రమువలన వరుణుడు తన ప్రజలకు సామ్రాజ్యసిద్ధి కలిగించుటకై ఎప్పుడూ సంసిద్ధుడుగా ఉంటాడని తేలినది.

ఈ సందర్భములో స్వారాజ్య, వైరాజ్య, సామ్రాజ్యపదాలు విచారించవలసిఉన్నది. రాజుల ప్రథమ పుత్రులు స్వారాజ్యపరిపాలకులు. ద్వితీయపుత్రులు విదేశములను జయించిగాని, విదేశ స్త్రీలను పెండ్లియాడి గాని వైరాజ్యపాలకులైరి. స్వదేశవిదేశములను రెండింటినీ పాలించినవాడు సమ్రాట్. వీనిది సామ్రాజ్యము. ఇట్టి సామ్రాజ్యము పాలించినవాడు వరుణుడు.

"కదా క్షత్రశ్రియం నర మా వరుణం కరామహే, మృళీకా యోరుచక్షసం."

(ఋగ్వే. ౧. ౨౫. ౫.)

మృళీకాయ అస్మత్సుఖాయ, వరుణం కదా కస్మిన్ కాల ఆకరామహే అస్మిన్ కర్మ ణ్యాగతం కరవామ. కీదృశం - క్షత్రశ్రియం బలసేవినం, నరం నేతారం, ఉరుచక్షసం బహూనాం ద్రష్టారం క్షత్రశ్రియం క్షత్రాణి శ్రయతీతి క్షత్రశ్రీః—

ఈమంత్రమున వరుణదేవుడు"క్షత్రశ్రియం" అన్నందువ క్షాత్రతేజస్సు గలవా డనిన్నీ, "నరం" అన్నందువల్ల ప్రజలకు నాయకు డనిన్నీ, "ఉరుచక్షసం" అన్నందువల్ల విశాలనేత్రములు (రాజలక్షణము) గలవా డనిన్నీ తేలుచున్నది.(చూ:"కామం కర్ణాంతవిశ్రాంతే విశాలే తస్య లోచనే"- రఘు.)

"బిభ్రద్ద్రాపిం హిరణ్యయం వరుణో వస్త నిర్ణిజం. పరిస్పశో నిషేదిరే."

(ఋగ్వే. ౧-౨౫-౧౩)

హిరణ్యయం సువర్ణమయం, ద్రాపిం కవచం, బిభ్రద్ధారయన్, వరుణో నిర్ణిజం పుష్టం స్వశరీరం వస్త ఆచ్ఛాదయతి, స్పశో హిరణ్యస్పర్శినో రశ్మయః పరినిషేదిరే సర్వతో నిషణ్ణాః—

ఈమంత్రమువల్ల సామ్రాజ్యనిర్మాతయగు వరుణుడు బంగారు కవచమును ధరించినాడని తేలుచున్నది.

"అతో విశ్వా న్యద్భుతా చికిత్వా అభిపశ్యతి, కృతాని యాచ కర్త్వా."

(ఋగ్వే. ౧-౨౫-౧౧)

అతో అస్మాత్ వరుణాత్, విశ్వా న్యద్భుతా సర్వా ణ్యాశ్చర్యాణి చికిత్వాన్ ప్రజ్ఞావాన్ అభిపశ్యతి సర్వతో అవలోకయతి. యా కృతాని యా న్యాశ్చర్యాణి పూర్వం వరుణేన సంపాదితాని చకారా దన్యాని యా న్యాశ్చర్యాణి కర్త్వా ఇతఃపరం కర్తవ్యాని తాని సర్వా ణ్యభిపశ్యతీతి పూర్వత్రాన్వయః.

ఈ మంత్రమువల్ల ఈ వరుణుడు అనేకములైన అద్భుతములను చేసిచూపినాడని తెలియుచున్నది. ఈ అద్భుతములను కొన్నిటిని వివరించుచున్నాడు.

"వేదా యో వీనాం పద మంతరిక్షేణ పతతాం, వేదనా వః సముద్రియః

వేదమాసో ధృతవ్రతో ద్వాదశప్రజావతః వేదా య ఉపజాయతే,

వేదవా తస్య వర్తని ముర్వోఋష్వస్య బృహతః

వేదా యే అధ్యాసతే."

(ఋగ్వే. ౧-౨౫-౭, ౮, ౯)

ఈ మంత్రముల అర్థవిచారణమే చాలా కష్టమై ఉన్నది. ఈ మంత్రములకు సాయణాచార్యులు వ్రాసిన అర్థము మొట్టమొదట చూదాము:

"వేదా......సముద్రియః."

అంతరిక్షేణ పతతాం ఆకాశమార్గేణ గచ్ఛతాం వీనాం పక్షిణాం పదం యో వరుణో వేద-తథా సముద్రియః సముద్రే అవస్థితో వరుణో నావో జలే గచ్ఛంత్యాః పదం వేద జానాతి.

"వేదమాసో......ఉపజాయతే."

ధృతవ్రతః స్వీకృత కర్మవిశేషో యః ప్రక్రమహిమోపేతో వరుణః ప్రజావతః తదా తదోత్పద్యమాన ప్రజాయుక్తాన్ ద్వాదశ మాస చైత్రాదీన్ ఫాల్గునాంతాన్ వేద జానాతి. య స్త్రయోదశో అధికమాస ఉపజాయతే సంవత్సరసమీపే స్వయమేవ ఉత్పద్యతే తమపి వేద.

"వేద వాతస్య......అధ్యాసతే."

ఉరోర్విస్తీర్ణస్య, ఋష్వస్య దర్శనీయస్య, బృహతో గుణై రధికస్య, వాతస్య వాయోః వర్తనిం మార్గం వేద వరుణో జానాతి. యే దేవా అధ్యాసతే ఉపరి తిష్ఠంతి తానపి వేద జానాతి.

ఈ అర్థమునకు సారము.

(౧) అంతరిక్ష మార్గమందు సంచారము చేయు పక్షుల ("వి"ల) మార్గములను వరుణు డెరుగును.

(౨) సముద్ర మార్గమందు సంచరించు నౌకల మార్గములను వరుణు డెరుగును.

(౩) సంవత్సరమునకు గల పండ్రెండు మాసములలో ఏమాసములో ఏమేమి పుట్టునో అధికమాస మెప్పుడు వచ్చునో వరుణు డెరుగును.

(౪) ఉరుత్వము, ఋష్వత్వము, బృహత్త్వము అనే లక్షణములు గల వాయువు యొక్క వర్తన వరుణు డెరుగును.

సాయణాచార్యులుగారు ఇంతమాత్రమే అర్థము వ్రాసినారు. ఇంతకన్న మిన్నగా వారికి వ్రాయడానికి అవకాశముకూడా లేదు. ఇది సరిగా సమన్వయము కాకపోవడంచేతనే వరుణునిగూర్చి, "ఆయనఉత్పత్తినిగూర్చి తెలిసికొనుటలో గల "అగోచరత్వము" అనిన్నీ, "ఆర్యులు వచ్చినతర్వాత కల్పింపబడినవాడు కాక" అనిన్నీ, ఇంకా ఏమేమో వ్రాసినారు మాక్డొనాల్డుగారు.

"ఆకాశముపైని పక్షు లెగురుటనుగూర్చి వరుణు డెరుగును. సముద్రముపైని పోయే నౌకల మార్గములు వరుణు డెరుగును. దూర సంచారము చేసే వాయువుయొక్క మార్గమును వరుణు డెరుగును. ఇదివరకు జరిగినవియును, ఇకముందు జరుగబోయేవియును అగు అద్భుతములను వరుణు డెరుగును."

అనిన్నీ వారు తర్జుమాచేసినారు. అత్యున్నత సాగర సామ్రాజ్యాధిపతి యగు వరుణుని మహిమనుగూర్చి ఆధునికులకు సాయణాచార్యు లెరుగకపోవుట సహజమే. కాని తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నింపక "ఆయన ఉత్పత్తినిగూర్చి తెలిసికొనుటలో గల అగోచరత్వము" అనిన్నీ, "ఆర్యులు వచ్చిన తర్వాత కల్పింపబడినవాడు కాక" అనిన్నీ కొట్టిపారవేసి, ప్రాచీనభారతీయ విజ్ఞానమునకు శిశుత్వము నాపాదించిన పాశ్చాత్య విద్వాంసులను గురించి ఏమి వ్రాయవలసి యున్నదో నాకు గోచరించలేదు. ఈ వేమాయలు చెప్పిన వాక్యములే మనకు వేదవాక్యములైనవి. ఇక విచారణచేదాము.

(౧) వరుణుడు సాగరసామ్రాజ్యనిర్మాతలగు వైశ్య (వణిక్) జాతులకు నాయకుడు.

(౨) సంవత్సరములో నున్న పండ్రెండు మాసములలో ఏయే మాసములలో, ఏయేదేశములలో ఏయేపంటలు పండునో, ఏయేదేశములలో అధికమాసపులెక్క ఏయేవిధముగా చేయవలసిఉన్నదో, ఆ సంగతి వరుణుడు బాగుగా ఎరుగును.

(౩) వాయువుయొక్క ఉరు(Volume), ఋష్వ (Speed), బృహత్ (Density) అను ధర్మములను, దాని ననుసరించిన వాయు మార్గములను వరుణు డెరుగును.

(౪) సాగరసామ్రాజ్యమున ఏయేస్థానములలో ఏయే జాతుల మనుష్యులు గలరో, ఏయే స్థానములలో తన ప్రజలగు వణిక్జాతులలో ఎవ్వరెవ్వరు గలరో, వారితో ఎట్టి సంబంధము కలిగిఉండవలెనో వరుణు డెరుగును.

(౫) సముద్రముపైని పోయే నౌకలేయే మార్గములను బోయిన నేయేదేశములకు పోవునో ఆ మార్గములను వరుణుడు బాగుగా ఎరుగును.

(౬) ఆకాశమార్గమున పోయే "వి"ల మార్గములను, సముద్రముపైని పోయే నౌకల మార్గములను వరుణు డెరుగును.

ఈ సమన్వయములో ఒకచిక్కు ఉన్నది. వాయువుయొక్క గతులును, సముద్రముపైని సంచారముచేయు నౌకలమార్గములును ఎరిగిన వరుణునకు ఆకాశమందు పోయే పక్షుల మార్గములను తెలిసికొన్న ప్రయోజన మేమి? అంత పెద్దవిషయములను తెలిసికోగలిగినట్టిన్నీ నౌకలమార్గములూ, వాయుగతులూ తెలిసికొనగలిగిన వరుణునకు పక్షుల మార్గములతో పని యేమి? ఈ సమన్వయము కుదరక ఆధునికవ్యాఖ్యాతలు చాలా బాధపడ్డారు. పోటీము, ఒక వ్యాఖ్యాత ముఖర్జీగారి 'ఇండియన్ షిపింగ్' (Indian Shipping) అనే పుస్తకములోని ఈ క్రిందివాక్యాలు ఉదాహరించి సమన్వయము కొంచెము మార్చినాడు:

"దిఘ్ఘనికాయము(బౌద్ధగ్రంథము)౧-౨౨౨ లో స్థలభాగము కనబడకుండా జలముపైని చాలాదూరము చేసే ప్రయాణములనుగూర్చి చెప్పియున్నది. ఈ ప్రయాణములలో నౌకలపైని వర్తకముచేయుటకు పోయేవర్తకులు తమ ఓడలలో బలమైన రెక్కలుగల కొన్ని జాతుల పక్షులను తీసికొనిపోతారనిన్నీ, భూమి చాలా దూరములో ఉన్నప్పుడు ఎంతదూరములో ఉన్నదో తెలిసికొనుటకు ఈ పక్షులను విడిచిపెట్టెదరనిన్నీ, భూమి సమీపముగా లేనప్పుడు నాలుగువైపులా పరుగెత్తి పరుగెత్తి ఈ పక్షులు తిరిగి ఓడలోనికి మరలివచ్చుననిన్నీ, కొన్ని మైళ్లదూరములోనే భూమి కనబడినప్పుడు ఈపక్షులు తిరిగిరావనిన్నీ ఆ గ్రంథములో వ్రాసి ఉన్నది."

ఈవిధముగా పక్షులను తరిఫీయతు చేయడం వరుణదేవునకు తెలియు నని ఆయన వ్యాఖ్యానము చేసినాడు. కాని ఈసమన్వయము

ములో ఉన్న చిక్కు ఏమంటే, ఈతరిఫీయతకు వాయువుయొక్క ఉగ్ర, ఋష్వ, బృహత్ అనే ధర్మాలున్నూ, తదనుసరణము గల వాయుగతులున్నూ తెలిసికోవలసిన అవసర మేమైనా కలదా? కాబట్టి ఈసమన్వయముకూడా అతకలేదు. కాబట్టి ఇక్కడ "వి" అనే పదానికి విమాన మని మేము అర్థము చెప్పుతాము. అప్పుడు ఈవిధమైన సమన్వయము కలుగును.

సాగర సామ్రాజ్య నిర్మాతలగు వైశ్యుల (వణిగ్జాతుల) నాయకుడగు వరుణుడు తన సామ్రాజ్యమం దంతటను లెస్సగా సంచారముచేయగలుగుటకై ఆకాశమార్గమందు సంచారముచేయు విమానముల మార్గములును, సముద్రమార్గమందు సంచారముచేయు నౌకల మార్గములును, వాయువు యొక్క ఉగ్ర, ఋష్వ, బృహత్ అనే ధర్మములవల్ల గలిగిన వాయు వర్తనములును లెస్సగా తెలిసికొనెను. ఈ కారణము చేతనే సాగరసామ్రాజ్యాంతర్భాగములగు **Egypt, Cannan, Crate, Greece** మొదలగు దేశములలోగూడ వరుణుని ప్రభావము కనబడుచున్నది. ఇది యంతయును భారతీయ నాయకుడగు వరుణునితో సంబంధించినదే యని తెలుసుకోలేక మాక్డొనాల్డుగారు అవిధముగా వ్రాయ సాహసించిరి.

"వి" శబ్దమునకు విమానము లని అర్థము చెప్పితే వరుణుని "అగోచరత్వము" విడిపోయి అతని "ఆర్యులు వచ్చిన తర్వాతకల్పింపబడుట" స్థిరపరచి, భారతీయ విజ్ఞానము యొక్క ఉత్కృష్టతను స్థాపించి, భరతవర్ష విజ్ఞానమునకును ప్రాచీన విజ్ఞానస్థానము లగు **Egypt, Phoenicia, Greece, Babylonia** మొదలగు దేశముల పరస్పర సంబంధములను స్పష్టము చేయును.

ఈ "వి" పదమునకు మరియొకచోటకూడ విమానమనియే అర్థము చెప్పవలసి ఉన్నది.

"వయో న వసతీ రుప."

(ఋగ్వే. ౧-౨౫. ౪)

వయో న పక్షిణో యథా వసతీ ర్నివాస స్థానా న్యుప సామీప్యేన ప్రాప్నువంతి తద్వత్ - అని సాయనాచార్యులుగారు వ్రాసినారు.

ఇక్కడ విచారించవలసినవి రెండు పదములు: వి అనేది ఒకటి; వసతి అనేది ఒకటి. వసతి అంటే నివాసస్థాన మని సాయనాచార్యులు వ్రాసినారుగాని నేడు దీని వికృతియగు "బస్తీ" అనే పదం ఆసేతు హిమాచలమున్నూ అన్ని భాషలలోనూ పట్టణమనే అర్థంలోనే వాడుక అవుతూ ఉన్నది. కాబట్టి ఇక్కడకూడా బస్తీ అనగా పట్టణమని అర్థం చెప్పితే పట్టణాలు వణిక్కులతో సంబంధించినవి గనుక (నైగమో వణిజో వణిక్ - అమరము) పట్టణాలకు సమీపముగా విమానము లెట్లో అట్లే అని అర్థమగును.

ఫొనీషియనులు నగరనిర్మాతలని ప్రసిద్ధి పడ్డారు. వణిక్కులు వైశ్యులని నిఘంటువు. కావున ఫొనీషియనులున్నూ, వణిక్కులున్నూ ఒక్కటే అయితే, సాగరసామ్రాజ్య నిర్మాతలగు ఫొనీషియనులున్నూ, వణిక్కులున్నూ భారతీయ వైశ్యులే అన్నమాట. వైశ్యుల నాయకుడగు వరుణుడు తన సాగర సామ్రాజ్యమున గల పట్టణములకు విమానములపైని పోవుచుండె నని రూఢి అగుచున్నది. కాబట్టి ఈరెండవ మంత్రములో కూడా వి-అంటే విమానము అనే అర్థమే చెప్పవలసి ఉన్నది.

ఇప్పుడు పర్యవసానము చెప్పుతూ ఉన్నాము.

(౧) విజ్ఞాన వ్యాపకులగు ఆర్యులు మధ్య ఆశియానుంచిగాని, ఉత్తర ధ్రువప్రాంతముల నుండిగాని వచ్చినవారు గారు.

(౨) ప్రాచీన స్థానములగు ఈజిప్టు, బాబిలోనియా, ఫినీషియా, క్రాటు, ఖాల్డియా మున్నగు దేశములలోని విజ్ఞానములు ప్రత్యేకత గలవి గావు.

(౩) వేదకాలమునందలి విజ్ఞానము శైశవ దశయం దున్నదికాదు. ఉచ్చదశయం దున్నదే.

(౪) విజ్ఞానము భరతవర్షమునందే ఆరంభమై ఇతర దేశములయందు భరతవర్షము ద్వారా వ్యాపించియుండెను.

(౫) ఆ వ్యాపనమునకు కారణభూతులు ఇంద్ర, మిత్ర, వరుణాదులు.

(౬) వరుణుడు సాగరసామ్రాజ్య నిర్మాతలగు వణిగ్జాతులకు నాయకుడు. భారతీయ సాగర సామ్రాజ్యము అన్ని సముద్రతీరముల యందును వ్యాపించియుండెను.

(౭) ఆ సముద్ర తీరమునందు గల పట్టణములకు (వసతులకు) నౌకలపైని, విమానములపైని వరుణుడు పోవుచుండెను. ఉగ్ర, ఋష్వ, బృహత్ అనే ధర్మములుగల వాయువునకు గల గతుల భేదములను తెలిసికొని, అది ఆధారముగా సముద్రమున నౌకలపైని, ఆకాశమున విమానములపైని వరుణుడు ప్రయాణము చేయుచుండెను. మార్గమధ్యమందు ఏయే ప్రజలు గలరో, వారు ఏయే మాసములలో ఏమేమి పండింతురో, అధికమాస మెప్పుడు వచ్చునో, దాని ప్రయోజన మేమో, వారితో ఎవ్వరెవ్వరితో ఎట్లెట్లు ప్రవర్తింపవలెనో వరుణు డెరుగును.

అతడు హిరణ్యకవచము తొడుగుకొని, తన ప్రజలగు వైశ్యుల సాగర సామ్రాజ్యము వృద్ధిచేయుటకు సిద్ధుడుగా ఉండును.

అతడు క్షాత్రతేజస్సు గలవాడు. విశాల నేత్రములు గల నాయకుడు.

ఇట్టి మహిమలు గల వరుణునిగూర్చి వ్రాసిన వేదము శైశవదశలోని విజ్ఞానమును చెప్పుచున్నదో, ఉచ్చదశలోని విజ్ఞానమును చెప్పుచున్నదో ఊహించవలసియున్నది. ఆర్య విజ్ఞానము భరతవర్షమునుండి ఇతర దేశములకు వ్యాపించిన విధమును, ఆర్యనాయకులు విజ్ఞాన వ్యాపనమునకై అవలంబించిన పద్ధతులను చర్చచేసి ప్రత్యేకవ్యాసములు వ్రాయవలసి ఉన్నది.

కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారి 'స్వగతం'

[విమర్శన]

బుర్రా
వేంకటసుబ్రహ్మణ్యం

కుటుంబరావుగారు ప్రస్తుతం కథలు వ్రాసే వాళ్లల్లో కొంత పేరుపడ్డవారు. వారు కథలు వ్రాయడంలోనే కాకుండా మిగిలినవాళ్ల వ్రాతలని విమర్శించడంలో కూడా తెలివి తేటలు చూపించినవారు. తెలుగుభాషలో కొత్తగా బయలుదేరుతున్న వాఙ్మయం ఎటువంటిదో తెలిసినవాళ్లందరికీ ఆయనరచనలంటే కొద్దో గొప్పో పరిచయం ఉండక తీరదు అందువల్ల విమర్శకులకి ఆయనకథల గురించి చర్చించడంలో సామాన్యులగురించి వ్రాసినట్టు కాకుండా ఎక్కువశ్రద్ధ వహించవలసిన బాధ్యత ఉంది.

కాని కుటుంబరావుగారు వారికి విమర్శకులంటే పూర్తిగా విరక్తి పుట్టినట్టు ఈకథల సంపుటికిచివర వారువ్రాసిన 'వ్యాఖ్యానం'లో ప్రకటించుకున్నారు. ఈవిరక్తి ఎంతవరకు వెళ్లిందంటే, "సరిఅయిన విమర్శన రాలేదని తోచినట్టయితే ఇంకోసారి నన్ను నేనే విమర్శించుకుంటాను" అని వారు రాబోయే విమర్శకులని భయపెట్టడందాకా వెళ్లింది. "ఆపైన నాకథలమాట అటుంచి విమర్శకులు నా విమర్శననే విమర్శించవలసివస్తుంది" అని కూడా వారు శెలవిచ్చారు. వారివిమర్శనని విమర్శించవలసిన అవసరం ఇంకా ఎప్పుడో రావడంబదులు ఇప్పుడే వచ్చిందని నా ఉద్దేశ్యం. ఎందువల్లనంటే, ఈ సంపుటిచివర నున్న వీరి వ్యాఖ్యానాన్ని తమ కథలగురించి తమరే వ్రాసుకున్న విమర్శనగా భావించక తప్పదు. అటువంటి సందర్భంలో వారి వ్యాఖ్యానాన్నే ముందు విమర్శించవలసొస్తుంది.

కుటుంబరావుగారికి వారి 'కారుణ్యం' అన్న కథలసంపుటి గురించి పత్రికలలో పడ్డ విమర్శనలు చూడగానే విమర్శకులంటే అసహ్యం పుట్టినట్టు వారు తెలియపరుస్తున్నారు. వారి 'కారుణ్యం' అన్న కథలసంపుటి నేను చదవలేదు. ఆకథల గురించి ప్రకటింపబడ్డ విమర్శనలుకూడా నేను చదివినజ్ఞాపకం నాకు లేదు. ఆ విమర్శకుల లోపాలెటువంటివో నాకు తెలియవు. అందువల్ల కుటుంబరావుగారు ఈ 'వ్యాఖ్యానం' ఇంత పట్టుదలగా ఎందుకు వ్రాసేరో నేను గ్రహించలేకుండా ఉన్నాను. కాని, వారు ఈ 'వ్యాఖ్యానం' వ్రాయకుండా ఉండుంటే బాగుండుననుకునే వాళ్లల్లో నేనొకడిని. మన పరిస్థితులలో మన విమర్శకులమీద కత్తులునూరడం మన కథకులకి తగనిపని. మన విమర్శకులు తగినంత తెలివైనవారు కాదంటే అదొక వింత కాదు. సాధారణంగా ఏదేశంలోనైనా ఎప్పుడూ కథకులని మించిన ఘనులు విమర్శకులలోనూ ఉంటారు, విమర్శకులని మించిన ఘనులు కథకులలోనూ ఉంటారు.

"'ఈకథ ఏమిటి? ఎందుకు రాశావు? ఇది ఇట్లా రాయటంలో నీ అభిప్రాయం ఏమిటి?' అని నన్ను స్వయంగా అడిగి నాసమాధానంతో తృప్తిపడి వెళ్లిపోయిన పెద్ద మనుష్యులున్నారు. విమర్శకులకి కూడా అటువంటి సందేహాలు కలిగినప్పుడు నన్నడిగి తమసందేహాలు తీర్చుకునిఉండటం వారివిధి." అని కుటుంబరావుగారు వ్రాస్తున్నారు. ఇది కేవలం అన్యాయమైన అభిప్రాయం. విమర్శకుడు మరీమొద్దు కాకుండా ఉండి, ఉన్నపాటి తెలివితేటలతో కథకుడు ఏ అభిప్రాయంతో కథ వ్రాసేడో గ్రహించలేకపోయినట్టయితే తప్పంతా కథకుడిదికాని విమర్శకుడిది కాదు. సామాన్యపు తెలివితేటలున్న చదువరికి కూడా కథ చప్పన అర్థంకాకపోయినట్టయితే అవమానం అంతా చదువరిదే అని కుటుంబరావుగారు శాసించడం ధర్మం కాదు. ప్రశస్తమైన ఊహలతో కథని అల్లడానికి పూనుకున్నంతమాత్రాన కథకుడి కర్తవ్యం పూర్తయినట్టు కాదు. ఆప్రశస్తమైన ఊహలన్నీ సామాన్యచదువరులందరూ సులభంగా గ్రహించగలిగేటట్టు కథకుడు కథాసారాన్ని పోషించుకుంటూ రావాలి. తనకథలు వ్యాఖ్యానాలు లేకుండా అందరికీ అర్థం అయేటట్టు చూసుకోవాలి. అంతేకాని, 'నీకు నాకథ అయోమయంగా ఉన్నట్టు తోస్తే వెంటనే నాకథలో నీకు బోధపడని గొప్ప అర్థం ఏదోఉందని నమ్ము. ఆ అర్థం ఏమిటని నన్నొచ్చి అడుగు. అప్పుడు నేను బోధపరుస్తాను' అని ఫిర్మాను ఇవ్వడం న్యాయంగా లేదు.

ఈ కథల సంపుటిలో ఆరుకథలున్నాయి. అందులో రెండుకథలు మాత్రం చాలావరకు బాగున్నాయనే చెప్పొచ్చును. ఈ రెండు కథలూ 'ఇంతలోఉంది' అన్నకథా 'పశ్చాత్తప్తుడు' అన్నకథా. 'అరణ్యం' అన్నకథ అతికంగాగుగానూ, అసహజంగానూ ఉంది. 'వరాన్వేషణ' అన్నకథ ఏపాశ్చాత్యకథలో సారంలేని అనువాదంలా ఉంది. 'కాలభైరవుడు' అన్నకథ అందంగాలేదు. 'అశోకవనం' అన్నకథకి అర్థంలేదు.

'అశోకవనం' అన్నకథ గురించి ముందు చర్చిద్దాం. "ఈ కథకూ శ్రీ ముద్దుకృష్ణగారు రచించిన 'అశోకం' అన్న నాటకానికీ ఏమీ సంబంధం లేదు" అని కుటుంబరావుగారు వ్యాఖ్యానంలో తెలియపరచుకున్నారు. శ్రీముద్దుకృష్ణగారి 'అశోకం' అనే నాటకాన్ని చదివే అదృష్టం ఇంకా నాకు పట్టలేదు. "వాల్మీకి రామాయణంకంటే, ముద్దుకృష్ణగారి 'అశోకం' కంటే ఈకథ ఎక్కువనుకోటానికి అవకాశంలేదు" అని కూడా 'వ్యాఖ్యానం'లో ఉంది. కుటుంబరావుగారివంటి విచక్షణకల మనిషి కూడా వాల్మీకి రామాయణాన్నీ ముద్దుకృష్ణగారి నాటకాన్నీ ఈవిధంగా ఒకే తరగతికి చెందినవాటినిగా భావిస్తుంటే ఈ 'అశోకం' అన్న గ్రంథం

నాకంట పడలేదే అన్నవిచారం నాకు మరీ ఎక్కువగా ఉంది. కాని కుటుంబరావుగారి కథని ముద్దుకృష్ణగారి రచనతో పోల్చే అవకాశం నా కిప్పుడు లేదు.

“రావణుడికి ఎవ్వరూ చెయ్యనిన్యాయం కొంత ఈ కథద్వారా చేశానని నేను నమ్ముతున్నాను” అని కుటుంబరావుగారు వ్రాసేరు. రావణుడికి ‘న్యాయంచేసే’ పద్ధతి రాముడికీ సీతకీ ‘అన్యాయం చెయ్యడమే’ అయినట్టయితే కుటుంబరావుగారు వారుచెయ్యదలచుకున్నంతపనీ చేసేరనే చెప్పొచ్చును. ఉదాహరణికి వీరికథలో ఒకచిన్నవిషయం గమనిద్దాం. లంకచేరుకున్నాక రావణుడు సీతకి అశోకవనంలో నివాసస్థలం ఏర్పాటు చేసినప్పుడు “అన్ని బంగారపుమేడలు పెట్టుకుని నన్నీపొదలమధ్య పారేసి ఇంత అందమైనచోటు ఎక్కడా లేదంటావా?” అని రావణుడితో ధుమధుమలాడుతుంది కుటుంబరావుగారి సీత. తనభర్తకీ తనకీ ఎడబాటు తెచ్చేడన్నబాధ కాదు; బలవంతంగా మారుమూలకి లాక్కొచ్చాడన్న దుఃఖం కాదు; అంతఃపురాలుండగా అశోకవనమా తనకి ఏర్పాటు అని కోపం! ‘రావణుడికి న్యాయం చెయ్యదలచుకున్నాను’అనడం బదులుకుటుంబరావుగారు ‘రామాయణం అంతా మార్చి వ్రాయదలచుకున్నాను’ అన్నట్టయితే సరిగ్గా ఉండును. రామాయణంలోనూ, భారతంలోనూ, భాగవతంలోనూ నచ్చని విషయాలూ, నమ్మతగని విషయాలూ అనేకం కనిపెట్టికూడా ఆ గ్రంథాలు ఇంత ప్రసిద్ధికెక్కిన సందర్భంలో ఇన్ని శతాబ్దాలతర్వాత వాటిని మరమ్మతుచెయ్యడం అసాధ్యమైన పని అని గ్రహించి, శ్రద్ధగా తమస్వంతకథలే వ్రాసుకునే కథకులు అంత తెలివి తక్కువవారు కారనే చెప్పాలి.

ఈ కథలో రావణుడికి అశోకవనం అంటే ఉన్న విపరీతప్రేమ చాలా హాస్యాస్పదంగా ఉంది.

లంకాద్వీపానికి పోతున్న విమానంలో రావణుడు ‘చిరునవ్వునవ్వుతూ’ సీతతో అనే మాట ఇది: “నీ అందం చూచి నేను మోహించానని నువ్వెట్లా ఊహించావు? ఒకవేళ అది నిజమయినా నువ్వేచెప్పుకోడం ఏమంత బాగాలేదు. నిన్ను చూచిన ప్రతివాడూ నీకోసం చస్తున్నాడని నీ కొక నమ్మకం ఉన్నట్టుంది—లేక అది కోరికా?” ఈ మాటలు పురాణకాలంలో రావణుడు సీతతో అన్నాడంటే నమ్మతగినమాటలలా లేనేలేవు. మొన్న మొన్నటివరకూ పాశ్చాత్యదేశాలలో కూడా ఏ సందర్భంలోనైనా ఏ స్త్రీతోనూ ఇంత నిర్మొఖమాటంగా మాట్లాడే పరపురుషుడు ఉండడం అసంభవం. ఈ మాటలు ఫ్రాయిడ్ తీవ్రజ్వరంలో పలవరిస్తున్న మాటలలా ఉన్నాయికాని ఈ కథకి అనుకూలమైన మాటలు కానేకావు.

కాని, కుటుంబరావుగారి ‘అశోకవనం’లో ఒక ప్రశస్తమైన గుణం ఉంది. వారు పురాణకథని చరిత్రాత్మకమైనకథగా మార్చేందుకు ప్రయత్నించారు. దేవుడి అవతారం అనబడేవాడిని మనుష్యమాత్రుణ్ణిగా చూపించేందుకు తలపెట్టేరు. రామరావణ వైరాన్ని ఆర్యులకీ అనార్యులకీ ఉన్న వైరంగా సూచించబోయారు. ఇవన్నీ ఆమోదించవలసిన ప్రయత్నాలే. అయినే, ఇటువంటి ప్రయత్నాలు చేస్తున్న గ్రంథకర్త రావణుడు విమానంలో సీతని లంకకి తీసుకువెళ్తున్నట్టు వ్రాయకూడదు. రాముడన్నవాడుండుంటే మనుష్యమాత్రుడే అయుండాలని గ్రహించిన చరిత్రపరిశోధకులకి ఆకాలంలో విమానాలు లేవన్నమాట వేరే చెప్పనక్కరలేదు. అది కాక రామాయణగాథనంతనీ సామాన్యమానవ నాటకంగా చూపించబోయే గ్రంథకర్త మారీచుడికథా, హనుమంతుడు సముద్రం దాటడమూ, లంకాదహనమూ, మొదలైన అసందర్భాలన్నిటినీ మొదట్లోనే వదులుకోనైనా వదులుకోవాలి, లేకపోతే ఎక్కడలేని ప్రజ్ఞ చూపించి ఇటువంటి విషయాలుకూడా పూర్తిగా నమ్మతగిన విషయాలులాగే కనిపించేటట్టు అనేక వివరాలు సమకూర్చివర్ణించనైనా వర్ణించాలి. అంతే కాని “సీతను ఎవరు తీసుకు వెళ్లినదీ రామలక్ష్మణులకు తెలియకుండా ఉండగలందులకు మారీచుడు తనకు సహాయంచెయ్యటానికిఒప్పుకున్నాడు” అన్నంతమాత్రానకాని, “ఏదో పెద్ద జంతువు అశోకవనంలో ప్రవేశించింది ప్రభూ! చెట్లన్నీ ధ్వంసంచేస్తున్నది”అన్నంతమాత్రానకాని కుటుంబరావుగారు సృజించిన రామాయణ కథలో వాల్మీకి రామాయణంలోఉన్న అసందర్భాలన్నీ మాయమైపోయినట్టు కాదు. అసలు సంగతి ఈ అసందర్భాలన్నీ ఈ రోజులలో ఎంత గొప్ప గ్రంథకర్త తలపెట్టినప్పటికీ మాయంఅయేవి కావు. ఒకవేళ ఈఅసందర్భాలన్నీ వదులుకుందామంటే ఆఖరికి రామాయణమే మిగలదు. అందువల్ల, మానవస్వభావాన్ని సహజంగా నిరూపించడమే తమ కర్తవ్యంగా భావించుకుంటున్న మన కొత్త కథకులు రామాయణంవంటిఅసహజమైన పురాణకథలని ఎంత ముట్టుకోకుండా ఉంటే అంత మంచిది. అంతే కాని, ఇప్పుడుకూర్చుని రావణుడికి న్యాయం చేద్దామనుకోడంలోనూ, దుర్యోధనుడికి న్యాయంచేద్దామనుకోడంలోనూ, కంసుడికి న్యాయం చేద్దామనుకోడంలోనూ నాకు అంతగా పొగడతగిన ఊహ ఏదీ కనపడడంలేదు.

‘కాలభైరవుడు’ అన్నకథ మొదలుపెట్టడం కుటుంబరావుగారు చాలా అందంగా మొదలుపెట్టేరు. రానురాను కథ క్షీణించింది. మొదట్లో చదువరులకి కలిగే ఉద్దేశ్యం ఏమిటంటే, కథకి కుక్కకంటె శ్రీనివాసరావే ఎక్కువముఖ్యమని. అథమం, కథకి కుక్కకంటె శ్రీనివాసరావు తక్కువ ముఖ్యం కాదని. మొదటిపేజీ చదవగానే, నేను కథ చెప్పే పెద్దమనిషీ శ్రీనివాసరావూకలిసి పునర్జన్మగురించి దీర్ఘపరిశోధన చెయ్యబోతారనీ, కథంతా ఈపరిశోధనగురించే అయుంటుందనీ ఈ పరిశోధనలో కథచెప్పేమనిషికి చటుక్కున పునర్జన్మగురించి పరిశోధనమాని పిచ్చివాడైన శ్రీనివాసరావు గురించి పరిశోధన మొదలుపెట్టవలసిన అవసరం వస్తుందనీ అనుకున్నాను. చూస్తే, రెండవపేజీలో మొదటి వాక్యం ఇదీ: “తీరా రైలెక్కిన తర్వాత తట్టింది. శ్రీనివాసరావుకు కొంచెం [illegible] ఏమయినా ప్రారంభమయిందేమో. [illegible] సరే

నాకే తప్పు అనుకున్నాను. వెంటనే శ్రీనివాసరావుయొక్క స్వభావం విపులంగా వర్ణింపబడిఉంది. మళ్ళీ, ఏదోవిధంగా ఇంకా శ్రీనివాసరావే కథకి ముఖ్యం అనుకున్నాను. ఆ ఉద్దేశ్యం కుక్కకథలోకి ప్రవేశించాక కూడా పోలేదు. కథకి శ్రీనివాసరావు ముఖ్యుడు కాడేమోనన్న సందేహం ఈ ౧౪ పేజీల కథలోను మొదటి ౧౧ పేజీలలో ఎక్కడా కలగలేదు. చివరికి కథంతా కుక్కనిగురించేననీ, శ్రీనివాసరావుముఖ్యుడు కాడనీ తేలింది. అటువంటప్పుడు శ్రీనివాసరావు పాత్రని అంత ప్రధానపాత్రగా పోషించుకుంటూ రాకూడదు. మొదటినుంచీ చదువరుల దృష్టిఅంతా కుక్కమీదకే వెళ్లేటట్టూ, కుక్కమీదనేఉండేటట్టూ చూసుకోవాలి. లేకపోతే కుక్కా శ్రీనివాసరావూ కూడా కథకి చివరవరకూ సమాన ముఖ్యులుగా ఉండేటట్టు మరోకవిధమైన కథనిఅల్లాలి. ఇంతకీ, ప్రస్తుతం కథలో ఈకుక్కయొక్క చేష్టలు ఎక్కడా చదువరులయొక్క దృష్టిని వాటిమీదనే నిలుపుకునేటంత విశేషమైనచేష్టలు కానేకావు. 'రహస్యశోధన' అనీ, 'పరిశోధన' అనీ, 'ఫిజామినవ్'అనీ, 'శోధనోద్రేకం'అనీ నాలుగైదు పెద్దముక్కలు కథలో ఇక్కడా అక్కడా పడ్డాయన్న మాటేకాని, కాలభైరవుడిని గురించి కథ వ్రాయవలసినంత పరిశోధన కూడా ఎక్కడా కనపడలేదు. ఇటువంటి పరిశోధన ముఖ్యం కాకపోయాక, శ్రీనివాసరావూ ముఖ్యం కాకపోయాక, కుక్కయొక్క చేష్టలలోనూ ఏమీ విశేషం లేకపోయాక ఈకథ ఎందుకు వ్రాసినట్టో తెలియడంలేదు. ఈకథలో భజనమందిరం గురించీ, పురాణం చెప్పించుకునే వితంతువుల కలలగురించీ ప్రశస్తమైన వర్ణనలూ, వివరాలూ ఉన్నాయన్నమాట నిజమే. కాని, ఇవి కథకి ఒకపక్కనుంచి ఎంత అందం తెచ్చోయినా, కథకి కథమాత్రంగానే ఉన్న ప్రధానలోపం అవి తీర్చలేవు. 'వ్యాఖ్యానం'లో కుటుంబరావుగారు "'కాలభైరవుడు' నీతితోకూడు కున్న కథ. ఆ కథయొక్క నీతి కథచివరనే ఉంచాను. నీతితోకూడుకున్న కథ అధునికంగా ఉండటానికి అవకాశంఉందనీ, కథయొక్క నీతి కథచివర ఉంచటంవల్ల కథయొక్క అందం చెడదనీ నిరూపించటానికి ఇది రాశాను." అని వ్రాస్తున్నారు. నీతి ప్రకారం కథయొక్కనీతి ఈకిందివాక్యంలో ఉన్నట్టు: "ఈకుక్కకి భగవంతుడు ప్రసాదించిన శక్తిని అది వృథాచెయ్యకుండా, ఆశక్తిని కుక్కలజాతియొక్క మేలుకే ఉపయోగించితే ఆజాతికి చాలామేలు చేసినదయ్యేదనుకుంటాను." అసలు, ఈమాత్రం నీతి కథచివరని ఇంతగంభీరంగా చెప్పవలసిన కారణం ఏమీ కనపడదు. అదికాక, కథ కంగారుగా ఉందన్న విషయం అటుంచినిచ్చినా, ఈకథకీ ఈనీతికీ తప్పనిసరిగా సంబంధం ఎలాఉన్నట్టో పూర్తిగా సూచింపబడలేదు.

" 'వరాన్వేషణ' అన్నకథ ఇంగ్లీషు కథ కాదు. నాకు తెలిసినంతవరకు అనుకరణం కూడా కాదు" అని కుటుంబరావుగారు 'వ్యాఖ్యానం'లో వ్రాసేరు. కాని, చాలావరకు ఈకథ సీమనుంచి వచ్చే చవక పత్రికలలో కథలలాగే ఉంటుంది.

ఈ కథలో పార్వతి తన స్నేహితురాలు సుశీలకి వ్రాసిన ఉత్తరం:

"ప్రియురాలా, సుస్సీ—నిన్ను పెళ్లికూతురుగా చూడాలన్న ఉత్సాహం నాకు నాటినాటికీ జాస్తి అవుతున్నది. ...నీకున్న దుస్తుల్లో మంచివి నాలుగు వెంట తీసుకుని వెంటనే బయలుదేరి వస్తావా?...మా సాగర్ కూడా నిన్ను చూడాలని ఉవ్విళ్లూరుతున్నాడు— నీ ప్రియురాలు, పా."

'పా' అంటే పార్వతి. సాగర్ పార్వతి స్నేహితుడు. ఈ ఉత్తరం చదువుతున్నాక సుశీలఉద్దేశ్యం సాగర్ తనని పెళ్లిచేసుకుందామనుకుంటున్నాడనిన్నీ, పార్వతి అభిప్రాయం ఈ ఉత్తరంలో తెలియపరచదలచుకుందనిన్నీ. పార్వతికి భద్రం అని ఒక అన్న కూడా ఉన్నాడు. తూకం మాట తొంభైతొమ్మిది పాళ్లు. భద్రం సుశీలని పెళ్లిచేసుకుందామనుకుంటున్నాడు. కాని సిగ్గెక్కి బట్టి ఈమాట పార్వతికి చెప్పడానికికూడా సిగ్గుపడిపోతున్నాడు. పార్వతి ఈ సంగతి గ్రహించి సుశీలని తన ఊరు రమ్మనడం భద్రంకోసమే. రమ్మనడం సాగర్ కోసమని భ్రమపడుతుంది సుశీల. కాని తీరా వెళ్లేక సాగర్ తనతో చమత్కారంగా మాట్లాడుతూ ఉన్నా, పెళ్లిఉద్దేశ్యం అతనికున్నట్టు తనకి కనపడదు. రాత్రి భోజనం అయాక సాగర్ భద్రం పార్వతీ సుశీలా కలిసి వెన్నెలలో భద్రంకారులో కొండల దగ్గిరికివెళ్తారు. సాగర్ పార్వతీ కలిసి చటుక్కున కొండల మీదకి ఎక్కపోతారు. భద్రం ఎక్కలేక కూలబడిపోతాడు. సుశీల భద్రంపక్కని చేరుకుంటుంది. సిగ్గుపడుతూ సిగ్గుపడుతూ పెళ్లిచేసుకోమని అడుగుతాడు భద్రం. ఒప్పుకుంటుంది. "భద్రం తన్ను దగ్గిరికి లాక్కుని కొండలన్నీ మారుమోగేట్టు ముద్దుపెట్టుకున్నాడు." ఇల్లు చేరుకున్నాక రాత్రి పన్నెండున్నరకి పార్వతివచ్చి సుశీలని"భద్రం ఏమైనా కదలబారాడా?" అని అడుగుతుంది. అప్పుడు సుశీల పార్వతి తన నిక్కడికి రమ్మనడం సాగర్ కోసం కాదనీ, భద్రం కోసం అనీ గ్రహిస్తుంది. అప్పుడే పార్వతి సాగర్ గురించి కూడా చెప్తుంది. "సాగర్ నన్ను పెళ్లిచేసుకుంటానన్నాడు. నువు సాగర్‌ను బాగా ఎరగవు. నేను చేసుకోను పొమ్మన్నాను! వాడు చాలా కష్టమైన మనిషి!" తర్వాత "తన్ను పార్వతి భద్రాన్ని పెళ్లాడటానికి రమ్మన్నదని తెలిసినప్పుడు తనకు పార్వతిమీద కలిగిన కించిత్తు కోపమూ పార్వతి ఆఖరుకు అన్నముక్కతోగాని ఉపశమించలేదు..."

మనదేశపు పరిస్థితులు మరిచిపోగలిగినట్టయితే ఈ కథలో అట్టే చెప్పతగిన లోపాలు లేవు. సంభాషణ అక్కడక్కడ అసహజంగా ఉన్నమాట నిజమేకాని, సంఘనిరూపణలోనే కథయొక్క ముఖ్యమైన దోషం. సంభాషణగురించి చర్చిస్తే, భద్రం సుశీలతో తను అందంగా ఉందని చెప్పినప్పుడు, సుశీల ఆత్రుతతో "నేనా?...—అందంగా ఉన్నానంటావా? ఆవిషయం నీకు తెలిసిందంటా

ఓపిక ఉన్నంతవరకు చెప్పు. వినాలని సరదాగా ఉంది—నీ నోటివెంట!" అనడం చాలా అసహజంగా ఉంది. కాని సంభావణ గురించి ప్రశంస అంత ముఖ్యం కాదు.

'వరాన్వేషణ'లో కథ మనసంఘంలో జరిగుండొచ్చునని చదువరులు నమ్మాలంటే కుటుంబరావుగారు ఈ కథలో వచ్చిన పాత్రల యొక్క చరిత్రలు ఇంకా విపులంగా చెప్పవలసింది. ఇచ్చినవివరాలు చాలవు. కొన్ని విషయాలు ఆలోచిద్దాం: భద్రం పార్వతీ తప్ప భద్రంఇంట్లో మరెవరూ లేరు. అంటే వాళ్లకి తల్లితండ్రుల ఘోషకాని, అమ్మమ్మ నాయనమ్మలఘోషకాని, అత్తల పింతల్లుల ఘోషకాని ఏమీ లేదన్నమాట. భద్రం ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. పార్వతి భద్రం ఇంటిసంగతులు కనిపెట్టూ భద్రంతో ఉంటోందన్నమాట. పార్వతికి ఏమీ ఉద్యోగం లేదు. ఎంత చదువుకున్నదయినా స్వంతంగా ఉద్యోగం చెయ్యడంబదులు అన్నఇంట్లో ఉండడమే నయమనుకుం దన్నమాట. వీళ్ల ఇంటికి సాగర్ వంటి పురుషులు అతిథులుగా వచ్చి అతిచనువుగా ఉండడం చాలా సామాన్యమైన విషయం. భద్రం కచ్చేరికి పోయినప్పుడు ఇంట్లో సాగర్ పార్వతులు తప్ప మరెవరూ లేకపోవడం అంత ప్రత్యేకంగా చెప్పవలసిన విషయం కాదన్నమాట. సుశీలవంటి స్నేహితురాలు ఇంటికివస్తే సుశీలకీ పార్వతికీ వేరువేరుగదులు. ౨౩వ పేజీలో "రాత్రి పన్నెండున్నరకు పార్వతి తన గదిలోకివచ్చి తన పక్కమీద కూర్చుని......" అంటే రాత్రుళ్లు పడుకోడంకూడా పార్వతి ఒక గదిలోనూ, సుశీల ఒకగదిలోనూ అన్నమాట. తర్వాత ఈఇల్లు స్వయంవరాలకి పుట్టినిల్లు. సుశీల వెంటనే భద్రాన్ని పెళ్లిచేసుకుంటానని ఒప్పుకుంటుంది. ఆ సమయంలో తన కొకతండ్రి ఉన్నట్టూ, ఆతండ్రికి కూడా తన పెళ్లివిషయమై ఉద్దేశ్యాలుండొచ్చునన్నటూ, తన పెళ్లికి తన తండ్రి అనుమతి ఏమాత్రమైనా కావలసినట్టూ సుశీలకి తట్టదు. ఈ తండ్రికథ ౧౫వ పేజీలో: "...తన తండ్రి తన మూలంగా పడుతున్న బాధ. సగౌరవంగా తనకు పెళ్లిచెయ్యటానికి ఆయన కభ్యంతరం లేదు. కాని తన మూలకంగా నిరాధారమైన అపవాదు కావటం—తన మూలకంగా ఇంటికి వయసులోఉన్నవాడెవరూ రావటానికి వీలులేకపోవటం- ఆయనకు చాలాకష్టంగా ఉంది. ఎవరినో ఒకర్ని చేసుకోటానికి తనకు అభ్యంతరం లేకపోయినా ఆయన కభ్యంతరం ఉంది." బాలవితంతువైన సుశీలకి మనసంఘంలో తండ్రి సగౌరవంగా పెళ్లిచెయ్యడానికి సంసిద్ధుడైయుండడమే ప్రత్యేకమైన సంగతి. తండ్రి స్వభావం కథలో ఇలా కొంతవరకు చర్చించిన తర్వాత, ఇంటికి వయసులోఉన్నవాడెవడినీ రాకుండా చూసుకుంటున్న ఈ తండ్రిమాట కథలో కొన్నిముఖ్యసమయాలలో సుశీల తలపెట్టకపోవడం మరీ అసందర్భంగా ఉంది. కథకుడు తండ్రిమాట ఎత్తకుండానే ఉంటే కొంత నయంగా ఉండునేమో.

కథ పాశ్చాత్యసంఘంలో జరిగినకథ అయితే కథలో ఉన్న వివరాలుతప్ప మరేమీ అక్కరలేదు. అక్కడ అన్నా చెల్లెలూ మాత్రమే కలిసి ఉండడం, పురుషులు ఇటువంటి ఇంటికి స్వేచ్ఛగావచ్చి అతిథులుగా ఉండడం, స్నేహితురాలు వస్తే ఆవిడకి ప్రత్యేకంగా ఒకగది ఏర్పాటుచేసి స్నేహితురాళ్లిద్దరూ వేరువేరు గదులలో పడుకోడం, అన్నీ సామాన్యమైన విషయాలు. ఈదేశంలో అలాకాదు. ఈదేశంలో ఇటువంటి విషయాలన్నీ విపరీతమైన విషయాలు. ఈవిపరీతపరిస్థితులు ఈకుటుంబాలకీ ఈమనుష్యులకీ ఎలా సంభవించాయో పనిపెట్టుకుని ప్రత్యేకంగా బోధపరచడమో, లేక అక్కడక్కడ అవసరం వచ్చినప్పుడల్లా చిన్నచిన్న వాక్యాలలో సూచించడమో చేస్తేకాని, ఈకథ కుటుంబరావుగారు ఎప్పుడో చదివిమరిచిపోయిన ఇంగ్లీషుకథకి అనువాదమేమో నన్న అనుమానం కొందరిని బాధిస్తుంది.

కాని, "ఇది మనసంఘంలోనే జరగటానికి అవకాశం ఉందని పాఠకులూ విమర్శకులూ నామాటమీద నమ్మవచ్చును" అని కుటుంబరావుగారి 'వ్యాఖ్యానం'. ఇంతధాటీగాచెప్తే సమాధానం చెప్పడం కొంచెంకష్టం.

సుశీలని చిన్నప్పుడు మొగుడుపోయిన దానిలా చిత్రించవలసిన అవసరం ఏమీలేదు. కథకి ముఖ్యమైన విషయం సాగర్ తనని పెళ్లి చేసుకోబోతాడని సుశీలభ్రమపడడమూ, చివరకి భద్రాన్ని పెళ్లి చేసుకోడమూను. అనవసరమైన మొదటిపెళ్లి తెచ్చిపెట్టుకోడంవల్ల కథ కొంచెం ఎక్కువకంగారుగా తయారయిందికాని వేరేలాభం కనపడదు.

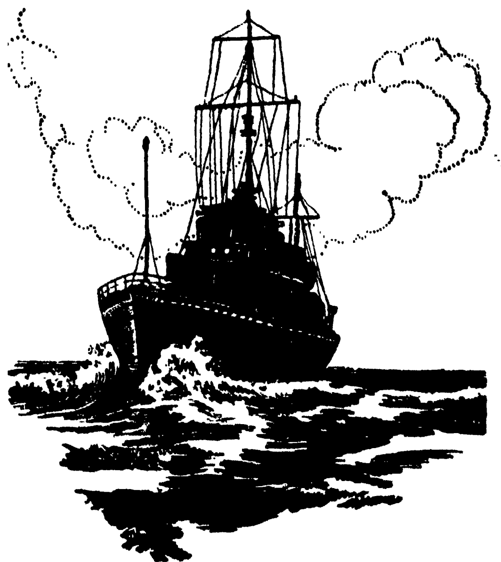
'వరాన్వేషణ' గురించి ఇంతవ్రాసేక 'అరణ్యం' గురించి చెప్పవలసినది అంతలేదు. సంఘనిరూపణలో 'అరణ్యం' అన్నకథ 'వరాన్వేషణ'ని మించిపోయి తప్పులతడకగా ఉంది. కూతురుపెళ్లిప్రశంస వచ్చినప్పుడు "నా చేతిమీదగా నేనుచెయ్యను. మొగుడు కావలసినప్పుడు ఎవరితోనూ చెప్పకుండా అదే లేచిపోతుంది. పాపమూ పుణ్యమూ నాకక్కర్లేదు" అనే తండ్రులూ, "నా అందమూ వయస్సూ నా కెందుకు? ఎవరు నాకు సుఖంఇస్తే వాళ్లకవి ధారపోస్తాను. నాఅందాన్నీ వయస్సునూ నలిపేసేవాడు కావాలి నాకు" అని కేకలువేసే కూతుళ్లూ, "నీపెళ్లే తీసుకో! నీకు భర్తకాదగినవాణ్ణి, నీకు భర్త అయినఆయనతో కులగోత్రాలలోనూ సంపదలోనూ సమానుణ్ణి, వయసులో అంతకంటె నీకు తగినవాణ్ణి, తెలివితేటల్లో- నేచెప్పకుంటే బాగుండదుకాని-సామాన్యంగా సాటిలేనివాణ్ణి, నే నిట్లాఉండగా నిన్ను మానాన్న చేసుకున్నాడు." అని సవతితల్లి వచ్చినకొత్తలో సవతితల్లితో మాట్లాడే సవతికొడుకులూ కుటుంబరావుగారి 'అరణ్యం'లో కనపడతారుకాని మన 'జంబుద్వీపే, భరతఖండే'లో ఎక్కడా ఉండరు.

కథలో పాత్రలు ఎంత అసహజంగా ఉన్నారో కథావిషయంకూడా అంత అసందర్భంగానూ ఉంది.

సంఘనిరూపణలో మన తెలుగుకథకులు ఒకవిషయం జాగ్రత్తగా చూసుకోకపోతే ఇటువంటిబాధలన్నీ బయలుదేరుతాయి. ఈ

వాటి మన సంఘపరిస్థితులకీ పాశ్చాత్యపద్ధతులకీ చాలా వ్యత్యాసం ఉంది. ('పాశ్చాత్య పద్ధతు'లనడంలో ప్రస్తుతం ఈ పద్ధతులు పాశ్చాత్యదేశాలలోనే ఉన్నాయన్న అర్థం.) అప్పటికీ కొందరుపురుషులూ కొందరు స్త్రీలూ మనలోకూడాసంఘాన్ని అతిక్రమించి పాశ్చాత్యమార్గాలు అవలంబించడమో, లేక అవలంబించడానికి ప్రయత్నించడమో జరుగుతూనే ఉంది. ఈ అవలంబించడం రహస్యంగానైనా జరుగుతోంది, బహిరంగంగానైనా జరుగుతోంది. అంటే, సంఘంలోఉన్న యావత్తు ప్రజనీ తీసుకుంటే, కొందరు ఆలోచించకుండానూ, కొందరు ఆలోచించీ సంఘం ఎలాచెప్తే అలాచేస్తున్నారు; కొందరు పూర్తిగాభయపడీ కొందరు సాహసం చాలకనూ ప్రస్తుతపరిస్థితులకి లోబడిపోతున్నారు; కొందరు సాహసం చాలనప్పటికీ సంఘానికి పూర్తిగా లొంగిపోవడానికి ఇష్టపడక, ప్రస్తుతపరిస్థితులు మార్చలేక రహస్యంగా వాళ్లకి ఎలాజీవించాలని ఉందో అలా జీవిస్తున్నారు; కొందరు సంఘానికి వెరవకనో తమస్వభావాలని తిప్పుకోలేకనో, సంఘాన్ని మార్చాలన్న అభిలాషతోనో, అటువంటి అభిలాష లేకుండానో స్వేచ్ఛాజీవులవుతున్నారు. కాని అందరూకూడా సంఘపరిస్థితులతో ఏదో ఒకవిధంగా సంబంధం ఉన్నవాళ్లే. ఈ సంబంధం స్నేహభావంతో కూడుకున్నదీ, అనుకూలమైనదీ అయినా కావచ్చును; రహస్యమైన వైరంతోనో, లేక బహిరంగమైన వైరంతోనో కూడుకున్నదైనా కావచ్చును. కాని "సంఘం ఎటువంటిదైతే నాకేమిటి? సంఘానికీ నాకూ ఏమీ సంబంధంలేదు." అనగలిగినవాళ్లెవరూ ఉండరు. ఏ కథకి తగినట్టు ఆకథలో సంఘంయొక్క ప్రస్తుతపరిస్థితులకీ, కథలో ముఖ్యపాత్రలయొక్క నడవడికీ సంబంధం జాగ్రత్తగా చూపిస్తే కాని కథ నమ్మతగినట్టుండదు. ఇందువల్లనే మనసంఘపరిస్థితులెటువంటివో సమంగా సూచించనికథలన్నీ కూడా ఎన్నడూ కనివిని ఎరగని దేవుళ్లగురించో దయ్యాలగురించో వ్రాసిన కథలలా ఉంటాయి. పునాదులులేని ఇళ్లూ, వేళ్లుపారని చెట్లూ, సమమైన సంఘనిరూపణలేని కథలూ అన్నీ ఒకేతరగతికి చెందిన విరుద్ధాలు. సామాన్యసంఘ నియమాలని అతిక్రమించేవాళ్లగురించి కథ వ్రాస్తున్నప్పుడు కూడా సంఘనియమాలెటువంటివో, వాటిని ఎందువల్ల అతిక్రమిస్తున్నారో, ఎలా అతిక్రమిస్తున్నారో, ఎలా అతిక్రమించగలుగుతున్నారో సూటిగా సూచించలేకపోయినట్టయితే కథచెప్పిన లాభంలేదు. కథవ్రాస్తున్నప్పుడు కథలోవచ్చే ప్రతిమనిషియొక్క మనోజీవితానికీ సంఘపరిస్థితులకీ ఉన్నసంబంధం ఎటువంటిదో కథకుడు ప్రతిక్షణం దృష్టిలో ఉంచుకోవాలి. ప్రతిక్షణం సమంగా చూపించాలి.

'ఇంతలోఉంది' అన్నకథా 'పశ్చాత్తప్తుడు' అన్నకథా ఇటువంటి లోపాలు అట్టే లేకుండా ఉన్నాయి. ఈమొదటి కథలో, చాలాకాలం ఉద్యోగంలేక భార్యచేత పోషింపబడుతూ చటుక్కున ఉద్యోగం సంపాదించి భార్యతో వైరం తెచ్చిపెట్టుకున్న ఒకభర్తయొక్క స్వభావాన్ని కుటుంబరావు మంచి పరిశీలనాశక్తి చూపించి రమ్యంగా చిత్రించారు. ఈకథలోకూడా సంభాషణ కొన్నికొన్నిచోట్ల అసహజంగా ఉన్నప్పటికీ మొత్తంమీద కథ చాలాబాగుంది. ఈ కథలసంపుటి చదివినవాళ్లందరూ కుటుంబరావుగారు ఇటువంటికథలు చాలా వ్రాయాలని కోరుతూ ఉంటారు.

'గాయనులు'

౧౮ - వ శతాబ్దపు రాజపుత్ర చిత్రము.

చిత్రకారుడు : కా. నరసింహాచారి

దీపలక్ష్మి

విశ్వనాథ వేంకటేశ్వర్లు

మినుకు మినుకుమను సంధ్యా
సనాతన స్వచ్ఛకాంతి సాలంకృత నూ
తన ముగ్ధవధూప్రవిభా
సనిభృత గీతకళికా సుసాధ్వికి వినతుల్.

మాయిలువేల్పవై జనని! మంజులహాసరుచి ప్రణీతశో
భాయుతి వెల్గు రాజ్యముల నాముదపుంగోల పంటచేలలో
శ్రీయుత మూర్తి దోచి సరసీరుహకోరక రమ్యదీపికా
ధ్యేయశుభాకృతిన్ మధురదీప్తులు నింతువు తెల్గులిండ్లలో.

తెలుగుల తోడబుట్టువయి తీర్చిన మంగళరమ్యరూప శో
భలుగొని పుట్టినింటికిని బచ్చనితోరణమాల చిల్కవై
కలకలలాడు నెమ్మొగముకాంతులలో నెఱ భాగ్యలక్ష్మి సొం
పులు వెలయించుచున్ రుచిరమూర్తిని వెల్గుదువమ్మ! చెల్లెలా!

నిను మా కన్నుల కద్దుకొందుము చిరంటీ! వేదకాలాలు సా
దిన ముత్తైదువు పైడి ప్రత్తి తెలివత్తిన్ వెన్నెలల్ పిండి ని
న్ననుకంపామతి జ్యోతిరాకృతిని నాత్మాంత శ్శిఖామూర్తి ది
ద్దెను తెన్గుంజవరాండ్ర మెత్తినెద నుద్దీపించు రేవెల్గుగాన్.

సిదరహాస చంద్రికలు నించిన సంజల దెల్గులేతము
త్తైదువు బ్రాహ్మి లేనొసట దార్చిన కస్తురి నిల్వుబొట్టునా
గాదిలి వెల్గురేక కడకన్నుల నద్ది హసించు నూహలో
నూదిన ప్రేమ మా తెలుగు నోమినదమ్మ విలాస భారతీ!

తెలుగుల దేవమాతృకలదీప్తి నెసంగెడు పౌష్యలక్ష్మి ని
చ్చలు చెలిమిన్ వహింప నిరుసంజల బొల్చిన సిదు లాస్య మం
జుల రుతి బుల్కరించు నెద సొక్కుచు దెల్గుల పంటలేమ కెం
పులు తులకించు ధాన్యములు పొంగుచు గాదెలకెత్తి నవ్వెబో!

నిను నాత్మజ్యోతినిగా
గని కనియెద నాడుపడుచు గారవమొప్పన్
జననీ! బ్రహ్మవిదాం వరు
లనుభూతి మహస్సువనుచు నర్చింత్రు నినున్.

నెలలబిడ్డకు కచ్చికల దీపికలదృష్టి
గడప గడప ద్రొక్కు కన్నతల్లి

పసపుబట్టల పెండ్లిపడుచుపాపల దారి
    కలిమి నూరేగెడు కల్పవల్లి
ఇల్లాలి పాపట నెసగు ముత్యపుకాంతి
    ప్రతిఫలించెడు మేలిపాలవెల్లి
పండుముత్తైదువు నిండు ప్రేమ మనస్సు
    మీలనంబున నించు మించువల్లి
శైశవాభ్యస్త విద్యాప్రకాశమాన
భారతజ్యోతి సత్కృపాపరతచేత
మామనఃపాత్రికల ప్రేమమధువునింపి
ప్రాణమయ దీపకళిక గాపాడుగాక.

జనని! విలాతిదేశముల సాహసదీపిక లుద్ధతప్రభల్
చనవరులై జనంబుల ప్రసన్నమనోహర తావకీనదీ
ప్తిని విహసించుచున్ వెలుగువేడిమి జూపి తెలుంగునేల నూ
తనవికృతంపు నృత్యముల దల్లడపెట్టు మనోంకురంబులన్.
ఈ విల్లాలితనమ్ము, సాత్వికనవ హ్రీరమ్యవైరాగ్యయో
షావిన్యాసము చూపుచుందువు, నిరస్తశ్రీలు దుష్టద్యుతి
ప్రావీణ్యాల్ కలివైభవోద్ధతలునౌ వైదేశికజ్యోతు లు
ద్భావల్ తెల్గువెలంది లేయెడద గ్రువ్వంజొచ్చె గన్వెట్టిగాన్.
చల్లనిదీధితుల్ పఱపి స్వాంతము మెత్తనగాగ సంప్రదా
యోల్లస దాత్మవైభవము నూహారసస్థితి నొందజేయు ని
న్నెల్లరు బో జనమ్ము కలుషోద్ధతి నావిరి ముక్కుకోళ్లు కం
పిల్ల శిరస్సు గిర్రుమన విహ్వాలులై సుఖమందు రంబికా!

జడసత్త దీపింప సర్వంసహాగర్భ
    మగలి మిన్నెక్కిన యందకత్తె
లాదీపికలతోడ వాదేల, తెల్గుల
    హృదయాబ్ధి ద్రచ్చిన నుదితమైన
యమృతాంశుకళవు, ప్రాగాంధ్రసదాచార
    రూపమొందిన ధర్మరోచి వగుచు
నీవు తెల్గులయింట నెసగినన్నాళ్లును
    జలకాష్ఠతృణసమృద్ధులు చెలంగ
తెలుగుదేశమ్ములును భాగ్యదీప్తములయి
యింటనింటను బాడియు పంట లెసగి
తెలుగు లాబాలగోపాల మెలమి ప్రాణ-
చిహ్నమధురాంక! నిన్నుపాసింత్రుగాక!

చాటువ్వా, తెఱచాటువా

ఆశ్వయుజమాసపు
భారతి తరువాయి

జి. వి. సుబ్బరావు

పతనసౌభాగ్యము

తాంబూల మిచ్చి, రదనిక దాటిపోయిన గుమ్మంవైపు దిగాలపడి చూస్తూ నిలబడ్డది విలాసవతి. తర్జని కంటుకున్న కుంకుమపరాగాన్ని చీరకు తుడుచుకుని యెందుకో కంట నీరుపెట్టింది. ఇంతవరకూ నిలబడి కొయ్యలా వున్న కనకవల్లి నోరువిప్పి

కన:—చీరకు తుడువకపోతే ఆనొస్టకే పెట్టుకోలేక పొయ్యావ్ - బాగుండేది! నీకు ముండనా నేను? సాధుపలవ్వే నీవు! నేనేమో అనుకొన్నానుగాని!

విలా:—(మాట్లాడదు.)

కన:—ఏం? మొద్దులా అలా నిలబడ్డావేం? గడియకూడా వేసిరా, సాగనంపటం పూర్తవుతుంది.

విలా:—నువ్వే వెయ్యావే; దినమూ నేనే వేస్తున్నానేం?

కన:—నువ్వెందుకేస్తున్నావ్! నువ్వు రాణీవాయ! అన్నితొక్కులాటలు నాకుగాని నీ కేముంది? (అని పోయి తలు పేసి) ఆవచ్చిన మనిషెవరో చెపుతావా చెప్పవా? ఆపత మేమిటో, ఆపదాలేమిటో వెంటనే చెప్పకపోతివా నిజంగా నిన్ను గొంతుపిసికి ఆకోనేటిలో పారేస్తాను. గడుసులంజా! ఎవరనుకున్నావ్? కళ్లు నెత్తికివచ్చాయా, ఈవూణ్ణాళ్ల సౌభాగ్యానికి? జాగ్రత్త! వొళ్లు దగ్గర పెట్టుక బ్రతుకు!

విలా:—నీ కేం చెప్పవలసిన అవసరం లేదే నాకు: వూర్కే అతిగా నోరుచేసుకోవద్దు.

రూపా:—అమ్మా! దానిమనసులో ఏదో కష్టంగావుంది: ఎందుకే దాన్ని నీ విక్వడు బాధించటం? మనకుమాత్రం తర్వాత చెప్పదూ, తొందరపడతావుగాని!

కన:—నువ్వా యేకమైనావుటే దొంగ ఛడివా? మీ యిద్దర్ని వొయ్యా వొలవకపోతే నాపేర్న పెట్టి పిలవకండి!

రూపా:—తిట్టవే తిట్టు! నీయిష్టమొచ్చినట్లు తిట్టు! అందులో మొదలెడ్తే నీ విప్పడాపుతావా! బ్రహ్మ దిగిరావల్సిందేగాని!

అక్కా! నువ్వు వెంటనే పైకిపో! నే నిక్కడుండి తింటాలే, దీని శాపనార్థాలన్నీ. (అని చెయ్యిపట్టుకొని లోపలికి నెట్టును. విలాసవతి గడియవేసుకొని పైకిపోవును.

రూపావతి గుమ్మంమీద కూర్చుని) తిట్టవే ఇక తిట్టు, నీయిష్టమొచ్చినన్ని!

కన:—ఎంత మేకువయ్యావే నీవు? ఆ! నాకళ్లెదుట పెరిగావ్! నీకూ పొయ్యేకాల మొచ్చిందీ? నాకేం? కట్టకట్టుకు చావండి. నాదేం పోతుంది? ఇంత అదుపూ ఆజ్ఞా లేకుండా మితిమీరిపొయ్యారని అనుకోలేదే!

రూపా:—అయితే, అమ్మ! ప్రతి విషయమూ నీకు చెప్పితీరాల్టే? పెద్దవాళ్లు మన యింటికి రాకూడదా, వాళ్లతో మాట్లాడకూడదా? తెలియక అడుగుతాను!

కన:—నోరుముయ్ పుట్టుకుంకా. మొన్న మొన్న కళ్లు తెరిచావో లేదో! ఏం రాచకార్యాలే మీ కింతసేపు? దాని వొయ్యారం చూస్తే నాకు వొళ్లు మండుకుపోయింది. ఆగండి, తిక్కముండల్లారా, ఈ కొంపకు చిచ్చంటుకున్నప్పుడుగాని మీకు తెలిసిరాదు!

రూపా:—అయితే యిప్పుడు యేమంటావే నీవు?

కన:—ఏమంటానా? మీ యిద్దర్ని వురి పోసి ఆమాలానికి వేళ్లాడతీస్తానంటాను.

రూపా:—అలాంటిరోజేవస్తే మేమే వురి పోసుకుంటాం. నీకెందుకే యీ కష్టం పెంచిన ముండకు?

కన:—ఛీ! ఛీ! గడుసులంజా! నీమొహం చూస్తే పాపాలు చుట్టుకుంటాయ్. అనుభవిస్తార్లే, పదండి! త్వరపట్ట మెందుకు?

రూపా:—అమ్మా! నిన్ను చూస్తే నాకేమీ అనటానికి నోరు రావటం లేదే - ఏడుపొస్తున్నది గాని. నీకాళ్లకు మొక్కతాను, నీ నోరాపి, తప్పిదముంటే మమ్మల్ని క్షమించవే.

కన:—ఏడవ్వే యేడు! ఈనట్టింట కూర్చుని నువ్వానూ, మేడమీద అదీనీ శ్రుతిపెట్టు కేడవండి. మీఋణం నాకు తీరింది. నేనేమో మావాళ్లింటికి వెళ్లిపోతున్నాను. (అంటూ కఱ్ఱపట్టుకొని గడియతీసి, గభాల్న తలుపు తెరచి, చివాల్న నిష్క్రమించును.)

రూపా:—అమ్మా! తోడురమ్మంటావా! వస్తాను!

కన:—(బైటనుండి) నీకుంకతోడు నాకేం అవసరము లేదు. జ్ఞానముంటే మీతోడు మీరు చూసుకోండి (అంటూ సాగిపోవును)

రూపా:—దీంతో యేదివచ్చినా కష్టమే! మంచికీ యింతే, చెడ్డకీ యింతే.

అనుకుంటూ గడియవేసుకొని పట్టెమంచం మీద వ్రాలింది. రెండవయామం జరిగింది. ఇంటి దగ్గిర పహరాకువచ్చే రాజభటులు ఇంకా రాలేదు. వాళ్ల ఆయుధధ్వనికోసం చాలాసేపు వేచింది. జఠరాగ్ని యెక్కుడై నిద్రపోయింది. పీడ కలవచ్చి, భయమేసి పలవరిస్తూ "అమ్మా! అమ్మా" అంటూ లేచింది. తర్వాత "అక్కా! అక్కా!" అని కేకలు వేసింది. జవాబు రాలేదు. తలుపుతెరచి చూసేసరికి వరాండికంలో ఇద్దరుకృపాణులు నిద్రపోతున్నారు. మేల్కొలిపింది. "ఏం! గభాల్నతీశావ్ రూపమ్మా!" అన్నారు రాజభటులు.

రూపా:—ఏం లేదు! అమ్మముండ పోట్లాడిపోయిందీ! అందుకని.

భటు:—శ్రీవారు వేంచేసి చాలా సేపైందనుకుంటాం.

రూపా:—వచ్చింది మీకు తెలియదూ?

భటు:—మాకు తెలియకుండా వారొస్తారు; వారికి తెలియకుండా మేము రావాలి! వారికి ముందే మేల్కొని కోటదాకా వారికి త్రోవ కాపాడాలి. అదీ మాకిచ్చిన ఆజ్ఞ!

రూపా:—రాజుగారేనా యిచ్చింది?

భటు:—ఏం వేళాకోళాలమ్మా! చదువు రాని ముండావాళ్లతో!

రూపా:—మరెవ్వరిచ్చారు?

భటు:—అనూత్యులు.

రూపా:—ఓహో! రామన్నగారా! తెలిసింది! నిద్రపొండి. మా అమ్మ వస్తే తలుపు తట్టండి.

అంటూ తలుపేసుకొని మళ్లా శయనించింది. అక్కగారు వ్రాసిన శృంగారకావ్యాన్ని తీసి చదవటం మొదలెట్టింది. ఏ పద్యం మధ్యనో నిద్రవచ్చి, వక్షస్థలాన గ్రంథాన్ని విడిచి గుఱ్ఱుపెట్టింది. కపటి యామంలో కోడికూసింది. నెల పుటుక్కున పొడిచింది. మందమారుతాలు దొంగవేటుగా వీస్తున్నాయి. నాయికానాయకుల పరిష్వంగబంధసుపడలేకసడలలేక సడలింది.

మెల్లగా మెట్లు దిగివచ్చి విలాసవతి చెల్లెలి ప్రక్కవద్ద నిలబడి "ఎంతిసుఖమైననిద్ర నీకు ప్రసాదించాడే పరమేశ్వరుడు, రూపా! పసిపాపని ప్రశాంతం తాండవిస్తున్నావ్" అని నుదుటు ముద్దుపెట్టుకుంది. రూపావతి తటాల్న లేచి పెనవైచుకుంది; కళ్లు తెరుస్తూ "నీవటే అక్కా! ఎంత పొరపడ్డానే! అతడే అనుకొన్నాను." అంది.

విలా:—ఎవడే నీ అతడు!

రూపా:—నే చెప్పనే.

విలా:—చెప్పకపోతివా మళ్లా ముద్దెట్టుకుంటాను; ఈ తడవ ఆ అధరాన్ని.

రూపా:—అయితే, అదైంతర్వాత చెప్తా (విలాసవతి అధరాన్ని లీలగా చుంబించును.)

రూపా:—భాస్కరుడే! భాస్కరుడు!

విలా:—ప్రధానిగారి పుత్రరత్నమా? తెలిసింది! అసలిదంతా యెప్పుడు?

రూపా:—ఎప్పుడో చెప్పేదీ? నిన్నుకన్నుమరగి చేశానే ఓపని. మొన్న మన యింట జరిగిన సావిత్రీ గౌరిదేవి నోములకు వాలలాడించటానికి పోలా?

విలా:—అవును! పోయాం.

రూపా:—కోనేరు-రంగనాథుడి కోనేరు—నీకు జ్ఞాపకం రాలేదూ—గోడచాటున నాకు హఠాత్తుగా ప్రత్యక్షమయ్యాడు. వెంటనే యేదో ఆవేశమొచ్చి, పట్టెడుకుంకం మొగాన కొట్టాను.

విలా:—కొట్టావు. కొడితే?

రూపా:—ఓ చిరునవ్వు నామీద ప్రసరించాడు. అంతే. తరువాత ఎన్నిమార్లో కబుర్లు చేశాడు. స్వయంగాకూడా వచ్చాడు. కాని యింతమాత్రానికే చోటిస్తానటే అక్కా!

విలా:—సరే! దాని బగులు కలలుగంటున్నావుగా! తీరిపోయ్.

రూపా:—నేనేమో - రంగనాథుడి కోవెల్లోకి-పూజకెళ్లాన్లే.

విలా:—ఊఁ! ఈరాత్రేనా?'

రూపా:—నవ్వకే, నవ్వకు. పూజచేశానో లేదో జ్ఞాపకం రావటంలేదుగాని బైటకు వచ్చినట్లు గుర్తుంది. అంతా నిర్మానుష్యంగా వుంది. లోపల ఓకు ఓకూ మంది. చేతిలో పూలపళ్లెం ఎందుకో వణికింది. ధ్వజస్తంభం చాటునుంచి ప్రత్యక్షమయ్యాడు. ఏంచేసేదీ?

విలా:—తిర్వాత?

రూపా:—"రూపా! ఈ హృదయం తీసి ఆ పళ్లెరంలోపెట్టి నీకు సమర్పిస్తాను. ఒక్కముద్దియి" అన్నాడు. నే నొప్పనన్నాను.

విలా:—ఏం ధైర్యమే నీది?

రూపా:—మెల్లగావచ్చి, పాదాలుదగ్గిర మోకరించి, "అడుగుదాటి కదలనివనూ" అని హీనరాగంతో అన్నాడు. ఏం చెయ్యమంటావ్?

విలా:—ఎంతతప్పే రూపా! ఎంతతప్పు! మనకు గౌరవాస్పదుణ్ని అలా యెప్పుడూ హీనంచెయ్యరాదు, కలలోనైనా సరే.

రూపా:—అక్కా! నిజంచెపుతాను. నోరలా పలికిందిగాని, హృదయం వెనకాడిందే. ఏం చెయమంటావ్? నేనూ పళ్లెరం క్రింద పెట్టి మోకరించి వారిపాదాలు పట్టుకొన్నాను.

విలా:—నువ్వు మంచిదానివేనే; మర్యాద దక్కించావు. సంతోషం!

రూపా:—నుదురు ముద్దుపెట్టుకొని, శిరాన్ని చేతుల్లో ముంచివేశాడు.

విలా:—మరి నువ్వేంచేశావ్?

రూపా:—నేనూ వారిశిరాన్ని బాహువులతో పెనవేసుకున్నాను. ఇంతలో మెలకువొచ్చింది. చూస్తే నువ్వు.

విలా:—అయితే మంచిసమయంలోనే నిన్ను నేను ముద్దెట్టుకున్నానే! తెల్లవారుజాము కలలు నిజమవుతై అంటారు పెద్దలు.

రూపా:—పక్కమీద ఆనుకొని కూర్చోవే అక్కా! కొంచెం మాట్లాడాలి (అని రెక్కలు పట్టుకుని ప్రక్కమీదికి లాగును) నీకళ్లెందుకే ఎఱ్ఱగా వున్నాయ్? మొహమేమో జేగురుముద్దలా వుంది?

విలా:—నీతో అబద్ధమెందుకే! రాత్రంతా వూరికే దుఃఖించాను, అందుకూ. తరతరంగాలుగా వచ్చింది. ఆపుకోలేకపోయ్యాను.

రూపా:—అది నాకు కొంచెం లీలగా వినబడుతునే వుండింది. కారణమేమీ అని నేనడిగేది!

విలా:—శ్రీవారు యీ దినం యెంతవేచినా రాలేదే!

రూపా:—అంతమాత్రానికే యింత దుఃఖంటే? రాచకార్యాలుండొచ్చు. ఇంకేమైనా వుండొచ్చు. రేపురాత్రి తప్పక వస్తారు.

విలా:—చెల్లీ! నీకున్నంతనమ్మకం నాకెందుకో లేదే! మనస్సేమో కళవికళగా వుంది! దుఃఖం వూరికే లోపల గుబుల్తోంది.

రూపా:—అక్కా! ఆభాగ్యశాలెవరే? అంతసేపు మాట్లాడావు! పోనీ పేరేమిటి?

విలా:—పేరడగటం మరిచానే! శ్రీరాణీ కళావతీదేవిగారు పంపించారు.

రూపా:—పత మెస్తుకరమ్మనా?

విలా:—శ్రీవారికే యెత్తుకరమ్మని!

రూపా:—ఓహో! తెలిసింది! దాంతో సరిచెప్పావేం?

విలా:—వివరంగా తరువాత చెప్తాను. అన్నట్లు - అమ్మోదే రూపా! మంచం వూరికనే వుంది!

రూపా:—నీవు పైకెళ్లిన తర్వాత నన్నిం కా కొంచెం తిట్టి ఆకోపంతోనే అలాగే వెళ్లిపోయింది.

విలా:—ఎక్కడికై వుంటుంది?

రూపా:— ఎక్కడికెందుకే? పిన్నమ్మ వెంకటసెరింటికి పోయుంటుంది.

విలా:—అయితే యిప్పట్లో రాదే!

* * *

అదేరాత్రి. మూడోయామం. రాజభవన మంతా నిశ్శబ్దంగా వుంది. పసమట మేఘాలు పట్టి చలచల్లగా ఆకాశమంతా ఆవరించి వాయి. వాయువు చల్లబడి, మందమందంగా వీస్తూంది. ఊఱుసుల్లేని మెఱుపులు రాణీ వారి శయ్యాభవనంమీద వుండివుండి పిల్లడి యేడ్పుతర్వాత నెక్కులా తళతళమంటు న్నాయ్. నిశాదేవి నాథుణ్ణి చీరచాటుచేసి తనబాహువుల్తో చిక్కబట్టి శృంగారంలో తేల్చివేస్తూవుంది. చిటిపాటి చినుకులు ఆనంద బాష్పాల్లా భూమిమీద జాఱీ, కమ్మనిసార భోల్ని వెదజల్లుతున్నాయ్. ప్రకృతి కాంత మేలిముసుగు కప్పుకొని సుఖుపెట్టి సుఖనిద్ర పోతూంది యీదినం.

భవనంముందు వనంలో, శిలామండపం మీద మైత్రేయుడు సురాపాత్రను వక్షస్థలం మీద పెట్టుకొని, ఆనందపారవశ్యంతో అల్లల్లాడుతున్నాడు. పాత్రలో చుక్క లేక పోయినా భ్రాంతిమాత్రం వదలిందికాదు అతగాడికి.

వసంతుడు రాజభవనమంతా శుభవర్తమానం అందరికీ అందజేశాడు. నిద్ర యేమాత్రం పట్టిందికాదు. ఏమిటోచక ఆరాటాన్ని ఆపు కోలేక మైత్రేయుణ్ణి వెదకటం మొదలెట్టాడు. ఎన్నితావులు మాసినా యేమాత్రం ఆచూకీ దొరికిందికాదు. విసుగుపుట్టి, చివరకు, రాజు గారి పాకశాలకు పోయి, ఓసురాభాండాన్ని చేజిక్కించుకుని, మూతవిప్పి, తిరగటం మొద లెట్టాడు. వనం ప్రవేశించేవరకు, దూరాన రాలిన ఆకుల చప్పుడైంది. ఆగి నిశీథాన్ని గుచ్చి చూసేసరికి దూరాన తూగుతూ ఓశరీరం కన బడ్డది. "వస్తున్నా! వస్తున్నా! అక్కడే నిల బడు! ఊ!! ఇది రాజుగారి నిజరసం! ఏలా దొంగిలావు తొత్తుకొడకా? కంఠం నులుముతాను!" అని వినబడ్డది.

వసంతుడు శునకాన్ని పిలిచినట్లు "ఛు! ఛు" అని సంబోధించాడు.

మైత్రే:—నీవా బావా? నీవా? ఎవరో అనుకున్నాను!

వసం:—నేనేలే. వెదికి వెదికి వేసరిపో య్యాను.

మై:—ఏం కథ? ముందాపాత్ర నియ్యి: తర్వాత యెంతైనా మాట్లాడుతాను. (అని పాత్ర నందుకొని, సగం త్రావి, త్రేన్చి) మధువంటే ఇది. అచ్ఛమైన రసరాజం. ఏమిటే చెప్పొచ్చింది?

వసం:—నేకాదు, నువ్వే చెప్పొచ్చింది.

మై:—ఏం, ఈదినం నన్నభిసరిస్తున్నావు?

వసం:—ఊసుపోక!

మై:—మా చెల్లెలు రదనిక నెక్కడికైనా మళ్లా పంపించావా యేం?

వసం:—దానికేం? మేడపైనుంది. సుఖంగా నిద్రపోతూవుంది.

మై:—ఈ ఒక్కదినానికేఇలా వస్తే తిత్తి తే, నిన్నే మనను బావా! చెప్పు! పోనీ, నాసంగ తేంచెపుతావ్, అథం శుభం యెరగని ముండా వాణ్ణి?

వసం:—మనమూ యీ ఆర్నెల్లు ప్రవా సమే. నా కష్టాలు నీకేం తెలుసు? కానీ! ఒకసంగ తడగొచ్చాను.

మైత్రే:—ఏమిటది?

వసం:— ప్రసంగమంతా విన్నతర్వాత రాజు నీతో యేమన్నాడు?

మై:—అనటంలేదు, గినటంలేదు. కంఠం చేతుల్తో పిసికి పిసికి, నాలుగువూపులు వూపి, క్రిందికి నెట్టి చక్కాపొయ్యాడు.

వసం:—తర్వాత?

మై:— వెంటనే తిరిగివచ్చి తానే లేవదీసి, వెంటబెట్టుకపొయ్యాడు.

వసం:—ఏదో జరిగిందని వూహించాను కాని, ఈలా అనుకోలేదు. పద, మండపం మీదికి; అక్కడ కాలక్షేపం చేశాం. ఈదినం కళ్లు బలవంతంమీద మూసుకున్నా మనసు మాత్రం నిద్రపోదు.

అంటూ మండపంమీదచేరి, వస్త్రాలు పరచుకుని తత్వం పాట్టం మొదలెట్టారు.

"అనునిమేషంబు నీయధరబింబంబు
పిలుచుచున్నటు వలపించు వర్ణమున
అలరు ద్రాక్షారసం; బాపాత్రతోడ
ప్రేయసీ! తెచ్చి నాపెదవి కందిమ్ము
ఇకరాదు తిరిగిపోయిన నిమేషమ్ము
మనది యౌనో కాదొ మరునిమేషమ్ము
తత్క్షణమ్మె తెమ్ము ద్రాక్షారసమ్ము
ఆస్వాదనానంద మనుభవింతమ్ము!!
నీ వెన్నదీయగా నీరులం జిలికి
ఒడి బిడ్డనుంచగా నూరెల్ల వెదకి
చెలియమూల్యంబైన జీవితమునందు
అకట కాలంబెంతొ హతమొనర్చితిని"

* * *

సూర్యోదయమైంది. కాల్యకృత్యాలు నిర్వ ర్తించుకొని, విజయరాజు కొలువుకూటాని బయల్దేరాడు. వేత్రహస్తు లిద్దరు శయ్యా భవనంముందు సన్నాహంగా వున్నారు రాజు మెట్లుదిగి మొగసాలల్లోకి వచ్చేసరికి "ఎవరువారూ? వారెవరూ?" అని ఓకోమల కలస్వనం వినబడ్డది. నిర్మామవ్యమైనచోట శబ్దాన్ని విన్నందుకు అచ్చెరువొందుతూ నిల బడ్డాడు. "నీ కెటుచూస్తే అటేచూపా! ఎత్తు! తల పైకెత్తు" అని మళ్లా వినబడ్డది. శిర మెత్తి చూచాడు: గోడువంకా, పంజ రము. నిర్ఘాంతపడి, చిరునవ్వు నవ్వి, చేతులు చఱిచి ముద్దందిచ్చాడు నెలవంక సరిగాని గోరువంకకు.

మైనా:—ఎవరు మీరు, మీరెవరు?

రాజు:—నేనా? విజయరామరాజును. ఈ రాజ్యాని కధిపతిని.

మైనా:—క్షమించు, రాజా, క్షమించు. ఇదేమీ ప్రథమదర్శనం నాకు.

రాజు:—నాకుకూడా అంతే!

మైనా:—మీకకీటాగ్రం మీరున్న విశాల రాజ్యానికంతా అధిపతి న్నేను. మనలో యెవరు గొప్పంటావ్ ?

రాజు:—నువ్వే!

మై:—అయితే, సగౌరవంగా సంబోధించండి నన్ను: ఇచ్చిపుచ్చుకో మన్నారు మర్యాదను.

రాజు:—పక్షిరాజా అనమంటావా ?

మై:—కవిగాయకరాజులం గూడాను.

రాజు:—అయితే, కవిరాజా! తమ నామధేయం ?

మై:—రాజరాజు. మాతల్లి ముద్దుపేరు "రారాజు".

రాజు:—మీతల్లెవరు ?

మై:—మహారాణీ శ్రీ కళావతీదేవిగారు. నన్ను మీ రెరుగరు గాని మిమ్ము నేనెరుగుదును.

రాజు:—(తలవంచి మాట్లాడుతూ కొంచెము మోకరించి) రారాజా! ఇన్నిదినాలు తమరు మాయింటనున్నా, వుచితమర్యాదలు చేయనందుకు క్షమించండి!

మై:—క్షమాగుణం వుగ్గుపాలతో పోసి పెంచింది, ధీమంతురాలు మాతల్లి. లేవండి! తప్పిదమనేదే లేదు మారాజనీతిలో.

రా:—మీ అవంతదయారసానికి కృతజ్ఞుడను!

మై:—రాజా! మా జననికి దర్శనమిచ్చి వస్తున్నారా ?

రా:—కవిరాజా! నేనే దర్శన మర్థించాను.

మై:—ఎంతమాట!

రా:—నాదేవి నాకు ప్రసన్నమైంది.

మై:—రాజా! నిరంతరసుప్రసన్న మామాత.

రా:—ఆనందపరవశంలో వున్నాను!

మై:—మ రిప్పాట్లో ?

రా:—పరవశానందంల్లో.

మై:—వర్తమానంల్లో ?

రా:—వికృతినుండి ప్రకృతిలో పడ్డాను. దానికి చిహ్నంగా ఆస్థానకవిసార్వభౌము బిరుదం మీ కిచ్చా నీక్షణం.

మై:—సభల కెక్కే కులంకాదు మాది. మహోన్నతమానసవీథుల్లోనే మాసంచారం. సాధుత్వానికే సాగిలపడతాం. మ రెలాగు ?

రా:—అందుకే మా అంతరంగికాస్థానం మీకు నెలవు. మీకులాచారాలను మన్నించి కాపాడుతాను.

మై:—అభయహస్త మియ్యండి.

రా:—ఈ ముద్దుటుంగరం మీకు గంప పెండేరం. దయచేసి పాదం సాచండి.

మై:—(పాదం సాచి) కారాగృహంలో కనకాభిషేకం!

రా:—అహోరాజా! పొరపడ్డాను. క్షమించండి. తలుపుతెరచి స్వేచ్ఛనిస్తాను. నా హస్తంమీద అధివసించండి.

మై:—బాసచేస్తేనేగాని బయటకు రాను.

రా:—ఏమనీ మీశలవు ?

మై:—తర్వాతెపుడూ ఈపంజరాల మమ్ము పడవేయనని.

రా:—ఆహా! అలాగే. ఈ చంద్రహాసం ముట్టి బాసచేస్తున్నాను.

మై:—మీహృదయం ముట్టి చేయండి.

రా:—(వక్షస్థలంతాకి చిరునవ్వుతో గవాక్షం పైకెత్తి) ఈ పీఠ మధిష్ఠించండి.

మైనాపిట్ట తుర్రున యెగిరిపోయి, కళావతి శయ్యాసదనంలో ప్రవేశించి, రాణీవారి భుజంమీద వ్రాలింది. రాజు వెన్నంటిపోయి చూచేసరికి జననికర్ణపుటంవద్ద మంతనాలాడుతూంది.

కళావతి:—నాథా! తిరిగి వచ్చారెందుకు ?

రాజు:—కారణం మనకవిరాజు. రారాజా! మీబిరుదం మరచివచ్చారు.

మై:—మాకు మరుపులే లేవు. మీరే మీ హృదయాన్ని ముట్టలేకపొయ్యారు, ఏం చేసేది ?

కళా:—(నవ్వును.)

రాజు హృదయేశ్వరి నాలింగనం చేసుకొన్నాడు. మైనా కాలుసాచి బిరుదం స్వీకరించింది. ఆ దినం కొలువుకూటానికి వెళ్లలేదు విజయరాజు.

* * *

సాయంకాలమైంది. అక్కా చెల్లెలు గదిలోచేరి తలదువ్వుకొంటున్నారు. అగరునూనె రాచి, దువ్వి, పాయలుతీసి, జడవేసి, కొండీనుచుట్టి, పూలచెండు తీర్చిపెట్టింది రూపావతికి అక్కగారు. తల తనవైపు త్రిప్పుకొని, పాపట సరిదిద్ది వ్రేళ్లతో కణతలదువ్వొత్తి తన బుగ్గమీద మెటికవిరుచుకొని "నాకన్నారి కానివే" అన్నది. రూపావతి అక్కగారి వొళ్లో వ్రాలి నడుము కౌగలించుకొని తటాలునలేచి "అక్కా! దాచక నిజం చెబుతావంటే ఓసంగతి అడుగుతాను."

విలా:—అడుగు. నీదగ్గిర నాకేం దాపరికాలు ?

రూపా:—ఎన్నిమాసాలే నీకు?

విలా:—అంటే?

రూపా:—ఎన్నినెలలని నే నడిగేది!

విలా:—ఏమిటి నీవనేది? అలాగా! ఆ! నాకు తెలియదే.

రూపా:—సరే! యిటు తిరుగు, తల దువ్వుతాను. ఎంత అదృష్టురాలివే అక్కా నీవు.

అని కేశబంధం సడలించి తలదువ్వి ముచ్చటముడి వేసింది.

విలా:—అందుకనేయిటీవల ఆహారంమీద అయిష్టం పుట్టింది.

రూపా:—అక్కా! యెంత తెలివిమాలినదానివే! మునుపే కొంతనయం. రాజుగారు వచ్చింతరువాత మరీ మారిపొయ్యావు.

విలా:—మనచేతిలో యేముందేనా కేం తెలియటంలేదిప్పుడు: హృదయం తీసి వారి పాదాలవద్ద పెట్టి నివేదనచేశాను. అంతే.

రూపా:—అక్కా! యేమైనా చెప్పవే మనకుల యింత బానిసలం కాకూడదే. చాలా చిక్కులున్నాయి.

విలా:—మనమూ మానవజాతికి చెందిన వాళ్లమే నే.

రూపా:—లేకుంటే యీ భూలోకంలో యెందుకుంటాం? అదికాదు నేచెప్పేది. మన స్నేహ మాత్రం యివ్వకుండా మనం అట్టే పెట్టుకోవాలి.

విలా:—అది దానిస్వాధీనంలోనే వుండేది కాదు. మన కెలావుంటుంది! నీ కింకా తెలియదు, పిల్లవు.

రూపా:—తెలుసునో తెలుసునో, అమ్మ చెప్పిన నాలుగుముక్కలు మెదడులో నాటిపొయ్యాయి.

విలా:—అవి నా మెదడులో ఎక్కనే లేదు: ఏమంటావ్ ?

రూపా:—ఎందువల్ల ?

విలా:—ఈ చెవిలో చెప్పేది ఆ చెవిలోగుండా వదిలేదాన్ని.

రూపా:—అది నే నెందుకు చెయ్యలేక పొయ్యాను?

విలా:—చానిసంటివే-అ దయిపొయ్యావు నీవు దానికి.

రూపా:—ఎందువల్లే అక్కా ?

విలా:—పురాకృతంవల్ల: శకుంతల కణ్వుడికి దొరికింది- నీవు మనమాయలమల్లికి దొరికావు!

రూపా:—ఎక్కడి కెక్కడికే?

విలా:—అలా అనకు. ఎక్కడికక్కడికే అని నేనంటాను. అది ఋషివాటిక; ఇది వేశ్యవాటిక. అక్కడ వినిర్మలప్రకృతితో స్నేహం; ఇక్కడ విపరీతమానవ ప్రకృతితో నేస్తం అది పరమపావనం; ఇది పాపభూయిష్ఠం.

రూపా:—నీ వెంతైనాచెప్పు, ఏనుగ దోమ సామెతగా వుంది నీపోలిక.

విలా:—నీమనోనేత్రాన్ని నిగిడ్చి చూడు. అసల్లో భేదా లేం లేవు; తర్వాత తల్లో వున్నాయిగాని. దుష్యంతుడు ఆశ్రమానికే రాకుంటే ఆ శకుంతల యేమైవుండేదో చెప్పు.

రూపా:—ఏమయ్యేదా? కాళిదాసుకంఠం కత్తిరించుక పొయ్యేది. అప్పుడు వన్యమృగాలు ఋషుల్ని బాధించేవేకావని నేనంటాను. "మాతాత బ్రతికుంటే" అనేసామెతగా వుంది నీప్రశ్న.

విలా:—చెల్లీ, తొందరపడకే, నీకు తెలియదు. ప్రతినిమయాన్ని యిలా త్రిప్పిచూస్తేనే గాని, నిజాని కున్న ఘూకం గ్రహించలేం.

రూపా:-అయితే నువ్వేసినకథ నువ్వేవిప్పు.

విలా:—శకుంతలే దుష్యంతుడివద్దకు పొయ్యేది; కణ్వుడే రాజు నాజ్ఞాపించేవాడు వివాహామాడమని. రక్తం రక్తాన్నలా ఆకర్షించుకొంటుంది.

రూపా:—ఏవేదంలో చదివావే అక్కా!

విలా:-ఈప్రకృతే వేదమే. చదు వెందుకు? భారతవంశకర్త ఉద్భవించవలసివచ్చింది గనుక, అన్ని పావనపరిస్థితులు ఘటించాడు దైవం దానికి. ఆవంశీకు ల్నుద్ధరించమని మనకులం పుట్టించాడు. సమానశక్తుల్ని రెంటిని యిలా తనవిలాసంకొరకు ఢీకొల్పుతాడు.

రూపా:—ఇలాగైతే చాలమారం పోతావుగాని, పర్యవసానమేమిటో తేల్చిచెప్పు.

విలా:—అమ్మ చెప్పిన ముక్కలన్ని సాంతం మరచిపో.

రూపా:—సరే! తర్వా తేమిచేయమంటావ్ ?

వి:—నీహృదయా న్నమ్మకానికి చూపు.

రూ:—అదెలాగే అంగడి కెక్కించడం?

విలా:—శరీరాన్ని తాకనివ్వకు: సౌందర్యాన్ని నెమలిపింఛంలా విప్పిచూపించు:లోపలున్న హృదయాన్ని చూడమను.

రూపా:—చూడ్లేని మూర్ఖుడైతే ?

వి:—అంతటితో తృప్తిచెంది వైటి కెళ్లమని భద్రంగా చెప్పు.

రూపా:—ఇలాగైతే యెంతకాలం జరుగుతుంది ?

విలా:—దానివాడు దాని కొచ్చేదాకా జరుగుతుంది.

రూపా:—తర్వాత ?

వి:—తర్వా తేముంది? తలుపులు మూసేసి వైట తాళంవెయ్యి. ఈ యింట్లోమనిషి అంతర్ధానమైందని చెప్పు.

రూపా:—అప్పుడు మనమూ ఓసంసారులమే అయిపోతాంగా! ధన మార్జించాలిగా! అ దెలాగూ మరి ?

విలా:—ఆర్జించి యెవరి కివ్వాలే నువ్వు ? నీపిడికెడు కడుపుకూ పట్టెడతగాడే వేస్తాడు. తృప్తిపడు. నిన్నెవరు కొడ్తారు ?

రూపా :— మనకుల మేమైపోతుందే అప్పుడు?

విలా:—కులంకులమంటావ్ ? ఎక్కడుందే మనకులం? వున్నదంటేవుంటుంది. పొమ్మంటే పోతుంది. వున్నదని చెప్పుకోటం ఎంత సిగ్గుచాటే? ఇంకా నీకు తెలియలేదుగాని!

రూపా:—సరే! నీతత్వం ఆచరణలోకి పెడతాను, ఏం మెప్పు?

విలా:—నీకు నువ్వే మెప్పు!

రూపా:—ఎంత మారిపొయ్యావే నువ్వు అక్కా! ఏమో అనుకున్నాను గాని.

విలా:—పోనీ! ఎవరిమెప్పో మన కెందుకే? నీకు నేనూ, నాకు నువ్వూ మెప్పు. చాలదూ? సంతోషం.

రూపా:—(అక్కపాదాలకు అభివందనం చేసి, పూలచెండు ముడిమీద సవరించింది.)

అక్కా! చిత్రపటంస్థానే యీనిలువుటద్దం మెప్పుడు తగిలించావే? చెప్పవూ ?

విలా:—గతరాత్రే. అ దటు దాటింది. ఇది పై కెక్కింది.

రూపా:—వంగదేశాన్నుంచి తెప్పించారే-అదేనా యిది ?

విలా:—అదే! కాని దీని కోమంత్రం పెట్టాను.

రూపా:—ఏమని ?

విలా:—రాజుగారెప్పుడుకోరతే అప్పుడు దీంట్లో ప్రత్యక్షమవుతారు.

రూపా:—నాకూ కూడా దర్శనమిస్తారా మరి ?

విలా:—నీ కామంత్రం రాలేదుగా!

రూపా:—నీ కెలావచ్చింది?

విలా:—వారే వుపదేశించారు.

* * *

గగనతలాన సుధాకరుడు నిశాదేవిగయ్యాళి తనానికి జొడుగరచుకొని, పక్కన చిన్నపోయి, అలాఅలా జనకంజ వేస్తున్నాడు. ప్రకృతి తన తేజాన్ని ముకుళించుకొని శబ్ద బ్రహ్మన్ని పల్లవించక కీచురాళ్ల కొదిలెట్టింది.

వేశ్యవాటిక యీదినం ఋషివాటికలా "శాంతమిదం" గా వుంది. విటవిటీ కిలకిలా రవాలు, మంద్రస్థాయికి దిగి, శ్రుతి తప్పి అపస్మారాన పడ్డాయి. రంగనాయకి వీథి మరింత బావురుమంటూంది. రసికహృదయాలుకూడా బిక్కుబిక్కుమంటూ నిలబడ్డాయి. జీవి దాటిపోయిన గృహంలా వుంది రంగసాని మేడ. వీథిలో గడ్డిపోచలుకూడా ధైర్యం వచ్చి గృహబహిరంగణాని కెక్కినాయి. దుమ్మూ ధూళీ అంతటా నిండిపోయింది. లోపల జీవం స్తంభించిపోయినట్లు నిశ్చలంగా వుంది. ఎలుగెత్తి ఏడ్వకముందుండే పసివాని వెక్కులా అంతా 'గీవ్' మంటూ వుంది.

అలంకారాలన్నీ పెట్టుకొని, ఎర్రనిచీర గట్టుకుని, సన్నాహపడ్డది విలాసవతి. నిరీక్షించి నిరీక్షించి శయ్యమీద వ్రాలిపోయింది.

రూపావతి పైకీ క్రిందికీ వుర్కే తారట్లాడింది తలుపుతియ్యటానికి. చివరకు మంచం మీద చేరి చాతకపక్షిలా గుడ్లుపీక్కుపొయ్యేదాకా కనిపెట్టుకుంది. నిశిరాత్రైనా రాజపల్లవుడు రాలేదు. మెల్లెక్కి గదితలుపులు మెల్లగా తెరిచింది. గుర్రుపెట్టి నిద్రపోతూంది అక్కగారు. ప్రక్కచేరి, వామహస్తం పట్టుకొని నిమరటం మొదలెట్టింది. తొట్రుపాటుతో కళవిళగా పైటసవరించుకుంటూ మేల్కొని, మంచం దిగబోయి, "నివ్వటే రూపా! నివ్వటే రూపా" అంది విలాసవతి.

రూపా:—అక్కా! రాజుగారెందుకో యీదినంకూడా రాలేదే!

విలా:—అప్పుడప్పుడూ ఇంత ఆలస్యంగా రావటంకూడా వుంది. అన్నట్లు ఆకులైపోయినయి కావోలు తెచ్చావా?

రూపా:—అవునే అక్కా! మరిచాను. క్షమించాలి (పోయిబల్లమీద భరిణమదీసి పెడి మలువిరిచి) కస్తూరికూడా అయిపోయిందే. బుడ్లలో పన్నీరు చుక్కైనా లేదు; ఎప్పుడైపోయిందే?

విలా:—మొన్నదినం మా జలకాలకైపోయింది.

రూపా:—ఎంత శ్రద్ధిదాన్నే! గంధం గిన్నెకూడా ఖాళీగానేవుంది.

విలా:—శ్రీగంధ మొగ్గుగాని చందనం తియ్యి. ఏవేళకైనా వచ్చితీర్తారు.

సానమీద చందనంతీస్తున్నది రూపావతి. ఘర్మబిందువులు మొగాన క్రమ్మి, నాసిక మీదుగా జారుతున్నాయి. జాలిగా చెల్లెల్ని చూచి కంట నీరుపెట్టి,

విలా:—ఎందుకేనీ కింతకష్టం? అదక్కడికాపు.

రూపా:—నా కేం కష్టమే? దినమూ చేసే పనికి!

విలా:—గంధం తీయటమింత కాయకష్టమని తెలుసుంటే దానిచర్చే మానుండేదాన్ని. నీ కోమలబాహువులతోనా మా ఆతపాన్ని తీరుస్తున్నావ్? ఛీ! ఛీ! ఎంత కర్కశాలే హృదయాలు!

రూపా:—ఈదినం నన్నుగురించి యింత జాలిపడుతున్నా వెందుకు?

విలా:-నీకష్టాలు కళ్లారా చూస్తున్నాను గనుక.

రూపా:-మీరిద్దరూ నాకు పార్వతీ పరమేశ్వరుల్లా వున్నారు. పూజార్నిగనుక మీకు సేవజేస్తున్నాను. దీనికి నీమనస్సెందుకు చివుక్కుమనాలి?

విలా:-చిట్టితల్లీ! నాలో నీకంతగొప్పతనమేం కనపడ్డదే?

రూపా:-నీ సౌందర్యమే ఓగొప్పతనమని నేను వాదిస్తానే. (అది రాజుగారిచేతిలో పడి మరింత రాణించింది. ఈ నీచగృహంలో పావనాంకుర మొకటి మొలిచింది. దానికి నీరాలుపోసి నేను పెంచాను. మీ ప్రేమలతాకుడుంగానికి నా స్నేహలతను ప్రాకపెట్టి పెనవైచుకున్నాను. నా ఆనందం నీ కేం తెలుసును?

విలా:—ఎవరిచెప్పి వారి కానందం. ప్రతిదినం నీ అచ్చటముచ్చటిలా తీర్చుకుంటున్నావా? అందుకే రాజుగారు త్వరలో నీకు కన్నెరికమన్నారు!

రూపా:—నిజం చెపుతా నక్కా! ఒక్కదినమైనా నావంక వారు కన్నెత్తి చూడలేదు. ఒంటరిగా చిక్కినా సరసలాపనూ లేదు, పల్కరించనూలేదు. నా కెందుకంటావే, నువ్వే అనుండాలి!

విలా:—ఒట్టు సుమా! వారే అందించారు యీమాట నాకు. పైగా నీచిత్తవృత్తిని బట్టి నన్ను పొమ్మన్నారు.

రూపా:—ఏమో నాకేం తెలియదే. సిగ్గూ, భయమూ, రెండూ వేస్తున్నాయి నీవావిషయమెత్తితే.

విలా—సరే! లేచివచ్చి నీ యిష్టమొచ్చిన వ్రేలు ముట్టుకో. ప్రశ్న చూడాలి.

రూపా:—ఎవరి కీప్రశ్న?

విలా:—నీక్కాదులే, నాకే.

అని కుడిచేతి మధ్యవ్రేళ్లనుఎడమ పిడికిటిలో క్షణమాత్రముంచి, హూష్‌మని మంత్రించి చేతి కందించింది. రాజగౌరవంవల్ల వుంగరమున్న వ్రేలుచటుక్కున పట్టుకుంది చెల్లెలు. మొఖం చిట్లించి చిన్నపోయి దుఃఖిస్తూ శయ్యమీద పడిపోయింది విలాసవతి. "ఏమిటే అక్కా! చెప్పవే అక్కా!" అని రూపావతి తట్టితట్టి బ్రతిమాలుకుంది. "శ్రీవారు ఇక రారని వచ్చిందే" అని హోరుహోరున ఏడ్చింది విలాసిని.

* * *

మరునాడు నిశీథ సమయాన కనకపల్లి వెంకటగిరినీ, మరో పేదరాజు పెద్దమ్మనూ వెంటబెట్టుకొని స్వగృహం వేంచేసింది. శవనిద్ర వదిలిస్తూ ఎంతవరకూ తలుపుతీసిందికాదు కొంటెపిల్ల రూపావతి. తరువాత కళ్లనులుముకు

కుంటూ "నీవచే అమ్మా నీవచే" అంటూ తీసింది. మువ్వురూ లోన ప్రవేశించారు. తల్లి తలుపు భద్రంగావేసి "యీ వయస్సుకే యింత నిద్రయితే ఇల్లాలివే అయిపోతావే?" అంటూ నెత్తిమీద మొట్టుకూ పైకి పోయి పెద్దోళ్లను లేపి మంచంమీద కూర్చుంది. విలాసవతి కళవిళపడ్డది, వ్యక్తుల సన్నాహం చూసి.

కన:-అమ్మో! నా మాటంటే నీకు తికాణా లేదుగదా! అందుకని మీ పిన్నమ్మను తీసుకొచ్చాను. అదిగో నీతో మాట్లాడుతుంది. బాగుపడదల్స్తే విను.

విలా:-వినతగినమాటైతే ఎవరుచెప్పినా వింటాను. ఈ రాత్రిసమయాన పడిపోతూవచ్చా రెందుకు?

గిరి:-వచ్చాంలే! వచ్చాం! కాని నీవు నా మర్యాద దక్కించి 'సరే' అంటే సంతోషిస్తాను.

విలా:-విషయమేమిటో చెప్పు.

గిరి:-మనకులంలో సౌందర్యానికి నిన్ను మించిన పడుచు లేదని నీకే తెలుసుగదా! అది మా చిత్రజల్లువారి అదృష్టమేనని నే నంటాను.

విలా:-దేనికీ యీవుపోద్ఘాతమంతాను?

గిరి:-నీవంటివాళ్లు నిలుపుకోరాదు గర్వాన్ని. అందుకని మా అమ్మ ఈ భాగ్యశాలిని బ్రతిమాలుకొని లాక్కొచ్చింది. సాధారణంగా ఇల్లు వదిలేమనిషి కాదు.

విలా:-సరే మీరువచ్చినపని అర్థమయింది. ఆలోచించుకోటానికా, వ్యవధిలేదు. ప్రశ్న చూసుకొంటాను. బైట నిలబడివుండండి.

అంటూ మువ్వురినీ త్వరచేసిబయటకుపంపి ఖంగున గడియవేసుకొని, శయ్యచేరి "గడిచానీగండం!" అనుకుంటూ సుఖనిద్రపోయింది.

తర్వాత ప్రాణంవిసిగి తల్లిముండ తట్టితట్టి తన్నివేసింది తలుపును. జవాబులేదు. కసిదీర తిట్టితిట్టి శపించింది. "నీపతం నీ నెత్తినే కొట్టుకో! నీ కర్మకు నే నేంచేస్తాను? నాచచ్చిన శవాన్నికూడా చూడనివ్వవు నీ మొగాన్ని!" అంటూ నిష్క్రమించింది కనకవల్లి.

వెలుగుచోట చీకటీ, చీకటిచోట వెలుగూ ఈవిధంగా దినాలుమీద దినాలు జరిగి నెల మీదపడ్డవి. కనకవల్లి వెంకటగిరి యింటనే తెవిణీవేసింది. రూపావతినల్లి యెన్నిమారులు బ్రతిమాలినా రాలేదు. విసుగుపుట్టేదాకా వేధించినా ముసలిదాని మనసు ఏమాత్రం కరిగిందికాదు. గిరికూడా "సెల్లవే! పిల్లముండలు! ఎల్లకాలం ఒకేరీతిగా గడుస్తుందా? ఏవేళకు యేమార్పు కలుగుతుందో ఎవరికి తెలుసును? ఎప్పటికైనా ఫలానా కనకవల్లి అంటారుగాని విలాసవతియిల్లు అనరుగదా! నీకు మాత్రం ఈ కోపం మంచిదా? అది నిన్ను కాళ్లట్టుకున్నప్పుడు నామనస్సుకూడా కరిగింది" అని సుతిమెత్తనగా అంటించింది. అన్నిటికిని 'ససేమిరా' అంది బక్కకోపం. పనికత్తె రూపావతి వంటలక్కకూడా అయింది. పాచిపనిదగ్గరనుంచి పరుపులు దులిపేపనివరకు తానే నిర్వహించవలసివచ్చింది. "ఎవ్వరి అగత్యం లేకుండా ఈబండి దొర్లిస్తా. నావోపిక నీ వెరగవు" అంది అక్కగారితో. చిట్టితల్లీ! చిట్టితల్లీ! అని దుఃఖంతో తల వూచేది ఊర్ధ్వాన్ని ఆశిస్తూవున్న ఆశీవం.

రాత్రంతా సోలిసోలి, వేగివేగి, వెచ్చగిలి, సూర్యోదయమైన యెప్పటికో రెప్పల నెత్తుకొని విశ్వదర్శనం చేసేది, ఆ దుఃఖాక్రాంత. రెప్ప లుబికి, కన్నీట్టబడి, ముఖచంద్రుడు రాహువునోట బడ్డట్టు శయ్య నంటుకపోయుండేది ఆ ఆక్రంద. అశ్రుధారలు నెమరు కణతలమీద చారలు కట్టి, గంగా యమునా తరంగిణుల్లా ఆపట్టు దిండుమీద ఏకీభవించేవి. పట్టెమంచం పందిరీకున్న పద్మలతావితానాన్ని అదృశ్యమయ్యేదాకా ఆట్టే చూస్తూవుండేది. ప్రాతఃకాలానికి, అపరిష్కృతకేశాల్ని ముడివేసి పాన్పుదింపేది రూపావతి. వెంటనే వమనమయ్యేది. కణతలను పట్టుకొని నీళ్లందించి గుండెరాచేది. కాల్యకృత్యాలు తీర్పించి నూతనవస్త్రం కట్టబెట్టి, శయ్యచేర్చి తన పనిపాటల్ను చూచుకునేది.

ఎంత పిలిచినా భోజనానికి దిగివచ్చేదికాదు అక్కగారు. "నిన్నే నే పిలిచేది," అని గట్టిగా అన్నా, నిలువుగ్రుడ్లుపడి వెఱ్ఱిచూపులు చూసేది. "చింతమానవే. శ్రీవారెప్పటికైనా వచ్చితీరుతారు." అంటే వెక్కివెక్కి యేడ్చి అపస్మారమైపొయ్యేది. నీళ్లుచిలికి, వోణీతో తుడిచి, స్మృతిరప్పించి, వెన్నుచరచి, ధైర్యం వూది, ధారకం చేయించి, పండజేసి, జోకొట్టేది.

అలవాటు పడ్డ రాచయింటి రుచ్యాలూ, వంటకాలూ అసహ్యం పుట్టినాయి. సాయంకాల సన్నాహాలన్నీ సాంతం యెప్పుడో మాయమయ్యాయి. అభిమానవాద్యః, ముఖవీణ మూలపడి సంశ్లికిలిస్తున్నది. అన్నిక్రీడలు, అన్నివిలాసాలు ఆదినంతోనే అంతరించిపోయ్యాయి.

తనజవాహిరీనంతా చెల్లెలి చేతులోపెట్టి అశ్రుబిందువులతో దత్తంచేసింది. మెళ్లో సూత్రం వకటి, గాజులజత, నీలముద్రిక తప్ప మరేం కాంక్షించిందికాదు ఆవిరాగిని. మొరడువోయిన బూరుగువృక్షంలా ఎప్పుడూ మంచాన వ్రాలుండేది ఆ జీవచ్ఛవం.

ధనికపుత్రులెందరో ధారావృష్టి నెఱచూపినా వచ్చినత్రోవనే మరలిపోవలసివచ్చింది. "అక్కవొల్లకపోతే చెల్లెలికేంరోగం?" అని కొందరు బుద్ధిమంతు లన్నారు. పేరెన్నికగని ప్రజల నువ్విళ్ళూర్చిన రంగసాని వృత్తాంతం అప్పటికే స్వప్నగతమైంది. "ఇంతకన్నకొమ్మలు దిరిగినవాళ్ళ చూశాం! ఈ పాతివ్రత్యాలేమిటి ఇంతలేసిముండలకు?" అని కొంతమంది విటశిఖామణు లన్నారు. "రహస్యప్రియుడెవ్వడో దీని కున్నాడండీ." అని కొంతమంది రసికమార్తాండు లన్నారు. "విటులువిభులైతే వారకాంతలకు వారసత్వా లొస్తాయా?" అని కొందరు రసవేత్త లన్నారు. "రాజుగారిమీద అభియోగానికట, యీ అసభ్యత్వం" అని కొంతమంది రసకోవిదు లన్నారు. "నాలుగుదినా లోపికపడితే యీ నంగనాచులు నడివీధికెక్కి తీరుతారు." అని మరికొందరు విటరాజు లన్నారు. ఎవరేమన్నా "వేశ్యల్లోకూడా వీరవనిత లుంటా"రని యౌవన విశ్వాసం భాస్కర విశ్రుతిమాత్రం బాధిస్తూవుండేది. ఎన్ని మా

రులు అభిసరించినా ఎడమయ్యాని రూపావతి ఓమహూర్తాన తలుపుతీసి "మీ వేళ నే పడలేను. రండీ లోపలికి" అని మంత్రిపుత్రుణ్ణి చెయ్యిపట్టుకొని లాగింది. గడియవేసి తలుపానుకొని "తెలిసినవాండ్లే మీరు కూడా మమ్మింత రభసచేస్తే తెలియనివాళ్ల సంగతి చెప్పాలా!"

భాస్క:—రభసని తోస్తే వెళ్లిపోతాను. తొలిగి తలుపుతియ్యి మరి.

రూపా:—(గ్రుడ్లిచ్చి నిలబడి కన్నీరు నించింది.)

భాస్క:—(గ్రుడ్లిచ్చి నిలబడి కన్నీరు నించాడు.)

రూపావతి వంటయింట్లోకి పోయి, దొడ్డి గుమ్మంమీద కూర్చొని, మొగం మోకాళ్ల మీదపెట్టుకొని, చేతులు తలమీద జోడించింది. భాస్కరుడు ప్రక్కనే చేరి,

"మీ అమ్మ యింకా రాలేదన్నమాట. వంటకూడా నీకు చేతవునా రూపా?"

రూపా:—అ దెందుకొస్తుంది! దానంత దది!

భాస్క:—ఈ బావురుమనే యింట్లో భయంలేకుండా వున్నారటే మీరు?

రూపా:—భయమనేమాటే మరచిపొయ్యాము. భయమెందుకూ, భయం?

భాస్క:—మీఅక్కవంట్లోయెలావుంది?

రూపా:—ఎలావుంటే మీకెందుకు? నే చెప్పను.

భాస్క:—చెపితే తప్పా?

రూపా:—అర్చేవారా తీర్చేవారా? ఎందుకూ మీకు?

భాస్క:—జాలివల్ల అడుగుతున్నాను!

రూపా:—ఎలావుందని చెప్పేది? దిన దినము పాలిపోతూంది. ఎప్పుడూ యెడతెరపిలేని శోకమే.

భాస్క:—పాపం, యేం జేస్తుంది మరి?

రూపా:—ఏనాటికీ గట్టి చేసుకోదండీ మనస్సు! ఏం జేయమంటారు?

భాస్క:—చెప్పటం తేలిక. చెయ్యటమే కష్టం!

రూపా:—"శ్రీవారే ఎప్పటికైనా వచ్చి తీర్తారా" అంటే వొళ్లు తెలియకుండా విరుచుక పడిపోతుందండీ!

భాస్క:—రూపా! ఇదేదో వ్యాధే! రాజవైద్యు ణ్ణెవణ్ణయినా తీసుకొచ్చి చేయి చూపించేది? స్నేహితు డొకడున్నాడు.

రూపా:—ఎవరండీ అయన?

భాస్క:—ఆస్థానవైద్యులు రంగాచార్లుగారి పెద్దకుమార్డు.

రూపా:—ఆయన కూడా వైద్యమొచ్చు?

భాస్క:—రాకుండా ఎలావుంటుంది?

రూపా:—గుడ్డొచ్చి పిల్ల నెక్కిరించినట్లున్నది మీముచ్చట. మావాడ వైద్యుడు పిచ్చయ్యగారిని పిలిస్తే పరుగెత్తుకొనివస్తాడు. కాని ఏంలాభం? వైద్యుడూవద్దు, వైద్యమూ వద్దు అని గట్టిగా భీష్మించుకుంది.

భాస్క:—ఈలాంటి స్థితిలో మీ కేం సహాయం చెయ్యలేనందుకు చింతిస్తున్నాను. మీకష్టాలు చూసి నాగుండె నీరైపోతూంది.

రూపా:—మీ ప్రేమ మిమ్మలాచేస్తూంది.

భాస్క:—కావచ్చును! పోనీ, ఓపని చేసేదీ? వొప్పుతావో, వొప్పవో? నీతోపాటునేనుకూడా, మీ అక్కకు తెలియకుండా యిక్కడేవుండిపోతాను. మగతోడు లేకుండా నీవొక్కతెవూ నిర్వహించలేవే, చిన్నదానివి.

రూపా:—వూరుకోండీ! మాట్లాడక. మీ ఆలోచన నాకు తెలుసును!

భాస్క:—మరి నన్నేమి చెయ్యమంటావిప్పుడు? నే చెప్పినట్లుగా నీవో, నీవు చెప్పినట్లుగా నేనో వినితీరాలె. లేకుంటే మన కెలాగ?

రూపా:—నాశరీరాన్ని యెవరికీ అమ్మదలచలేదు.

భాస్క:—పోనీ, నీహృదయాన్నమ్ముతావా?

రూపా:—అదీ అమ్మను. అర్పిస్తా నెప్పటికైనా.

భాస్క:—బైరాగినైపోతావా యేం?

రూపా:—నానోమ్మను గ్రాసుంటే అలాగే అయిపోతాను.

భాస్క:—పోనీ! నీహృదయాన్నే అర్పించు. అంతే చాలు నాకు.

రూపా:—ఒకవ గ్గుంది.

భాస్క:—చెప్పు వేధించక.

రూపా:—పరమరహస్యంగా వుంచుతానని ఒట్టెయ్యండి, చెబుతాను.

భాస్క:—"నీతోడు" వొట్టుసుమా! (అని చేతిలో చేయివేసి గిల్లుతాడు)

రూపా:—నే లాగినందుకూ, మీరు గిల్లినందుకూ సరిపోయింది. ఇక మరి నన్ను ముట్టనివ్వను - కొంటెవారు.

భాస్క:—కాలయాప నౌతూంది, చెప్పు మరి!

రూపా:—రాజుగారెందుకు మాను కున్నారో రహస్యంగా నిజంకనిపెట్టి ఎప్పుడు చెపుతారో అప్పుడు నాహృదయ మిస్తాను.

భాస్క:—మల్ల వీడు వెళ్లి విశ్వనాథభట్టు నడిగితే నిమేషమాత్రంలో తేలిపోతుంది. వెంటనే ప్రయాణమవుతాను.

రూపా:—మంత్రుల కొడుకు లెక్కడా ప్రశ్నలకు పోరు! ఇవన్నీ అయిపొయ్యాయండి! ప్రశ్నలు, పూజలు, పునస్కారాలు, మొక్కుబళ్లు, సోదెలు, వీభూతులు అన్నీ గాలించాను. విధిమాత్రం త్రోవతప్పింది కాదు.

* * *

మరో రెండునెల్లు గడిచాయి. మేడ దిగటమే కష్టమైపోయింది గర్భవతికి. మీగాళ్లు, మొహమూ నిగారించినాయి. నడిస్తే ఆయాసం, ఎక్కువ మాట్లాడితే పడిపోవటం. రాత్రిళ్లు కలవరింపులు హెచ్చినందువల్ల రూపావతి అక్కగారి ప్రక్కనే పరుండేది.

ఓదినం అసురసంధ్యవేళ రూపావతి క్రింద వంటచేస్తూంది. మేడపైన యేదో వస్తువు

పగిలిన శబ్దం వినపడి, వెంటనే పైకిపోయి చూసింది. నిలువుటద్దం నేలమీద పడి భిన్న భిన్నంగా వుంది. అక్క శయ్యమీదకూర్చొని వికటహాసం చేస్తూంది. నిర్ఘాంతపడి కొంత వడి మాట్లాడలేక,

"ఏమిటే అక్కా ! యిది ?"

విలా:—అద్దం పగిలిపోయిందీ ! చూస్తుంటివిగా !

రూపా: — ఎందుకని నేనడిగేది.

విలా:—అదే నే నడిగేదీని.

రూపా:—ఎందుకూ అలా నవ్వుతున్నావు? నన్ను చూశా, అద్దాన్ని చూశా ?

విలా:—నిన్ను చూసీకాదు, దాన్ని చూసీ కాదు; నన్ను చూచుకుని. రాక్షసిముండ! నువ్వెప్పుడొచ్చావే? (అని వలవల యేడుస్తూ తెరవచ్చి పడిపోయింది. వెంటనే నీళ్లు జిలికి శైత్యోపచారాలు చేసింది ధీరకన్య రూపావతి. విలాసవతి కళ్లు తెరిచింది.)

రూపా:—వొళ్లు తెలిసిందా పిచ్చితల్లీ!

విలా:—రూపా! నీవెప్పుడొచ్చావే? ఏడుస్తున్నా వెందుకు?

రూపావతి:— (విలాసవతిని లేపి వొళ్లో కూర్చోపెట్టుకొని) ఎందుకూ లేదు. అద్దం పగిలిపోయింది. అందుకు.

విలా:—అ దెప్పుడు పగిలిందే?

రూపా:—నీకు తెలియదన్న మాట !

విలా:—అయ్యో ! తెలియదే నాకు! దాని దగ్గర కెళ్లి రాజుగారిని కనపడమని ఆజ్ఞాపించాను. దర్శనమిచ్చారు. కాని నిమిషంలో మాయమైపోయ్యారే! వారిస్థానే నా ప్రతిబింబం కనపడ్డది. తర్వాత నావొళ్లు నాకు తెలియదు.

రూపా:—అయితే నీకు వున్మాదంలోకి దించిందే అక్కా ! నువ్వౌషధం తినకపోతే నే నెందులోనైనా దూకి చచ్చిపోతాను.

విలా:—నే నెందు కిక్కడ? నీతోపాటు నేనూ వస్తాను. పోనీ, వురిత్రాడు మెళ్లో వేసి వురీ పోవే.

రూపా:—నీకు కొట్టి చెప్పలేను కదా! మరి వాన్నేం చెయ్యమంటావు?

విలా:—చిట్టితల్లీ ! మనోవ్యాధికి మందు లేదే !

రూపా:—నువ్వు చాలా చెలుపొయ్యావే, లాభం లేదు.

విలా:—ఇకముందు చూడు ! తెరలాస్తే వొట్టుపెట్టు. నా మనస్సును దిక్కబడతాను.

రూపా:— రాజుగారు తిరిగి వస్తారనే నమ్మక ముందిటే నీకు?

విలా:—ఆహా! ఎప్పటికైనావచ్చి తీరాలి. మా హృదయాలల్లా పెనవేసుకొని ముళ్లుపడి పోయ్యాయి.

రూపా:—పోనీ ! ఓ చిన్న లేఖ వ్రాసి నా చేతికియ్యి. నేదర్శించి వస్తాను.

విలా:—నేను వ్రాసీ యివ్వను, నీవు వెళ్లనూ వద్దు. వారి గౌరవమూ మన గౌరవమూ మంట గలుపుతావు. నిజమైన ప్రేమ లిఖింపబడేదికాదే ! ప్రేమలేఖ ప్రేమకు ప్రేతభూమి.

రూపా:—పోనీ, నీకు చెప్పనేర్పిందాన్ని కాదు గాని, శ్రీవా రెందుకు మానుకున్నారో చెప్పవే.

విలా:—నీకు తెలిసినట్లే వుంది ! నువ్వే ముందు చెప్పు !

రూపా:—ఏంతైనా చెప్పు, విరక్తని నా గట్టినమ్మకం.

విలా:—పిచ్చిదానా ! ఒకమాట చెపుతా విను. విరక్తికలిగే హృదయాలు అసలు రక్తినే పడవు. పడ్డతర్వాత పరమేశ్వరుడి తరం కాదు వేరుతీయటానికి.

రూపా:—వూరికే వేదాంతం మాట్లాడుతావుకాని మరిప్పుడు వా రిక్కడ యెందుకు లేరే ?

విలా:—అక్కడున్నారుగనుక యిక్కడ లేరు. ఒకేదినము రాణీవారి విషయం మా కిద్దరకూ జ్ఞప్తికివచ్చింది–అదీ కారణం. ఆర్నెల్లక్కడ, ఆర్నెల్లిక్కడ. వారిది న్యాయపరిపాలనం– రామరాజ్యం.

రూపా:—నీదేమో వున్మాదసామ్రాజ్యం.

* * *

మరో నెల గడిచేసరికి నవమాసాలూ నిండినై విలాసవతికి. కాళ్లు, మొహము మరింత వుబ్బరించి, మనిషి సాంతం పాలిపోయింది. మేల్మిబంగారం శుద్ధశ్వేత సత్వమైంది. ఆయాసం మిక్కుటమై చలనానికి స్వస్తి చెప్పింది. గాజులు బిగువై వుంగరం మంటుకపోయింది. దినచర్యను యావత్తు తాళపత్రాల మీద లిఖించడం మానివేసింది. వ్రాసిందాన్నంతా తిరిగీ చదివి అమిర్చి కట్టలుకట్టి పరుపుక్రింద భద్రంగా దాచుకుంది. అచ్చటచ్చట వివిధజాతుల పుష్పాలు లోపల గుర్తులు పెట్టింది. అయోమయం పరధ్యానం రెండూ అధికమయినాయి. ఎప్పుడూ నిలువుగుడ్లు పెట్టుకుని ఏదో చూస్తూవుండేది. అన్నపానాదులమీద అయిష్టం యెక్కువై మానివేసింది.

ఆదిన మమావాస్య. అప్పుడే చీకటిపడ్డది. వంట చేస్తూన్న రూపావతికి యేదో గుబులు వచ్చి యేడ్చింది. అప్పుడే "కృష్ణవేణీ! కృష్ణవేణీ!" అని వెంకటగిరి బయట తలుపు కొట్టింది. చెంగున వెళ్లి గడియతీసి బావురుమంది.

వెంక:—నీ వెప్పుడు విన్నావే !

రూపా:—ఏమిటే ?

వెంక:—పెద్దగుండె దాటిపోయింది!

రూపావతిఆ! ఆ! అని గొల్లుమని యేడ్చింది. ఇద్దరూ పైకిపోయి అక్కగారిగదిముందు నిలబడ్డారు. శీరినిచూచి అక్కృశిధూత "అమ్మ పోయిందనిచెప్పొచ్చారు" అనివెక్కిపెట్టింది. రూపావతి అక్కగారిని కౌగలించుకుని గోడుగోడున యేడ్చింది "ఇంత త్వరలో పోతుందని అనుకోలే"దని ఒకరూ, "దాని పంతమది చెల్లించుకున్న" దని వొకరూ వంత పలుకుతూ యేడ్చారు. గిరి గది గుమ్మంమీద కూర్చుని వోదార్చింది. కాని కడుపు వాపలేకపోయింది. "పిచ్చివాళ్లలా వున్నారు! దాని రోజొచ్చి అది పోయింది ! ఎల్లకాలమెలా బ్రదికుంటారే ఏళ్లొచ్చిన ముండలు ? ఎందు కేడుస్తారు? మనసు గట్టి జేసుకోండి." అని మెల్లమెల్లగా అందించింది. కాని యెంత చెప్పినా శోక మాగింది కాదు. చివరకు

మంచంవద్దరకు పోయి, చిన్నదాని రెక్క పట్టుకుని ప్రక్కకులాగి, "నువ్వుకూడా యిలా వేలుపోతే దాని గతేంగాను చెప్పు. ఇంత పిరికిదాన వనుకోలేదు! అదిచూడ్దామా, ఇటు కాల్దీసి అటుపెట్టలేకుండా వుంది. కూతురునైనా కొడుకునైనా నువ్వే! లే పోదాం! ముందు చాలాతతీసు వుంది! అమ్మా రంగా! పెద్దదానివి నీకు నే జెప్పే దేముంది? నీ విక్కడే వుండు రావే రూపా! ముసలిదాన్ని మన్నుచేసే పుణ్యం నీకు దక్కవలసి వుంటే దాని కెలా దక్కుతుంది? అమ్మా! కనకాంగిని తోడు పంపుతాను." అంది గిరి. "నాకేమీ తోడక్కర్లు! దిక్కులేని వాళ్లకా దీనబాంధవుడే తోడు!" అని శ్రీ కృష్ణవిగ్రహాన్ని కళ్లతో గురిచేసి చూపించింది విలాసవతి. "నీది చాలా వుత్తమజన్మే రంగా! కులానికంతా శిరోభూషణానివి. నీకు నే చెప్పేదిలేదుగాని మనస్సు రాయిచేసుకో" అని రూపావతిని క్రిందికి లాక్కు వెళ్లింది గిరి.

భాస్కరుడొక శయ్యమీద కూర్చుని కన్నీటితో గుబులుతున్నాడు. "నువ్వు ముందు వడు. నేనిప్పుడేవస్తాను" అని పెద్దమ్మను బైటికి పంపించి తలుపు దగ్గర వేసి

రూపా:—అదేమిటండీ, నా కేం బాగా లేదు! మీ రెందుకూ దుఃఖించడం?

భాస్క:—(మాట్లాడడు)

రూపా:—ఎవరైనా మా స్త్రీనవ్విపోతారు. (అని దగ్గరకుపోయి పమిటతో కన్నీరు తుడిచింది)

భాస్క:—మీకష్టాలు చూసినాకు దుఃఖమొచ్చింది. ఏంజేయమంటావు? బాగా పరీక్షిస్తున్నాడు భగవంతుడు మీయిద్దర్ని! ఈయింటనిలబడి అన్నిటిని ప్రతిఘటిస్తాను! నీప్రక్కనుండి లోకాన్ని ధిక్కరిస్తాను!

రూపా:—మీ నవనీత హృదయానికి నా అంజలి యిదే. (అని పాదాలనంటుకొని, కళ్ల కద్దుకొని, కన్నీటితో అభిషేకం చేసింది.) పెద్దదాని కంత్యక్రియలు నెరవేర్చి యిప్పుడే వస్తాను. అంతవరకూ మీ రిక్కడుండరూ? అక్కడక్కడ తేపైనుంది. ఎవ్వరూ దిక్కులేరు దానికి. అందులో నిండుమాసాలు: దానికర్మ యిలా పుష్పించి పండింది!

భాస్క:—రూపా! యథావిధిగా అన్నీ నెరవేర్చిరా! నే నిక్కడే వుంటాను. నీవుగా నన్ను భావించి నిశ్చింతగా పో. ఈవరహాలను నీవద్దవుంచుకొని, సంకోచించక ఖర్చుపెట్టుకో. (అని చేతిలో ఒకమూటపెట్టి వెన్ను చరిచి బయటికి పంపి గొలుసు వేసుకున్నాడు.)

దుఃఖమాగిందికాదు. శయ్యమీదపడుకొని గద్గదికను బడ్డ శృంగారాన్ని త్రిప్పుకోటానికి రసమీమాంసలో పడ్డాడు. చివరకన్ని రసాలకు నాయక శిరోమణి కరుణరసమని తేల్చుకున్నాడు. స్థానంకూడా నిరూపించటానికి తంటాలుపడ్డాడు. అంతా నిరాకార నిరంజనమై, రూపావతికేశాల్లాంటి అంధకారంలో పడ్డాడు. అదే నిద్రలోకి మెల్లగా జోకొట్టింది. ఓవింత స్వప్నమైంది.

మొదట చీకటిచీకటిగానే వుండిపోయింది. అందులో విష్ణ్వాలయం సాక్షాత్కరించింది! ఎక్కడచూచినా పెద్ద పంగనామాలు, అలంకారం. ప్రాకార ద్వారంమీదో నామం, చిన్నపోయి చిన్నపోయి, ఓపచ్చని పండులాంటి వ్యక్తిముఖం మీదికెక్కింది. తర్వాత కుండలాలు, కాశ్మీరసేలువ, సింహతలాటాలు, గండభేరుండపుటంచు ధోవతి ఏర్పడ్డాయి. మొదటెవరైందీ గుర్తుతగిలింది కాదు. రాను రాను రాజగురువులు!! మంచంవద్దకు వచ్చి కళ్లుతెమి మెట్లవైపుకు తిరిగా . . తా నడ్డపడి పోనిచ్చాడు కాదు. "శపిస్తా"నని శరీరమంతా వారు కంపించటం, "జంకూ గొంకూ లే"దని తాను పంపించడం పదేపదే జరిగింది. "రంగనాథుడురా! రంగనాయకి!" అని హర్షాశ్రువులతో గర్జించాడు. తలవంచి తాను తిరిగే సరికి అంతర్ధానమైనాడు అజానుబాహుడు. తర్వాత మళ్లా చీకటి!! ఇంతలో హోరుమని గాలీ, వర్షమూ, మెరుపులూ—తల విరియబోసుకొని, తడిసినవస్త్రంతో, పసుపుమొహంతో పరుగుపరుగున వచ్చింది కనకవల్లి. "నీకూ పుట్టిందీ రిమ్మతెగులు" అని మెటికలు విరచి రివ్వున పైకి పోయింది. భయమేసి, ఉలుకుతూ లేచాకూర్చున్నాడు. వెన్ను చరచుకొని మంచందిగి నిలబడ్డాడు. దీపకళిక దునికిపాట్లతో వెక్కిరిస్తూంది.

బైటకూడా హోరుమని గాలి, వర్షం! కనకవల్లి నిజంగా యింటవున్నదా అనిపించింది. దెసలు పరికించాడు. ఇంతలో రూపావతి తలుపుకొట్టింది. తలుపుతీసి నిర్ఘాంతపడిపోయ్యాడు: తల్లికన్న వేయిరెట్లు బీభత్సంగా కనపడ్డది కూతురు. తలుపేసి యిద్దరూ పైకిపోయ్యారు. గదిముందు తెల్లనిచీర గట్టుకున్న ఆకారం పడుంది. భాస్కరుడు చీకట్లో ఆగిపోయ్యాడు. రూపావతి పరుగు పరుగున పోయి అక్కను గట్టిగా చరచి మేల్కొలిపింది.

విలా:—తల్లీ! నువ్వేనా? అమ్మనుభూదేవి కర్పించి వచ్చావూ?

రూపా:—(ఏడ్చును)

విలా:—మన మిపు డెక్కడున్నాం?

రూపా:—ఎక్కడెందుకే? మనయింటనే!

విలా:—నిజంగానూ? అయితే ఆ చల్లని గుడ్డ పెట్టి కళ్లుతుడు.

రూపా:—(తుడిచి) నువ్విక్కడెందుకు పడున్నావు? ముందు చెప్పు.

విలా:—మీరు పోయినవెంటనే వొళ్లు తెలియని నిద్రపట్టింది. ఎంతసేపైందో తెలియదు. ఎవరో పంగనామాలరాయుడు పటుక్కున నుదుట ముద్దుపెట్టుకున్నట్లు శబ్దం కూడా అయింది. కళ్లు తెరిచాను. ఎవరూ కన్పడలేదు. వూరికే గంధంవాసన మాత్రం కొట్టింది మళ్లా కళ్లు ముయ్యబోయ్యానాముద్దుకోసం. ఇంతలో ఓ యేడ్పు వినబడ్డది. అమ్మవచ్చి- నిజంగా అమ్మేనే!— ఆ గుమ్మంవద్ద నిలబడి, "అమ్మా! రంగా! నీకష్టాలు నేను చూడలేను; రా నావెంట." అని యేడ్చింది. భయపడి సంశయించాను. త్రేలితో మళ్లా తాకించి పిలిచేసరికి కుచ్చుమందు చల్లినట్లయిపోయింది.

రూపా:—ఇందుకే పిన్నమ్మ తోడుపంపుతానంది: వింటేగా నీవు! అక్కా! యేమైనా చెప్పు, నీవు చాలా ఓగాయిత్తురాలివే!

విలా:—లేచి మెల్లగా ముంగిలిలో అడు గుల్లో అడుగు వేసుకుంటూ నడిచాను. వెన కంబడి వస్తూ అమ్మ నడిచింది. గుమ్మం తగిలి క్రింద పడ్డాను కాబోలు. అందుకూ.

రూపా:—(వొళ్లు చరిచి) యిప్పుడైనా స్మృతిలోకి వచ్చావా?

విలా:—ఆహా! యెప్పుడో తెలిసిందే! అతడి గుడ్డ లెందుకు? స్నానంచేసిరా, సాక్షాత్తు చీర కట్టబెడతాను. అన్నట్లు నీవనక నీడ లాగు నిలబడ్డావు గు! ఎవరే వారు?

రూపా:—వారే నా తోడునీడ!

విలా:—అలాగా! ఏం సుదినమే, దుర్ది వానవచ్చింది. తండ్రీ! రండి లోపలికి.

భాస్క:—తర్వాతెప్పుడైనా వస్తాను.

విలా:—మీ దర్శనభాగ్యం నాకెప్పుడూ లభించలేదు. లోపలికొచ్చి, ఆసీనులై మా సత్కారా లందుకొని, నా ముచ్చట తీర్చి పొండి.

భాస్క:—(సంశయించును)

రూపా:—నే లాక్కెస్తాగాని నువ్వు ముందుపోయి పడుకో. ఆయాసంగావుందినీకు!

(విలాసవతి లోపలికిపోవును.)

రూపా:—రండీ లోపలికి. (అనిచెయ్యి పట్టుకుని లోపలికి లాక్కుపోయింది భాస్క రుణ్ణి.)

విలా:—నాయనా! ఆ పీఠ మలంకరిం చండి.

భాస్క:—(కూర్చొని తలవంచి) అయితే మీ అమ్మకూ, మీకూ ఋణం తీరిపోయిందీ!

విలా:—పెద్దది! ఎప్పుడైనా పారేయ్యాదే! అందులో దానికి హృద్రోగమండీ!

భాస్క:—అరవై యేండ్లులేవూ ఆమెకు?

రూపా:—అంతే. లేకపోతే ఒక టాటో, ఒక టిటో, గట్టితెక్కు.

భాస్క:—మీ వొంట్లో యెలావుంది?

విలా:—ఇటు ఇహలోకమూ కాదు, అటు పరలోకమూకాదు; త్రిశంకు స్వర్గంలో వున్నాను. రూపా! నీకు సరియైన వృత్తము పురుషైకవచనం లభించినందుకు సంతోషంగా వుంది నాకు. ఇకముం దీశృంగార సదనం మీది! నీకన్నె చెర వదలించిగాని యీ కాయం విడువను!

భాస్క:—శ్రీవారి పదదళితము ఈ శయ్యాగారం. మాబోంట్లకు కా దిక్కు.

విలా:—చెల్లీ! మంత్రుల పుత్రు లెంత చెడ్డా మంత్రుల పుత్రులేనే! తడిబట్టల్తో నిలబడ్డావు, స్నానంచేసిరా! మరిదిగారితో మాట్లాడుతూ వుంటాను!

"పుట్టెడుసిగ్గు వారి"కని రూపావతి క్రిందికి నిష్క్రమించింది.

విలా:—నాచిట్టితల్లి కోచిట్టితండ్రి దొరి కాడూ! బాగుంది!

ఆర్యా! మీ వయస్సెంత?

భాస్క:—పదునెనిమిది.

విలా:—తీరిపాయ! సమవయస్కులు! కపోతమిథునాలు: నా హృదయపంజరంలో దాచుకుంటాను.

భాస్క:—మరి రాజుగార్నేం చేస్తారు?

విలా:—నా భ్రూమధ్యానికి మెట్టించు కున్నాను. ఆరోగ్యంగా వున్నారా? ఎంత కాల మైంది మీరు దర్శించి? చెప్పరూ?

భాస్క:—ఎంతకాలమెందుకూ? దినమూ దర్శిస్తూనే వుంటాను మా తండ్రిగారితో.

విలా:—వారిమీద ఓ గ్రంథం కృతివ్రా శాను. ఈ స్థితిలోవచ్చి వినిపించి, సత్కారం పొందేభాగ్యం నాకులేదు. దయచేసి దాన్ని వారి కందచేస్తారూ?

భాస్క:—తప్పకుండా!

విలా:—(పరుపుక్రింది తాళపత్ర సంపు టీని తీసియిచ్చును.)

భాస్క:—అయిదూ యివ్వి.

విలా:—అయిదూ అయిదు ఆశ్వాసాలు. పంచమాశ్వాసం మువ్పాతికపైగా వ్రాశాను. శేషం మహారాజుగారే పూర్తిచేస్తారు. అన్యథాభావిస్తే రూపావతిచేతి కిచ్చి పంపు తాను.

భాస్క:—వద్దులెండి! నేనే సక్ర మంగా అందచేస్తాను.

(రూపావతి విరియబోసిన తల దులుపు కొంటూ ప్రవేశించి)

అక్కా! మరిదిగ ర్నేం జేశావు?

విలా:—కొంతసిగ్గు వదిలించాను.

భాస్క:—(లేచి) వెళ్లొస్తాను.

రూపా:—ఆగ్రంథాలేమిటండీ?

విలా:—నేనిచ్చానులేవే!

రూపా:—సరే! బాగానే కుదిరారు. రండిపోదాం. (అని క్రిందికి తీసికెళ్లింది తన ప్రియుణ్ణి.)

అయితే మళ్లా దర్శనాలు?

భాస్క:—నీయిష్టమొచ్చినప్పుడు.

రూపా:—ఇకముందు మీ యిష్టమే. నేను మీపదదాసిని.

భాస్క:—మహాపీడకలవచ్చిందేరూపా! నీవు రాకముందు.

రూపా:—మీ శేమంచంమీదా పడు కుంది?

(భాస్కరుడు కుక్క నవారుమంచం చూపును.)

రూపా:—సరే! అందుకే అనుకోండి! అది మాఅమ్మ పాతపురాణం! స్వప్నభయంవల్ల మే మెవరం శయనించం దానిమీద. (అని కౌగ లించుకుని బుగ్గకొరుకును.)

భాస్క:—పిల్లా! నీవరకు నువ్వే మరి చావు. నాక ప్పేంలేదు. (అని తానుకూడా అదే కొంటెతనం చూపును.)

రూపా:—నేను మీ కోసిపోయ్యి అన్ని టినీ మరిచాను. క్షమించండి.

భాస్క:—రాజుగారి హృదయం మీ అక్కమీద యెలా లగ్నించిందో అలాగే విరిగి పోయింది. అది నేను మొదట్నే అనుమానిం చాను. ఈదినం సంశయనివృత్తి అయింది. పిచ్చిదానా! మీ అక్క గురుపుత్రిక. (అని చెవులో వూదాడు.)

* * *

మరునాడు సాయంసమయాన పట్నంచైట ఉద్యానవనానికి విహారార్థం పొయ్యాడు విజయరాజు. మాలతీలతలావరించిన పొదరింట్లో స్ఫటిక శిలాతలాన వెన్నువాల్చి, మహారాజత్వంలోనుండి మానవత్వంలోకి బయటపడడానికి సాధన చేస్తున్నాడు. వికసించిన ముఖపద్మం ముకుళించటం పసిపట్టి మైత్రేయుడు చల్లగా జారుకున్నాడు. సింహకిశోరచిత్రితం మీదున్న వామహస్తాన్ని శీతలస్పర్శ వణికించివేసింది. ఎడమకన్నదిరి నీరు క్రమ్మింది. హృదయం చెమ్మగిలి, సుళ్లు తిరుగుతూవున్న భావాలు సురిగిపోయ్యాయి. సవ్వడిలేకుండా సన్నిధానానికి వచ్చి తలవంచుకొని నిలబడ్డాడు భాస్కరకుమారుడు.

"ఆసీన మలంకరించుము. నాయనగారు పంపించారా" అని ప్రక్కనున్న ఓ శిలావితర్దిని సూచించాడు రాజు.

భాస్క:-వారు పంపలేదు. నేనేవచ్చాను.

రాజు:—దేనికి ?

భాస్క:—ఏకాంతానికి.

రాజు:—బిడ్డా! నాతోడనా? విషయం?

భాస్క:—ఓ ఉద్గ్రంథ సమర్పణం.

రాజు:—నీవేనా రచయితవు ?

భాస్క:—నేకాదు- ఓదాసురాలు.

రాజు:—దూతవా నీవు? సరి!

భాస్క:—అన్నిటికీ తెగించే అగ్రజాతివాడి.

రాజు:—యాచకత్వానికి, దూతకృత్యానికి చాలా దూరముంది. ఆలోచించుకో నెమ్మదిగా.

భాస్క:—పేదరికానికి దూత, యాచకత్వం. నాకు రెండూ దగ్గరగానే కనపడ్డాయి.

రాజు:—కాని, కుమారా! నీవు మంత్రిపుత్రుడవు!

భాస్క:—రాజా! నేనూ మానవుడనే. ప్రేమభిక్ష యాచించబోతే రెండవది లభ్యమైంది. ఏంచేసేది? గ్రంథాన్ని స్వీకరించండి. మీ యేకాంతానికి భంగపాటు కలిగించినందుకు క్షమించండి. (అని ఓవస్త్రంమీద పట్టుదారాలతో బంధించిన గ్రంథసంపుటిని సమర్పిస్తాడు.)

రాజు:—(నిశ్శాంతపోయి కూర్చొని) నాయనా, నువ్వు పెద్దవాడవయ్యావు సుమా !

భాస్క:—యథా రాజా తథా ప్రజాః.

రాజు:—(చివుక్కుమని అధరం కొరుక్కున్నాడు.)

భాస్క:—పాషాణహృదయం రాజులది.

అంటూ గిరుక్కున తిరిగి అంతర్ధానమయ్యాడు. తత్క్షణమే రాజు బంధాల్ని చంద్రహాసంతో ఛేదించి ఆ పీతవర్ణపు కంచుకాన్ని విప్పుతూ కన్నీరు మున్నీరయ్యాడు. కళ్లకద్దుకొని కవచంక్రింద దాచుకున్నాడు. ఆత్రంగా గ్రంథపఠనం ప్రారంభించాడు. చదివినకొద్దీ వెక్కివెక్కిపొయ్యాడు. గ్రంథాన్ని ప్రక్కనుంచి, ఓ మాలతీకుసుమాన్ని తదేకంగా కన్నీటిప్రవాహంలో చూస్తున్నాడు. మైత్రేయుడు తిరిగివచ్చి నిశ్శబ్దంగా నిలబడ్డాడు. ఆతంత్రగాణ్ణి వీక్షిస్తూనే, తటాలున లేచి, కంఠంపట్టుకొని, వూపి వూపి క్రిందపడవేసి, చంద్రహాసంతో పీక వుత్తరించబొయ్యాడు. "ఇది రెండోసారి! మూడోమారు ముఖ్యంగా మీ ముచ్చట నేనే తీరుస్తాను." అన్నాడు మైత్రేయుడు.

*　　*　　*

మరునాడు పడుతూ లేస్తూ లేని వోపికలు తెచ్చుకొని చెల్లెలి కన్నెరిక మహోత్సవం వెళ్లబుచ్చింది విలాసవతి.

కులంవాళ్లనందరినీ పిలిచింది. సూత్రధారణం మొదలు సువ్వాలలుదాకా విధ్యుక్తంగా దగ్గరుండి అన్ని అచ్చటముచ్చట్లు తీర్చుకుంది. నవ్వులాటలుగా నడిచే కన్నెరికపుతంతు తీవ్రమైన పంటిబిగువుల్లో జరిగింది. "కన్యాశుల్కమూ, వరశుల్కమూ లేని కన్నెరికమిది." అని అక్కగా రమ్మంటక్కల్లో ఆవేళ పడ్డది. పాన్పుదగ్గర పాటలన్నీ మరెవ్వర్నీ నోరెత్తకుండా తానే పాడింది. శయ్యమీదున్న వధూవరులు కామదేవు న్నారాధిస్తూ కూర్చున్నారు.

"పట్టెడుకుంకం నాకు ప్రసాదించినప్పుడు లేని సిగ్గు పాన్పుమీద యిప్పుడెలా ఆవేశించిందో మీ చెల్లెలి"కన్నాడు భాస్కరుడు.

"రాత్రించరుడైన భాస్కరుణ్ణి నమ్మ జాలక ముకుళించుకుంది మాపిల్ల హృదయకమలం. ప్రాతఃకాలాని కల్లా తప్పకుండా ప్రసన్నమౌతుంది" అని చల్లగా జారుకొని తలుపువేసిపోయింది విలాసవతి.

ఛంగున క్రిందికి దూకింది కురంగభూమని రూపావతి "వెయ్యటానికా, తియ్యటానికా" అని మగుపరాకన్నిపట్టుకొన్నాడు భాస్కరుడు. తలుపుదాకా పోయి తంటాలుపడ్డది. బ్రహ్మముడి మరింత బిగిసింది.

పైట అంతా కిలకిలారావాలతోను, కోలాహలాల్తోను నింపివోయింది. గిరి కూతురు కనకం "కన్నెరిక మంటే యింతర్థముందని తెలిసుంటే నేను దాని కొప్పేదాన్నేకా" దంది.

వెన్నుతడుతూ, "ఇదేం చూశావే! కన్నెరబాపినవాడు కన్నెతోనే వుండిపోతే మన కులం మర్నాటితోనే మాయమైపోతుంది." అన్నది గిరి. "తండ్రికీ సంగతి తెలియదనా నీవుద్దేశ్యం"అంది మళ్లా కూతురు. "తెలుసునో గిలుసునో, రామన్నగా రెండుకో ముభావంగా వూరుకొన్నారు" అంది తల్లి.

*　　*　　*

సంపుటే నందుకొనటంమొదలు ఏకాంతిమందిరం విడువలేదు రాజు. దినానికో ఆశ్వాసం చొప్పున పఠించాడా హృద్గ్రంథాన్ని. చదివినకొద్దీ కుమిలికుమిలిపొయ్యాడు. నేత్రాలుబికి రౌద్రబడి విషాదం ముఖపద్మాన తాండవించింది. దృశ్యాన్ని చిత్రించుకుని నాయకుడు నాయకిగా మారిపొయ్యాడు. శోకం స్తంభించి నీరసించాడు.

పుష్పాల్నెందు కమర్చిందో యేమాత్రం తెలిసిందికాదు. అన్నిటినీ తీసి భద్రపరిచాడు కంచుకంలో. తుది పత్రంమీద చివరకు దొరికింది మందారం. ఎత్తిచూచేసరికి కొన్ని పంక్తులు జిలుగుజిలుగుగా కనపడ్డాయి. "ఆయాసమధికమయినది - దౌర్బల్య మెక్కువైౖ దీనిని

పరిసమాప్తిచేయు నోపికయు నంతరించినది. నా తుచ్ఛశరీర మీనిబిడ నిశీథమందిరమున నుండినదిగాని నాహృదయకమలము మాత్రము తమ పాదసన్నిధానముననే యున్నది. దీనికి కల్గు బాధలే నాకు విదితములుగాని దాని యవస్థలు తమచిత్తమునకే యెరుక.

భూవల్లభా! ఈ దాసురాలి తప్పిదముల క్షమించుడు. తమరూప మనవరతమూ నా దృక్సీమనే నివసించి యిప్పటివరకునూ వూరట నిచ్చినది.

రూపావతి కన్నీటను నచ్చిన ప్రేమమూర్తి యో విప్రవరుడు లభ్యపడినాడు. త్వరలో దాని కన్నెచెర తీర్పనున్నాను. దేవరకృపా కటాక్షవీక్షణము లాకపోతములపై ప్రసరింప చేయ ప్రార్థించుచుదానను.........

గర్భవేదన- భరింపజాలను- చిట్టితండ్రి- దాసురాలు, దాసురాలు."

నుబులుతూవున్న దుఃఖాన్ని భరింపజాలక హోరుహోరున శోకించి, వొళ్లు తెలియక మూర్ఛపొయ్యాడు. బైట నింతవరకు నీరాలు విడిచిన మత్స్యంలా కొట్టుకుంటూన్న మైత్రేయుడు నిశ్శబ్దత ననుమానించి, లోపలికి పొయ్యాడు. మిత్రుడికి శైత్యోపచారాలు చేశాడు. కొంతవడికి తెలివిదెచ్చుకొని రాజు "ఏమైందోయి? ఏమైంది ?" అన్నాడు.

మైత్రే:—ప్రభూ ! ఏమిటే ఏమైంది ?

రాజు:—మా తాశిశువులు సుఖంగా వున్నారా ?

మైత్రే:—ఎవరిమాట మీరడిగేది? రదనిక కింకా ఐదో మాసమే.

రాజు:—విలాసవతీ, దాని శిశువు; చేనడిగేది !

మైత్రే:—ద్వారజాగరణతప్ప నా కింకేం తెలియదు; మరెవ్వరినైనా అడిగొస్తాను !

రాజు:—పిచ్చివాడా ! నా మూర్ఛలో ప్రసవించింది ఆ విలాసవతి. ఘోరవిపత్తులో వుంది. నాకళ్లారా చూశాను. చూపు లందే భాగ్యం వుందో లేదో నాకు. దీనికంతా కారణార్థం—ఎరేదురులే ?

అని కళ్లు మూసుకొని తటాలున లేచి వెఱ్ఱిచూపుల్తో పయనమయ్యాడు. మొదట అడుగులు తడబడి, తర్వాత స్థిరపడి వేగాన్ని తెచ్చుకున్నాయి. తెరచాపెత్తిన నౌకలా యేదో ధోరణిన బడిపోతున్నాడు రాజు. రాజమందిరాలన్నీ అనుగమించి కోటసింహద్వారం దగ్గరి కొచ్చేసరికి అమాత్యశేఖరులు రామన్నగారు ప్రత్యక్షమై "వత్సా! వేగిరపడకు. ఆస్థానవైద్యులక్కడే వున్నారు మధ్యాహ్నం నుండి" అన్నాడు. "ఆర్యా! అన్నిటనూ కృతజ్ఞుణ్ణి మీకు. కాని ఆజ్యోతి ఆరిపోతోంది. చూపందదని నాకు తెలుసు" అన్నాడు రాజు. "ఓ వెలుగు వెలిగిగాని ఆరిపో దమర జ్యోతి: రండు పోదాం" అన్నాడు రామన్నగారు.

మంత్రి ముందు, రాజు వెనకా. రాజు వెనక మైత్రేయుడు. అతడివెనుక వసంతుడు, వీరివెనుక రాజపరివారం.— ఒక్కుమ్మడిగా రాజమార్గాన బడ్డారు. ఆబాలగోపాలం వీరి ననుసరించారు. కాని శబ్దంమాత్రం స్తంభించి అందరిముఖాలమీద తెలతెలపోయింది.

"తనవెంటక్ సిరి లచ్చివెంట నవరోధ వ్రాతముక్" అని మైనాపిట్ట రాణీవాసంలో కాకలీస్వనంతో పాడింది.

స్వల్పకాలంలోనే రాజమార్గాల ప్రజలు వందలకొలది గుంపులుగూడారు. రంగసాని వీథి ఇసుకవేస్తే రాలటంలేదు. కాని ఏలికను చూచినవెంటనే ప్రక్కలకు నొక్కుకొని మార్గమిచ్చారు. గృహ బహిరంగణం కూడా వారకాంతల్తో నిండిపోయింది. కాని మోము వంచి పొయ్యాడు రాజు.

* * *

పైన గదిగుమ్మంమీద చీరకొంగు కళ్ల కంటించుకొని, సీత్కరిస్తూ నిలబడ్డది వెంకటగిరి. ప్రక్కన పీఠంమీద రజతపేటిక నొకదానిని నొక్కుతూ కూర్చున్నాడు ఆస్థానభిషక్సింహ రంగాచారిగారు.

గిరి:—అదుగో ! చంద్రోదయం కూడా అయింది. (అని యేడ్చింది.)

రంగా:—జీవుడు త్వరలోనే వెళ్లిపోతాడు. చివరకు అచ్ఛమైన నవరత్న చింతామణికూడా వాడాను. జవా బివ్వలేదు.

గిరి:—అయ్యో ! యింతకూ కొల్కి పూస బాగుండాలి ! మీ రేం జేస్తారు ? కోట్లధనం పోసినా ఇంతవారు మాయిండ్ల కొస్తారా ? వచ్చి యింతకన్న అమృతా లేమైనా పోస్తారా ? ఏమో అనుకొంటాంగాని !

రంగా:—ఏ విధంగానైనా మాట దక్కుతుందేమోనని ప్రయత్నించాను. ఈశ్వరాజ్ఞ వేరుగావుంది : ఏం చేసేది ?

గిరి:—బాబూ! ఓమాట చెబుతా వినండి. ముసలిదాని చావు ముచ్చటగా పొయ్యేది కాదండీ! అది పోయినదినమే గుండెల్లో రాయిపడ్డది. దీన్ని చూద్దామా, మొదట్నుంచీ గట్టిపట్టు పట్టింది, ఏ మాత్రమూ ఔషధం సేవించనని. నొసటివ్రాత యెలా తప్పుతుంది, మృత్యుదేవత ముసించుక వస్తూ వుంటే ?

రంగా:—పిల్ల డెలావున్నాడో చూసిరా. ఎందుకో ఏడ్పుమానాడు చాలా సేపట్నుంచీ !

గిరి:—ఆయన కేమండీ ! చక్కగా వున్నాడు. జలకాలాడాడు. ఇల్లంతా రణగుణధ్వని పెట్టాడు. ఇప్పుడా తల్లి రొమ్ముమీద చల్లగా పరున్నాడు. ఆయన కేం?

రంగా:—ప్రక్కన పండ వెయ్యమని యెన్నిసార్లో చెప్పాను; వింటేగా మీరు! అసలే ఆయాసం ఎగరగొట్టుకపోతూ వుంటాడీవాన్ని.

గిరి:—అయ్యో ! ఏంచెయ్యమంటారు ? రూపావతి చేతుల్లో శిశువును వద్దన్నకొద్దీ లాక్కొని వెర్రిగా ముద్దులాడి తానే పండ వేసుకుంది. సత్తు వెక్కడ్నుం డొచ్చిందో దానికి ?

రంగా:—సరే మనమేం చేస్తాం ? ఆతల్లి కెలావుందో లోపల మన కెలా గ్రాహ్యమవుతుంది ? పోనీ, ఆరక్తస్రావమన్నా ఆగిందో లేదో చూచిరా ఓమారు.

గిరి:-అది కట్టుకోనేలేదండీ, పైగా ఇంకా దూకుడుగా వుంది. ఇంత పాండురోగానికి ఇంతరక్త మెక్కడున్నం డొచ్చిందనీ నాఆలోచన.

రంగా:—భూపాలుడి ఋణాలు బిడ్డతో తీర్చింది: సశేషంతో భూదేవికి కాటిసుంకం చెల్లిస్తూంది. ఏకోపుత్తురాలు! మంచిజన్మ!

గిరి:—మరి ముందుగ లేమిటో చెప్పండి.

రంగా:—తిరిగీ ఔషధంవాడటానికి కొంత కాలం ఆగాలి.

గిరి:—చేతులో యెలావుందో చెప్పండి దాచక.

రంగా:—మధ్యాహ్నానికే మృతనాడి ప్రవేశించింది. పురిటితో అది మరీ శుష్కించింది. ఇదంతా ఔషధప్రభావ మనుకో.

గిరి:—అమృతంలాంటి బిడ్డ పోతూన్న దండీ (అని గోడుగోడున ఏడ్చింది.)

రంగా:—అందుకే అమృతాని కమృతం పొయ్యలేకపోయ్యాను. పెద్దదానివి! అన్నిటికీ ధైర్యం వహించాలి!

గిరి:—శాంతి నక్షత్రమేమో చూచి పెట్టండి.

రంగా:—సందేహ మెందుకు? అందులో గుణ్ణపుశాంతికోరుతూంది యీజననం.

గిరి:—ఎవ్వరికీ యేచిక్కూ లేకుండా అన్నిశాంతులూ ఆ అమ్మే తీరుస్తూంది తన ప్రాణధారతో. (అని మళ్లా దుఃఖించింది)

వైద్యుడు రోగిని పరీక్షించడానికి లేచి నిలబడ్డాడు. ఇంతలో మెట్లమీద చప్పుడై, త్వరితంతో రాజూ, వెనకంజవేస్తూ రామన్నగారూ ప్రత్యక్ష మయ్యారు. గిరి భయంవల్ల లోపలికిపోయి "వారొచ్చారే.వచ్చారేవారు" అని మెలమెల్లగా లోగొంతులో అంది.

మంచంప్రక్క దుఃఖించి దుఃఖించి మూర్ఛలోవున్న రూపావతి కళ్లుతెరచి "ఏరీ! ఏరీ!" అని వెర్రిచూపులు చూచింది. "శ్రీవారే శ్రీవారే" అని స్వాగతకంఠప్పిన తల్లి శవందగ్గర వూదింది గిరి. జలప మేం కలిగింది శాదాముఖపద్మంలో. పైగా ఘర్మబిందువులు శరీరమంతా క్రమ్మి మరింత శీతలతూపాదించింది. మంత్రసాని లేచివచ్చి వొళ్లునిమిరి, కాళ్లకూచేతులకూ మరింత పసుపు లెమ్మన్నది.

రాజు గుమ్మంమీద వనుగొట్టాడు- విలాసవతి కనుమూతి విప్పింది. దుఃఖాన్ని అణుచుకుంటూ కిక్కురుమనకుండా అందరూ గది బైటికి జారారు. చెల్లెల్నిచూచి కంటనీరు బెట్టి "నీవుమాత్ర ముండిపో" అంది అక్కగారు.

రూపావతి తలుపేసి ఆనుకొని నిలబడ్డది. రాజు సంశయ కల్లోలాలతో కన్నీరేకధారగా శయ్యప్రక్క నిలబడ్డాడు. విలాసవతి నేత్రాంబుజాల్ని వికసించి, శయ్యాసదనాన్ని విద్యుత్కాంతులతో నించివేసింది.

విలా:—ఎందు కలా దుఃఖిస్తారు?

రాజు:—నీ దురవస్థకు!

విలా:—నాకేం దురవస్థ? ఈసూర్యబింబం లాంటి బిట్టెగంద్రిని వీక్షించి, చీకట్లు పోదోలుకోండి!

రాజు:-(దుఃఖమణచుకొని) ఆకీర్తిరాన్ని కూడా నామూర్ఛలోనే తిలకించాను.

విలా:—ముఖం మీది, శరీరం నాది. (అని శిశువును ముద్దిడుకుంది)

రాజు:—ఆయాసంగా వుంది నీకు. శ్రమ చేకోవద్దు.

విలా:—ఆయాసమూ పోయింది, ఆరాటమూ పోయింది దేవర దర్శనంవల్ల. ప్రశాంతంగా వున్నాను!

రాజు:—త్వరలో అనంతంలోకి కలసిపోతున్నావు. నీ అభీష్టాలు చెప్పు; నెరవేరుస్తాను.

విలా:—ఈ దాసురాలిని మరువవద్దు!

రాజు:—ఎన్నడు జరుగలేదు-ముందు జరుగదు.

విలా:—నా తప్పిదాల్ని క్షమించండి!

రాజు:—నీవు తెలిసినవాటిని, తెలియనివాటిని మనసార క్షమించినాను.

విలా:—నే బ్రతికుండగానే యీ నవనీతచోరునికి నామకరణం చేయండి.

రాజు:—నీ యిష్టమైన పేరు చెప్పు.

విలా:—మీ యిష్టమే నాకు మహాప్రసాదం.

రాజు:—దేవదాస్!!

విలా:—ఎంత ముద్దుపేరు! ఎంత మహత్వంగల పేరు! (అని బిడ్డను ముద్దాడి ఒళ్లు నిమిరింది) మీ మూర్తిలో లీనమై మరిపోతాను నాథా! ఓసారు మీ ఆలింగనభాగ్య మిచ్చి మీ విశాలనేత్రాలను నాకండ్లమీద గురిచేసి, నా అసువులను ఆకర్షించివేయండి.

రాజు:—(తలవంచి నిలబడును)

విలా:—అయ్యో! సంశయించక చేరరండి! నాకాల మాసన్నమవుతూంది!

రాజు:—నేను మహాపాతకుడను: నీవు మహాపావనివి. ఇక నాస్పర్శచేత అపవిత్రురాలవు కావద్దు!

విలా:—భూపతులు మాట తప్పరాదు.

రాజు:—(వెనకంజవేయును.)

విలా:—పోనీ! మీ దేవదాసుని మీ రందుకోండి. (అని బిడ్డనిచ్చును)

రాజు:—నాకు జ్ఞానోదయమిచ్చిన తేజఃపుంజానివి! సాక్షాత్తూ నా గురుసమానురాలవు! అభివాదార్హవు గాని ఆలింగనార్హవు గావు! క్షమించు!

విలాసవతి వెలవెలపోయి, వెనక్కు వొరిగి నమస్కరిస్తూ వెంటనే ప్రాణం విడిచింది—

శయ్యాసదనం తెలతెలపోయింది. పసివాడు కండ్లుతెరచి, కెవ్వనకేక్చి బాహువులు సాచాడు రాజువక్షస్థలంమీదికి. "శ్రీహరీ! శ్రీహరీ!" అని రాజు దుఃఖాన్ని ఆపుకొని స్థాణువైపోయ్యాడు. రూపావతిని పిలిచి "రూపసీ! యీ రూపసి నందుకో" అని బిడ్డ నందించాడు. రూపావతి నెత్తి నోరు కొట్టుకుంటూ అక్కగారి శవంమీద పడి పిట్టలాగా గిలగిలా తన్నుకుంది.

రాజు పాదాలవైపు నిలబడి శయ్యాస్థలాన్ని నిర్ఘాంతపోయి చూచి, "అహో! విలాసినీ! పిరశయ్యను విడిచింది నీ మరణశయ్య" అని పాదద్వంద్వాన్ని స్పృశించి కళ్లకద్దు

కొని, ఆపసుపుతో తిలకాన్ని పెట్టుకుని పైకిచూచాడు. "హే పరమేశ్వరా! కృపాళూ! అనాథరక్షకా! యీ రక్తశయ్యను వీక్షించు! యీ ప్రేమస్వరూపిణికి కటాక్షించు శ్రీపాదసేవ!" అని ప్రార్థించి నిమీలితుడై మూర్ఛపోయాడు.

కాలపురుషుడు మరణశయ్యను చూచి, అస్తమించే సూర్యబింబమో, ఉదయించే పూర్ణశశిబింబమో అని శంకించి, ముక్కుమీద వ్రేలిడుకొని, సోద్యం చూస్తూ నిలబడ్డాడు. మందార పూసెజ్జమీద వాడిపోతూన్న కోకనదంలా ఉంది భోగాలపకూను కళేబరం! ఇంతలో దీపకళికలన్నీ హఠాత్తుగా ఆరిపోయాయి. కాలపురుషుడు డొంకి కర్ర పట్టుకొని సాగిపోయాడు.

రూపావతికి భయమేసి, బిడ్డను రొమ్మున కంకించుకొని తలుపుతీసి బయటపడి గిరిచేతి కందించి, "అక్కకూడా అమ్మతో వపట్టింది" అని యేడ్చియేడ్చి వ్రాలిపోయింది. ఏకో ఆవేశమొచ్చి, మైత్రేయుడు వసంతుని చేత నున్న బాకును లాక్కొని, రొమ్మున దువ్వుకొని క్రిందపడ్డాడు. అందరూ ఆ! ఆ! అన్నారు. రాజు దిగ్గున లేచివచ్చి మిత్రుణ్ణి చూచి బాకును బలవంతంగా పైకిలాగాడు. అంతా రక్తమయమైపోయింది. కొనవూపిరితో "వత్సా! నా తప్పిదాలు క్షమించు. నాశపథం నే నెగ్గించుకొన్నాను." అని ప్రాణం విడిచాడు మైత్రేయుడు. రాజు మిత్రుణ్ణి వక్షస్థలాన చేర్చుకొని పరమేశ్వరుణ్ణి తిరిగిప్రార్థించి రాకున్నగాలివైపు చూచాడు. "ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః" అన్నాడా పురోహితుడు.

* * *

ఆదేరాత్రి. చంద్రుడు నడివీథికెక్కి నవ్వుతూ పరుగుతున్నాడు. పట్నంలో ప్రజలందరూ వుద్యానవనంవైపు నడిచి నడిచి క్రిక్కిరిసిపోయ్యారు. ఎక్కడచూచినా దివ్వటీలే. శబ్దం లేని కోలాహలం, ఉత్సవమూ కల్యాణమూ అనిపించింది. పసుపూ, కుంకుమా, పుష్పాలు, సుగంధాలు, శ్రీగంధాలు——.

ప్రియమైన తన మాలతీలతాకుంజంమధ్య స్ఫటికవేదికపైన విలాసవతికీ, బయట తన మిత్రునకూ అంత్యశయ్య లాజ్ఞాపించాడు విజయరాజు. గంధపుచెక్కలతోను, తులసి బృందావనాలతోను, స్వర్ణాలతోనూ నించి సిద్ధం చేయించాడు. ప్రజలనూ, నిజపరివారాన్నీ చూచి, నిర్వైరపడి కంట నీరుపెట్టి, పొదరింట్లోకి చిన్న చేతపట్టుకుపోయ్యాడు. ఆహృద్గ్రంథాన్ని వక్షస్థలంమీద భద్రపర్చి, ఆ వాడిపోయిన పుష్పాలను శరీరమంతా అమర్చాడు విలాసవతికి.

మందారాన్ని ముఖంమీద బొట్టుగా నతుకుపెట్టి, ముద్దిడుకొని, నిండైన చంద్రబింబాన్ని చూస్తూ, మూడుసార్లు హస్తంతో నివేదన చేశాడు. "హరిహరీ!" యని చిచ్చంటించి బయటపడ్డాడు. అదే ఆవేశంతో మిత్రశయ్యకు పోయి, బాకును వక్షస్థలాన ముర్చి, శిరసు ముద్దుపెట్టుకుని, చిచ్చంటించాడు.

శరీరమంతా కంపించి కన్నీటితో నిలబడ్డాడు. అగ్నిదేవుడు కోమటిపడాలతో చితుల నావరించివేశాడు.

గుప్పు గుప్పున మంటలెగసి, వుద్యానవనం ఓ వింతవెలుగు వెలిగింది! "ప్రభూ! ఆర్ద్రహృదయా! నా యౌవన ఆవేశాలని మన్నించండి. మీ ఋణానుబంధాలను మహోత్కృష్టంగా తీర్చుకున్నారు." అని మోకరించాడు భాస్కరుడు. "ఋణానుబంధాలు మానవంతు. ప్రతిబంధకాలు కాబోయ్యే మంత్రులవంతు." అన్నాడు రాజు.

ఉద్యానవనానికి విలాసవనం అని నామకరణంచేసి పట్టణాభిముఖుడయ్యాడు. రంగనాథుని పుష్కరణిలో స్నానమాడి, దైవదర్శనం కావించుకుని, బయట ఆసీనుడై శ్లోకాలుపఠించి గాయత్రిజపించాడు. మరునాడు ప్రాతఃకాలాన రామ ప్రధానిగారికి రాజ్య మప్పగించి, అయిదూళ్లమాన్యం రూపావతికి శాసించి సపరివారంగా రామేశ్వర యాత్ర పోయ్యాడు.

* * *

అయ్యా! చివర కొకమాటచెప్తా, శ్రద్ధగా వినండి.

ఆ ఉత్తమరాజ పల్లవులనండి, ఆ పల్లవ రాజులనండి వారూ పోయ్యారు! ఆ పతివ్రతాశిరోమణులూ పోయ్యారు! ఆ వేశ్యభామాకురంగిణులూ పోయ్యారు!——ఇప్పుడు ఇగోకాలం!! మల్లెపూలు మాయమయ్యాయి; దానిమ్మపూలు దాపరించాయి!

ఇటీవల ఓ శిథిలరాచభవనంలో విజయరాజు చిత్రపటంమాత్రం దొరికింది. పటం మాసినా పద్యరాజంమాత్రం చిరస్థాయిగా వుంది. ఏ కాలానికైనా ఈ పద్యమే వేశ్యకాంత విటుల వీపులమీద వ్రాసి, వారిళ్లు వదిలేటప్పుడు వారిగృహిణులను చదువుకోమని హెచ్చరిక చేస్తూంది.

ప్రాచీనాంధ్రకవులు

నాగులూటి శేషనాథుఁడు

నిడుదవోలు వేంకటరావు

శైవకవి శేషనాథుఁడు శ్రీశైలఖండ మను నాలాశ్వాసముల పద్యకావ్యమును రచియించిన ప్రౌఢకవి. ఈతఁ డీవఱకు నాంధ్రకవుల చరిత్రమున మూఁడవభాగమున కెక్కియున్నాఁడు. ఈతఁడు పదునాఱవ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వపువాఁడయ్యును నధునాతనులలోఁ జేర్పఁబడుటకుఁ గారణ మీతని గ్రంథముద్రణము. శ్రీశైలఖండము తొలుత క్రీ.శ. ౧౮౮౮ సంవత్సరమునఁ బ్రకటింపఁబడినపుడు గ్రంథముఖపత్రమున నిట్లున్నది.

ఇది శ్రీమల్లికార్జున కృపాలబ్ధ మేదురాష్ట్రభాషావిశిష్ట నాగులూటి శేషనాథార్య ప్రణీతంబైన శ్రీపర్వత మాహాత్మ్యంబను శ్రీశైలఖండము పద్యకావ్యము తత్ప్రపౌత్రుండగు సోమయ్యగారి గ్రంథానుమతివలనను బొగ్గారపు రంగన్నగారి ద్రవ్య సహాయంబునను చెన్నపట్టణం తెనుగు జంగమకుల ప్రథమ యజమానియగు పాదర్తి అక్కయ్యదేవరచే శైవసిద్ధాంత ముద్రాక్షర శాలయందు ముద్రింపించి ప్రచురింపబడియె.

పైన నాగులూటి శేషనాథార్యుఁడని, యావెనుక తత్ప్రపౌత్రుఁడని యుండుటచే కవిచరిత్రకారులు ప్రపౌత్రుఁడు క్రీ. శ. ౧౮౮౦ సంవత్సర ప్రాంతము వాఁడు గావున శేషనాథుఁ డిప్పటికి నూటేండ్లపై కాలము వాఁడని వ్రాసిరి. కాని శేషనాథుఁడు ప్రాచీనుఁడగుటకు సాధనము గ్రంథమునందే కానవచ్చుచున్నది.

ఇందు ప్రథమాశ్వాసమున నవతారికయందు గల

తత్తరపాటుతో నిరులు దద్దయు మాన్పగజాలు కన్నను
వ్యర్థున వేల్పుమూళలకు విందులువెట్టెడు కన్నదమ్మియున్
మొత్తము నత్త లచ్చికిని మున్మను బుట్టిన ముద్దుపట్టి మే
నత్తిలజాచు కన్నుగల పెట్టెడు వేలుపుగొల్తు నిచ్చలున్.

అను పద్యమును పెదపాటి జగ్గన తన ప్రబంధరత్నాకరమున నుదాహరించియున్నాఁడు. జగ్గన యుదాహరించిన కవులు పదునాఱవ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వము వారే యగుటచే శేషనాథుఁడు పదునాఱవ శతాబ్దికిఁ బూర్వుఁడే యని చెప్పనొప్పును.

శేషనాథుఁడు కర్నూలుమండలమున నాగులూటి వాస్తవ్యుఁడగుటచే, నేఁడు కీర్తిశేషుఁడు నాకుఁ గడుఁ గూర్చు నెచ్చెలి శ్రీ మున్నంగి...శర్మగారి 'పడమటి సీమ' కవులలో నొకఁడు. కవి వీరశైవుఁడగుటచే

శివజన్ముఁడ శివగోత్రుఁడ - శివలింగధ్యానపరుఁడ శీలవ్రతుఁడన్
శివపూజాపరతంత్రుఁడ- శివయోగసుధానుభవుఁడ శేషాహ్వయుఁడన్.

అని తన కులగోత్రములఁ దెలియఁబఱచినాఁడు. తన పాండితీప్రకర్షను

ప్రణుత శ్రీగిరినాథలబ్ధకవితా ప్రజ్ఞాకళాభిజ్ఞుఁడన్
గణభృగ్గ్రంథమతిప్రయోగవిలుఠద్గాఢార్థ సంవేత్తఁ ద
త్ఫణిభాష్యాయితశక్తికావృథ పదప్రౌఢీ సమాఢౌకిత
ప్రణిపత్యస్ఫుట శబ్దశాస్త్ర నివహప్రామాణ్య పారీణుఁడన్.

అనుపద్యమున నిగూఢము గావించినాఁడు. సంస్కృతాంధ్రభాషలఁ గూర్చి

భూమణిలీల దేశవి-భాషలు తత్తత్ప్రదేశ భాసురములుగన్
భూషించు వస్త్రమట్ల సు-భాషితమై సంస్కృతంబుబహుదేశములన్."

జనని సమస్తభాషలకు సంస్కృతభాష ధరాతలంబునన్
ఘనకలితార్థగౌరవవికాసి తెలుంగభిరమ్య మంతకున్
కనుగొన మూలబీజమునకంటెను కోమలపత్రపుష్పశో
భనమృదుపల్లవాభినవజాలరసాలము సొంపు నింపదే.

అను హృద్యమగు పల్కులును, కవితా విషయమున

తెనుఁగైన నేమి, కవితా- జనితాలంకారచిత్రసంగతపదవ
ర్ణనవచనరచనచతురత-విన యోగ్యంబైన కృతియ విం్రదు మహాత్ముల్.

దోషసమేత మెంతయును దొడ్డది యైనను నిందితంబు ని
ర్దోషము గొంచెమైన జగదున్నతి నొందు కళంకహీన సం
తోషకళాంకఖండమును విశ్వవిభుండు కిరీటకోటిపై
భూషణలీల దాల్చె పరిపూర్ణకళాంకు ధరింపఁగోరెనే?

అను తన యభిప్రాయమును శేషనాథుఁడు గ్రంథమునఁ దెలిపినాఁడు. కవి భాషావిషయమున తెలుఁగన నభిమానముగలవాఁడయ్యు కవితావిషయమున సంస్కృతాభిమాని.

శేషనాథుఁడు తనకు శివభక్తి చిన్ననాఁటనే యలవడిన దనియు, శివభక్తియే తన కవితాభ్యుదయమునకు హేతువనియు నిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

నావాఁడన్ గడు చిన్నప్రాయమున'నోనామః' వాక్కులున్(?)
"శివా"వాక్కులు జెప్ప నాటఁగొలె నే సేవింతు నీయాన నా
భావంబందున నిన్నె యెన్నుదును విభ్రాజద్భవద్భక్తి స
ద్భావజ్ఞాన సుధానుభావరతుగా భావింపు మల్లేశ్వరా!

చేతస్శుక్తికయందు భక్తికళలుం జేఁహర, శాస్త్రోదక
వ్రాతం బక్షరమూర్తి మౌక్తికములౌ వర్ధిల్లుడున్ సత్ప్రభు
ఖ్యాతోపేత గుణప్రయుక్తి సదనాలంకార హారాళిగా
కీలిన్ సత్కవి గూర్పనేర్చును బుధశ్రేణీగళాగ్రంబునన్.

శేషనాథుఁడు తన కావ్యమునకు శివభక్తియే మూలమని యిట్లు చెప్పినాఁడు:

శివచారిత్రము బీజ,మంకురము నీసేవావివేకంబు, స
త్కవితాశ్రేణులు పల్లవంబులు, సమాఖ్యా వ్రాతముల్ పువ్వుముల్
భవదీయ స్తవముల్ ఫలావళులు సద్భావంబులే కీరముల్
భువి మత్కావ్యమహీరుహంబునకు శ్రీ భూభృత్పురాధీశ్వరా!

శేషనాథుఁడు వీరశైవకవి యయ్యు కవిస్తుతి యందుఁ బాల్కురికి సోమనారాధ్యుని స్తుతింపలేదు. శైవకవులలోఁ బ్రాచీనులేమి, యధునాతనులేమి పాల్కురికి సోమనాథుని స్తుతింపనివారు లేరు. ఇది యెంతయుఁ జిత్రముగ నున్నది. శేషనాథుని పర్వత పురాణమున పాల్కురికి సోమనారాధ్యుని పండితారాధ్య చరిత్రమునఁ గల పర్వత ప్రకరణమునఁ గల ద్విపదభావములే పద్యరూపముఁ దాల్చినవి. ఒక్క యుదాహరణము మాత్రమే చూపుదును.

ఘనతరధర్మార్థకామమోక్షములు
దనరు శ్రీపాదపద్మంబు లనంగ
కన్నులు దీపవృక్షంబులనంగ
చెన్నగు శృంగముల్ శృంగములనగ
గుహలు నాసాపుటకుహరంబులనగ
మహితభూజములు రోమమ్ము లనంగ

....
వరచతుర్ద్వార నివాసలింగములు
సరసత నొప్పారు చన్ను లనంగ
దొరగు పుణ్యంబు లందుల దుగ్ధ మనగ
శరపరిషత్కోటి వత్సంబులనగ
....
నంచితంబైన శ్రీనగకామధేను
వందె కాకెవ్వి యిష్టార్థము ల్మరియు."
—పర్వతప్రకరణము, వరంగలు ప్రతి, పుట ౩౧౨.

పురుషార్థంబులు పాదముల్ శుభము తత్పుచ్ఛంబు తచ్ఛృంగముల్
గిరిశృంగంబులు రోమరాజి తరువుల్ క్రేపుల్ దిదృక్షాపరుల్
వరపుణ్యంబులు దుగ్ధధారలు చతుర్ద్వారస్థలింగంబు లు
ద్ధురవక్షోజము లీనగంబు నుతులొందున్ కామధేనుక్రియన్.

ఇట్లే పర్వతప్రకరణమున శ్రీశైలము కల్పవృక్షముగను దుగ్ధపయోధిగను మహాభ్రముగను వర్ణింపంబడిన ద్విపదభావము లన్నియు నిందు పద్యములఁ గలవు.

సోమనాథ రచితమగు నక్షరాంక గద్య యిందు ద్వితీయాశ్వాసమున పర్వతునికి శివుఁడు ప్రత్యక్షమైన ఘట్టమున నున్నది. పాతాళగంగ వర్ణనయందలి

సాలోక్యసామీప్య సారూప్యముక్తు
లోలి నీజాలు మహోర్మి దోర్లతిక
అనిమిష జనలోచనావర్తనాభి
ఘనతరపులిన జఘనకమలాస్య
యురురథాంగ స్తన యుగ ఫేనహార
వరహంసగమన ప్రవాహాంగ యగుచు-

అను పండితారాధ్య ద్విపదలే

అనిమిషలోచన యావర్తనతనాభి
పృథురథాంగ స్తని ఫేనహార
శృంగార సైకత శ్రీ జఘనస్థలి వికచ పద్మానన-

ఇత్యాదిగా శేషనాథుని గ్రంథమున వెలసినవి.

శేషనాథుఁడు సోమనాథునికిఁ బూర్వుఁడు కాఁజాలఁడు. తాళపత్ర గ్రంథముల సోమనాథుని ప్రశంస గలదేమో పరిశీలించుచున్నాఁడను. ఇందు షష్ఠ్యంతముల యంతమునఁ గల

కంఠీరవాఢ్య విక్రమ - కుంఠితునకు కుంభిదైత్యకోపాటోపా
కుంఠ ప్రతాపహరునకు- కంఠేకాలునకు ప్రమథగణ పాలునకున్.

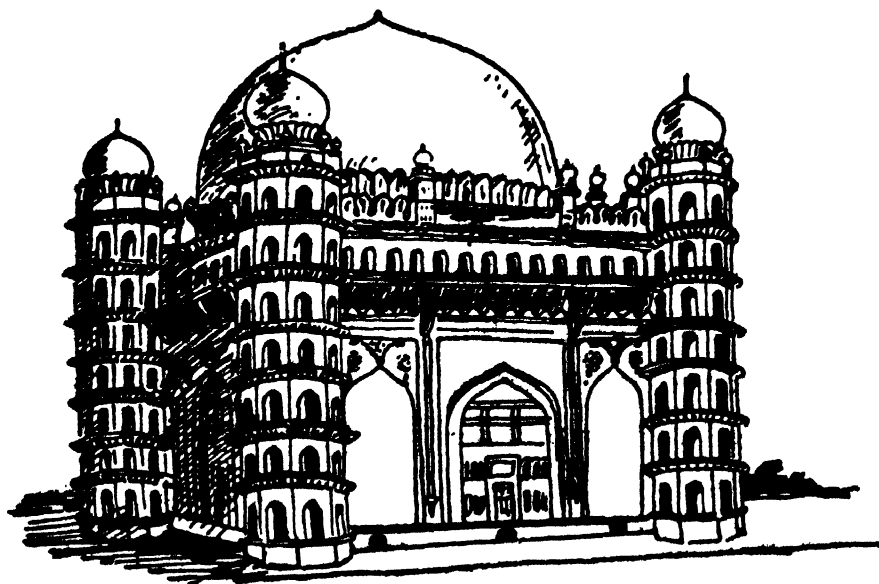
అను పద్యము అడిదము సూరకవి కవిజనరంజనము తొలి నున్నది. అది యెట్లో!

శ్రీ శైలఖండము పునర్ముద్రణము గావింపఁదగిన యుత్తమకావ్యము. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగములలో నొకటియై ప్రసిద్ధప్రాచీన శైవక్షేత్రమగు శ్రీ శైలముఁ గూర్చి. కావ్యముతోఁ గూడిన విషయ విమర్శనమున కిందు వలనుగామి విడిచినాఁడను. వ్యాసమున వచనము కన్న పద్యము లెక్కుడుగ నున్నను శేషనాథుని యీ క్రింది పద్యములతో ముగించిన పాఠకులు మన్నింపక పోరు. శిలాదతపోఘట్టమున

పరులను శాశ్వతంగ గుఱియుంట్టి జయించి పదద్వయాంబుజన్
మరగి చరించునట్టి పవమానుని జోకకుఁ దెచ్చి వానిచేఁ
దిరముగ పాపయింతిని విధేయవశంబున మేలుకొల్పి యా
వరుసన వచ్చి నెన్నడిమివాకిలి గాంచియు నందు వాకిటన్

పవను గుంభించి మఱియు నప్పవనగమన
మహిమవశమున యోగాగ్ని మంటజేసి
దివియ ముట్టింప నారని దీపమైన
గరుసుమోవంగ లోని చీకటిని మాన్చె.

ఒకికముగాగ నెన్నడిమియుగ్గులు మానిపి శంభుమూర్తికిన్
విడిదలకై దళద్వయనవీనపయోజము నిల్పి యందుపై
మృదుగని సౌఖ్య మంది మదిమించిన పక్షి మనాశిచేత మై
వడి గరగించె నిద్దగన వాకిలియందు ప్రమోదచంద్రునిన్.

కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖల విభజనము

పండ్రంగి రాజేశ్వరరావు

కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖల విభజన సమస్య యిటీవల మరల ప్రాముఖ్యమునకు వచ్చినది. ప్రస్తుతము మనదేశమందు దీరెండు శాఖల యధికారములు వేర్వేరుగగాక మిళితమైయున్నవి. తూర్పుఇండియా వర్తక సంఘమువారి ప్రభుత్వమునాటినుండియు ఈ పద్ధతి అమలునందున్నది. ఇంగ్లండునందీ రెండు శాఖలు స్వతంత్రముగ తమతమ యధికారములను చెలాయించుచున్నప్పటికి బ్రిటిషువారు మనదేశమందీరెంటిని మిళితమొనర్చుటకు కారణము లేకపోలేదు. ఇట్లు చేయుటవలన ఖర్చు తగ్గుటయేకాక ప్రభుత్వమును సులువుగను, త్వరితముగను సాగించుటకు అనుకూలముగ నుండును. ఏప్రభుత్వమైనను సుస్థిరముగ నాటుకొనవలెనన్న జారీకాబడిన హుకుము లన్నియు త్వరితముగ కార్యరూపమును దాల్చవలసియున్నది. సర్వ సాధారణముగ కార్యనిర్వాహక శాఖవారీపనులను శ్రద్ధాభక్తులతో నెరవేర్చెదరు. బ్రిటిషువారు భారతదేశమందు సులువుగను, నిరాఘాటముగను ప్రభుత్వమును సాగించుటకై ప్రధాన రాజ్యాంగ సూత్రములను విడనాడి మొట్టమొదట ప్రస్తుతపద్ధతి నాచరణలోనికి తెచ్చిరని తెలియుచున్నది.

కాని యీపద్ధతిని బలపరచువా రెవ్వరును మనదేశమందు లేకపోయిరి. ఈసమస్య విషయమై ౧౮౮౫ వ సంవత్సరము నుండియు తీవ్రాందోళనము జరుపుచున్నది. కాంగ్రెసు సంస్థకూడ ఈ సంస్కరణమునకు ప్రప్రథమము నుండియు ప్రాముఖ్యము నిచ్చినది. కాంగ్రెసుయొక్క రెండవ సాంవత్సరిక సమావేశమందు దీరెండుశాఖల విభాగమును కోరుచు తీర్మానము కావింపబడినది. దరిమిలాను ప్రతి సాంవత్సరిక సమావేశమందును ఈ తీర్మానమును పునశ్చరణ గావించుట మామూలై పోయినది. ఈసంస్కరణవిషయమై రాజకీయములందు దాపత్తిగలవారు లందరును ఏకాభిప్రాయమును కలిగియుండిరి. చిట్టచివరకు ౧౯౦౮ వ సంవత్సరమునందీసిద్ధాంతము ఇండియా గవర్నమెంటువారి దృష్టి నాకర్షించినది. ఆసందర్భమున అప్పటిహోము మెంబరగు సర్ హార్వే ఆడమ్సుగారు గవర్నమెంటుయొక్క పైఖరిని గూర్చి యిట్లు చెప్పిరి. "శాంతిభద్రతలకు సంబంధించిన నేరముల విచారణము సాధారణముగ న్యాయస్థానమునకు ఉచితమగునీతిని ప్రశాంతవాతావరణమందు నిష్పక్షపాతముగ జరుగుట లేదు. అందుచేత కలుపంబడిని కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖలను జాగ్రత్తగ విభజించుటకు గవర్నమెంటువారు తీర్మానించిరి."

(In 1908 Sir Harvey Adams, the then Home member to the Government of India declared that "Criminal trials affecting the general peace of the District, are not always conducted in the atmosphere of cool impartiality which should pervade a Court of Justice and hence Government decided to advance cautiously and tentatively towards the separation of the Judicial and Executive functions.")

౧౯౨౧-వ సంవత్సర ప్రాంతమందు "మాంటేగు-ఛెలమ్సుఫర్డు" సంస్కరణల ఫలితముగ జిల్లాపరిపాలనము రాష్ట్రీయప్రభుత్వమువారి పరము కావింపబడినది. అపుడు రాష్ట్రీయశాసనసభ లన్నియు కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖల విభజనమును కోరుచు తీర్మానములను గావించినవి. తర్వాత ఈ సమస్య విషయమై పూర్తిగ విచారణజేసి సిఫార్సు చేయుటకై ప్రతిరాష్ట్రమునందును సంఘముల నేర్పరచిరి. ఈ సంఘములందు అనుభవముగల నిపుణులు చాలమంది పాల్గొనిరి. ఇప్పటున వివిధసంఘముల యొక్క సిఫార్సులను విశదీకరించుట అనవసరము. ఈ రెండుశాఖలను విభజించుట కెట్టి యాక్షేపణగాని, అడ్డంకులుగాని లేవని యేకగ్రీవముగ వివిధరాష్ట్రీయసంఘములు తమ నిశ్చితాభిప్రాయమును వెలిపుచ్చినవి. ఈసంస్కరణమును ఆచరణలోనికి తెచ్చుటకు ప్రణాళికను (Scheme) తయారుచేసి అందులకగు ఖర్చును కూడ అంచనావేసిరి. బెంగాలునందీసంస్కరణమునకై మొట్టమొదట రూ. ౧,౫౩,౦౦౦ లను, దరిమిలాను సాలీనా రు. ౪,౭౮,౬౫౦ లను ఖర్చు పెట్టవలసియుండుననని అంచనావేయబడినది. మిగత రాష్ట్రములందుకూడ ఈ సంస్కరణకొరకై అగు ఖర్చు సుమారుగ ఇట్లే యుండును. ఇట్టి ముఖ్యసంస్కరణ నిమిత్తమై యీ కొద్దిపాటి వ్యయమునకై సంశయింపరాదు. అపుడింత కార్యకలాపము జరిగినప్పటికి గవర్నమెంటు ఈవిషయమునంతను పెడచెవిని బెట్టినది.

ఇటీవలి క్రొత్త సంస్కరణల ప్రకారము రాష్ట్రీయ స్వపరిపాలనము (Provincial Autonomy) అమలులోనికి వచ్చుటచేత ఈ సమస్య తిరిగి రాష్ట్రీయ శాసనసభలందు చర్చింపబడినది. మన రాజధాని ప్రధానామాత్యులగు రాజగోపాలాచారిగారి ప్రతికూల పైఖరి చాలమందికి విషాదాశ్చర్యములను గలిగించినది. ప్రస్తుత స్థితియే శ్రేయస్కరమని ఆయన వాదించుట చిత్రముగ నున్నది. బెంగాలు మంత్రివర్గమందొకరగు సర్ ఖ్వాజా నజీముద్దీనుగారు తప్ప మరేరాష్ట్రీయమంత్రులును పైరియభిప్రాయముతో ఏకీభవించుట లేదు. సంయుక్త రాష్ట్రములందు న్యాయశాఖామంత్రులైన డాక్టరు కైలాసనాథ కట్జూ మొదట ఇట్టి యభిప్రాయమునే కొంతవరకు వెలిపుచ్చియుండినప్పటికిని దరిమిలాను ఉపసంహరించుకొనిరి. బొంబాయి, బీహారు రాష్ట్రములందీరెండు శాఖలను త్వరలో విభజించుటకై తగు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఇంతకు రాజగోపాలాచార్యులవారియభిప్రాయముతో మదరాసుమంత్రివర్గమందుకూడ తదితర

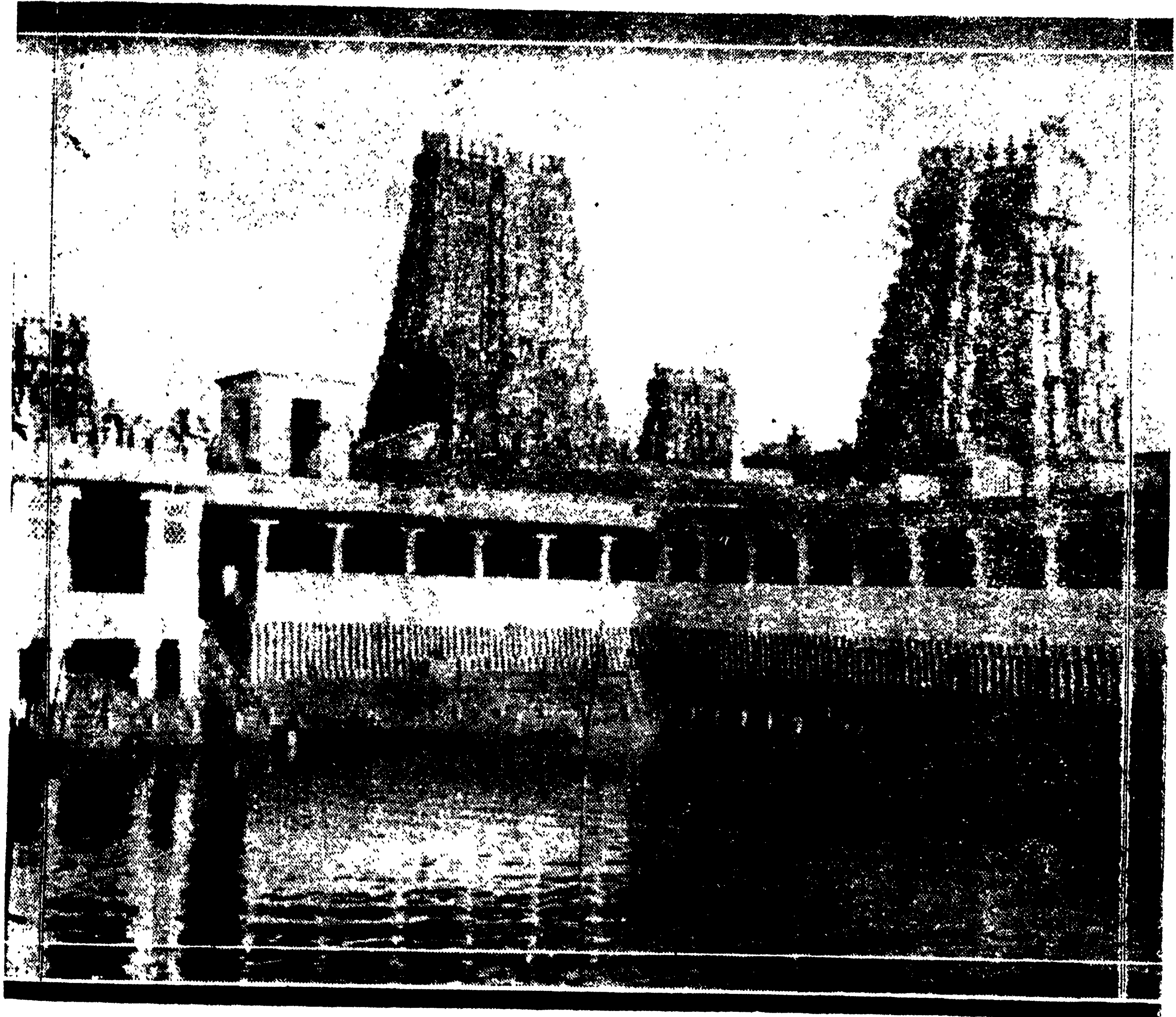
మంత్రు లెకోభింపుచున్నట్లు కనుపడదు. ప్రస్తుతము జరుగుచున్న పనులను నేర్చినపిమ్మట సాధ్యమైనంతవరకు కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖల విభజనము చేయబడునని న్యాయమంత్రిగారి ప్రకారం పంతులుగారు తమ స్వంత ఉపన్యాసమునందు చెప్పియుండిరి. ఇందువల్ల న్యాయమంత్రి గారు విభజనసిద్ధాంతము నంగీకరించినట్లు తేటతెల్లమగుచున్నది. ఇందులకై కొంతసమయము వ్యవధిమాత్రము కోరిరి. అందుచేత ఈ సమస్యను జాగ్రత్తగా పరిశీలించుట చాల ముఖ్యము.

నేరము నారోపించు అధికారము, శిక్షించు అధికారము ఒక్కనిచేతియందు యుండకుండ చేయుటయే యిట్టి విభజనయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. క్రిమినలుకోర్టులందు న్యాయపరిపాలనము (Administration of Criminal justice) వివిధ తరగతుల మాజిస్ట్రేట్ల (Magistrates of different classes posssssing first class, second class and third class powers) చేతియందున్నది. డిప్యూటీకలెక్టరు కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖాధికారములను కలిపి చెలాయించును. జిల్లాకలెక్టరు శాంతిభద్రతలకు బాధ్యుడగుటచే న్యాయపరిపాలనమును కనిపెట్టి యుండును. క్రింది మాజిస్ట్రేట్ల భవిష్యత్తంతయు జిల్లాకలెక్టరుచేతియందుండుటచే వీరందరును ఆయన యిష్టానుసారము ప్రవర్తించుట సహజము. ఇట్లు పై యధికారి కలుగచేసుకొనుటకు అవకాశ ముండుటచే సరియగు న్యాయము కలుగుట సంశయాస్పదము. బహిరంగముగ పై యధికారి యిట్లు కలుగ చేసుకొనిన దృష్టాంతము లేనంతమాత్రమున న్యాయపరిపాలనము స్వాతంత్రముగను, నిష్పక్షపాతముగను జరుగుచున్నదని యెంచరాదు. దూరదృష్టితో చూచిన జిల్లాఅధికారు లందరును ఈ మార్పును హర్షింపరని తోచుచున్నది. ప్రస్తుతము జిల్లాకలెక్టరునకు క్రింది మ్యాజిస్ట్రేట్లకు రెవిన్యూపనికితోడు న్యాయశాఖపనికూడ చూడవలసియుండుటచే పని ఒత్తిడి మిక్కుటముగ నున్నది. ఇందుచేతనే రెవిన్యూశాఖయొక్క పని మందముగను, ఆలస్యముగను జరుగుచున్నది. కొలదికాలములోనే వివిధరాష్ట్రీయ శాసనసభలు రైతులకు, భూమిశిస్తులకు సంబంధించిన చట్టములను మార్పుచేయుటకు (Changes in the Tenancy and Taxation laws) సమకట్టినవి. ఇందువల్ల రెవిన్యూపని చాల హెచ్చగుననుటయందు సందేహములేదు. జిల్లాకలెక్టరు, క్రిందిమ్యాజిస్ట్రేట్లును ప్రజలతో కలసిమెలసియుండి వారియందు భక్తివిశ్వాసములను కూరగొనుటకు వీలులేకున్నది. ముఖ్యముగ రెండుపనికార్యములు కఠినచేతులందే యుండుట వల్ల ప్రజలు కీడుకలుగునని శంకించుట సహజము. జిల్లాయధికారుల వ్యక్తిత్వమును, గౌరవ మర్యాదలను పెంపొందింపవలెనన్న ఈ ఆక్షేపమును ఎంత సత్వరముగ తొలగించిన అంత మంచిది. ఈ సందర్భమున మరియొక విషయమును దృష్టియందుంచు కొనవలెను. సివిలుసర్వీసు ఉద్యోగులకు సాధారణముగ శాంతస్వభావము, వినయము తక్కువ. హైకోర్టుజడ్జీలుగా పనిచేసి ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగు లెవరును విశేషప్రఖ్యాతిని గాంచలేదు. ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగులు హైకోర్టు ప్రధానన్యాయమూర్తులు కారాదని యింతవరకు ఉన్న అడ్డంకును నూతన రాజ్యాంగచట్టము తొలగించినది. ఈ నిషేధమును న్యాయవాదిసంఘములన్నియు ఏకగ్రీవముగ ఖండించినవి.

ప్రస్తుత రాజ్యాంగముక్రింద బాధ్యతగల మంత్రులుండుటచే ఇట్టి అన్యాయము జరుగజాలదనియు, ఒకవేళ అట్టిదేమైన జరిగిన ఆ యుద్యోగులు శిక్షార్హులగుదురనియు రాజగోపాలాచార్యులుగారి వాదము. ప్రస్తుతము రాష్ట్రీయమంత్రులకు జిల్లాఉద్యోగులపై గల అధికార విషయమై భేదాభిప్రాయములు కలవు. ఇట్టి యధికారము నిక్కమని చెప్ప వీలులేదు. చాలవరకు గౌరవచిహ్నముగ నెంచవలసియున్నది. ఇట్టి పునాదులమీద ఆశాసౌధములను నిర్మించుట ప్రమాదము. తరువాత ఇట్టి నేరములను కనిపెట్టి గ్రహింపగ చుట సాధారణమైన పనికాదు. తీగలాగిన డొంకంతయు కదలునుగాన సివిలు సర్వీసు ఉద్యోగు లీసందర్భమున తోడ్పడుదురని తలచుట పొరపాటు. ప్రధానామాత్యులు తమ అభిప్రాయమును ఇటీవల కాలికట్టు, కోయంబత్తూరు ఉపన్యాసములం దిట్లు విశదీకరించిరి: "ఒకప్పుడు సరిగనున్న పద్ధతులు మారవచ్చును. అట్టిపద్ధతులు ఇంగ్లండునందు, ఇతరదేశములందు మారినవి. రాజ్యాంగవిధానము మారినప్పుడు అధికారములు, బాధ్యతలు, పద్ధతులుకూడ వేర్వేరుగ భాగింపబడవలయును. సాధారణముగ రాజ్యాంగపద్ధతులన్నియు సహకారమును పెంపొందించునట్లుగ నుండవలయును. దేశాభ్యుదయ కార్యక్రమమందు న్యాయపరిపాలన మొకభాగమై యున్నది. ఇది కార్యనిర్వాహకశాఖపైగల యధికారమునకు ముడిపెట్టబడియున్నది. విభజనవల్ల మనకు చాలనష్టము కల్గును. అభివృద్ధి ఆనాటి కానాటికి సన్నగిలును. న్యాయశాఖయొక్క స్వతంత్రమును బలపరచువారిలో నేను ముఖ్యుడను. కాని కార్యనిర్వాహక న్యాయశాఖలను రెంటిని విభజించి వేరుగ నుంచజాలను... పౌరుడు, ప్రభుత్వము పరస్పరవిరోధులుకాని వ్యక్తికి ప్రభుత్వమునకు అతీతుడయిన స్వతంత్రుడగు న్యాయమూర్తి యుండవలయుననెడి యభిప్రాయమునం దంతమాత్రము నిజము లేదు."

("The policies which were right at one time may change and they have changed in every country including England. The distribution of powers, responsibilities and policies also must be different when the systems of Government have changed. From a general point the policies of administration must be co-ordinated. Administration of Justice is a part of the welfare scheme of the whole nation and it is intimately bound with authority over the executive. We shall loose much by such separation and shall be slow in our march forward.

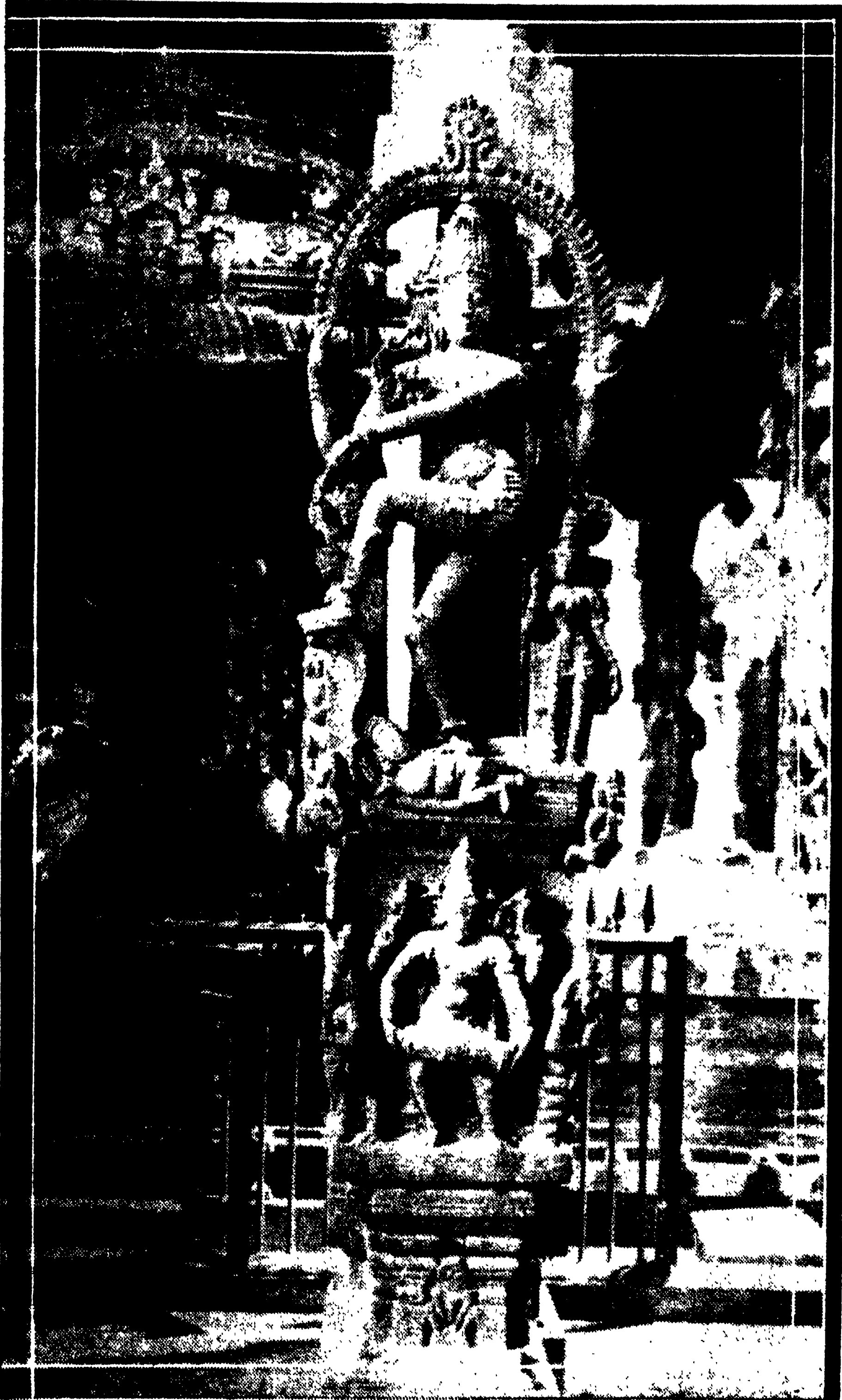
మధుర దేవాలయము: శిల్పసంపద

౧. మధురమీనాక్షి దేవాలయము : పుష్కరిణి

పరమేశ్వరుని ఉగ్ర, శాంత స్వరూపము

3. నటరాజస్వామి

౪. మార్కండేయ రక్షణము

I am the strongest supporter of the independence of the Judiciary. But you can not have water-tight compartments between administration of affairs and administration of justice... ......The assumption that the individual was the enemy of the state and that state was the enemy of the individual and therefore the Judge should be independent of the state when he decided a problem in the court ...... was not true." - Extracts from the speeches of Hon'ble Mr. C Rajagopalachari at Calicut and Coimbatore)

మొట్టమొదటనే ఇంగ్లండులో నీ స్థితిగాని అచ్చట ఈ సమస్య యెట్లున్నదో తెలిసి కొనవలసియున్నది. ఇంగ్లండులో నున్న న్యాయాధికారి (**Highest Judicial functionary**) యైన లార్డు ఛాన్సలరు ప్రధాన కార్యనిర్వాహకసంఘమగు మంత్రివర్గమునకు (**Cabinet**) కూడ సభ్యుడు. ప్రభువులసభ (**House of Lords**) ఉన్నతి న్యాయస్థానమే గాక (**Highest Judicial Tribunal**) శాసననిర్మాణసభ కూడ (**Legislative body**) అయియున్నది. నిజమునకు లార్డు ఛాన్సలరు, నల్గురైదుగురు న్యాయాధికారములగల ప్రభువులు (**Law Lords**) కలసి ఉన్నతి న్యాయస్థానముయొక్క పనిని నెరవేర్చెదరు. పైకి మాత్రము ఈ వివిధశాఖలు మిళితమైనట్లు కనుపించినప్పటికి కార్యనిర్వహణము దేశాఖ కాశాఖ వేరాయింపుగనే యుండును. సుమారు రెండువందల నలుబది సంవత్సరములనుండి అనగా ౧౭౦౧ వ సంవత్సరము దనుములలోకి వచ్చిన ఖరారుచట్టమునాటినుండి (**Act of Settlement of 1701**) న్యాయశాఖ సర్వస్వాతంత్ర్యము ననుభవించుచుండుటచేత ఈ వివిధశాఖల కలయికకు ఎంతమాత్రము అవకాశ ముండదు. న్యాయమూర్తులు లార్డు ఛాన్సలరుచేత నియమింపబడినప్పటికి వారి ప్రవర్తన సక్రమముగ నున్నంతకాలము (**During good behavior**) కదల్చుటకు వీలులేదు. పార్లమెంటువందలి రెండుసభలవారు (**House of Lords and House of Commons**) కలసి రాజునకు మహాజరు పంపి న్యాయమూర్తులను పదభ్రష్టులుగ చేయవచ్చును. ఏదో పెద్ద అన్యాయము జరిగి గందరగోళమైన ప్పుడు తప్ప సాధారణముగ ఇట్లు పదభ్రష్టుల నొనర్చుట సాధ్యముకాదు. ఇందువల్ల అచటి న్యాయశాఖయొక్క ప్రత్యేకత్వము, స్వాతంత్ర్యము తేటతెల్లమగుచున్నది.

రాజగోపాలాచారిగారు చెప్పినట్లు విభజన వల్ల దేశాభ్యుదయమున కనువగు కార్యక్రమ మమలుపరచుటయందు కొంత ఆలస్యము కలుగును. కాని న్యాయపాలనముయొక్క పవిత్రతను, స్వాతంత్ర్యమును రాజ్యాంగ సౌకర్యముల నిమిత్తమై పోగొట్టుకొనరాదు. న్యాయశాఖ యెల్లప్పుడు కార్యనిర్వాహక శాఖయొక్క కార్యకలాపములను వేయి కన్నులతో చూచుచుండవలెను. లోపము కనబడినవెంటనే దిద్దుబాటు చేయవలసియున్నది. న్యాయశాఖ వేరుగను, స్వతంత్రముగను ఉన్నప్పుడే యిట్లు చేయగల్గును. పౌరుడు, ప్రభుత్వము పరస్పరవిరోధులు కారు కనుక కీర్తికెక్కినదైన స్వతంత్రమగు న్యాయాధిపతి అవసరము లేదను వాదము యుక్తియుక్తముగ లేదు. ఈ వాదమును ముఖ్యాంశమును కప్పిపుచ్చుటకై ఉపయోగించినట్లు కనబడుచున్నది. కార్యనిర్వాహకశాఖ ప్రభుత్వమున కొకయంగముగా నున్నప్పుడు కార్యనిర్వాహకశాఖయే ప్రభుత్వమని చెప్పుట సాహసము. న్యాయశాఖ, శాసననిర్మాణసభ కూడ ప్రభుత్వమునకు ప్రధానాంగములై యున్నవి. పౌరునియొక్క హక్కులను సంరక్షించుటయే న్యాయశాఖయొక్క ప్రధానాశయము. కార్యనిర్వాహకశాఖ హద్దుమీరి ప్రవర్తించకుండునట్లు కూడ చూచుచుండవలయును. ఇట్లుజరుగుటకే రెండు శాఖలను విభజించుట అత్యవసరము.

ఇటీవల రెండు మూడు సంవత్సరములనుండి అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందు జరిగిన విషయములు చాలమంది కాశ్చర్యమును కలిగించినవి. అచటి రాజ్యాంగసూత్రముల ప్రకారము న్యాయశాఖ యేర్పాటుగను, సర్వస్వతంత్రముగను ఉన్నది. ఎప్పుడైనను కార్యనిర్వాహకశాఖను, శాసననిర్మాణసభను కలయిక యుండును కాని న్యాయశాఖమాత్ర మెప్పుడును వేరుగనే యుండును. ఫెడరల్ జడ్జీలను సెనేటుయొక్క అనుమతి ప్రకారము అధ్యక్షుడు నియమించును. ఇట్టినియమితాధికారము నామకః అధ్యక్షునిచేతియందున్న మాత్రమున వారిస్వాతంత్ర్యమున కెట్టిహానియు కలుగదు. వారివారి సక్రమముగ ఉన్నంతకాలము ఉద్యోగమునందుందురు. వారిమీద బహిరంగముగ నేరారోపణ చేసిగాని (**Impeachment**) ఉద్యోగమునుండి తప్పించుటకు వీలులేదు. ఇట్టిది జరుపట అరుదు కాన వారిప్రత్యేకతను, స్వతంత్రతను గూర్చి వేరుగ చెప్ప నక్కరలేదు.

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల సుప్రీముకోర్టు అధ్యక్షుడైన రూజువెల్టుగారి యొక్క నూతన కార్యక్రమ (**New Deal**) మునకు సంబంధించిన ముఖ్యశాసనములు రాజ్యాంగ శాస్త్రీయమని (**Unconstitutional**) త్రోసిపుచ్చినది. దేశాభ్యుదయమునకై కావింపబడిన శాసనముల నిట్లు త్రోసిపుచ్చుటవలన తీవ్రము అసంతృప్తి కల్గినది. కాని రాజ్యాంగ సూత్రముల ననుసరించి యేమి చేయుటకును వీలిచ్చినది కాదు. రూజువెల్టుగారు తిరిగి అధ్యక్షులుగా ఎన్నుకొనబడినపిమ్మట న్యాయశాఖయందు ముఖ్యముగ ఫెడరల్ జడ్జీల యుద్యోగము, విశ్రాంతికి సంబంధించిన కొన్నిమార్పులను చేయ సమకట్టిరి. కాని ప్రజాభిప్రాయ మిందుల కెంతమాత్రము ఒప్పుకొనకపోవుటచేత అట్టి ప్రయత్నమును మానుకొనవలసివచ్చినది. అప్పటినుండి యింతవరకు అధ్యక్షునకు సుప్రీముకోర్టుకు భేదాభిప్రాయ మేర్పడలేదు. కార్యనిర్వహణమంతయు సరళముగను, సులువుగను జరిగిపోవుచున్నది. ఇందువల్ల న్యాయశాఖ ప్రత్యేకత్వమును, స్వాతంత్ర్యమును కలిగియుండుట సకల విధముల శ్రేయస్కరమని తెలియుచున్నది.

ఇంతకన్న వివరము లవసరములేదు. ఈ సమస్యపై మనదేశమం దిటీవల ఏర్పడిన పైద

రల్ కోర్టుయొక్క అభిప్రాయమును తెలిసికొనవచ్చును. ప్రస్తుతము ఫెడరల్ కోర్టు తీరుబాటుగ నున్నది. ఈ సమస్యను పరిష్కరించుటకు ఫెడరల్ కోర్టున కధికారము లేదని తలంపరాదు. క్రొత్తభారతీయ చట్టము ప్రకారము ఫెడరల్ కోర్టునకు రాజ్యాంగసమస్యల (**Constitutional issues**) మీద సలహా యిచ్చు అధికారము (**Advisory Jurisdiction**) కలదు. ఇదికాక ప్రస్తుత మున్న ఫెడరల్ న్యాయమూర్తులు సంవ్యగు, అడ్వకేటు జనరలు ఇందుల కెంతయు తగినయున్నారు. ప్రధాన న్యాయమూర్తులైన సర్ మారిస్ గ్వాయరుగారు ఇంగ్లండునందు మంత్రివర్గమునకు ప్రధానసలహాదారులు (**First parliamentary Counsel to the Treasury**) పనిచేసియుండిరి. రెండవజడ్జియగు సర్ షా మహమ్మదు సులేమానుగారు కొంతవరకు అలహాబాదు హైకోర్టునకు ప్రధాన న్యాయమూర్తులుగ నుండిరి. మూడవ జడ్జియగు ముకుంద రామారావు జయకరుగారు బొంబాయియందే కాక దేశమందంతటను ప్రఖ్యాతిగన్న సుప్రసిద్ధులైన బారిష్టరు. అడ్వకేటు జనరలుగానున్న సర్ బ్రజేంద్రలాలు మిత్రగారు కిదివఱలో కలకత్తా హైకోర్టునందు అడ్వకేటు జనరలుగను కేంద్ర, రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములందు న్యాయశాఖామాత్యులుగను పనిచేసి అపారమగు అనుభవమును సంపాదించిరి. ఇటువంటి అనుకూలము అవకాశమును తప్పక ఉపయోగించుకొనవలెను.

ఇటీవల కలకత్తాయందు జరిగిన అఖిల భారత కాంగ్రెసు కమిటీమీటింగునం దీ సమస్యపై ఒక్క తీర్మానమైనను చేయబడకుండుట శోచనీయము. ఇంతవరకు కాంగ్రెసు కార్య నిర్వాహక సంఘమువారు రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములకు తమసలహాల నిచ్చి వచ్చుచు వచ్చిరి. ఇపుడు ఏడురాష్ట్రములు కాంగ్రెసు మంత్రుల యధీనమం దున్నవి. ఈరాష్ట్రములం దీసమస్యను తృప్తికరముగ పరిష్కరించిన మిగత వాళ్లు కాంగ్రెసు ఇతరరాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములు వీటిని తప్పక అనుసరించును. ఇటువంటి ముఖ్యసంస్కరణములలోనికి తీసుకువచ్చుట కిదియే మంచితరుణము. న్యాయశాఖయొక్క పవిత్రతయందును, స్వాతంత్ర్యమందును నమ్మకముకలవా రందరు ఇందుకు తోడ్పడవలసియున్నది. ఇది పార్టీ ప్రశ్న కాక జాతీయసమస్య యనెడి సంగతి అందరును జ్ఞాపక ముంచుకొనవలెను.

గ్రామ్య వేషము

చిత్రకారుడు : దశరథరామయ్య

పెట్రోమాల్

హైపోఫాస్ఫైటు

కలిసిన

పెట్రోలియం యెమల్షను

దగ్గు, జలుబు, పడిసము, అన్ని ఊపిరితిత్తి బాధలు నివారణమగును.

మలబద్ధకమును, నిస్త్రాణను తొలగించి పోషణ నొసగును.

బెంగాల్ కెమికల్

కలకత్తా :: బొంబాయి

ఏజెంట్లు:—

యన్. దేశాయ్ గౌండర్ అండ్ కో,

41 బంగారువీధి, మద్రాసు.

రాజమోహన హేరాయిలు

శ్రేష్ఠమయిన సువాసనగల తలనూనె. మెదడుకు చల్లదనమును కలిగించి వెంట్రుకలను అభివృద్ధి చేయుటలో అత్యుత్తమ మయినది.

తలపోటు, కణతపోటు, శిరో వేడిమి, చుండు మొదలగువాటిని పోగొట్టి కన్నులకు చలవ నొసంగి వెంట్రుకలను మృదువుపరచి, నల్లగా పెంచుటలో అత్యుత్తమ మయినది.

స్త్రీలకు ఆనందమును కలుగజేయును.

సీసా 1-కి రు. 0-12-0 6 సీసాలు రు. 4-4-0

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

వి. శి. ఏ. అండు కంపెని,

ఆయుర్వేదసమాజం,

కొరిదేపి, నెల్లూరుజిల్లా.

డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారి గ్రంథములు

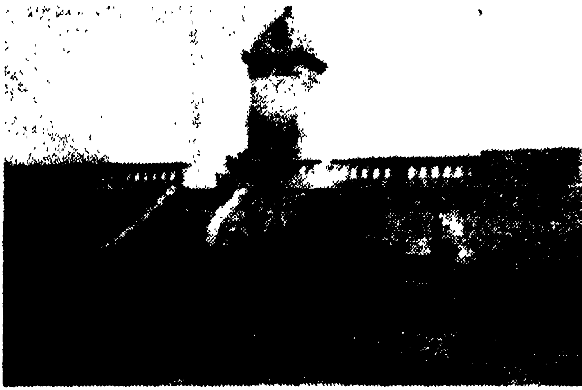
చిన్న నాటకములు (గంట గంటన్నర కాలములో పాఠశాలలలోను, కళాశాలలలోను ప్రదర్శించుటకు యోగ్యమైనవి. వీడ్కోలు సభలు, అభినందన సభలు, ఇతర ఉత్సవసమయములలో ప్రదర్శింపదగ్గవి.)

		రూ. అ. పై
1.	అంబ లేక మోక్షఖండి (స్కూలు ఫైనలు విద్యార్థులు చదువదగినదిగా నిర్ధారణ చేయబడినది)	0-8-0
2.	అశ్వత్థామ (ఈ భారతవీరునిశీలము చక్కగా పోషింపబడినది)	0-6-0
3.	అగ్ని లేక కాపురము (చారిత్రకపౌరాణిక నాటకం)	0-6-0
4.	అశోకుని ధర్మశాసనములు (పాళీమూలము, సంస్కృతాంధ్రానువాదములు)	2-0-0
5.	సంస్కృతలోకోక్తులు	1-0-0
6.	ఉమార్ ఖయ్యాము రుబాయత్ (పద్యములు)	0-8-0
7.	ఉపనిషత్తులు (ఈశ, కేన, కఠ, [illegible]) తెలుగుపద్యములు	0-6-0
8.	University Exercises in Translation	0-12-0

కలయువారు:—

ఆత్రేయాశ్రమము,

[illegible]

బందరు నగర జల ప్రళయము

ఆచంట లక్ష్మీనరసింహాము

జలప్రళయమునకు బలియైన బందరుపురవాసుల స్మారకార్థము కట్టిన కట్టడము

౧౮౬౪ సంవత్సరము నవంబరు ౧ తేదీ తెల్లవారెను. నాడు హిందువులకు దీపావళిపండుగయు, క్రైస్తవులకు బుషిదినమును(AllSaints Day) నగుటచే బందరుపౌరు లాబాలగోపాలమును, రానున్న కీడును లవమాత్రమైన నెరుగక, సంతోషాంబుధి నోలలాడుచుండిరి. నాడు పండుగయగుటవల్లనే గాక వారి యానందమునకు వేరుకారణ ముండెను. క్షీణించియుండిన యీ పురాతన పట్టణవర్తక వ్యాపారములు నూతనముగా నిర్మించబడిన బెజవాడ బందరు కాలువద్వారా కొలదిగా సాగి తేరికొనుచుండెను. లాకు నిర్మించబడిన పక్షము దినములలోనే లక్షరూపాయల సరకులు ఎగుమతియై యుండెను.

మరియు నాసమయము ప్రత్యేకించి, పట్టణములోని యాంగ్లేయులకు మరింత యానందమయమైయుండెను. అంతకు ముందువారమే బందరులోని ఇంజనీయరు ఆఫీసు మేనేజరగు స్మాల్టుగారికిని, బందరుకోట వాస్తవ్యులగు ఓక్‌మన్‌గారి జ్యేష్ఠకుమారికకును వివాహము జరుగుటచే వారందరు నపూర్వమైన యావివాహానందములో నుండిరి. మచిలీవాసులకు క్రైస్తవకుటుంబములును, ముఖ్యముగా నచట ఇరువది సంవత్సరములుగా నెలకొని, విశ్రాంతి నెరుగక సేవయొనర్చుచుండిన నోబిలుదొరగారికినిన్నీ నాసమయము ఆనందదాయకమై యుండెను. ఏలన, ఆయనచే దీక్షగైకొనిన యిరువురు దేశీయులు, పెక్కువిఘ్నములు గడచి, క్రైస్తవ మతాచార్యులుగా నియమించబడి, తెలుగుదేశమున క్రైస్తవమతముయొక్క పునాదులు గట్టిపడెను.

గడచిన అక్టోబరుమాసమంతయు, వర్షపు చినుకులేక, ఆకసము వినిర్మలముగా నుండుటచే, వర్షాభావమువలన పైరులు చెడునని రైతులు భయమందుచుండిరి. కాలము సముద్రముమీద విహరించుటకు మిగుల అనుకూలముగానుండుటచే, కలెక్టరుగారియొక్కయు, మెయిసన్ దొరగారియొక్కయు చిరుత బాలికలు సముద్రముమీద వాహ్యాళి వారమురోజుల కార్యక్రమ మేర్పరచుకొని, ఆరోజున బయలుదేరుటకు పుబలాటపడుచుండిరి. ఆనాడు తెల్లవారినప్పటినుండియు గడచిన దినముల పైఖరిమారి, నిర్మలమైన యాకాశమున చెదరినమబ్బు తునకలు కాన్పించి వర్షపుతుంపరలు ప్రారంభించెను. బాలికలు బయలుదేరుటకు త్వరపడుచుండిరి. రానున్న యపాయ మేరికిని పొడకట్టలేదు. కాని పోర్టు ఆఫీసునందు పహారాయుద్యోగిగానున్న మెయిసన్‌దొరగారు వాయుప్రసారమును దెలుపుయంత్రము తగ్గుచున్నదని గ్రహించి పిల్లల కులాసయాత్రను ఆప నిశ్చయించెను.

ఈ సంగతి పట్టణములోని యితరబాలికల తల్లిదండ్రులకు చెప్పివచ్చుటకుగాను ఆయనయు, భార్యయు తమ బందరుకోట నివాసమునుండి బండి ఎక్కి బయలుదేరిరి. ఆ కాలమున బందరును, బందరుకోటను కలుపు 1½ మైలు బాటను వరదలనుండి కాపాడుటకు ఇరుపైపుల ఎత్తయినగోడ లుండెడివి. (ప్రస్తుత మాగోడలు పూర్తిగా కూలి, పునాదులుమాత్రమే కాన్పించుచున్నవి.) బండి యీబాటను వచ్చుచుండెను.

కాని ప్రయాణముసాగించుట రానురాను కష్టతరమయ్యెను. బండి వయ్యాలవలెగా ఊగిపోవునంతటి ప్రచండవేగముతో వాయువు విసర నారంభించుటచే, సగముదూరము పోయి వారు వెనుకకు మరలిరి. అపాయము తెలుపుటకు బండిని నడుపుటకుగాను బండివానిని, గాక, మరి యిరువురుమనుష్యులు బండిని అంటిపెట్టుకొనవలసివచ్చెను.

అప్పటినుండి క్రమముగా వర్షము హెచ్చి దినమంతయు హోరున కురియుచుండెను. సాయంకాలము ౪ గంటలకు సరకులతో నిండియున్న పడవలన్నిటిని రక్షణార్థము కష్టముతో లాకులోనికి చేర్చి, లంగరువేసి, యినుపగొలుసులతో బంధించిరి. ఆసమయమున నోబిలుదొరగారు తమ కళాశాలయందు యింటరుక్లాసులో పాఠము చెప్పుచుండిరి. తుపానువేగమును, దానితో నంధకారమును హెచ్చుచుండుట ఆయన గమనించుచునే యుండెను. కాని ౫ గంటలు కొట్టినది ఆయన తన పాఠమును మానదలచలేదు. ౫ గంటలు వినబడగానే ఆయన పాఠము చాలించి, బాలురను చూచి "గుడ్డలు ఎత్తిపట్టుకొని, మీరైనంత త్వరగా యిండ్లు చేరుడ"ని పంపివేసెను. తుపాను ప్రచండముగా సాగజొచ్చెను. దారిపొడుగునను వృక్షములు ఊగిసలాడుచు, నేల కొరుగసాగెను. ఇండ్ల పైకప్పులనుండి పెంకులు పేకముక్కలవలె ఎగిరిపడుచుండెను. ఈ సమయములో అతి పురాతనమును, శతాబ్దముక్రిందట ప్రెంచి దొర కూర్చుండెడి పవిత్రనివాసమును నగు "ఎల్లైజా" వృక్షము కూలిపోయెను.

సాయంకాలము ౬ గంటలయ్యెను. అప్పటికి తుపాను భీమరూపము దాల్చుటచే, లైట్‌హౌసునందు దీపము వెలిగించుట సంభవమయ్యెను. మరికొంత సేపటిలో నా దీపస్తంభమే ఎగిరిపోవునని ఎల్లరును భయపడసాగిరి. నోబిలు కళాశాలయందు తలుపులు మూయుటకుగాని, దీపములు వెలిగించుటకుగాని సాధ్యముకాలేదు. పైకప్పుమీది పెంకు లెగిరిపోవుటచే వర్షము సంతతధారగా పడుచుండెను. ప్రధానాచార్యుడగు నోబిలుగారు తలకొక తువ్వాలును చుట్టుకొని, చాలసేపు కుర్చీపై నిలుచుండి చుట్టునుగల బాలురతో "ఇరువది సంవత్సరములనాడు నే ననుభవించిన తుపానుకంటె నిది చాలతక్కువ" యని ధైర్యము చెప్పుచుండెను. ఒకరివెంబడి నొకరుగా సేవకులెల్లరును వచ్చి తమ స్థానముల నిలువలేకున్నామని యాయన చుట్టును జేరుచుండిరి. ఇంతలో గుఱ్ఱపుపనివాడు పరుగెత్తుకొనివచ్చి సాల కూలినదనియు, గుఱ్ఱము కట్లు త్రెంచికొని పరుగెత్తినదనియు చెప్పెను. తమ యిల్లు కూలినదని వంటమనిషియు, చాకలి కుటుంబమును వచ్చి, స్నానపుగదిలో ప్రవేశించిరి.

రాత్రి ౧౨ గంటలకు సుడిగాలి నిలిచిపోయి, దారుణవేగముతో సముద్రజలము భూమిమీదికి పొంగ నారంభించెను. ఆ ప్రళయబలమునకు నూతనముగా నిర్మింపబడిన లాకుతలుపులును, లాకులను గాపాడుచున్న నలుగురు లష్కరులును తొలియాహుతియైరి. అదృష్టవంతుడగు మరొక లష్కరు దైవవశమున చేతికిక్కిన యొక త్రాటిచెట్టు నంటిపెట్టుకొని, ప్రవాహమువెంబడి పదునాలుగు మైళ్లు కొట్టుకొనిపోయి, యచటనుండి యీవలకువచ్చి జీవించెను. అటులనే మరొక యదృష్టశాలియగు వృద్ధుడు పీటరుకోర (ఏలూరు క్రైస్తవమిషనరీ. వృత్తిని చాలించి బందరులో ప్రశాంతజీవనము గడుపుచున్నవారు) ప్రవాహమునందు చిక్కుకొని, తన ముందు తేలుచున్న యొక బండిచక్రమును బట్టుకొని, దానిసాయమున నొకయింటి పైకప్పపై నెక్కి ప్రాణములను గాపాడుకొనెను. ఈ సమయముననే బందరుకోటకును, సముద్రమునకును మధ్య కాపురమున్న ౨౦౦ మంది పల్లెవారు, స్త్రీ పురుష శిశువులు, ఆ సంక్షోభిత మహార్ణవమునకు ఎరయైరి. వారి జనపదము గుర్తింపరాకుండ రూపుమాసిపోయెను. పిమ్మట నా మహాప్రవాహము, నిర్నిరోధవేగమున, సముద్రమునకు ౫ మైళ్లదూరమునగల బందరుకోటను ముట్టడించెను.

సముద్రముపై ప్రక్క, పురాతనమైన ఫ్రెంచికోటగోడలు నూతనముగా నిర్మింపబడిన లాకులకొరకు పడగొట్టబడెను. లేనిచో బందరుకోట గ్రామమునకు కొంతరక్షణ యుండెడిది. కాని యిప్పు డేమియు నడ్డులేకపోవుటచే ప్రవాహము మహావేగముతో ముందునకు సాగెను. ఒకటొకటిగా కమీషనరు గిడ్డంగులు, ఫ్రాన్సెల్, మెయిడన్‌దొరల కంపెనీ కొట్లు, మేజరుజాన్సనుగారి పెద్దయిల్లు పెద్దపెట్టున నేలగూలెను. కోటలోని ఫ్రెంచివారి కాలమునుండియు నానుచున్న పురాతన రోమన్‌కాథలిక్ చర్చి యొక్క నలువైపుల గోడలు పూర్తిగా పడిపోయెను. ప్రార్థనజరుగు వేదికపై భాగమున, ఇటుకలతో నిర్మింపబడిన వలయాకారముగల గోడమాత్రము నిలచెను. అంపలియర్చుకు లిగువురు నాగోడపై నెక్కి ప్రాణముల నరచేతిలో నుంచుకొని, రాత్రియంతయు నేకాగ్రముగా నున్న నలుదెసలను వీక్షించుచు గడిపిరి. కాని యిదేసమయమున ఇంగ్లీషుచర్చి మతాచార్యుడగు గిబ్బన్‌గారి యనుభవము వేరుగా నుండెను. ఆయన పట్టణమునందు చుట్టును ఎత్తయిన ప్రాకారము గల యొక సుదృఢమైన డచ్చిబంగాళాయందు నివసించుచుండెను. ప్రళయభయానకమైన యా రాత్రియందు, మచిలీ వాస్తవ్యులలో ఆయనయొక్కడు మాత్రమే కలతలేని నిద్దురలో తెల్లవారువరకు గడపెను.

ఈసమయమున మెయిడన్ దొరగారును ఆయనకుటుంబమును బందరుకోటలో నివసించుచుండిరి. అచటి వారికాపురమున్న యిల్లు మరమ్మతులలో నుండుటచే వ్యాపారము చేయు భవనమునందే తాత్కాలికముగా నుండిరి. అది పైయంతస్థుగల యొక సువిశాల భవనము. ౧౭ వ శతాబ్దమున డచ్చికమాండరన్ చీఫ్ కొరకు నిర్మింపబడినదని చెప్పుదురు. భవనమంతయు నొక పెద్దనావయొక్క చేవదేలిన కలపతో నిర్మింపబడి యుండెను. భవనమునకు చుట్టును ౧౧ అడుగుల ఎత్తుగల ప్రాకారముండెను. భవనము అడుగుభాగమంతయు ఎగుమతికొరకు చేర్చబడిన దూదిబేళ్లతో నిండియుండెను. ఈకారణముల వల్లనే జలప్రళయమున కీభవనము ఆహుతి కాలేదు. పైకప్పుమాత్రము సాయంకాలమే ఎగిరిపోయెను. కుటుంబమంతయు భవనముదిగువభాగమున తలదాచుకొనియుండిరి.

రాత్రి సుమారు ౧౦ గంటలప్పుడు అకస్మికముగా నొక పెద్దధ్వనియు, మరి కొలది సేపటిలోనే ప్రవాహము త్రోసుకొని వచ్చుచున్నట్లు కెరటముల ధ్వనియు వినవచ్చెను. సముద్రము పొంగివచ్చి పడుచున్నదనియు, నీటిని రుచిచూడగా ఉప్పగా నుండెననియు, సేవకు లెల్లరును భయభ్రాంత చేతస్కులై పరుగిడివచ్చి మెయిడన్‌గారి కెరింగించిరి. పశువులన్నియు, ప్రవాహము నీదుకొనుచు వచ్చి, భవనములోపల ప్రవేశించెను. కెరటములచే కొట్టబడి పెద్దగుఱ్ఱపుబోతు మిగిలిన పశువులతోగలసి, వసారాలోనికి చేరుకొనెను. ఇదంతయుజూచి కుటుంబమువా రందరును, సేవకులును ఆత్రముతో మేడమీది కెక్కిరి. ప్రవాహము క్రమక్రమముగా ఎత్తగుచుంటయు, కెరటములమీద కుప్పలు తెప్పలుగా భాస్వరపు మంటలను వారు కన్నారగాంచిరి. సేవకులతో గలసి వారు మొత్తము పాతికమంది యుండిరి. ఆగందరగోళములో మెయిడన్‌గారి కుమార్తె ధరించిన దుస్తులు (ఎట్లుపోయెనో) కొట్టుకొనిపోయెను. మెయిడన్‌గారు తన ఫ్లానలు వస్త్ర మామెకు తొడగిరి. ఆమె యావస్త్రములోనే 3 రోజులు గడిపెను. వారి భోజనశాలయు, కచ్చేరి సావడియు పైయంతస్థులోనే యుండెను. వీరందరును చేరిన వంటగదిలోనికి ప్రవేశించి ప్రవాహజలము కాలికి దగులుటచే, నచటనుండి తొందరగా కచేరిసావడిలోనికి పోవుటకు ప్రయత్నించిరి. కాని వాయుతీవ్రత వలన తలుపులు బిగుసుకొనిపోయి తెరవ సాధ్యముగాకపోవుటచే అచటనే నిలబడిపోయిరి. కొందరు బిల్లియర్డ్సు

బల్లక్రింద తల దాచుకొనిరి. ఇంతలో గళ్ళిలుమను పెద్దధ్వనితో వీరు పోవలచిన గది నేలబడిపోయెను. దానితోబాటు వీరు దాగిన గదియొక్క అడుగుభాగము కొంతగూడ కూలిపోయెను. ఒక్కపడకగది తక్క మిగిలిన పడకగదులన్నియు నేలమట్టమైపోయెను. ఇంతలో మెట్లవరుసనుండి యొక పరిచారకుని కుమారుడు తనకుటుంబమంతయు కొట్టుకపోయెనట్లును, తాను వరండావద్దకు కొట్టుకొనివచ్చితిననియు నరవగా, మెయిసర్‌గారు గతిని గమనించిరి.

అర్ధరాత్రమున తిరిగి రెండవసారి మరొక జెల్లువ కొట్టుకొనివచ్చెను. హతశేషులైన బాలగులు, ఈ రెండవ ప్రవాహము వచ్చుటకు ముందు సముద్రమునడుమున నుండియున్న యగ్నిని చూచితిమని తెలుపుటచే, నది యగ్నిపర్వతసంబంధమని తలంచబడెను. మరి రెండుగంటల యనంతరము విలయతాండవ మొనర్చిన ప్రళయజలము సముద్రమువంకకు మరలుచున్న భయంకరధ్వని వినవచ్చెను. అంతట క్రమముగా గాలియు, ప్రవాహమును తగ్గి, నెమ్మదిగా తెల్లవారి, వెలుతురు వచ్చెను.

మెయిసర్‌గారి యింటిప్రక్కనే సేనకు భోజనపదార్థములను సరఫరా చేయు సార్జంటుగారి యిల్లుండెను. తెల్లవారి చూచుసరికి ఆ గృహము పాడుపడియుండెను. వెలుగుగు రాగానే ఆ గృహశిథిలములనుండి సార్జంటును, ఆయనభార్య, కుమారుడును వెలువడి వచ్చి మెయిసర్ కుటుంబముతో కలసికొనిరి. వారి మరొక కుమారుడు నాటి ప్రళయమునకు బలియైయుండెను. మెయిసర్‌గారి భవనమునకు రెండవవైపున బంగాళాలో మెయిసర్‌గారి సోదరుడు నివసించుచుండెను. ఆ బంగాళా పూర్తిగా కూలి, దౌర్భాగ్యులను నాయన సతియు, నలుగురు బిడ్డలును మరణించిరి. జీవితశేషముండుటచే కాబోలు మెయిసర్‌గారి సోదరుడు మాత్ర మొకచెట్టుకొనకు జిక్కి బ్రతికెను. వారి బంగాళా శిథిలములను త్రవ్వగా నందుండి వారితో కాపురమున్న రాజమండ్రి వాస్తవ్యులగు మేజరు టెయిలరుగారి కుమారుడు టెయిలరుగారు, శరీరములోని ఎముకలన్నియు విరుగగొట్టబడి కొన యూపిరితో బయలుపడెను. పాప మాయనకు నిశ్చయించబడిన వధువు రూత్ కన్యయు, ఆమె మేనత్తయగు నొక సతియు నాయనకు రెండుమాసములు పరిచర్యచేసిరి గాని యాతడు జీవించలేదు. (రూత్ కన్య పిమ్మట టెయిలరుగారి యన్నను పెండ్లాడెను.) ఓటుమన్‌గారి కుటుంబమును, పైన తెలుపబడిన స్త్రీ లిరువురును మరొక పురాతన క్రైస్తవ కట్టడమునందు సురక్షితులైరి. నాటిరాత్రి ప్రళయమునకు బందరు కోటయందు మిగిలినవి మెయిసర్‌గారి యొక్కయు, ఓటుమన్‌గారి యొక్కయు భవనములు రెండు మాత్రమే.

అచటికి సమీపముననే మేజరు ఫ్రాంకన్సుగారి తల్లి, జేమ్సనుసతి యుండెను. ఆమె మిగుల వృద్ధురాలు. పెళ్ళియైనది, అంత్యకాలమున తాను ఇతరుల కెంతమాత్రము శ్రమ కలిగించకుండ మరణించవలెనని ప్రార్థించుచుండెను. ఆమె కోరిక సరిగా నెరవేరెను. మరునాటి యుదయమున మాచునరికి, వారి యింటిముందు [illegible] ఆ వృద్ధురాలు [illegible] తిని పట్టుకొని, కుర్చీలో [illegible], మరణించియుండెను. సుమారు మున్నూరు మంది, సేవకులును ఆమె పాదములకడ చచ్చిపడియుండిరి. ఆవృక్షముల మిగుల కరుణాజనకముగానుండెను. సాంపులు, కొంతవారు ప్రక్కనున్న కొరికి విరాడబడుటచే, పెండంత కీర్తనున [illegible]. వారి శవములు దొరకిన పెట్టెలలో నుంచబడి, యొకచోటనే ఖననము చేయబడెను.

కాథలిక్ చర్చికి సమీపముననే ఫ్రూనెల్ గారు, ఆయనభార్య, యిరువురు కుమారులు, వితంతుకుమార్తె, అమాయకురాలైన యామె అయిదుగురు కుమారులును నివసించుచుండిరి. ఫ్రూనెల్‌గారు, తనకుమార్తె మరణించునెడల పెద్దవారగు నా మేబిడ్డలను ఇతరులు పోషింపరనియు, కావున వారందరను ఒకసారి మరణించుట తనకోరికయనియు మిత్రులతో ననుచుండువాడు. ఆయన వాంఛితముసహా సిద్ధించెను. ప్రవాహవేగమున కొట్టుకొని వచ్చిన లావుతలు పొకటి వారి యింటికప్పును ఢీకొనుదాకి కూలద్రోచెను. పన్నెండుగురు గల యా కుటుంబమున తమ విషాదగాథను ప్రపంచమునకు తెలుపుటకు ఒక్కడును మిగులలేదు. మరికొంతకాలమునకు ఆస్థలమునందే ఫ్రూనెల్‌గారి సోదరుడు ఆకుటుంబము యొక్కయు, నాటి ప్రళయమునకు బలియైన మున్నూరువేల బందరు పురవాసులయు స్మారకార్థ మొక చిన్న కట్టడమును, అందొక శిలయు స్థాపించెను. (ఆస్మారక శిలయొక్క చిత్రపట మీసంచికయందు మొదట ప్రచురించబడినది.)

జాక్సనుగారను నొక ఆంగ్లేయుడును, ఆయన కుటుంబమును బందరుకోటయందొక బంగాళాలో కాపురముండిరి. ఆబంగాళాపైకప్పునకు లోన పెంకులును, పైన సున్నపుపూతయు నుండెను. మరునాటి యుదయమున హతశేషులు నాళనమైన యా బంగాళావద్దకు వచ్చి "పాపము జాక్సనుగారు మరణించినాడుగదా" యనుకొనుచుండగానే, జాక్సనుగారును, ఆయన ౫ గురు సేవకులును నిరపాయముగా, నా శిథిలములనుండి యీవలకు వచ్చిరి. వా రెట్లు తప్పించుకొనగలిగిరో పరమేశ్వరునకే ఎరుక. ౮ రోజుల యనంతరము మందుసందుకొట్టువద్ద, తిరుగబడియున్న యొక పెద్దపడవలోనుండి ధ్వని వినబడుటచే అందలియొక కొయ్యను కోయగా నందుండి ౨౧ గురు మనుష్యులు శవాకారములతో బయటికి ప్రాకివచ్చిరి.

నాటిరాత్రి సంభవమగు పాటైన ౩౦,౦౦౦ ల జనాభాలో చాల కొలదిమందికి మాత్రమే దహనాదికములు జరిగెను. గవర్నమెంటు వాస్పిటలంతయు మరణించిన, మరణించనున్న జనుల వికృత కళేబరములతో నిండిపోయెను. శవముల నడుమ, మరణించెనని పరుండబెట్టిన యొకబాలుడు, డాక్టర్లు ప్రయోజనము లేదని చెప్పినను వివక కొందరు ధర్మాత్ములు ఉపచారములుచేయుటచే బ్రతికి, మద్రాసులోని యనాథశరణాలయమునకు జేర్చబడెను. అత

ష్ట మరణించెనని తలచిన విగతభర్తృకయైన వానిభార్య, తన ఏకమాత్రపుత్రుడు గతించెనని, అల్లుడును చెడి పిచ్చియెత్తిపోయెను. బందరు బెజవాడ కాలువలోని నీరంతయు ప్రవాహముతో బాటు సముద్రములోనికి పోవ ఖాళీయయ్యెను. సామానులతోనిండి, యున్నపడవలు కాలువలలో లాకులలో భద్రముచేయబడిన పడవయొక్కటియు కాన్పించలేదు. కాలువమార్గమంతయు మరణించిన స్త్రీ పురుషుల శవములతో చపటాచేయబడినట్లు నిండియుండెను. గవర్నమెంటు ఆసుపత్రి యావంతయు చెక్కుచెదరలేదు. తిరిగి ఎన్నడును వాడుకకుపయోగించకపోయినను బందరుకోటలోని యింగ్లీషుచర్చి కూడ చెడలేదు. సంవత్సరముల యనంతర మచటి యిటుకలన్నియు, పట్టణమునందు నూతనముగా నిర్మించబడిన సెయింటు ఆండ్రూసు చర్చికి వాడబడెను. (ప్రస్తుత మా పూర్వస్థలమున, చుట్టును చిన్నప్రాకారమును, ఘంటస్తంభమును మాత్రమే యున్నవి.) బందరుకోటయందు యింతకుముందు పేర్కొనబడిన పురాతనములైన కట్టడములు తప్ప మిగతయిండ్లన్నియు కూలినవే. ఒక్కయింటి శిథిలముల నుండి ౮౦ శవములు బయటపడెననిన, నచటి మరణము లెంతహెచ్చుగానుండెనో యూహించుకొనవచ్చును.

సముద్రము యథాస్థితికి వచ్చిన కొన్నిరోజులవరకును కూడ బందరుకోట మిగత ప్రపంచముతో విడివడియే యుండెను. పట్టణమునకు, బందరుకోటకును గలమార్గము పూర్తిగా బాగుపడునప్పటికి ఆరు మాసములు పట్టెను. ఎక్కడలను బ్రతికినవారికంటె మరణించిన వారిసంఖ్య మిగుల హెచ్చుగానుండుటచే దహనాదికములు జరుపుటకు మిగుల కష్టమయ్యెను. అస్థిపంజరములుగా నున్న శవములను త్వరలో తొలగించనిచో, నవి కుళ్లి దుర్గంధమువలన నంటురోగములు ప్రబలునను భయము హెచ్చుటచే, కాన్పించిన స్త్రీపురుష శిశుశవములను, ఆవులు, ఎద్దులు, గాడిదలు, కుక్కలు, పిల్లులు మొదలగు జంతుకళేబరములను హతశేషులు విచక్షణలేకుండ సిపాయిలు కవాతు చేయు ప్రదేశమునగల ఒక పెద్దగోతులలోనికి త్రోసివేసిరి. అంత్యసంస్కారములు జరుగకుండ సముద్రములోను, ఇతరత్రాను త్రోసివేయబడిన కళేబరములతో పోల్చిచూచిన నెడల పైబావులయందు త్రోయబడినవారి సంఖ్య యత్యల్పము.

బందరుకోటను పట్టణములో మొదటిసారి వార్త దీర్ఘకాయుడును ధైర్యశాలియు నగు ఓట్సుమన్ గారి ద్వారా తెలియవచ్చెను. నూతనముగా వారమురోజుల క్రిందటనే వివాహమైన తనసహోదరుడు, అల్లుడును ఏమైరో తెలిసికొనవలెనను ఆత్రముతో నాయన ప్రాణములకు తెగించి బందరునకును బందరుకోటకును నడుమగల జలమయమై, శవములతో నిండియున్న బాటను ఈదుకొని వచ్చెను. పాపము! ఆయన నెదురుకవచ్చిన నూతనదంపతుల గాథ యతివిషాదకరమైనది. బహుశః ఆ యుదంతము ఆరాత్రి సంఘటనములన్నిటిలోను పరమదారుణమని చెప్పవచ్చును. ప్రణయబద్ధులైన యా నూతనదంపతులు సముద్రమునకు ౨ మైళ్లదూరమున గృహముగా నిర్మించబడిన యొకచక్కని బంగాళాయందు కాపురముండిరి. ఆయింటిచుట్టును తాటితోపును, వెలుపల ప్రాకారము నుండెను. సముద్రపుటలలు హెచ్చుగా భూమిలోనికి చొరుకొని వచ్చినసమయమున ఏదేశపుదో, ఎక్కడనుండివచ్చినదో తెలియని యొకపెద్ద యోడ సముద్రమునుండి భూమిమీదికి కొట్టుకొనివచ్చెను. (పిమ్మట నాయోడ నిర్మించబడినకలపనుబట్టి చూడగా నదియుత్తరయమెరికాయందు తయారైనట్లు తెలియవచ్చెను) ఏఖండమునకో చెందిన ప్రయాణీకులుగాని, నడుపువాడుగాని కానరాని, మృత్యుమాతనుబోలిన యీ యోడ ప్రస్తుత రైలులైనును, నోబిలు హైస్కూలు, పార్కిగరల్సు స్కూలునుగల ప్రదేశమునకు త్రోసికొనివచ్చి, తిన్నగా స్కాట్సు దంపతుల నివాసమును ఢకాలున దాకి, అర్ధనిముషములో నందలి నివాసులందరిని మృత్యులోకమున కంపి మరికొంత దూరము సాగి, యచటి తాటితోపులో నిలబడిపోయెను.

పట్టణములోని యిండ్లలో మొదటి తాకిడి మిషనరీల భవనములకే తగిలెను. వెల్లువను గాంచి, మొదట వారు వర్షపునీరని భ్రమించిరి. నోబిలుగారి స్నానపుగదిలో తలదాచుకొనిన యొకబాలుడు నీటిని రుచిచూచి "అమ్మో! ఉప్పగా నున్నది! సముద్రపు నీరే"నని యరచెను. తటాలున నోబిలుగారు తలుపు తెరచి చూడగా, భాస్వరపుమంటలతో గూడిన సముద్రపుకెరటములు దొర్లుకొని వచ్చుచుండెను. ఆయన తిరిగి తలుపులుమూసి లోనికి వచ్చుట దుర్ఘటమయ్యెను. ప్రవాహము క్రమముగా ఎత్తగుచుండుట గాంచి నోబిలుగారు తనతోనుండిన బాలురను రక్షించుటకొరకు ప్రయత్నపడెను. వరాండాలోనున్న నిచ్చెనను లోనికి గొనివచ్చి, దానిని పైనగల దూలకు ఆనించి ముందు తాను పైకెక్కి వారందరిని పైకి అందుకొని రక్షింప నిశ్చయించెను. కాని వరాండాలోనికి ప్రవాహము ప్రవేశించియుండుటచే ఎవ్వరును నిచ్చెన కొరకు పోయివచ్చుటకు సాహసింపలేకపోయిరి. ప్రాణములకు తెగించి నోబిలుగారే యొకపనివాని తోడుకొని ప్రవాహమును త్రోసుకొని ముందునకు సాగుచుండెను కాని నీరు క్రమముగా గుండెలోతు మించుటచే, నిక నిచ్చెనకొరకు ప్రయత్నించి లాభములేదని, యాయన యతికష్టముమీద తిరిగి వెనుకకు వచ్చెను.

అటుపిమ్మట నీసమయమునను సరించి యందలి యొక బాలుడు "ఆ నిముసమున మేము మృత్యువును ముఖాముఖి నెదుర్కొంటి"మని పలికియుండెను. ఉత్తముడగు నోబిలుగారు, ఇంటికప్పు మీద గూలి నీటిపాలను ఘోర దుర్మరణము తనకును తన సహచరులకును తప్పిన బాగుండునని తలపోసెను. ఆయన తన తరపునను, తన మిత్రుల తరపునను కడపటి ప్రార్థనల నొనర్చెను. అచటనున్న ప్రతివారితోను కరస్పర్శన మాచరించి వారి భావముల నన్నిటిని క్రైస్తవపునకు మరలించవలెననియు, అంత్యనిమిషము సమీపించుచుండుటచే నిబ్బరముగా నుండవలెననియు నాయన వారికి బోధించెను. కడపట నాయన "ఇప్పటికైనను సముద్రమును మరలించుట ప్రభువునకు అసాధ్యముకాదు. కాన విశ్వాసమును విడువకు"డనెను. ఎల్లరును కొలదిసేపు నిశ్శ

ష్టముగా నుండిరి. ఇంతలో నాకస్మికముగా నొకరు సముద్రపుపోటు తగ్గుచున్నదని యరచిరి. వాస్తవముగా నదియు నట్లనే జరుగుచుండెను. నోబిలుగారు ఆనందముతో "బిడ్డలారా! రేపు మీకు పూర్తిగా సెలవిచ్చితి"నని యరచెను. కాని పట్టణమంతయు పాడుపడుటచేత నాయన చెప్పిన ప్రకారము మరునాడేగాక మరి పెక్కుదినములు సెలవీయబడెను. ఆరాత్రి భయానకదృశ్యమును గాంచుటవలని శ్రమవలన నోబిలుగారి యారోగ్యము చెడి నానాటికి క్షీణింప మొదలిడెను. ఆ సంవత్సరాంతములోనే ఆయన మరణించెను.

నోబిలుగారి బంగాళా ప్రక్కనే పార్కు బాలికాపాఠశాల యుండెను. నవంబరు ౧ తేదీని అందు ౬౬ గురు బాలిక లుండిరి. మరునాటి యుదయమునకు 33 గురు మాత్రమే మిగిలిరి. అందలి బాలికలకు ఇంగ్లాండునుండియు, ఇతర దేశములనుండియు ధర్మాత్ములగు పెక్కురు స్త్రీలు సహాయమొనర్చుచుండుటచే విషాదమరణ మొందిన బాలికలకొరకు చాలమంది ప్రపంచవాసులు సంతాపమును వెల్లడించిరి. మరణించిన బాలికలందరును పరుండిన గది ప్రవాహముచే నిముసములో నాక్రమించబడి మునిగిపోయెను. వారిలోనుండి తప్పించుకొన్న యొక పరమ అదృష్టశాలియగు బాలిక తాను ఒక కొయ్యపెట్టె సహాయమున భవనము చివరభాగమున కెక్కి బ్రతికితి నని చెప్పెను. ఆమె మిగుల దీర్ఘకాలము జీవించెను.

పార్కుస్కూలునకు ప్రక్కనే డాక్టరు హాజిల్ గారి భవన ముండెను. పాఠశాలబాలిక యొకతె ప్రవాహవేగమున వారి వసారాలోనికి గొట్టుకొనివచ్చెను. అలలవేగమున నామె శరీరము గోడలకు తగిలినప్పుడెల్ల కలిగిన శబ్దమును, ఆమె యాక్రందనమును డాక్టరుగారికి వినవచ్చుచుండెను. హాజెలుగారు బయటకువచ్చి, యామెను రక్షించవలెనని పెక్కుసారులు ప్రయత్నించెను. కాని ప్రయోజనము లేకపోయెను. క్రమముగా నాబాలిక రోదనము సన్నగిల్లి, యాగిపోయెను.

తెల్లవారి తలుపులు తెరచి చూచినచో నలగగొట్టబడిన యామె కళేబరము ద్వారము చెంత పడియుండెను. మరి పెక్కుగు బాలికల శవములు జైలువద్దను, మార్కెటువద్దను కాన్పించెను.

ప్రవాహము చాలసేపు జైలును ముట్టడించెను. గుట్టలకొలది శవములు కొట్టుకొనివచ్చి ముట్టడిజేసెను. కాని జైలుగోడలు పెక్కు గజముల యెత్తుగానుండుటచే ఖైదీ లెవరికిని అపాయము కలుగలేదు. చుట్టుప్రక్కల గల పోలీసు, సిపాయిలైనులన్నియు మాలమట్టుగ తుడిచిపెట్టుకొనిపోయెను. మొదటిలైనులో కాపురమున్నవారు ౭౦౦ మందియు, రెండవలైనులోనివారు 3౬౬ మందియు మరణించిరి. నాటినుండియు ప్రభుత్వమువారు కీ పట్టణమున సిపాయిల నుంచుట మానివేసిరి.

వరదలు హెచ్చుగా పట్టణమును ముట్టడించిన సమయమున పోలీసుగార్డులు నియమితులై కట్టుదిట్టముగ ఖజానాను కావలి గాయుచుండిరి. క్షేమపాశములను త్రెంచుకొని, సర్వబంధువులయందును, ప్రియమైన యిల్లువాకిళ్లయందును మమకారము విడిచి, స్వకర్తవ్యనిర్వహణమునందు అచంచలులై నిలువబడియున్న యాధీరబృందము నెదుర్కొన మృత్యువు సైతము సాహసించలేక పోయెను. చుట్టుప్రక్కల మరణించిన జనులయొక్కయు గొడ్డుగోదల యొక్కయు మృతకళేబరములు వారిచుట్టు ప్రక్కలకు కుప్పతెప్పలుగా వచ్చిపడుచున్నను అందొక్కడును భయవిహ్వలులై తనవిధ్యుక్తమును విడచి పరువెత్తలేదు. ప్రవాహమంతకంతకును హెచ్చి ట్రెజరీలో ప్రవేశించి యుద్వేగములో కొన్ని పెట్టెలను పగులగొట్టి తేలవైచుకొని పోబోయెను. కాని యుక్కుశునకలవంటి యాతెనుగుజోదులు ప్రాణములపై నాశవీడి ప్రవాహముతో బోరాడి ట్రెజరీని గాపాడిరి. మనుజునియొక్క సర్వశక్తులకును నగ్నిపరీక్ష యనదగిన యాసమయమున నపారధైర్యసాహసములను, నిశ్చలకార్యదీక్షను గనపరచిన యాయాంధ్రవీరులగాథ మచిలీపట్టణ చారిత్రమున సువర్ణాక్షరములతో లిఖించబడినది.

ఆంగ్లేయులు కార్యశూరులు గారనునింద [illegible] లీయుదంతమును గాంచి తలలు వాల్చదగును. ఆసమయమున సరిగా నిట్టివి గాకున్నను తెలుగువారి సాహసౌదార్యములను ప్రదర్శించు పెక్కుకార్యములు జరిగినవి. త్వరలోనే యీయారపుఖండ చరిత్రను తారుమారొనర్చిన బందరువాసులగు ఇరువురు [illegible] వీరగాథను వెలువరచగలను. ([illegible] తెలియలేదు.)

ఆ శీతభటబృందములోని యొకనిమాత్రమే మరునాడు మరణించెను. మరునాటి యుదయమున వరదలు తగ్గి భార్యను బిడ్డలను, అత్తగారిని గోల్పోయిన కలక్టరుగారు ఈదుకొని వచ్చి ట్రెజరీని చూచునప్పటికి భటాలందరును ఎవరిస్థానముల వారు నిలబడి ఏమియు జరుగనట్లుగానే తమవిధిని నిర్వర్తించుచుండుటను గాంచి నిర్విణ్ణుడయ్యెను. అనశ్వరమును, శాశ్వతమును నగు నీకార్య మొనర్చి కీర్తిగడించిన యాదళమువారు పెక్కుసహాయకార్యములొనర్చి ధన్యులైరి. ప్రవాహవేగము ౧౭ మైళ్ల భూభాగము దూరమునగల నివాసవరకు లోనికి చొరుచుకొనిపోయి, గారిపాకలనన్నిటిని గలసర్వమును నాశన మొనర్చెను. రాత్రి ౨ గంటల పైనుండి ప్రవాహము వెనుకకు తిరిగెను. కాని తిరిగిపోవునప్పుడు సైతము ప్రవాహము నాశనమే గావించెను. సముద్రతీరమున నిలువబడి వెనుకకుమరలు చిన్నికెరటములు సైతమెంత యావేశముతో ఇసుకను, నత్తగుల్లలను వొరలించికొని పోవునో గమనించిన వారికి ౧౭ మైళ్ల భూభాగము నాక్రమించి, సకల భవన, వృక్ష, సస్య, జీవ నాశనము గావించిన యామహా ప్రచండప్రళయ జలరాశి ఎంత యనర్థ మొనర్చియుండెనో కొంతవరకైన గ్రహించగలరు. ఈ తిరుగుప్రవాహము నాశనమును పూర్తిగావించెను. తొలి ప్రవాహమునకు పట్టువదలి, యూగిసలాడు పెక్కు భవనము లీదెబ్బతో నేలమట్టము లయ్యెను. ఈ ప్రవాహమే 3 శవములను దెచ్చి ఆంగ్లేయ చర్చి యాచార్యుని గృహమునకు జేర్చికొట్టెను గాని యప్పటికిని ఆయన సుఖసుషుప్తినుండి మేల్కొనలేదు. ఈప్రవాహములోనే పార్కుస్కూలుబాలికల శవములు జైలువరకు గొట్టు

కొనివచ్చి, యచటి ముండ్ల డొంకలలో చిక్కుకొనిపోయెను. ఈ ప్రవాహములోనే, పాపము, శ్రీమతి స్కాట్సునటి శవము కొట్టుకొనిపోయినది. అతి మనోజ్ఞములైన యామె శిరోజము లొకవృక్షపు కొమ్మలకు పెనగొని వ్రేలాడుచుండెను. ఆమెను ఖననమునకు తీసికొని పోవలసినప్పుడు శిరోజములను కత్తిరించవలసి వచ్చెను. ఆమె భర్తశవము ఆవల 3 మైళ్ల దూరమున గాన్పించెను. ఈతీరున ప్రవాహములోనే వందలకొలది శవములు సముద్రమునకు కొట్టుకొనిపోయెను. నూతనములను పెక్కు సమాధులు పగిలి, శవములు తేలికి వచ్చెను.

పెక్కు కళేబరములు ఖననమందు చిక్కి ౧౨ సంవత్సరముల యనంతరము కాన్పించినను, వికృతములుకాక సహజస్థితి యందేయుండుట యాశ్చర్యము గలిగించెను. కాని యదేమి చిత్రమోగాని, ప్రవాహము తగ్గిన తోడనే కాన్పించినను, సిల్కు, వులెను, నూలువస్త్రములు అగ్నిదగ్ధములైనట్లు ముట్టుకొనగానే పేలికలై పోయెను.

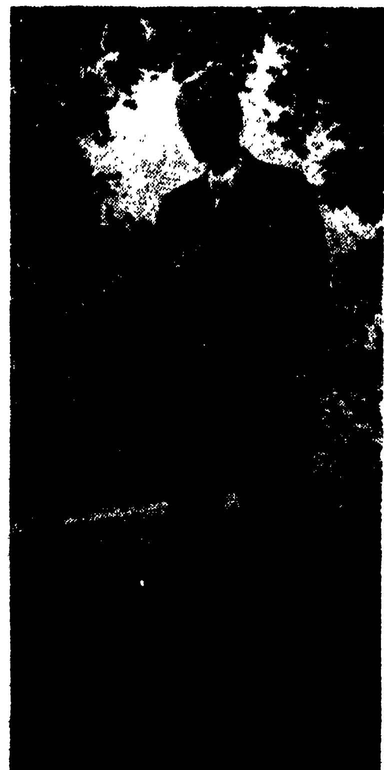
పట్టణమున నొకవృద్ధకాపురాలు [illegible] యుండెను. తిరుగు ప్రవాహమున పాప మామెయు, నామె కంటిపెట్టుకొన్న మూవురుబిడ్డలును చిక్కుకొని, సముద్రమునకు కొట్టుకొనిపోయిరి. దారిలో నెటులనో ఆమె శిరోజములు లాకుగేట్లకు తగులుకొనుటచే నామెయు, అప్పటికిని ఆమెనంటిపెట్టుకొనియున్న మూవురుబిడ్డలును నీట తేలియాడుచు బయటపడుటకు పెనగులాడుచుండిరి. ఇంతలో మరొక ప్రవాహమువచ్చి యిరువురుబిడ్డల నామెనుండి వేర్పరచి, వానిని తగలించుకొనిపోయెను. ఆ యిరువురిలో నొక డెటులనో బ్రతికి, తల్లిని జేరుకొనెను. మూడవబాలుని జాడ ఏమయ్యెనో తెలియరాదు. తెల్లవారిన పిమ్మట కొందరు జాలరులు కోటవద్దకువచ్చి, లాకుగేట్లవద్ద బిడ్డతోగూడ తేలియాడుచున్న యామెను చూచి, తల వెంట్రుకలు కత్తిరించి, తల్లికొడుకుల నిరువురను రక్షించిరి.

పట్టణమున చర్చికి దక్షిణభాగమున నొక పెద్దయింటిలో కెప్టను హేస్టెడుగారు నివసించుచుండిరి. ఆయన నాటి భయానకసంఘటనమునుగూర్చి, తనకు రాత్రి ౧౧ గంటలప్పుడు సుగ్రపువా డొకడు వచ్చి, సముద్రము పొంగివచ్చుచున్నట్లు తెలిపెననియు, మఱి కొంతసేపటికి కిటికీవలకు వచ్చి చూడగా, చుట్టును, భాస్వరపుమంటలతో నిండి, ఉడుకుచు, సుళ్లుపడుచున్న ఏకార్ణవము తమ యింటిని ముట్టడించెననియు వర్ణించుచుండెడివాడు. ఆయనజ్ఞాపకముప్రకారము రాత్రి ౧౨ గంటలనుండి ప్రవాహము వెనుదిరుగ నారంభించెననియు, ౨ గంటలనుండి సుమారు పూర్తిగా తగ్గిపోయెననియు తెలియుచున్నది.

తూర్పురేఖలు పొడసూపగానే ఆయన చర్చి యేస్థితిలో నున్నదో చూడవలెనని యతికష్టముతో నీదుకొని యచట ప్రవేశించెను. తెలుగుదేశమందలి చర్చిలన్నిటిలోను పురాతనమైన యాకట్టడము సుమారు ప్రచండతకు నిలువగలిగెను. కిటికీలుమాత్రము గాలితీవ్రతకు విరిగి చెదరి పడిపోయెను. ప్రవాహము లోన బ్రవేశించుటచే లోపలిభాగ మంతయు బురదమయ మయ్యెను. ఆ పేటవాసులు చాలమంది సువిశాలమును, దృఢమును నగు నాభవనమున బ్రవేశించి ప్రాణములను గాపాడుకొనిరి. బెంచీలపై నాసీనులైయున్న యాజనుల నడుమనే మాగ్జోర్జిబ్యాంకు అనుపేరు గల కలక్టరుగారు కూడ నుండిరి. అచటనుండి హేస్టెడు తమ మతాచార్యుని యునికిని తెలిసికొనగోరి, యతికష్టముతో నాయన బంగాళాను బ్రవేశించెను. ఆయన కాశ్చర్య మేమన వచ్చును? కాసంతయైన యీ యుదంతమే యెరుగక, గిబ్సన్‌గారు కలతలేనిసుఖనిద్రలో నుండుట కాయన వింతపడి, కొంత కష్టముమీద నాయనను లేపి రాత్రి జరిగిన యుదంతమంతయు వినిపించెను.

నవ్వుమనిషి యగు నామతాధికారి, తన మిత్రుడు కట్టుకథ కల్పించెనని కడుపుబ్బనవ్వసాగెను. కెప్టనుగారు విషాదములను వర్ణించినకొలది ఆయన మరింత హెచ్చుగా నవ్వుచుండెను. హేస్టెడు చిరాకుపడి యాతనిని బలవంతముగా ప్రక్కకు త్రిప్పి చూపగా ఒక యుదంతము ప్రకారము (ఇది పొరబాటైయుండునని మనము విశ్వసించవచ్చును) సుందరములైన తన వృక్షములన్నియు తలక్రిందుగా వ్రేలాడుచుండుటయు, ఘోరములగు 3 మనుజశవములు తన ద్వారము కడ పడియుండుటయుగాంచి, యుల్లాసభరితుడయ్యెనట.

ఈవిధముగా జలప్రళయము శాంతించెను. కాని తోడనే నరరూపరాక్షసులు చుట్టుకొనిరి. వెలుగు కాన్పించగానే, రాత్రి సంగుల గొందుల నక్కి ప్రాణములు దక్కించుకొన్నవారు బయటపడి రాక్షసులవలె మరణించినవారి యాభరణములను పీక నారంభించిరి. బందరుకోటను, చుట్టుప్రక్కలను మరణించినవారికి దహనాదికములు జరిపించుటకు కెప్టన్ బ్రౌను, లెఫ్టినెంటు డిగ్రేడేగారి నాయకత్వమునను, పట్టణములోని మృతులకు సంస్కారములు జరుపుటకు కెప్టనుహేస్టెడుగారి నాయకత్వమునను దళము లేర్పరచబడెను. కాని యీ ప్రయత్నములను సాగిం

ఆ. డబ్ల్యు. బెయిరన్ దొర

చుట దుర్ఘటముగా నుండెను. బ్రతికినవారు సారాయిపీపాల చుట్టును జేరి గందరగోళము చేయసాగిరి. చచ్చినవారిపైబడి, వారి నగలను దోచుకొనుట కెవ్వరికిని భయములేకుండెనుకాని దహనాదికములు జరుపుటకు మాత్రము ప్రతివారును హాసలు నటింపసాగిరి.

పాప యొకవి బ్రిగేడియరు సాల్టన్ గారి కళేబరమును కత్తించి, దానిని ఖననమునకు పంపుటకు కప్పియుంచెను. పేస్తైకగారు ఆమెను సమీపించుసరికి ఆమెచేతి వ్రేలొకటి నరకబడి, యా వ్రేలికి వారము రోజుల క్రిందటనే యుంచబడిన వివాహపు టుంగరము హరించబడెను. బందరుకోటలో మరణించిన యొకరి ముగుపలను హరించుటకు చేయినరకుచుండగా నొకనిని, తమ్మెటలు హరించుటకు చెవి నరకుచుండగా నింకొకనిని పట్టుకొని బంధించిరి. విచారించగా వారు అట్టి పెక్కు దుర్నయములు గావించినట్లు బయల్పడెను. ఈవిధముగా నగలను హరించి గుంపులుగుంపులుగా బంగారును అమ్ముకొనుటకు బాపట్లకు పరువిడుచుండు, జనులవలన బందరు విపాదగాథ బయటివారికి తెలియవచ్చెను.

పైయుదంతి మొక మిషనరీచే నాంగ్లమున వ్రాయబడి, శ్రీ. జె. డబ్ల్యు. మెయిపెన్ దొరగారివద్ద నున్నది. శతవృద్ధుడును, ప్రస్తుతము రోగపీడితుడును నగు నీదొరగారును, వారికుమార్తెయు నాప్రార్థనమంగీకరించి, ఈ చరిత్రమును ఇచ్చినందుకు వారికి పరమకృతజ్ఞుడను.

పైన తెలుపబడిన జలప్రళయ స్మారకము బందరుకోటలో నున్నది. ఆసమయమున ప్రజలకు మిగుల సహకారిరై తోడ్పడిన జిల్లా కలక్టరుగారగు జార్జి తారన్ హాల్ గారిపట్ల కృతజ్ఞతను వెల్లడించుటకు బందరు ప్రజవాసులు నిర్మించిన మరొకస్మారకము పట్టణ మధ్యభాగమున రాబర్ట్సన్ చౌకునందు గలదు. దీనిచుట్టును నొక కటకటాలచే రక్షితమైన యొకచిన్న కొలను నిర్మించి, దీనిని ఇటీవలివరకును కృష్ణోదకములచే నింపెడివారు. కాని ప్రజలకు అనారోగ్యము కలిగించుచున్నదని యిటీవలనే పురపాలకసంఘమువారీకొలను పూడ్పించినారు. త్వరలోనే యొక పుష్పోద్యానము నిర్మించెదరట. ఈ స్మారకముపైన ౧౯౩౦ సం. రములో సత్యాగ్రహయోధుడగు తోట నర్సయ్యగారు జాతీయ పతాకను స్థాపించుటయు, నా సమయమున పోలీసు లాతనను మిగుల తీవ్రముగా కొట్టుటయు జరుగుటవల్ల నీస్మారకము ఆసహాయోద్యమచరిత్రయందు చరిత్రాత్మకమైనది.

"వేశ్యను గాను

కవికొండల

"నా జీవితపు నాద – మేజీవనము సేయు;
ఈపరద చింపేతునా? – ఆవరద నుంచేతునా?
నా జీవితపు నాద – మేజీవనము సేయు;
ఈమదిర పంచేతునా? – ఆయుషధి పంచేతునా?"

అని పాట తేలించి వదుల్తావుంటే ప్రక్కగది లోంచి "కనోజిసీ!" అనే హడలేసే గొంతు వినిపించింది. కనోజిని "నేను వేశ్యనుగాను సినీమానటిని." అని హాల్లో వున్న మనిషి లేచి వీథిగుమ్మం దరియబోయింది. "నేను వేశ్యనుగాను సినీమానటిని" అని కనోజిని అన్నమాట కుత్తిష్ఠుడై యివలకు వస్తూ ముజఫర్ జంగు ఖడ్గందూసి "ఆగు! ఎక్కడికి వెడతావు? ఇదిగో మర్గయా" అని విదళించేడు.

ఆ విదళింపున కాఖడ్గం చటాల్న కంఠంముడి తప్పి ఆస్త్రీయొక్క సిగముడిలోని పూలగుత్తి యొక్క రేకుల్ని తగిలి వాయి మడతపడి వ్రాలుకుంది. దానివాయి ఎంత మెత్తందోగదా! అదే కనోజిని కుత్తుక్కు తగిలి వుంటే నిజంగా నెత్తురువట్టయి సింహద్వారపు పరదా మీదికి చిమ్మి చావడిలోని ఎల్లవస్తువులను ఎఱ్ఱపఱిచి యుండేది. దైవానుగ్రహంవల్ల అది ఆమెకుత్తుక్కు తగల్లేదు. ఆమె తొడిగిన, బొత్తాంలెడసిన నునుజిలుగు 'కుర్తా' లోని అపూర్వ సౌందర్యంహరినే ప్రచలిత ప్రతిబింబమాత్రమై ఆమె కానాడు ప్రాణం దక్కించింది.

"కనోజిసీ! ఇలా చూడు!" అన్నాడు ముజఫర్ జంగు. "అఘుర్కు, జుంకా, టద్రాయి, ఘూరి, అవన్నీ అక్కడపెట్టి మఱీవెళ్లు—ఖుషీగా వుండలేక! ఖుషీగా వుండలేక!"——

కనోజినికి ఏడుపు వచ్చేసింది. ఆగాడు; చూచాడు. "ఎందు కలామేలిముసుగు ముఖమ్మీదికి తీసుకు వెక్కు వెక్కు ఏడుస్తావు? ఎందు కేడుస్తావు?" అని అడిగాడు వినమ్రుడై తన చేతుల్లోకి కనోజిన్ని తీసికొంటూ—అంత వఱకూ కసాయివానికంటె అతిక్రూరంగా కాపడ్డ— ఆ ముజఫర్.

ఆలా వినమ్రుడై అతగాడు ఆవాల్లోకి తీసికోవడ మనేది మోహాలాలనగా, వాళ్లంతా శృంగారరసమయమై పోయింది ఆమెకు. ఏడ్పల్లా మొలకనవ్వుకింద మాఱింది. మొలకనవ్వల్లా అరవిరిన వ్వయింది. అరవిరి నవ్వల్లా అతివిస్పష్టమైన "హాహాహా" నవ్వైంది. ముజఫర్ జంగు మొహరు ఆసాగిసి తన లేలేత బాహువల్లరి గుదేసి, అడుగుతూంది నవ్వుతూనే. "స్త్రక్కాపే ముజఫర్! ఆలా చెదరివుందేం ఈరోజున?" అని అడిగింది.

ముజఫర్ అన్నాడు "సముద్రపుగాలి యీనా యంత్రం విపరీతంగా వీచింది. అది కారణ మైయుం

సి నీ మా న టి ని"

వేంకటరావు

టుంది" అని. "ఆఁ ! సముద్రపుగాలి! అయితే అది నీకు విపరీతసౌందర్యం తీసుకొచ్చింది." అని పిల్ల మెల్లగా తన మోవి పైకెత్తి ముజఫర్ మోవిని ముద్దెట్టుకుంది. ముద్దెట్టుకుంటూనే అడిగింది : "ముజఫర్ ! ముజఫర్ ! నీముద్దు ఈరోజున ఉప్పగా ఉందేం? ఉప్పగా ఉందేం?" అని. ముజఫర్ తన పెదవి తుడుచుకుంటూ "ఈ సాయం కాలం సముద్రంలో నా కో శంఖం దొరికింది. దాన్ని ఆలాచూస్తూ అప్రయత్నంగా మొగ మానించాగాబోలు. దాని సముద్రపుచెమ్మ మిగిలివుండబోలు-" అన్నాడు. "ఆఁ ! సముద్ర శంఖం! అయితే అది నాకు విపరీత కంఠధ్వని తీసికొనివచ్చింది! ఆహా! ఏమి కంఠం ...! ముజఫర్ ! ఏమి కంఠం !" అని దిగ్గనలేచి ముజఫర్ను విడిచి, వెళ్లి గదిలో వెతకసాగింది. ముజఫర్ హాల్లోంచే "దేనికోసం ఆ వెదకులాట? శంఖం కోసమా? లేదు ! లేదు! ఆ శంఖాన్ని అక్కడే అప్పుడే ఆ సముద్రంలోకే గిరాటేశాను. నాతో తీసికొని రాలేదు." అన్నాడు. ఆ మాటకు గిరుక్కున తిరిగింది కనోజిని. గిరుక్కున తిరిగి అంది: "ముజఫర్ ! ఆ శంఖాన్ని వొక్కమాటు ముద్దెట్టుకు తిరిగి సముద్రంలోకి గిరాటేశినట్టే, నన్ను కూడా వొక్కమాటు ముద్దెట్టుకు ఎందుకు తిరిగి వదిలి పెట్టేశావు కాదు ! ముజఫర్ ! నన్నెందుకు తిరిగి వదిలి పెట్టేశావు కాదు? ముజఫర్ !"—ముజఫర్ అంటాడు వెనక్కలా కుర్చీలో జేర్లాబడి: "ప్యారీ! నిన్ను లోకానికి కనబర్చకుండా అతినిగూఢంగా తీసికొని వచ్చినవాణ్ణే—లోకానికి వదుల్తానా? ప్యారీ ! నీవు నా నూర్జహానివి! నీవు నా ముంటాజివి! నీవు నా షిరాజివి! రా ! రా ! నా చేతుల్లోకి రా! నా కౌగిల్లోపడు! నన్ను పరవశుణ్ణి చెయ్యి" అన్నాడు.

ముజఫర్ జాగు ఖడ్గందూసి "ఆగు! ఎక్కడికి కొడతావ్? ఇదిగో మర్గయా" అని నిదళించేడు.

ఆలా ముజఫర్ ఆహ్వానిస్తూవుంటే కనోజిని గదిలో తన సామాను సర్దుకుంటూ వుంది, మగనితో చెప్పకుండా ఎక్కడికో ప్రయాణమై వెళ్లిపొయ్యే పెంకెపిల్లలాగు. ముజఫర్ గది తలుపు ఇవల గొళ్లెం వేసినాడు. "తలుపు తియ్యవ్?" అంది లోపట్నుంచి కనోజిని. "తియ్యను. తియ్యను సరిగదా తాళంవేసి పోతున్నా !" అన్నాడు ముజఫర్. అన్నాడేగాని ముజఫర్ తలుపు బార్లా తీసి పారేశాడు. కనోజిని ఆ గదిలోనుంచి పరుపూ, పెట్టె ఎత్తుకుని హాల్లోకి వచ్చి వీథిగుమ్మంకేసి నడుస్తూవుంది. "ఆగు ! ఆఘుర్కి, జుంకా, టర్రయి, ఘూరి, అవన్నీ అక్కడపెట్టి మరీ వెళ్లు" అన్నాడు ముజఫర్. కనోజిని ఆగి చూచింది. అదివఱకులా అతడు కత్తిదూయలేదాతడవ. ఆ తెలివిని అంది ఆమె : "ఏం! ఈ ఘుర్కి, జుంకా, టర్రయి, ఘూరీ పెట్టుకు వెళ్లి

పోతే నేమి?" అని అడిగింది. ముజఫర్ "ఒక మహమ్మదీయ స్త్రీ—నా భార్య—లేచిపోతూవుంది అని అనుకొంటుంది లోకం!" అన్నాడు. "ఉం! లోకం అనుకొంటుందీ? ఏమనుకొంటుంది? ఒక మహమ్మదీయ స్త్రీ నీ భార్య లేచిపోతూవుంది అని అనుకొంటుంది లోకం? నన్ను నీవు తీసికొనివచ్చినప్పు డనుకోలేదు - నీతో వొక మహమ్మదీయస్త్రీ లేచివచ్చిందని ? లోకం అనుకోలేదు?" అని అడిగింది కనోజిని.

ముజఫర్ ఇలాఅని సిద్ధాంతీకరించేడు. "నా భార్య ఆమె - నాప్యారీ ఆమె అని చెప్పాను. అలాగే లోకం నమ్మింది." అన్నాడు ముజఫర్.

కనోజిని కళ్లుమూసుకొని జ్ఞాపకం చేసికొంటూ వుంది. తాను తొల్త అత్తగాడితో చేసివచ్చిన ప్రయాణ మార్గంఅంతా చీకటి కనుమగుండాలా గనిపించింది. రంగూన్‌నుంచి మదరాసు వోడమీద ప్రయాణంచేసింది కాని సముద్రం చూడలే దామె. ఓడచాపలు దించీ ఎత్తీ చప్పుడు విందికాని సముద్రపుగాలి మూచూడలే దామె. అదీ ఆమెసింహావలోకనం! ఆమెకు తెలిసినదంతే!

ఆమెను దప్పించి లోకానికి తెలిసింది యోజింతాం—కనోజిని భోగంపిల్ల, పందొమ్మిదేళ్లు వయస్సు. ఊరులేని డొంకమల్లెలా గలముకొని, పేరులేని చిన్ని పువ్వులా తలపుకువచ్చే అసలైన అందం, చందం, ఆనందమూను దాంది. దానిచాయ పసినిమ్మపండు చాయ! సోసులో సువాసన! సువాసనలో సోసు! పాడిందా అంటే వీణతంతే దానిగొంతు క్కింకా వీసం లొక్కు.

ఆనాడు హాల్లో "నాజీవితపునాద మేజీవితమొసేయు" నన్నపదం కూనరాగంతో ఎత్తినప్పటి కలరుతము ముజఫర్‌జం గొక్కడికసహ్యమై పోయింది కాని, తదితరలోకాని కంతకూ అతిమనోహారమై మాఱుమ్రోగింది. అటువంటి మంజులస్వనం దాంది. ఆమెయొయ్యారం అమృతపుపాళ్లే! గోళ్లను గోరింటెట్టి నిలబడివుంటే

"ఈప్రభాతాన్ని అరుణద్వారం ఓచిన్నదానా! నీవేనా తెఱచినదానవు?" అని పలకరించబుద్ధేస్తుంది ప్రతీమానిసికీ. ఆమె కన్నులలా మిన్నుకెత్తి మన్నుకు దించుతూ వుంటే అనురాగస్రవంతి నాకాశానికి ఎగతోడి క్రిందకు దిగతోడుతోందే అని మనంకూడా అనుకరించేస్తాం ఆవొడు పెప్పటికప్పుడు,—"అహో! ఈస్త్రీ యేవీరుని పెన్నిధి, ఏధీరునిభావాంబుధి, ఏమగవాని కేడుగడ, ఏ పురుషున కెత్తుగడ" అని ప్రతీవాడూ ఆమెదైన చెంగుచెలిమి అలవరుచుకోవడానికి ప్రయత్నించవలసిందే.

పిల్ల భోగంపిల్లకావడంచేత అందఱికీ అందుబాటులో వుండేటట్టుకూడా అగపించేది. అగపించేది అని ఎందుకు వ్రాస్తూవున్నానంటే ఆమె పయట కొండల మీది మేఘంలా మనలను లాక్కునేదే కాని మనకు చిక్కేదికాదు కాబట్టి. ఈ విచిత్రప్రవృత్తి యితర భోగంపిల్లల కందఱికీ వుంటుందా, వుండదా అనేది మన కిక్కడ అప్రస్తుతం. వాళ్లల్లో లేక యీామెకే వుంటే 'అధికస్య అధికం ఫలం.'

ముజఫర్ అంటూవున్నాడు సింహావలోకన సోయగంలో వున్న కనోజిన్ని ఓరకంట చూస్తూ: "కనోజినీ! నీ వీదాకా తెరచాటుపిల్లవై పరదా వెనుకాల వుంటూ వుండడంచేతనే నీ కా మార్దవం, మధురార్ద్ర స్వభావం, ఆ పచ్చనిమిసిమి, ఆ నేపూ నిల్చివున్నాయి. లేకపోతే కగ్గిపోయి, కమిలిపోయి, అగ్గిబుగ్గి లాగైయుందువు" అన్నాడు. కనోజిని "ఎండలోపెట్టి చూడు మొక్కని, కుండకిందపెట్టి చూడు మొక్కని!" అని చుఱుక్కున అంటించింది తన వాడి పల్కు. ముజఫర్ "మొక్కకూ మనకూ తేడావుంది. మనం మనుష్యులం. మొక్క మనిషి కాదు. మనం పరదా చాటున ఉండవలసిందే. నడువు, గదిలోకి నడువు." అన్నాడు. కనోజిని "నడవకపోతే నన్ను తంతావా? నన్ను చంపుతావా?" అంది. "మళ్లా మాట్లాడితే అంతపనీ జరుగుతుంది"అని యింటితలుపు లన్నీ వేయించివేసి "చూడు! కనోజినీ! నాకు కావాలీఅంటే కొ్రేసు మీద కొ్రేసు ఫెర్రో కాంక్రీటు స్తంభాలమీద నిలిపించి,

ని న్నెంతపైకైనా పోనిస్తాను. కాని గుమ్మందాటి అవతల కొక్క అడుగైనా పెట్టనివ్వను. దర్వాజాలన్నింటి దగ్గరా విచ్చు కత్తుల పహారావాళ్లను వుంచేస్తున్నాను. ఫిరంగు లిటూ అటూ వేటకుక్కల్లా వుంటాయి. జాగ్రత్త! నన్ను తెలిసికో!" అన్నాడు ముజఫర్.

మీద క్రేసుకట్టి?", అని అడిగింది. "క్రేసుమీద క్రేసుకట్టి, చుట్టూ పరదాలతో మూసి, నీ యిష్టం వచ్చినట్లా కాశంకేసి చూడుమంటా!" అన్నాడు ముజఫర్. "ఊఁ" అంది కనోజిని. అని పూరుకుంది. ఆనిస్వాసను, ఆనిస్వాసము వెంబణ్ణే ఆ నిశ్శబ్దం, మనుగడకు ఊత అయిందీ తెలియలేదు: మనుగడకు కోత అయిందీ తెలియలేదు.

తన జుత్తులోనుంచి బాకు బయటకుతీసి ఆ చీకటి కాంతిలో ముజఫర్ ఎదురురొమ్మున కసుక్కున గ్రుచ్చింది

మూడురోజు లలా కడచన్నాయి. క్రేసు మీద క్రేసు లేవనెత్తి, అన్న ప్రకారం ముజఫర్, చుట్టూ పరదాలు కట్టించేడు. ఆ పరదాలనడుమ ఆ ఆకాశంకేసి "అంతా నీదే స్వేచ్ఛ" అన్నట్టు ఆమెను వసల నిచ్చేడు.

నాలుగోరోజున మట్టమధ్యాహ్నం ముజఫర్ చేత కనోజిని బాగా మదిర తాగించేసింది, అల్లిబొల్లి కబుర్లు చెబుతూ — ముజఫరుకు బాగా కైపెక్కిపోయింది. ఆమె తన వస్తువులన్నీ ఊడ్చి పారవేసింది క్రిందిగదిలో. ఒక పచ్చలపిడితోవున్న చక్కని చిన్ని బాకు సిగముడిలో కనబడీకనబడనట్టు గ్రుచ్చుకుంది. వలగ్నానైనా వస్త్రంలేనిదై ఎండలో దిగంబరాకాశంక్రింద పైక్రేసు మీద పరదాలనడుమ ఒకఅవయవపు నీడ మఱోఅవయవానికి కళాపోషక్కు పెడుతూవుంటే, నగ్ననృత్యం చేస్తూ సూర్యభగవాను నారాధిస్తూవుంది.

కనోజని కుక్కిన పేనుమల్లే అయిపోయింది. నేల రాచిన నల్లిలాగ, గోడనంటిపెట్టుకున్న బల్లిలాగ అయిపోయిరది. వైసంగిలో ఎండిపోయిన నడదారి గడ్డిలా అణగారిపోయింది. అయినా గొంతు చావలే. "క్రేసు

ఆనృత్యానికి దిగువహాల్లోని యూయలగొలుసులు కదిలినట్లయినయి. గొల్లు... మనము ...

మ్రోగినట్లయినయి. ముజఫర్‌కు తెలివివచ్చి ఒడలు జల దరించిపోయింది. పైకి పరుగెత్తి "ఇక్కడున్నావా? కనోజినీ!" అన్నాడు. "అవును! వున్నాను! నే నిప్పు డెలావున్నాను! ఏమతస్థురాలినిగా అగపిస్తూవున్నాను" అని అడిగింది. ముజఫర్ ఆమె నలా తిలకిస్తూ "మతం గితం జాంతానై! నీవు నాపాలిటి మహా భోగపదార్థంగా తోస్తూవున్నావు."

"ఛీ! ఛండాలా! అదే అనవద్దన్నాను. నేను వేశ్యనుగాను, సినిమానటిని అని ఇప్పటికైనా తెలుసుకో" అని తనజుత్తులోనుంచి బాకీవలకుతీసి ఆబీరెండకాంతిలో ముజఫర్ ఎదుఱ్ఱొమ్మున కసుక్కున గ్రుచ్చింది. కనోజిని కళ్లల్లోకి బుస్సునకొట్టింది చిమ్మట కొట్టినట్టు వాని ఉడుకునెత్తురు. పచ్చలపిడిబంటి కనోజినిబాకు ముజఫర్ యొక్క గుండెకంప చవిచూచింది.

ఆమెమూపు కట్టడిపోయింది వొక నిమేషం. ఆమెచెవులు గళ్లడిపోయినాయి వొక్షణికం.

ఆ తాత్కాలికాంధస్సులో, ఆ తాత్కాలిక బధిరతలో కనోజిని అన్న ఆ పిల్ల మానసికంగా ఏం చేస్తూవుంది. స్వచ్ఛందమైన సముద్రపుగాలిలో నిలువునా ఉఱ్ఱూతలూగుతూ ఆనందంగా చిందమూత్తూ వుంది! చిందమూత్తూ వుంది!

శ్రీ తూములూరి వేంకటశివరామయ్య

ఆంధ్రనాటక కళాపరిషత్తు

ఏలూరు, ౧౫-౧౨-౧౯౩౭

నెల్లూరి న్యాయవాది ప్రముఖులు శ్రీ తూములూరి వేంకటశివరామయ్యగారి యధ్యక్షతను పరిషత్తు సప్తమవార్షికోత్సవము జరిగినది. అధ్యక్షులు తమ యుపన్యాసమున నాటకకళాభ్యుదయమున కుపకరించు విషయములను పెక్కింటిని పేర్కొనిరి. అందలి విశేషము క్రింద నుద్ధరింపబడినవి :

“ఎంత ఆలోచించినను పరిషత్తువారు జయము కాంచినటుల కానరాదు. పరిషన్నిర్మాణములో నేలోపములు కానబడుచున్నవి. అన్ని మండలములందును పరిషత్తునకు శాఖలు లేవు. ఉన్నచోటులనైనను ఈ శాఖల ప్రయోజనము కానవచ్చుటలేదు. ఈ ఆరేండ్లుగా ఒకటి రెండు దక్క ఉత్తమ నాటకములు రచింపబడలేదు. ఆ రెండింటికైనను ఆదరము కల్గినట్లు తోపదు. నటులలో నూతనముగా ప్రసిద్ధికి వచ్చినవారు లేరు. కిరాయినటకుల నాటకములు ‘అపూర్వనట సమ్మేళనములు’ యథాప్రకారముగా నున్నవి. నాటకరంగమున నున్నవారే టాకీరంగముల నెక్కి ఆ సంప్రదాయమును తెలియక పాడుచున్నారు. టాకీలతో సంబంధము లేని స్వతంత్రనటబృందములు ఐచ్ఛికములుగాని, వృత్తిబృందములుగాని వృద్ధి గాంచుటలేదు. ఆంధ్ర నాటకశాలా నిర్మాణమే ఊహాప్రపంచమున నున్నది. నాట్యకళాబోధనశాల చూపుమేరదూరములో లేదు. ఇంతేకాక టాకీల ద్వారా నాటక ప్రదర్శనములు తగ్గిపోవుచున్నవి. తెలుగు సంగీతము ఏ నాటకములందును ఎక్కువగా వినపడదు. హిందూస్థానీ సంగీతము తెలుగు సంప్రదాయమును ముంచినది. రసమును, సందర్భమును గమనింపక “ఆ పాట బాగుండు, ఈ పాట పాడు” అని ఆకాంక్షించు ప్రేక్షకజన మిప్పుడును సమృద్ధిగా నున్నారు. ఇందులకు రంగమున రసోత్పత్తియందు లోపమే కావచ్చును. నానాటికి వారిలో రసజ్ఞత తగ్గిపోవుచున్నది. ఉపదేశకులుగా నుండదగినవారు నిరుత్సాహులై, మౌనమును ధరించినారు.

ఇది యిట్లుండుటకు కారణమేమి? ఉద్దేశ్యమే తప్పుమార్గముల బడినదా? ఉపదేశకులై నూతన నాట్యప్రపంచమును నిర్మింపగలిగిన సమర్థులు మనలో లేరా? ఆంధ్ర నటులు సమర్థులు, రసజ్ఞులు కారా? లేక మనవారు ఆరంభశూరులేనా? ప్రయత్నలోపమా? అను విషయములాలోచించుకొనదగియున్నవి.

నాకు చూడ ఈదోషము లన్నియు కొంచెముగా కలిసికొని ఈదుస్థితికి కారణము లయినవి. మనము ఉత్తమప్రాప్యముతో పని బూనలేదనియు, నూతన నాట్య ప్రపంచమును నిర్మింపగల సమర్థులు కానరారనియు, ఆంధ్ర నటులయందు శక్తిసామర్థ్యములను చాలినంత పెంపొందలేదనియు, శూరత్వమున ఆరంభమునందువలెనే పరిణామమునందునను పటుత్వము తగ్గకయుండవలయుననియు నా ఆశయము. ఈవాక్యములు కటువుగా నుండునేమో కాని, సత్యేతరములు కావని విన్నవించు చున్నాను.

మనము దోషములను దిద్దుకొను నుత్సాహముతో పరిషత్తును నిర్మించితిమి. దోషములివియని వివరించినవారు ప్రాప్యమిదియని వివరింపరైరి. దోషమనగా నేమి? ప్రాప్యమునకును, దానినిపొందు ఉపాయములకును పరస్పర ప్రాతికూల్యమేకదా. ఇక ప్రాప్యమే సరియైనది కానిచో ఏమనవలెను ?

* * *

తెలుగు సంప్రదాయమున కనుగుణముగ రమణీయత ఒకటియే ప్రధానముగ నుద్దేశించి నూతన నాటకములను వ్రాయుటకాని, ఆడుట కాని విశేషముగా జరుగలేదు.

* * *

మన పరిషత్తును ఈదారిలో నెనుదీసినది గాదు. మునుపు నాటకముల కొక పోటీపెట్టితిమి. నాటకములు సాంఘికములుగనే యుండవలెనంటిమి. వేరువిధముగ రమణీయవస్తు నిర్మాణము కాదు కాబోలు. ‘స్వగతములు, విష్కంభములు కూడవు. పద్యములు తగ్గిపోవలెను’ అంటిమి. ఇది స్వాభావికవాద మాహాత్మ్యము కాబోలు. కవులకు ఇట్టి నియమము లేమి?

* * *

ఇట్టి నియమములవలన జీవకళ కల్పింపగలమా? మహనీయులగు కవులకు ప్రోత్సాహమిచ్చి వారు నాటకములను వ్రాయునట్లు చేయుట మనపని. ఆపైని కవులు సృష్టికర్తలు; మనకు చెప్పవలసినవారు. మనము నేర్చుకొన

వలసిన వారముగాని, వారిని ఆజ్ఞాపెట్టునా రము కాకూడదు.

* * *

నృత్తనృత్య సంగీతములు లేని నాట్యకళ కుంకుమ కులుకు పలుకు లేని పెద్దమ్మ; మూల నుండవలసినది. పరిషత్తు నృత్తనృత్యములను విసర్జించినది. ఇట్టి త్యాగము ఉత్తమగతికి మార్గము కానేరదు. పరిషత్తువారు ఏర్పర చిన నిబంధనలను పరిశీలించి చూచిన, నా కొకటి తోచుచున్నది. ఆంధ్రనాటకరచనా ప్రారంభకాలముననే ఆంగ్లవిద్యయు వ్యాప్తి చెందుచుండెను. ఆంగ్లేయుల వేషభాషలు, వారి సాంఘిక వైజ్ఞానిక సాంప్రదాయములు వ్యామోహమును పుట్టించి స్వదేశమునందును, స్వభాషావేషముల యందును, స్వకీయ సాం ఘిక వైజ్ఞానిక సాంప్రదాయముల యందును నిరసనభావమును కలిగించుచుండెను. అందు చేత ఆంగ్లభాషలోకలవి అన్నియు విశేష ణములనియు, అవి లేకపోవుట లోపమనియు తలపు ఏర్పడినది. ఈ అలవాటు ఇంకను మనలను వీడలేదు. అందుచేతనే మనము పద్య ములకు,సంగీతమునకు నాటకములలో చోటు లేదనుచున్నాము. నిజముగా ఇవి కళావృష్టికి లోపములాయని గమనించుటలేదు. నాటక ములు జాతీయకళాజీవనమును ప్రతిబింబించు దర్పణములని మరచుచున్నాము. నాటకరచన అంతర్భూతమైన భావవాహిని యనియు, ఈ వాహినికి అన్యజాతిమత సాంఘికభాషా సాంప్రదాయములుగాని, నటకుల కోర్కెలు గాని గట్లు వేయజాలవనియు మనము ఎరుగ వలయును. అట్టి నిర్ఝరికి మార్గము స్వేచ్ఛా కృతమే.

* * *

కళావేత్త మొదట చేయితీరినవాడు, తరు వాత ధ్యాని, సౌందర్యోపాసకుడు, భక్తుడు, అహంకారములేక సర్వమును దేవునకై, దేశ మునకై, కళకై అని దీక్షతో శ్రమ చేయు వాడును కావలెను.

పరిషత్తువారు ఇట్టి కళావేత్తలగు కవులను, నటులను ప్రోత్సహింపనున్నారా, సంతసము. లేదా, మన ప్రయత్నములవలన లాభము కలుగబోదు. రోగము కుదురవలెనన్న లక్షణ ములకు చికిత్సయొనర్చిన లాభములేదు. రోగ మునకు మూలకారణములను తొలగింపవల యును.

మనల నావేశించిన స్వాభావిక వాదము వలన కళ ప్రకృతికి ప్రతిబింబమనియు, సంగీత నృత్తనాట్యములు నాటకములనుండి వెడలవలెననియు, వేషభాషలు ఉన్నవి ఉన్నట్లుండవలయు ననియు, స్త్రీలే స్త్రీపాత్రలు ధరింపవలె ననియు-మొదలగు నభిప్రాయములు పుట్టి పెద్ద సమస్యలయినవి.

సత్యమరయుచో, కళ అనుకరణముగాదు; సృష్టి. భావము ప్రధానము. దాని రూప కల్పన నిపుణుడగు నటుని యధీనము. ఇది జ్ఞప్తియందుంచుకొనిన యాథార్థ్యమునకును భంగముండదు. ఏలయనగా కవిగాని, నటుడు గాని సాధారణముగా తన భావమును దెల్పు టకు తా నెన్నిగిన రూపములనే ఉపకరణము లుగా గైకొనును. కాని కేవలము భావాను గుణమని వంగచిత్రశాల చెంతనున్న రేఖా మాత్ర రూపలోలతకు ప్రక్క బోరాదు. భావానువాదము, ప్రకృత్యనుకరణము రెం డును సమన్వయమును బొందవలెను. మన ఆంధ్రుల ప్రతిభ అదే; అజంతా చిత్తరువులు, దామెర్ల రామరాయల ప్రయత్నము అదే. మనము ఈ సంప్రదాయముల నవలంబించిన మనోహరమగు నాట్యకళ మరల నావిర్భవిం చును.

నాటక పరిషత్తును 'నృత్తనృత్యనాట్యాభి నయ సంగీతముల నన్నింటిని యాదరింపు' మని వేడితిని. 'కవులు నిరంకుశులు. వారిజోలికిపో వల'దంటిని. కవుల నిట్లువేడుకొందును:'తమరు శాసకులు. తమరు పశుభావముల నారాధిం చుచో దానికి తగిన రూపమే వచ్చును.

* • *

మీరు వ్రాయునవి పావనములైన చాలును. దృశ్యములగుటకు మీ నాటకము లనుకూలము లగుచో ఆడుదుము. లేనిచో చదువుదుము.విశ్వ శ్రేయమును కల్పించు దృశ్యకావ్యములను వ్రా యవలసినది. తమకు రమణీయవస్తునిర్మాణమే విధి; ధనముగాని, సంఘసంస్కారముగాని ప్రధానము గాదు. తమ యుదారభావములకు ఏ కథలు తగినట్లున్నవో వానినే గైకొనుడు, అవి పౌరాణికములే కానిండు. చరిత్రాత్మక ములే కానిండు. సాంఘికములే కానిండు. తమభావయు తమభావముల కనుగుణముగను, స్పష్టార్థముగను, రసవంతముగను, జీవకళాయు తముగను, ఈ నియమములకు లోబడి సాధ్య మయినంత సులభముగను నుండనిండు. ఒక వేళ తమభావ కొంచెము కష్టమయిన మేమే కష్టపడి నేర్చుకొందుము' అని.

ప్రతిభాశాలియగు నాటకకర్తకు రచన విషయమై పరులు చెప్పవలయునా ? కావల యునని పద్యముల సంఖ్యను హెచ్చించిగాని, తగ్గించిగాని రసాభాసము కల్గింపక పద్యముల వ్రాయుచో కథాగమనమునకుఅడ్డురానీయక, చూపర విసిగింపక రసవంతములైన ఘట్టము లందే వ్రాయును. వచనమున వ్రాయతగిన దానిని తనకు శక్తియున్నదని పద్యముగా వ్రాయడు. సందర్భమును, ఔచిత్యమును కాపాడును. సంభాషణ క్రమమును మనోహ రముగ నెంచు నేర్పును జన్మముతోనే కలిగి యుండును. పాత్రస్వభావ నిరూపణశక్తి సహ జముగ నతనికి కలిగియుండవలయును. ఆంధ్ర నాటక కర్తలలో అధికసంఖ్యాకుల కీగుణ మున్నట్లు కనరాదు. లోకానుభవము, విచక్ష ణతో సమగ్రమగు దృష్టి, మానవప్రకృతిజ్ఞా నము లేనిచో పాత్రసృష్టి ప్రీతికరముగా, ఆక ర్షకముగా నుండదు. ఆంగ్లేయ నాటకముల కున్న సుగుణమే యది. వారికిగల యింకొక సుగుణము కథాకల్పనము. ఇతివృత్తమును చక్కగ తీర్చి సంధుల బిగించి జీవకళ తాం డవించునటుల చమత్కారముగ నాటకమును వ్రాయనేర్పు మన నాటకకర్తల కింకనేని కా వలసియున్నది.

మానవసాధారణములగు కొన్ని భావములు శాశ్వతములు, విశ్వజీవనములు, నిత్యములు. దేశకాలపాత్రములననుసరించి ఇది గోచరించు రీతులు మారవచ్చును గాని ఆగుణములు మార వు. కవి యే యితివృత్తమును గైకొన్నను- అనగా మహాపురుష జీవితమునే కానిండు, పామర జనచరిత్రమునే కానిండు, ఈవిశ్వ జనీన సత్యముల నెంతవరకు విస్ఫుటము

సేయునో అంతవరకే అతడు ధన్యతను చెందును; ఆనందమును గూర్చును. ఇట్టి సువిశాల దృష్టి గల మహానాటకకర్తలు మనకు కావలసియున్నారు.

నటులు ఐచ్ఛికులు, వృత్తిజీవనులు. ఐచ్ఛికులకు ద్రవ్యము ప్రధానము గాదు. వీరు సామరాభిప్రాయములను లెక్క సేయక సంస్కారమే ప్రధానముగా గ్రహించి కళానైపుణిని వృత్తినటులవద్ద నేర్చుకొని కళాసేవ చేయువారు. ఇట్టివారే పరిషత్తు నిర్వాహకమందుండుట మంచిది. జనులరుచి ఉత్తమముగా నుండుట వీరి చేతిలోనున్నది. సామాన్యముగ వీరిలోనున్న దుర్గుణము అతి స్వాతంత్ర్యము; నియమమునకు లోబడకుండుట; దీక్షయును లేకుండుట. ఇట్టివారు ఎక్కని సమాజములను నాశము చేయుదురు.

*   *   *

వృత్తినటుల కొకయనుకూలత యున్నది; ప్రతికూలత ఉన్నది. కళానైపుణి వీరిసొత్తు. వీరు నిరతాభ్యాసులు. వీరు చక్కగ ప్రవర్తింపనిచో ద్రవ్యము రాదు. వీరు నియమములకును లోబడుదురు. కాని వీరికి ప్రధాన కార్యము ద్రవ్యార్జన మగుటచే జనులనిర్బంధములకు, 'అపాటపాడు' మను నాజ్ఞలకు లోబడవలసినవారు. జనులలో ఉత్తమరుచి కల్పింప బనికు నైపుణి కళ వీరిచేతిలోనున్నది. ఐచ్ఛికులకు బోధకులుగను, జనసామాన్యమునకు ఉత్తమ నాటకములకు మధ్యవర్తులుగను ఉండవలసినవారు. ధనవంతులచో వీరివలన నగు కళాసేవ ఇంకొకరి వలన గాదు.

*   *   *

నాటకము వ్రాయుట కవిపని; ఆడించుట సూత్రధారునిపని. అట్లే నాటకాభినయమును, సినిమాఅభినయమును వేరు. కళలో ఒకదాని టెక్నిక్ రెండవదానికి సరిపోదు. నాటకరంగమున పేరుగాంచినవారు సినిమాలందు రాణింపకుండుట చూచుచున్నాము. ఈ రెండు తెగల వృత్తిజీవనులును ఒకరి రాజ్యము నింకొకరు రాక్రమించుకోగూడదని నా విన్నపము.

పరిషత్తువారు మొదట నాట్యకళా బోధనాలయమును నిర్మింప బూనుకోవలెను. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు దీనికి ఆస్పద మేర్పరుపమన్నదని విని సంతసించితిని. మనమును ఒకకళాశాల నేర్పరచి అందు నృత్త నృత్య అభినయ నాట్య సంగీతములను ఉపాంగములుగా, వర్ణలేపనము అలంకారము (రంగమును, నటులను- వేషాదులచేతను), రంగస్థల నిర్మాణములను (వస్త్రంగులు, కమ్మరులు, ఇంజనీయర్లు-వారికి ఇందుపని) నేర్ప బ్రయత్నించువలయుగాక. దీని కనుబంధముగా నొక నాట్య గ్రంథాలయమును, పురాతనవస్తుశాలను నెలకొల్పవలెను. ప్రపంచ నాటకరీతులను పరికించుటకు, కాలోచిత వేషధారణమునకు అప్పుడు వీలగును.

ఈ యుద్దేశ్యములు నెరవేరుటకు పరిషాలకుల సాహాయ్యము కావలసియున్నది. ఇంగ్లాండులో ఒక్కొకకళకునుసంస్థలు ఏర్పడి యుండగా మనకాంధ్రగాను మంత్రులు తెలుగు నాట్యకళాపరిషత్తు ఇత్యాదుల నేల నిర్మింపగూడదు? నాటకముల సెన్సారుషిప్, నాట్యకళాశాలా నిర్వహణము ఇత్యాదికార్యముల నేల యొప్పింపగూడదు?

*   *   *

అన్నిటికిని దేహియనుట ఆత్మగౌరవమునకు తగిన పనికాదు. మనమహారాజులకు, ధనికులకు ఔదార్యమున్న పగులనడుగవలసిన పనిలేదు. మనకవులు నిజముగా మహానాటకకర్తలై, దివ్యకళామయములగు నాటకములను సృజించిన, మన జనులలో రసజ్ఞత చావకున్న, 'కాలోహ్యయం నిరవధి ర్విపులాచపృథ్వీ' అని ఏకవియు నార్తనాదము కావింపబనిలేదు. మనసంగీతము రాజాస్థానముల వీడి ఏలపాటలయందే దాగియుండ నక్కరలేదు.

*   *   *

ఆంధ్రుల కొక ప్రత్యేక నాట్యసంప్రదాయమున్నది. భరతనాట్య విశిష్టమైన కూచిపూడి సంప్రదాయము మనది. సిద్ధయోగీంద్రుని కృపచే మనకు ఇంతవరకున్నది. అది అంతరింపవలసినదేనా? ట్రావెన్కూరువారి కథాకళి మరల బాగుపడుచున్నది. మన సంప్రదాయము నాశనము కావలసినదేనా? ఆఖరుకు భరతశాస్త్రమే తెనుగున లేదే. నాట్య గురువులే లేరే. తెనుగుసంగీతము పరులచేత పడిపోయినదే. హిందూస్థానీ నెల్లువ ముంచి వేయుచున్నది. పరిషత్తు వీనికై యేమి చేయనున్నది?

*   *   *

మనకు జాతీయ మహానాటకకర్త ఇంతవరకు జనింపలేదు. వేంకటరాయశాస్త్రి రెండు జాతీయ మహానాటకములను నిర్మించి మీ సంప్రదాయముల కోల్పోవద్దని హెచ్చరించి పోయినారు. అతని తర్వాత నూత్నసృష్టికర్త రాక తప్పదు. అతని ఉదయమునకు మనము కాచియుండవలసినదే. ఆవసంతోదయముననే మన కళాపుష్పములు వికసింపవలెను. అతడు రవలన లాభములేదు. ఈలోపల నేదైన జాతీయావేశమహాతరంగమును కల్పించు సంభవము కలుగునా, ఆసృష్టికర్తతనంతనేవచ్చును. ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము అట్టిదగునేమో చూడవలెను.

మొదటినుండి ఆంధ్రులు ఆర్యద్రావిడ విజ్ఞానములను మేళవించుచున్నారు. హిందూ బౌద్ధ విజ్ఞానముల మేళవించినారు. తెనుగు తమిళ సంస్కృతములను మేళవించినారు. శైవ వైష్ణవముల మేళవించి హరిహరోపాసన నారంభించినారు. కేవల స్మార్తులైనారు. కనుక మనకు అన్నిటిని సమన్వయించుట యందు సహజమైన ప్రతిభ కలదు. కనుక అన్నిటిని సమన్వయించి నృత్త, నృత్య అభినయనాట్య సంగీతముల మేళవించి ఆంగ్ల సంస్కృతరీతుల సమన్వయించి మనోహరములగు నాటకసంప్రదాయముల నాంధ్రులు నాట్యకళాదేవికి నాటక పుష్పముల బూజింతురుగాక అని యాశించుచున్నాను."

తెలుఁగు సామెతలు

'జీలకఱ్ఱ సింగినాదము'

'కృష్ణకుమారి'

'కందువమాటలసామెత
లందముగాఁ జేర్చి చెప్పనది తెనుఁగునకున్
విందై, రుచియై, వీనుల
విందై మఱికానిపించు విబుధుల కెల్లన్.'

—మొల్ల

సామెతలు భాషకు ఆమెతలు. ఒకజాతిలో ఉండే సాంప్రదాయాలు, ఆచారవ్యవహారాలూ, సాంఘిక పరిస్థితులూ, కులకట్టుబాట్లూ, భాషాపరిణామమూ, దేశచరిత్రా తెలిసికోవాలంటే ఆజాతివారు తఱుచుగా వాడే సామెతలు చాలా తోడ్పడుతాయి. విజ్ఞానవేత్తలు తమ జీవితకాలంలో సముపార్జించిన అనుభవాన్నంతా కాచి వడబోసి గుచ్చెత్తి నిగ్గుతీసిన సారమే సామెతల రూపాన్ని తయారైంది. వెయ్యిమాటలు ప్రయోగించి తలకొట్టుకున్నా వ్యక్తీకరింపలేని భావాన్ని ఒక్క మాటైనసామెత, సునాయాసంగా వ్యక్తం జేస్తుంది. కావుననే మనపెద్దలు సామెతను రుచిలో ఉప్పుతోనూ, ఘాటులో మిరియంతోనూ పోల్చినారు. ఒక్కొక్కపట్టున సామెత జీడిపిక్కలాగ పట్టుకుంటుంది.

తెనుఁగుగడ్డకు సామెతలు జీవగఱ్ఱలు. తక్కిన భాషలకంటె తెలుఁగు పెద్దగద్దె సంపాదించుకొని పెద్దరికం వహింపిందంటే, ఈభాషలోని సామెతల పుష్టి, సౌష్ఠవం కూడా ఒక కారణం. జాను తెలుఁగు అని పిలిపించుకోవడానికి జాతీయోక్తులు కొంచెం సాయం జేశాయి. తెనుఁగు కవిత్వానికి వలెనే తెలుఁగు సామెతలకుకూడా కొన్ని నియమాలూ, కట్టుబాట్లూ ఉన్నవి. కవిత్వానికి ఉన్నట్లుగా వీనికీ యతులూ, ప్రాసలూ ఉన్నాయి కొన్నిచోట్ల అంత్యప్రాస, యమకంకూడా పాటింపబడుతుంది. కాని కవిత్వాన్ని బంధించినట్లుగా వీనిని వ్యాకరణ శృంఖలాలచే బంధించకూడదు. అలాచేస్తే ఇవి సౌకుమార్యాన్నీ, సౌరభాన్నీ కోల్పోయి, రామకృష్ణుడు పాండురంగ మాహాత్మ్యంలో ప్రయోగించిన "చక్షూరాజీవయుగంబు వాచె నిను గన్గొనకున్కి" అన్న జాతీయోక్తి మోస్తరుగా అపహాస్యంపాలౌతవి. అందుకనే పెద్దలు మొదటినుండీ తాము సంభాషించే వ్యావహారికభాషలోనే వీటిని పొదిగి ఉంచినారు. అలాచేయబట్టే ఇవి పద్యములకంటె ముద్దులుమూటగడుతూ, మొల్లచెప్పినట్లు వీనులకు విందుగొల్పుతూ వినోదము కల్గిస్తూ ఉంటవి.

ఈ సామెతలలో కొన్నిటిని ఎత్తి నానేర్చినకొలదీ వాని ప్రయోగాలను తెల్పుతూ భారతిలో అప్పుడప్పుడు ప్రచురింప దలపెట్టాను. సహృదయులు వానిలోని తప్పొప్పులు సవరించి నాకు తెలుపవలెనని ప్రార్థన.

ఈ సామెతలలో కొన్ని చారిత్రాత్మకంగా ప్రసిద్ధికెక్కినవి. వానిలో 'జీలకఱ్ఱ సింగినాదము' అనేవొకటి. ఇది మాటలునేర్చిన ప్రతి తెలుఁగుబిడ్డకోటికీ పరిచితమై ఉంటుంది. దీనిని నిర్లక్ష్యార్థంలో వాడుకుంటాము. ఉదా:-ఎవరైనా ఏదైనా చిన్న వస్తువును జాగ్రత పెట్టుమని చెప్తారనుకోండి. అప్డు మనం దాన్ని "ఆ! పోనిద్దూ! 'జీలకఱ్ఱ సింగినాదము' దాన్ని జాగ్రత్తపెట్టేదేమిటి?" అంటాము. లేకపోతే ఎవరైనా ఏదైనా రహస్యంగా చెప్పుకొన్నపుడు మనం దాన్ని గూర్చి ప్రశ్నిస్తాప మనుకోండి. "ఆ! ఏమి లేదోయి 'జీలకఱ్ఱ సింగినాదము' అంతే ఏమి లేదు" అనడం కద్దు. "సింగినాదము జీలకఱ్ఱ" అని సామెతను త్రిప్పి పలకడంకూడా ఉన్నది. కాని అవ్యవహారం తప్పు. ఎలాగో తారుమారైంది. అంతే కాని "జీలకఱ్ఱ సింగినాదము" అనడమే ఒప్పు. ఈ సంగతి ముందు వ్రాయఁబోయే దీని కథనుబట్టి పాఠకులకే తెలుస్తుంది. కృష్ణా గోదావరి జిల్లాలలో దీన్ని తఱుచుగా వాడుతారు. గుంటూరు మండలంలో దీనివాడుక తక్కువ. గంజాం మండలంలోకూడా ఇది వినఁబడుతూనే ఉంటుంది. తక్కిన మండలాలవిషయం నాకు తెలియదు. ఎక్కడ వాడినా, దీనిఅర్థం, ప్రయోగం తెలిసి వాడేవారుమాత్రం చాల అరుదనే నా అభిప్రాయం.

ఇంక దీని కథ. ౧౬ వ శతాబ్దంలో రాయలవా రస్తమించినారు. ఆంధ్రసామ్రాజ్యరమ దిక్కులేని దివాణమైనది. రాయలఅనంతరం రాజ్యం అరాజకమై చాలా అల్లకల్లోలాలు జరిగినట్లు చరిత్రపాఠకులకు బాగా తెలిసినవిషయమే. ఆసందర్భంలో తురుష్కప్రభువులొకప్రక్కనుండి తెలుఁగుభూమిని కబళించేస్తున్నారు. అపుడు బలిష్ఠులైన కొందఱు తురుష్కులు నాథుఁడులేని తెలుఁగుగడ్డమీఁద బడి అర్ధరాత్రకన, అన్నప్రొద్దనక లూటీచేసి వస్తువాహనాలు చేఁజిక్కించుకొనిపోయేవారు. ప్రజలు ప్రాణాలు గుప్పిటఁబట్టుకొని ఏ ఘడియ కా ఘడియ ప్రాణ, మాన, ధనాలమీఁద ఆసలు వదలుకొని భయంతో విప్లవపు మూకలను, ఆసతో ఆదరించే ప్రభువునూ ఎదురుచూస్తూండేవారు. ఈ తుంటరి మూక ఊరుబయట విడిసి తామువచ్చినట్లు గుర్తుకోసం వాళ్లసర్న్మా అంటూ సింగినాదం (శృంగనాదం) చేస్తూండేవారు—బూరటకొమ్ము లూదేవారన్నమాట. ఆ సింగినాదం వినడమే ప్రజలకు పైప్రాణాలు పైననే పోయేవి. అపుడు జనులు మూటా, ముల్లే కట్టుకొని పలాయనమంత్రం పఠించేవారు. కాని యీ లోపలనే మూకలు పైఁబడిపోయేవి లెండి పాపం!

సరిగా ఆ సమయంలోనే 'కాబూలు' దేశంలోనుండి ఆఫ్ఘనుల మూకలు జీలకఱ్ఱ బస్తాలు వేసికొని హిందూదేశానికి క్రొత్తగా దిగుమతిచేస్తూండేవారు. వాళ్లుకూడా ఊరు బయట విడిసి తమరాకకు గుర్తుగా వేరొక మాదిరిగా ధ్వనికల సింగినాదం చేసేవారు. ప్రజలు ఈ రెండువిధాలైన సింగినాదాలు వినడంలోనూ కళవళపడేవారు. ఒక్కొకపుడు కాబూలువారి సింగినాదం విని అది తుంటరితురకల సింగినాదం అనుకొని ఖంగారుతో ప్రయాణసరంజాము సిద్ధంచేసుకొనేవారు. అపు డెవరో బుద్ధిమంతుఁడుండి "ఓయి నాయనలారా అది తురకగుంపుల సింగినాదంకాదు. కాబూలువారి జీలకఱ్ఱసింగినాదమోయి. మనం భయపడనక్కఱలేదు." అని తెలియఁజెప్పినమీఁదట ప్రజలు గుండె నిమురుకొని కళవళం అణఁగి 'డెందానన్ జెయిపెట్టుకొని' నిర్లక్ష్యంగా నిద్రించేవారు. అప్పటినుండి క్రమంగా నిర్లక్ష్యార్థంలో "జీలకఱ్ఱ సింగినాదం" అని వాడడం అలవాటైపోయిం దంటారు పెద్దలు.

దేవీ ప్రసాద నారాయణరావు

పి. రామనాథ శర్మ

ఆంధ్రులలో ప్రఖ్యాతపురుషులనుగురించి యాంధ్రలోకమున తెలుపవలయుట ప్రతి యాంధ్రునికిని విధియైయున్నది. ఆంధ్రమహాశయులలో నొక్కొక్క రొక్కొక్క త్రోవద్రొక్కి తెనుగునాడున కగణితకీర్తి గడించుచున్నారు. ఉరుపేరులచేగాని వేషభాష

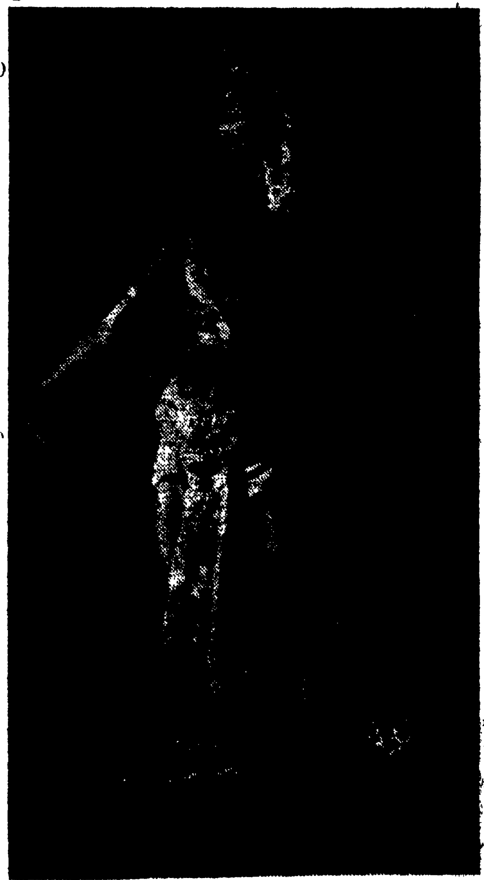
మాధవపెద్ది
దేవీప్రసాద నారాయణరావు

లచేగాని వీరు వీరని నిశ్చయింపరాని ఈ కాలమున వారల గూర్చి తెలిసినవారు తెలియనివారికై భారతీత్యాది పత్రికల మూలమున దెలిపినచో ఆంధ్రమాత గర్భశుక్తి ముక్తాఫలముల ప్రాశస్త్యమును గ్రహింప నవకాశము గల్గును. ఏలన మన నారాయణరావుగారు "దేవీప్రసా" దనియు, "దేవీ"అనియు పిలువబడుటచే వీరిని వంగీయులా యని సందేహించుటకు తావు గలదు. అది గాక వీరు బెంగాలీ, తమిళము, హిందుస్తానీకూడ చక్కగ మాట్లాడగలిగియుండుటవలన వీ రెవరా యనిపించుచుండెడిది. నిజమునకు వీరాంధ్రులు. వీరి యింటిపేరు అనప్పిండివారు. ౧౯౨౮ వ సంవత్సరమున వీరిని మదరాసు ప్రభుత్వ లలితకళాశాలయందు చేర్చుటకు మేనమామగారు వెంట గొనివచ్చిరి. పేరు వ్రాసికొను గుమాస్తా "ఇంటిపేరే" మని యడుగ మేనమామగారే యాలోచనలోనో తమయింటిపేరు "మాధవపెద్దివా"రని చెప్పిరి. ఆనాడు వీరికి మాధవపెద్ది దేవీప్రసాద నారాయణరావని నామకరణము చేయబడినది.

వీరి పితామహులైన సత్యనారాయణరావుగారు పాలకొండ సంస్థానమునందు దివానుపదవియందుండిరట. వీరితండ్రి ముత్యాలరావుగారు రాజమండ్రి నివాసస్థాన మేర్పరచుకొనిరి. నారాయణరావుగారి జన్మస్థాన మదియే.

వీరి విద్యాభ్యాసము విశాఖపట్టణమునందు గడచినది. వీరి కారంభమునుండియు చిత్రకళయం దభిరుచి కలదు. వీరు విశాఖపట్టణమందలి యున్నత పాఠశాలయందు జదువుచున్న కాలమున వీరి చిత్రకళాచార్యులు వీరి యభిరుచిని గుర్తించి కళాశాల విద్యలవలన నుపయోగము లేదనియు, ప్రత్యేకము కళాసేవకు బూనినచో యశోధనాదుల నార్జింప సులభమనియు చెవినిల్లుగట్టుకొని చెప్పి వీరి కళాపిపాసకు దోహదము గావించిరి. తదనంతరమే వీరు మేనమామగారి సాయమువలన ౧౯౨౮వ సంవత్సరము మదరాసు చిత్రకళాశాలయందు చేరిరి.

ఈ కళాశాలకు శ్రీ దేవీప్రసాద రాయచౌదరిగారు ప్రధానాచార్యులుగ నేతెంచినప్పటినుండియే నారాయణరావుగారి కళాపిపాస గుర్తింపబడి యభివృద్ధి బొందుటకు మార్గ మేర్పడినదని చెప్పవచ్చును. ప్రధానాచార్యుల ప్రోత్సాహమున నారేడు సంవత్సరము లభ్యాసము ముగిసినతదుపరి, ౧౯౩౮ వ సంవత్సరమున ప్రథమతరగతి యోగ్యతాపత్రము (1 st Class Diploma), వర్ణచిత్రరచనయందు బంగారు పతకమును బొందిరి. వీరు విద్యార్థిదశయందే చిత్రించి పలువురి మెప్పువడసిన చిత్రము లెన్నెని గలవు.

నారాయణరావుగారి
'శివతాండవ' నాట్యము

అశోకుని బౌద్ధమత ప్రచారము

తా, అమరావతీయుగముల వెనుక శిల్పకళలో భారతీయ సంప్రదాయమును బొన్ని పౌరాణికభావముల సుద్రిక్త ములు గావించి, చిత్తరువులను (Indian art in Bas Reliefs) సృష్టించుటలో ప్రప్రథముడవు నీవే"యని యనేకమారులు .కళాశాలాచార్యులు చౌదరీగా రని యుండిరి. ఇది యథార్థము. ఇట్టిచిత్రములందు ముఖ్య ముగ పేర్కొనదగినవి (౧) ప్రలోభనము, (౨) రాస లీల, (౩) రాగరాగిణులు. ఇందు మొదటిదానిలో బుద్ధ భగవానుని ధీరచిత్తము, ఉత్తమకళావిశేషము, ఆ మహా మహుని ముఖమునం దుట్టిపడు కళ అపూర్వము. ఆయ నకు మనోనైర్మల్యము భ్రమింపజేయవచ్చిన రాజవ్య ముల మనస్సులకును బ్రాకి వారలకర్తవ్యమును కేవలము భక్తిపూర్వకసేవగా మార్చినది. ఆ స్త్రీల సుఖసరో రుహములందు కామోద్రేకమును కలిగించు భావము మాయ మయినది. బుద్ధదేవుని చరణకమల సేవాతత్పరత గాన నగును. బుద్ధుని విగ్రహమునకు సమీపమున నిరుప్ర క్కల నున్న స్త్రీమూర్తు లొండొంటితోడను, ఆ తరు వాత నిరుప్రక్కలగల స్త్రీమూర్తులు రెండు నొండొంటి

వ సం త లీ ల

తోడను పొందిక యను విధానము (Figure balancing) అంగభంగిమతోడను విగ్రహరచనకు (Figure composition) రక్తి గూర్చుచున్నది. మిగిలినవియు చాల పొందికగ నమర్చబడియున్నవి. శ్రీకృష్ణుని 'రాసలీల' అను దివ్యశిల్పచిత్రము పేరెన్నికగన్నది. దాని ఛాయాచిత్రమే అందలి గుణవిశేషములను స్పష్టీకరింప గలదు. ఇందు ముఖ్యముగ గమనించదగినది శ్రీ కృష్ణుని మూర్తి. అన్నివిధముల మూర్తిలక్షణము లమరయున్నవి. ఆమూర్తి ఎత్తిన చేయిమీదుగా ఎడమకాలి

ఇపుడు నారాయణరావునుగూర్చి యాంధ్రలోకము నకు దెలియజేయవలయు ననెడి యుత్సాహమునకు కా రణ మాయన కొక చిత్రకళయందున్న యసమానప్రజ్ఞ మాత్రము కారణముగాదు. కళాపిపాసకులై వివిధ కళలందొకటిగా ప్రతిభావంతులై యుందు టరిది. వీ రన్నినో చిత్రకళయందేగాక శిల్పకళయందును, భరత నాట్యమందునుగూడ సమానప్రజ్ఞా విశేషముల బొంది భావ్యాంధ్రలోకమును కళాప్రపంచమున నత్యంత శో భాయమానముగా చేయగల సామగ్రితో సిద్ధముగా నున్న యువకుడు; ఆంధ్రుల వైదుష్యమును పర్వతో ముఖముల వెల్లడింపనున్న కళామూర్తి.

భారతీయ చిత్రకళ భావప్రధానమైనది. ఆభావము చిత్రకారుని హృదయగతమైనది. ఇట్టి యుద్భావములనే కము పురాణాది గ్రంథములలో నంతర్లీనమై యున్నవి. వీనిలో సరస శృంగారరసాద్యనేకరస ప్రధానసన్నివేశ ములకు బుట్టినిల్లైన శ్రీ కృష్ణ చరిత్రము, బుద్ధచరిత్ర ఈచరిత్రలందలి భావములు చిత్రకారులచే రూపింపబడి యెల్లరికి నానందదాయకములై యున్నవి. నారాయణ రావుగారీచరిత్రలనుండియే యుద్భావములను గ్రహించి మనోహరచిత్ర సంచయమును సృష్టించి శ్లాఘనీయులై యున్నారు.

శిల్పము పాశ్చాత్య పద్ధతులలో తప్ప భారతీయ పద్ధతులలో ప్రదర్శించినవారి నేకులు గన్పించరు. "అజం

వనుసరించి మరల కుడిపాదము కొనవరకు గల వంపులతో విగ్రహభంగిమలక్షణము లతో (Convention bendings) ఎడమప్రై పున చివరనున్న స్త్రీ విగ్రహము కుడియర చేయి మొదలుకొని శరీరము ననుసరించి క్రిందవరకును గనుపరుపబడిన వంపుల తోడను (Balancing in rhythm) చున్నదని గ్రహింపగలరు. ఇదిగాక శ్రీ రామ పట్టాభిషేకమును, రెండవది యగు రాసలీలయు, శ్రీ యస్. వి. రామస్వామి మొదలియారుగారి శిల్ప సముదాయమునందు గాననగును. ఈ రాసలీల మరియొక ప్రతి వెండి కోలుపై న్యూయార్కు (అమెరికా) వాస్తవ్యు లగు జేమ్సు కుష్మెన్ గారి కొరకు తయారు చేయబడినది. వారు విశేషధనము నొసంగి అమెరికాకు తీసికొనిపోయిరి. శ్రీ తిరు వాన్కూరు మహారాజావారు లోహప్రతి మగా పోయించి పంపుమని కోరినమీదట రాగ రాగిణులు లోహప్రతిమకై ఇటలీ విగ్రహనిర్మాణశాల (Fcundry) కు పంప బడినది.

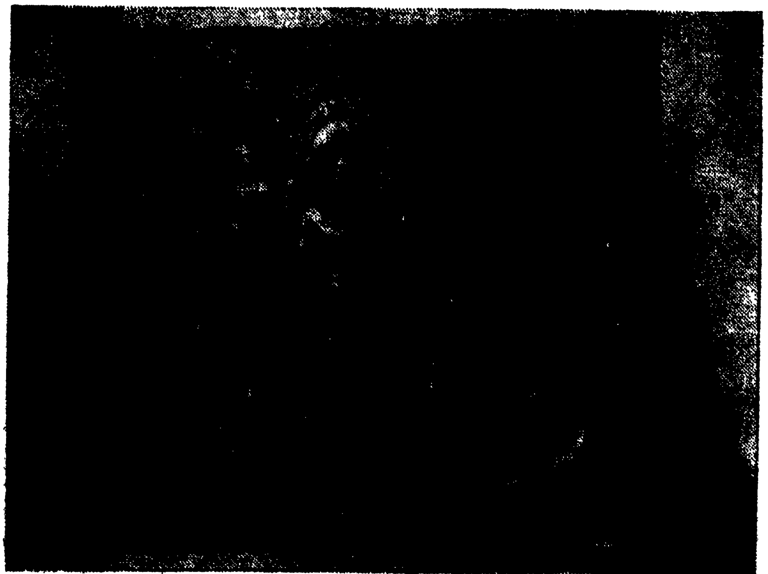
శ్రీ విజయనగర మహారాణిగారి చిత్రసంచయము నందు గల వీరి 'యమునాతీరము'ను పరిశీలించినచో గీత గోవిందమునందలి యమునాతీరమున శ్రీకృష్ణభగవానుని వేణుగానామృతము, ఆవేణుగానామృత రసాస్వాదనకై యేతెంచిన సమస్త జీవులును యథార్థముగ చిత్రితము చేసియున్నారన్న ఆ గీతగోవిందము నెంతక్షుణ్ణముగా జీర్ణముచేసికొన్నారో తెలియగలదు. రెండవది 'బుద్ధ సుజాత' యను పటము. బుద్ధభగవానుడు బోధి తరుమూ లమున తపోనిష్ఠ గూర్చుండియుండ సుజాత యనునొక కన్య యాసన్యాసియందలి ప్రేమగౌరవములచేత ప్రతి దినమును పాయసమును గొనియిచ్చుచుండెడిదట. ఆ కన్య ముఖపంకజమునందలి యుదార భావము పరిశీల నార్హము. ఇవి ౧౯౩౮ లో తయారుచేయబడినవి.

శ్రీ నాభామహారాజావారి చిత్రసంచయములో వీరి 'రాసలీల' యథార్థముగా గీతగోవిందమునందలి 'రాస లీల' ఘట్టమును వేయినోళ్ల చాటుచున్నది. అందలి విగ్రహముల అంగభంగిమము, వంపులు అత్యంత హృద

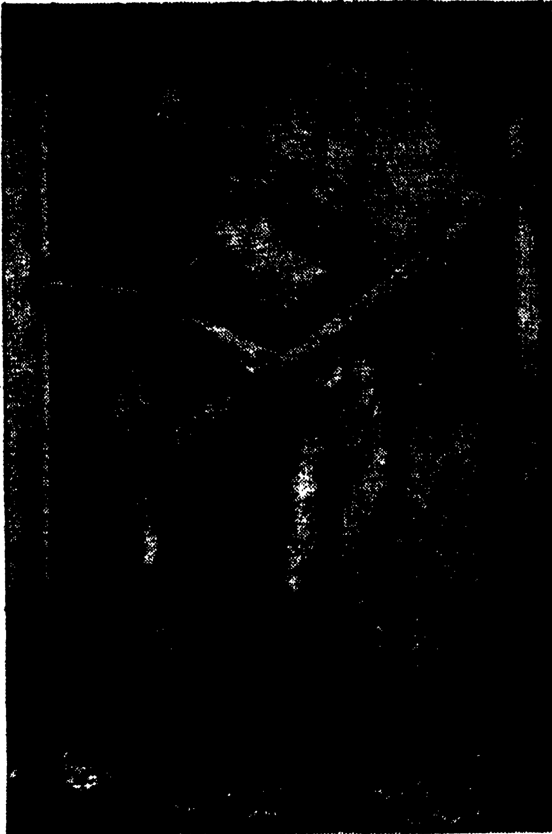
రాసలీల

కృష్ణున కిటునటు గల గోపికామూర్తు లొండొంటితో పైపద్ధతుల నెంతయో పొందిక కల్గియున్నవి. ఇవన్ని యుగాక శ్రీకృష్ణుని కుడిచేతి ననుసరించి యెడమచేయి వరకు నొక వంపును, మరల నటునుండి ఎడమప్రై పున గూర్చుండియున్న గోపీవిగ్రహము నా పాదాంతము గల వంపునకలసియు, కృష్ణుని తలచుట్టును గల కిరణ వృత్తమును అనుసంధించి చూచినచో భారతీయ కళా ప్రధానభూతమైన ప్రణవస్వరూప మేర్పడును. ఇక రాగరాగిణులను విస్తరించి యెంతచెప్పినను చెప్ప వచ్చును. ఈ శిల్పచిత్రము నెదుట నిల్చినవారు మంత్ర ముగ్ధులవలె నిలుచుండెదరు. మూర్తులు రెండే. ఒక దానితో నొకటి అతిభంగ, సమభంగి విధానములతో నలరారుచున్నవి. ముఖపంకజములు అత్యంత భావపూ రితములు. ఇందునను పురుషుని కిరీటముకొననుండి స్త్రీ కటివృత్తము మీదుగ పాదములవరకును గల రెండు వంపులకును వీణాయంత్రము చివర భాగమునందలి వృత్త మును జతచేసి చూచిన స్పష్టముగ ప్రణవమేర్పడు

ప్రలోభనము

యాకర్షకములు. రెండవది 'శబరి'. ఇందలి శ్రీరాముని పరిశీలనము, కళావిద్యార్థులకు సహాయకారి. కొడైకనాల్‌లో జరిగిన (౧౯౩౫ సం.) చిత్రప్రదర్శనమునం దిది నాభా మహారాజావారిచేత కొనబడినది. కొందరి వేడికోలుపై మరియొక ప్రతి తయారుచేయబడి

రాగ, రాగిణులు

మైసూరు దశరాత్రిప్రదర్శనమునకు పంపినపు డచ్చట మొదటితరము యోగ్యతా పత్రములను, పతకములను పొందినవి.

నవాబ్ సాలర్‌జంగ్ వారి సంచయమున గల "సహచరులు" (Comrades) భావభూయిష్ఠమై యున్నది.

(౧) మహాప్రజాపతి గౌతమబుద్ధ, (౨)అశోకుని బౌద్ధమత ప్రచారము, (౩) వసంతలీల–ఇవి ౧౯౩౬ సం. లో కలకత్తా అకాడమీచిత్రికళా ప్రదర్శనమునకు రూ. ౩౫౦,౬౦౦,౧౦౦౦ మూల్యములు నిర్ణయింపబడి బహుమతుల నందినవి. అందు ౨, ౩ పటముల ఛాయాచిత్రము లిందు పొందుపరుపబడినవి. ఇవిగాక "రాధవరుని పిడోక్కలు", అనునదికూడ నొక గొప్పచిత్రమే. ఇంకను ఎన్నియో చిన్న పటములును పాశ్చాత్యపద్ధతులలో ప్రకృతిచిత్రములనేకములు యథాశాస్త్రముగ మనోహరముగ చిత్రించిరి. అపాశ్చాత్య సంప్రదాయమునను గూడ పతకములను బడయగల్గిరి.

శిల్పము

శిల్పమునందు మన భారతదేశమున ప్రఖ్యాతిజెందినవారే కొద్దిమందిలో చౌదరీగారు, నాగప్పగారు, మాత్రేగారు, కర్మార్కరు గార్లు ముఖ్యులు. మన నారాయణరావు గారును ధారాళముగ నావరుసలో జేర్పదగిన వారే. ఒకభావప్రయోగమునందు చిత్రరచనమును, శిల్పమును వేర్వేరుమార్గముల నడచినను భావస్ఫూర్తియందొక్కటే గమ్యస్థానమును చేరుచున్నవి. స్ఫుటముగా నొక భావమునకు స్వరూపమును, వర్ణములు, నీడ, వెల్తురులలో (Lights & Shades) గాని ఘనస్వరూపమున వస్తునిర్మాణమును (Substantial form) వ్యక్తపరచుదానికిని విశేషభేదము గలదు. ఆ రెండవ విషయమే శిల్పము (Sculpture). ఏమహాపురాతనకాల మందనో అజంతా ఎల్లోరా అమరావతి ఇత్యాది కళాజన్మస్థానములందుగల శిల్ప చిత్తరువులందు తప్ప ఇటీవల సామాన్య ప్రకృతిస్వరూపము ఉన్నదియున్నట్లు శిల్పకళ చూపుటయే మనము చూచుచున్నాము. ఇది కేవల పాశ్చాత్య సంపర్కమే. అట్టి శిల్పమున మనశిల్పి సన్నిహితముగ సూక్ష్మములు గ్రహించి అనుభవము సంపాదించెను. రవీంద్రునియొక్క ప్రతిమ శిల్పియొక్క అద్భుతానుభవజ్ఞానములను విశదీకరించుచున్నది. ఈ సందర్భమున మదరాసు మెయిలు పత్రిక (౨౮ జనవరి ౧౯౩౭)

పాశ్చాత్యపద్ధతి రూపచిత్రము

టాగూరుగారి సహజగుణవిశేషము లన్నియు నున్నవి యున్నట్లీప్రతిమలో గానవగుచున్నట్లభిప్రాయమిచ్చియున్నది. ఇది నిశ్చితముగా నారాయణరావుగారి శిల్పములలో నత్యంతముఖ్యమైనదిగాను హృదయాకర్షణీయమైనదిగాను చూపఱులే గ్రహింపగలరు. దివాన్ బహదూరు డాక్టరు కె. కృష్ణన్‌గారి (పాల్ఘాటు) విగ్రహము సర్వ

శ్రీ డా. రవీంద్రనాథ్ టాగూరుగారు

లక్షణ లక్షితము. డా. బిసెంటు దొరసానిగారి విగ్రహము చూచి యందలినైపుణిని ఊహింపవచ్చును. ఇంకను సామాన్యశిల్పము లనేకము ఈతని రచనములు కలవు.

నర్తనము

భరతనాట్య మెట్టిదో, దానియందలి కళాప్రతిభ యెట్టిదో, అందెంత యగాధమయిన శాస్త్రవిజ్ఞానము వెలుగుచున్నదో యను నాశయముల ప్రసిద్ధనర్తకుడు ఉదయశంకరుడు ఖండాంతరములందు చాటి వచ్చెను. ఆభారతీయ నాట్యకళయే కుమారి సిమ్కి (ఫ్రెంచి బాలిక), కుమారి కనకలత, మరికొందరు అమెరికనులనుగూడ నాకర్షించి యుదయశంకరువారితో తిప్పుచున్నది. శ్రీమతి బాలసరస్వతి, శ్రీమతి రుక్మిణీ అరండేలు మున్నగు నర్తకీమణులవలన మరికొంత ప్రాశస్త్యము వెలువడినది. మన నారాయణరావుగారు సర్వకళోపాసకు లగుటవలన ఆ నాట్యకళనుగూడ సమగ్రముగ నవగాహనము గావించుకొని పైనిపేర్కొనబడిన ప్రముఖనర్తకులతో సమాన ప్రఖ్యాతి నందగలవా రగుచున్నారు. అయితే చిత్రలేఖన, శిల్పరచనయం దెక్కువకాలము వినియోగింపబడుచుండుటచే వీ రీనృత్యకళ నింకను పూర్ణాభివృద్ధి నొందించి యగ్రస్థానము నొందలేదు. ఇప్పటికిని ఈ కళయందు పరిశ్రమము గావించుచున్నారు. వీరినృత్యమున 'శివతాండవము' చూపఱులను విమోహితుల జేయును. నటనవాద స్వరూపుడగు శ్రీ నటరాజమూర్తిస్వరూపమును చూపునప్పుడు ఆ కళాకౌశలము చూచియేతీరవలెను. కొలదికాలములో వీ రొక చిన్న నర్తకబృందమును సమకూర్చుకొని ప్రపంచయాత్ర సలుప నుద్దేశించి యున్నారు. కార్వేటినగరసంస్థాన నాట్యాచార్యులగు వెంకటరాయలుగారు వీరి గురువులు.

ఇటీవల వీరు పాండిచేరి గవర్నరు శిలా విగ్రహమును తయారు చేసిరి. ప్రకృతము తిరువాంకూరులో మహారాజావారి కోరిక ననుసరించి రూపచిత్రములను, శిలావర్ణ చిత్రములను తయారు చేయుచున్నారు.

అటుపైని ఈ ౩౭ వ సం. ఫిబ్రవరిలో వీరుఢిల్లీకి వెళ్లెదరు. అచ్చటనే నిలుకడగా నిలువవలయు నని వీరి యుద్దేశము. అక్కడ వీరు ఆరవజార్జి సార్వభౌముని ప్రతిమను పూర్ణప్రమాణమున (**Life size full figure**) తయారుచేసి పట్టాభిషేకోత్సవము సందర్భమున

శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వర రావుగారు
(ఇటీవల నారాయణరావుగారు రచించిన రూపప్రతిమ)

జరుగనున్న చిత్రప్రదర్శనమున నుంచుటకు కృషి చేయుచున్నారు. వీరి కళాపిపాస శాంతినికేతనమునకు గూడ వీరిని కొనివెళ్లినది. సుప్రసిద్ధులగు చిత్రకారుల సన్నిధిని కృషి చేయించినది. వీ రందుండి బంగాళాభావమను, సంప్రదాయములను కూడ ననుసరించినందునను, ఈతని పేరు దేవీప్రసా దని యుండుటచేతను పెక్కుమంది యీతనిని బెంగాలీ యని తలంచుచుండెడివారు. వీరిప్రజ్ఞను గుర్తించినవారును, ప్రోత్సహించినవారును గూడ వంగీయులే. వీరి కళాసేవ యెంత యాకర్షక మైనదో, ఎంతహృదయంగమ మైనదో వీరి ప్రకృతియు, ప్రవర్తనయు, హృదయమును నట్టివే. వీరియందు స్వాతిశయముగాని, గర్వముగాని, స్వార్థముగాని వెదకిచూచినను కానరావు. ఆహృదయమున కాపట్య కౌటిల్యములకు తావులేదు. అనుకరణమును కళ, కళాపరిశ్రమ, కళాపిపాస- ఇవియే శరణ్యము, ఆహారము సర్వస్వముగా గల్గిన ఆ యంతరంగమున లాతి దుర్విషయములకు, దురాలోచనలకు చోర నసాధ్యము. విద్యార్థిగా నున్నపుడు కూడ "తెలియనివాడనై మెలగితిఁ గతమయ్యె నితాంత గర్వమున్" అన్నట్లు తనకన్న సం దగు ఎక్కువ తెలిసినవారేనన్న భావముతో నమ్రతతో మెలగుచుండెడివారు. పెద్దలయెడ గల నిరంతర భక్తిగౌరవములే యీ యున్నతికి కారణము. తమగురువులగు శ్రీ చౌదరీగారియం దిప్పటికిని వారికి అపూర్వభక్తి. అద్దానిచే నాయనహృదయము నాకర్షింప గల్గెను. మొత్తమున "పుత్రా దిచ్ఛే త్పరాజయం" అన్నారు. శిష్యుడు పుత్రతుల్యుడు. కావున చౌదరిగారు తమకన్న తమ యీ శిష్యుని యభ్యుదయమును కోరి యాశీర్వదించుచుందురు.

ఇంత చిరుతప్రాయముననే లలిత కళలయందు అనన్యసామాన్య ప్రతిభ సంపాదించిన వీరికి పరమాత్ము డెల్లపుడు పాలకుండై, యభివృద్ధి కన్ని దినముల తోడ్పడుగాతమని ప్రార్థనలతో మాత్ర ముపయోగము లేదు. కళాప్రపంచమున తమ యశోవైభవమును అర్జింప గజ్జె కట్టిన యీ యాంధ్రయువకుని కన్నివిధముల ఆంధ్రులు తోడ్పడు బాధ్యత వహింపవలయు ననెడి మనవినిగూడ గ్రహింపవలసియుండును.

సూర్యుడు

వడ్లమాని కాళిదాసు

సూర్యుడు సర్వజనులకు పూజనీయుడు: ఎందు చేతనన, జీవకోటికి కావలయు తేజస్సు నిచ్చి పోషించు చున్నాడు. హిందువులు, పార్సీలు మొదలగువారు సూర్యుని దేవునిగా నుపాసింతురు. ఉపాసించుటకంటె వేరుసంగతులేమియు మనకు తెలియవు. కనుక సూర్యు నిగూర్చి కొన్నినూతనవిషయములను తెలిసికొందము.

సూర్యుడు ప్రకాశించు గోళరూపమున నున్నా డని అందరకు తెలిసిన విషయమే. సూర్యుడుకూడ భూమివలె కొంచెము వలయాకారమున నున్న కక్ష్య (Orbit) యందు తిరుగుచున్నాడు. ఈ కక్ష్యయొక్క వ్యాసార్ధము (Radius) 92,80,000 మైళ్లు. దీనినిబట్టి సూర్యునివ్యాసమును కనుగొనవచ్చును. సూర్యుడు భూమివద్ద చేయుకోణము 32 మినిట్లు(Angular diameter). వృత్తమునందైనను 360 × 60 మినిట్లుండును. అందుచే సూర్యుడు భూమి కేంద్రముగాను 92,80,000 మైళ్లు వ్యాసార్ధముగా నుండినవృత్తమునందు $\frac{32}{360\times60}$-వ భాగమును ఆక్రమించును.

సూర్యవ్యాసము 8,64,000 ల మైళ్లు. ఇది భూవ్యాసమునకు సుమారు 109 రెట్లున్నది. వీటిపరి మాణములలో తేడాను గ్రహించుటకు భూమిని ఆవ గింజతో (1/20 అం. వ్యాసము) పోల్చిన సూర్యుని 5½ అంగుళములు వ్యాసముగా గలిగి 50 అడుగుల దూరమున నున్న పుచ్చకాయతో పోల్చవలెను.

సూర్యుని బరువును మనము కనుగొనవచ్చును. భూమికి సూర్యుని ఆకర్షణశక్తిని (Force of attraction) సరిగా ప్రతిఘటించు కేంద్రీకరణశక్తి (Centrifugal force) యున్నది.

సూర్యునిబరువు 2×10^{27} మెట్రిక్ అని తేలు చున్నది.

సూర్యుని బరువు భూమి బరువునకు సుమారు 3,32,000 రెట్లున్నది. సూర్యుని పరిమాణము భూమి కంటె 13,00,000 రెట్లున్నది. దీనినిబట్టి సూర్యుడు భూమికంటె తేలికయగు పదార్థముతో చేయబడినట్లు తోచుచున్నది. నిశ్చయముగా సూర్యునియందలి కొంత భాగము వాయురూపమున నున్నది.

సూర్యునికిగూడ భ్రమణ మున్నది. ఈ భ్రమణ మున్నట్లు సూర్యునియందున్న మచ్చలనుబట్టి చెప్ప గలుగుచున్నాము. ఒకసారి తిరుగుటకు 30 రోజులు తీసి కొనునట్లు కనుపించును. సూర్యభ్రమణమందు వింత యొకటి గలదు. సూర్యమధ్యరేఖ (Sun's equator) ప్రాంతము 24 రోజుల 16 గంటలలో పూర్తిగా ఒక సారి భ్రమించుచున్నది. ధ్రువప్రాంతము లొకసారి పూర్తిగా తిరుగుటకు 34 రోజులు తీసికొనుచున్నవి. దీనినిబట్టి సూర్యునియందు కొంతభాగము ఘనరూపము గను, మరికొంత ద్రవముగా గాని వాయురూపముగాని యున్నదని గ్రహించవలసి యున్నది.

సూర్యుని అంతర్భాగ మేవిధమున నున్నది మనకు తెలియదు. కాని పైభాగము మాత్రము మంటతో జ్వాలాసముద్రమువలె నున్నది. సూర్యుని ఉష్ణోగ్రత (Temperature) భూమిపై నున్న ఏకొలిమికిని లేదు. మన మెప్పుడును చూచియెరుగని తుపానులు సూర్యు నిపై రేగుచుండును. కొన్నితుపానులు సెకనునకు 15, లేక 20 మైళ్ల వేగమున పోవుచుండును. ఇవి ప్రకా శించుచున్న వాయుపదార్థము కావచ్చును.

సూర్యుని ఫోటోతీసిన సాధారణముగా మచ్చలు కనుపించును. ఈమచ్చలు మధ్య నల్లగాను, చుట్టును కొంచెము తక్కువనల్లగాను ఉండును. ఈమచ్చలు నల్లగా నున్నప్పటికి మనము దీనిని చూడలేము. ఇవి

తుపాను లయి యుండవచ్చును. పెద్దమచ్చయొక్క నల్లని మధ్యప్రదేశము మనభూమికన్న రెండుమూడు రెట్లు పెద్దదిగా నుండును. మచ్చ లేర్పడుటకు ఆప్రదేశ మందు గాలిఒత్తిడి (Pressure) తగ్గుటయే కారణము. సూర్యునినుండి ఎల్లప్పుడు ఎలక్ట్రానులు ప్రవహించు చుండును.

సూర్యునిపై చెలరేగు తుపానులకు కారణము లేకపోలేదు. తుపాను పట్టుటకు వాయుపీడనమందును, ఉష్ణోగ్రతయందును హెచ్చు మార్పుండవలెను. సూర్యు నియం దీరెండును విశేషముగా నుండుటచే నిరంతరము తుపానులు కలుగుచునే యుండును.

సూర్యునియందలి జ్వాలలను (Prominences) ప్రత్యేక సాధనముల సహాయమున చూడగలము. సంపూర్ణ సూర్యగ్రహణము(Total eclipse)నాడు జ్వాలలు స్పష్టముగా ఎఱ్ఱని నాలుకలవలె మనకు కనుపించును. ఒక్కొక్కప్పు డివి సుమారు 5 లక్షలమైళ్ల పొడవు గలిగి, గంటకు 300 మైళ్ల వేగమున వ్యాపించు చుండును. ఈ మండేవాయువు ఉదజని (Hydrogen) అయియుండ వచ్చును. జ్వాలలు సూర్యుని పైపొరయగు 'క్రోమోస్ఫియర్' నుండి పుట్టును. దీనిదళసరి 7 లేక 8 వేలమైళ్లున్నప్పటికి, భూమిపై నున్న వాయువు భూమితో ఏనిష్పత్తిలో నున్నదో సుమారు ఆనిష్పత్తి లోనే సూర్యునితో ఈ 'క్రోమోస్ఫియర్' ఉన్నది. గ్రహణసమయములందు మాత్రమే చూడనగు ప్రకాశముకూడ గలదు.

సూర్యుని అంతర్భాగము వెలుపలకంటె మిక్కిలి వేడిగా నిడుననుం మన మూహింపవచ్చును. ఏలనన, వేడిమి పైనుండి ప్రసరించుటచే లోపలినుండి వేడిమి బయటకు రావలెను ; కాని ఉష్ణ మెప్పుడును ఉష్ణప్రదేశమునుండి అంతకంటె తక్కువవేడిగల ప్రదేశమునకు ప్రవహించును. అందుచే సూర్యుని యంతర్భాగము బహిర్భాగముకంటె వేడిగా నుండును. సూర్యుని మధ్యనున్న ఉష్ణోగ్రత 2,00,00,000 °C అని అంచనా వేసినారు.

సూర్యునినుండి విడుదలయగు శక్తి (Energy) అపరిమితము. ప్రతి చదరపు టంగుళము 50 గుఱ్ఱముల శక్తి (50 H. P.) ఇంజనును నిరంతరము నడపుటకు కావలసిన శక్తిని విడుదల చేయుచుండును. సూర్యుడు 5×10^{22} H. P. శక్తి నిచ్చును. మన భూమి ఈశక్తిలో 25×10^{13} H. P. ను తీసికొనుచున్నది. సహారా ఎడారిపై బడు సూర్యరశ్మి నుపయోగించగలిగిన మనకే యంత్రము అవసరములేదు. సూర్యుని సరాసరి వేడిమి 6000°C ఉన్నది. సూర్యుని కీశక్తి (Energy) అంతయు పరమాణువుల మూలమున ఏర్పడుచున్నది. 1 గ్రాము పదార్థమును నాశనముచేసిన 9×10^{22} ఎర్గుల (Erg) శక్తి విడుదల యగును. సూర్యునియందున్న ఉదజని పరమాణువులు సెకనునకు 2,50,00,00,000 టన్నులు శక్తిగా (Energy) మారినచో సూర్యునినుండి వెలువడు శక్తికి సమానమగును.

ఈ విధముగా జీవకోటికి అనేకవిధముల నుపకరించుచున్న సూర్యభగవానుని మన పూర్వులు దేవునిగా పూజించవలసినదని నియమించుటయందు ఆశ్చర్యమేమియు లేదు.

కలగూర గంప

ఆవేదన

మిత్రుడు పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య చనిపోయాడన్నవార్త పిడుగులా దూకింది. విషాదమూ, ఆశ్చర్యమూ ఒక్కమారుగా చుట్టుముట్టుకున్నవి.

మొన్న నే నెలపుల ప్రాంతాన ఆయన చెన్నపట్నం వచ్చి నెలరోజులు ఉండి పోయాడు. అప్పు డెంతో ఆరోగ్యంగా ఉన్నాడు. తర్వాత ఎన్నో ఉత్తరాలు వ్రాశాడు. అనారోగ్యంగా ఉన్నానని ఎన్నడూ వ్రాయలేదు. జబ్బన్నవార్తయినా రాలేదు. హఠాత్తుగా చనిపోయాడు! ఎంత ఘోరం!!

వెంకటరమణయ్య మంచి ప్రాయంలోవాడు. ఏభయికి నాలుగైదేండ్లు తక్కువగానే ఉంటుంది. అంతటితో తీరిపోయింది ఆయనకు పరమాయుర్దాయం. నవ్యసాహిత్య నిర్మాతలపట్టికలో ఒకగట్టిపద్దు రద్దయి పోయింది శాశ్వతంగా.

వెంకటరమణయ్య ఒడ్డూపొడుగూ ఉన్న దండిమనిషి. ఆయనముఖంలో శాంతరసం ఉట్టిపడుతూ ఉంటుంది. కన్నుల్లో కాంతి వెలుగులు చిమ్ముతూ ఉంటుంది. వేషం ఎప్పుడూ మాయకుండా, చెక్కుచెదరకుండా జాగ్రత్తగా చూచుకునేవాడాయన. అన్నివిధాలా ఆయనది కన్నులనిండిన విగ్రహం. తలచుకుంటే ఎదుట నిలువబడినట్లుంది!

ఆయన మనస్సు నవనీతంవంటిది. మృదువుగానూ, మితంగానూ మాటలాడేవాడు. ఆత్మస్తుతీ, పరనిందా ఆయనకు గిట్టదు. అనవసరంగా చర్చలలోకి దిగి ఇతరుల మనస్సును నొప్పించే స్వభావం కాదాయనది. ఏవిధాన చూచినా ఆయన స్నేహపాత్రుడు; సహృదయుడు.

వెంకటరమణయ్యది నిశితమయిన బుద్ధి; గ్రహణశక్తి దానికి తోడు. ఇట్టె ఒక చిన్న విషయం తీసుకొని అట్టె అద్భుతంగా ఒక కథ అల్లేసేవాడు. కథలు అల్లడమంటే అవలీల ఆయనకు. పరిశీలనశక్తికంటె కల్పనాశక్తి అధికము. ఆయన తనవద్ద వ్రాసిపెట్టిన కథలు కొన్నివందలు ఉన్నవన్నాడు మొన్న వచ్చినప్పుడు. కొత్తఛందస్సులో పద్యరచనలుకూడా ఎన్నో చేశాడు. వాటిలో కల్పనకూడా చమత్కారంగా ఉంటుంది. రచన కొంత కృత్రిమంగా ఉండడంవల్ల కొంత వెగటుగాతోచినా శక్తిలోమాత్రమూ కొరతపడేది కాదు; భావబంధురంగానూ ఉంటుంది.

భారతి మొదలయిన పత్రికల్లో చిరకాలాన్నుంచి ప్రకటింపబడుతూ వచ్చిన ఆయన రచనలు వందకు పైబడి ఉంటవి. అదికాక, తన రచనలకోసమని, ఆయన స్వయంగా ఒక త్రైమాసికపత్రిక ప్రారంభించి రెండు సంచికలు ప్రకటించాడు; ఆతర్వాత ఆగిపోయిం దాపత్రిక. ఇది ఆరేడేండ్లకు పూర్వపు విషయం.

సాహిత్య విషయంలో—ముఖ్యంగా: కథలూ, ఛందోబద్ధ రచనలూ - వీటివిషయంలో— కొన్ని నూతనభావాలు ఆయన కుండేవి. వాటికి రూపం యిచ్చి నిలబెట్టాలని ఆయన సంకల్పం. ఆ సంకల్పం ఫలోన్ముఖం కాజొచ్చింది. ఇంతలో పాపిష్ఠి మృత్యువు ఆయనను పొట్టనుబెట్టుకొనిపోయింది! ఆయన సంకల్పం సంపూర్ణంగా సఫల మయితేనా నవ్యసాహిత్యానికి ఒక కొత్తశాఖ ఏర్పడి ఉండేది.

ఆయన పెద్దకుటుంబంలోవాడు. ఆయన కుటుంబమూ పెద్దది: అయిదారుగురు పిల్లలూ, ఇల్లాలూ, బంధుమిత్రాదు లనేకులు. తన కుటుంబసంపదను చెప్పుకొని ఎంతో మురిసిపోతూ ఉండేవాడు పాపం!

ఆయనతో ఏమాత్రం పరిచయం ఉన్నవారి కయినా ఆయన మృతికి కడుపు చెరువు కాక తప్పదు! ఆయనను ఎన్నటికీ మరిచిపోలేరు వారు. ఇంక ఆయన కుటుంబం దుఃఖానికి అంతంటూ ఉంటుందా? అది ఒక సముద్రం. దాంట్లో యావజ్జీవం ఈదుతూ ఉండవలసిందే.

ఆయనవంటివారు చాల అరుదుగాగాని పుట్టరు. ఆయన లేకపోవడంవల్ల నవ్యసాహిత్యానికి తీరనినష్టం కలిగింది.

గ. సు.

నా కళాపూర్ణోదయ పరిష్కృత పాఠములు కొన్ని

ఇంతకుమున్ను ముద్రితమైన కళాపూర్ణోదయమునందు సుమా రొకవందలపపాఠములున్నవి. పదునాల్గు వ్రాతప్రతుల సాహాయ్యమున నట్టిదోషములను సవరించి మూలపాఠము పరిష్కరించి కళాపూర్ణోదయ కథ సుబోధ్యమగునట్లు భావప్రకాశికయను టీక రచియించితిని. ఆ మహాప్రబంధము శ్రీ శ్రీ పిఠాపురమహారాజావారి సమాదరణమున ముద్రితమగుచున్నది. పరిష్కృతపాఠములు కొన్ని ముందుగాఁ బాఠకలోకమునకుఁ దెలుపుట మంచిదని మిత్రులు కొందఱు నాకు వ్రాయుటంబట్టి మచ్చునకుఁ గొన్ని యీపత్రికాముఖమున భాషాభిలాషులకుఁ దెలుపుచున్నాను. ముందు పూర్వముద్రిత పుస్తకపాఠకమును, తరువాతఁ బరిష్కృతపాఠమును జూపఁబడును. పాఠకులు దానికిని దీనికిని గల యర్థభేదాదులు గ్రహింతురుగాక.

౧ ఆ. ౩౦. "కటికిచీఁకటిఁ గప్పఁ గప్పఁ బూనినకొప్పు కొప్పుతోరంపుజక్కవ బెడంగు"

"కటికిచీఁకటికప్పు గప్పుపూనిక కొప్పు కొప్పు తోరంపుఁ జెక్కవ బెడంగు"

౨ ఆ. "వెలులం జుట్టల దంపనాగుల విపచ్చిద్వర్యులన్ సత్కవీంద్రుల మంత్రీంల వారముఖ్యుల ముకుందుం డెంతయుం బ్రీతితోఁ, బిలుపించెన్ బోడగాంచి రవ్విభవశోభిన్యాకలన్ వేత్రహ, స్తులు దమ్మొం దఱ నప్డే వెలుఁగుతోఁ దోడ్తో నెఱిం గించుచున్."

"వెలులం జుట్టల దంపనాగుల విపచ్చిద్వర్యులన్ సత్కవీంద్రుల మంత్రీంల వార ముఖ్యుల ముకుందుం డెంతయున్ బ్రీతి తోఁ, బిలిపించెం బోడగాంచి రవ్విభవ శోభిన్ వారలున్ వేత్రహ, స్తులు దమ్మొం దఱనప్డే వెలుఁగుతోఁ దోడ్తో నెఱుం గింపఁగన్."

౨ ఆ. "అరిగెతి మఘు జేమను దుం, బురుఁడును విశ్వావసుండు మొదలుగ వీణా, ధరుల మొకకొందఱము త, త్పరతయు భక్తియుఁ దలిర్పఁ దస్సేవకునై"

౫ ఆ. "కృతకమరాళసమేతా, గ్రత నమరెడు నడిమివానికపుఁగంబముతో, నుతకాంచన సోపాన, ప్రతతులతో నొప్పు నొకసరసి తూర్పుదరిన్."

కథాసందర్భమం దతిముఖ్యములైన యిట్టి పద్యములు మఱిరెండును, పూర్వోత్తర వాక్య ములకు సందర్భము కలిపెడి చిన్న చిన్న వచన ములు సుమారు నూటపదియుఁ బూర్వముద్రిత కళాపూర్ణోదయ పుస్తకములలో లేనే లేవు.

౩ ఆ. ౩౨ "చంచలనేత్ర యిట్లు తనసంగతి కొప్పటఁ గాంచి మాని దాఁ, గొంచక పట్టెఁ బైచెఱఁగు"

"...తనసంగతి కొప్పటగాంచి..."

,, ౨౫ "గల్లున నందియల్ గదలంగ నది తన్నెఁ గాంత యక్కజ మశోకంబయసును."

"...యక్కజ మశోకంబ యసును"

,, ౧౯ "కత్తి చేయెత్తి మ్రొక్కి, వ్రేయఁ బూనదీని వ్రేసిన నిద్దేవి, యూనసుమ్మ."

"...వ్రేయఁ బూన దీన వ్రేసితే నిద్దేవి"

,, ౧౩౯ "ఓయింతి నిన్నెపకితి నెల్లనొప్ప, నెందుఁగానక చోద్యమందుచు నప్పు డక్కడమంటి విప్పు డిక్కడికి వచ్చితివి."

"...చోద్యమందితినప్పుడెక్కడమంటివి".

,, ౨౩౯. "త న్నట్లుపలికి గ్రొబ్బఁగ, మిన్నక చన నంత నోరుమెదపక యది."

"చన నంత నోరుమెంగయె యది...."

౪ ఆ. ౧౦౬ "అప్పటితద్విలేపన పటాభరణా దుల వైభవోన్నతుల్, దెప్పలు విచ్చి మా డక చరింపనియట్టి పరాకుచేతఁ దా, నెప్ప టియట్లయుండె నతఁ డింటికడన్ దడ వుండియుండె నా, యొప్పమి యేమిసంఘ టిలె నొక్కొ యటంచు విషాదమొందఁ గన్."

"...యుండెనతఁ, డింతికడున్ దడవుండి."

,, ౧౨౯ "కడుఁజనవిచ్చినన్ గర్వింపనీక యుంచిన భేదమొందవు."

"కడుఁజనవిచ్చినన్ గర్వింప వీకయుంచిన ఖేధ మొందవు."

,, ౧౭౪. "చేర్చుకొనురాజ్యంబున్. ఆమణి స్తంభుఁ డాయకఁజూచి"

"అన మణిస్తంభుఁ డాయకఁజూచి..."

,, ౧౭౬. "పూతంబయ్యె మదీయపుణ్యాయము గదా."

"...మదీయకర్ణయుగమాపుణ్యంపుటిల్లాఁ!"

,, ౧౯౪. "ఓలలితాంగి చూడు కడునొప్పెడు నీరము నిండఁగాఁగఁదా."

"...నీరము నోరు నిండఁగా-"

ఆ.౧౭. "ఉల్లంబు నల్గూటు నట్లునెట్టుకొల్పి"

"ఉల్లంబునం గల్ల బెట్టు నెట్టు కొల్పి..."

,, ౨౧. "అతనువిజయగౌరవాశీక సంప్రాప్తి కారణంబు."

"...గౌరవాశిశ సంప్రాప్తికారణంబు."

,, ౩౨. "అప్పడేమిచెప్ప నాతఁడా పువుఁబోఁడి యెట్టివారిని గణియింప దంత."

"అప్పు డేమిచెప్ప నాతఁ డో పువుఁబోఁడి! యెట్టివారును గణియింపరంత."

౩ ఆ ౧౭౦ "లోలత్వంబున నుంచ నన్నుటికి నాలోలత్పద్రశేణి"

"నాలోఁ దత్పద్రశేణి చూ ప్పాలోకించుచు"

౫ ఆ. ౧౨౩. "మొగంబుల నవ్వొదవన్"

"మొగంబుల నల్వొదవన్."

అర్థము కానంత నిట్టిదోషము లొక్కొ క్కపద్యమున రెండేసిమూఁడేసికూడఁ గల వు. పెక్కుచోట్ల నేపాత్రము మాటలాడెనో తెలియదు. అట్టిదోషములు సుమారు ౬౦౦ పరిష్కృతముద్రణమునఁ దొలఁగెనవనుట కివి ముందుగా మచ్చుచూపితిని.

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

విమర్శనము

కలిక

[గ్రంథకర్త: శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు, యువకార్యాలయం, తెనాలి. వెల నాలుగు అణాలు.]

వాఙ్మయమున కథారచనకు విశేషస్థానము కలదు. చరిత్రశిల్పము, వర్ణనానైపుణ్యము, కథనాకౌశలము ఈ రచనకు వన్నె దెచ్చు గుణములు. వినోదమునే సృష్టినిడికొని కథలు వ్రాయువారే అనేకులున్నారు. కథావాఙ్మయమునే కాదు, సర్వసాహిత్యమును వీరీదృష్టితోనే విలోకింతురు.

ఉత్తమాశయములను మదిగొని సాహితీసృష్టికి గడంగువారు ప్రపంచమున కొలదిమందియే యుందురు. వీరిరచన లెన్నడు నస్తమయము నెఱుగవు.

ప్రస్తుతగ్రంథమందలి మొదటికథను చదివినంతన గ్రంథకర్త రవికవి యుత్కృష్టదృష్టాంతముపై కన్ను నిలిపియుండునని యూహింతుము.

ఈ కథ "అతీతం." ఇందలి కథానాయకుడు సుందరశివం. నిష్ఠురసంప్రదాయమును, సాంఘిక నిరంకుశత్వమును, భావదాస్యమును ప్రతిఘటించిన వీరుడీతడు. బిచ్చకునకును, ఆతనికన్నెకును చిరాశ్రయ మొసగిన సుగుణఖని సుందరశివం. ఆమె యాంతరంగిక సౌందర్యమును, బాహ్యలావణ్యమును విలోకించి ముగ్ధుడైనాడు. ఆమెను పరిణయమాడ నిశ్చయించినాడు. కాని నరసమ్మ తనహృదయమును రామున కప్పగించినది. రాముడును బిచ్చగాడే. రామునకును సుందరం ఆశ్రయం యిచ్చినాడు. ప్రేమికుల హృదయముల నొక్కగ్రంథియందు విలోకించినాడు. స్వీయకాంతను మనసునుండి తటిమికొట్టి [illegible]

నాడు. వారిరువుర నాలుమగల జేసినాడు. వారికొఱకు తాను భగ్నహృదయుడైనాడు. కాని చెల్లెలివంటిదైన నరసమ్మ వేడికోలును మన్నించి, ఆమెయిష్టమునకై ఆమె హృదయమున కానందము గొలుపుటకై తానుగూడ తోడ్తోడనే వివాహితుడగుటకు సమ్మతించినాడు.

కథ భావసందీప్తమైనది. కవితాసుధతో తొలుకాడు పలుకులును, ఉపమలును గలవు. ఈ కథయందు గమనింపవలసిన ముఖ్యాంశమొండు కలదు. ప్రణయమయూఖము హృదయమున తళుక్కొత్తినపుడు సుందరుని రచనమున నూతనకళ వెలింగినది. వట్టిసన్యాసిగాని, ఎండు బెండుబోలు జీవితమును గడపువాడు గాని రసభరితమైన రచనను గావింపలేడని, ప్రత్యక్ష జీవితమందలి సుధాకలశమును గ్రోలువాడే సుధాబంధుర భావరాజిని స్వీయరచనమున చిల్కరింప జాలునని ఈ యంశమువలన నూహింపనగును.

(౨)దొంగదస్యాలు :—ఇది మిగుల చమత్కారమైన కథ. నారాయణరావు పట్టభద్రుడు. కాని అమాయకుడు. ఏబదిరూకల ఉద్యోగములో నున్నాడు. జీతమందలి యర్ధభాగము మిత్రులకై వెచ్చించువాడు. వాని భార్య శారద గడుసుపడుచు. దైనికమైన అక్కరలుదీర్చి పైకమును సంచిత మొనరించి పైకిపోయి యుండెడు పైకముతో పైడినగలు చేయించుకొన్నది. భర్త కానందము గొలిపినది.

(3) విధి:—కథ కరుణరస సంభరితము... మేనత్త మేనమామ బిడ్డలు. ఒకరినొకరు ప్రేమించుకొనిరి. కాని, బాలికతండ్రి ధనికునకు బిడ్డనిచ్చి పెండ్లిచేసినాడు. ఈ ధనికుడు పరలోకమునకు దారిదీసినాడు. బావయు మఱదలును పరస్పరానురాగబద్ధులై యున్నారు. రమణమ్మ మగబిడ్డను కనినది. మేనత్త బిడ్డను గొనిపోయి చెట్టుక్రింద పాఱవేసినది. తల్లి ఏడ్చుచు బిడ్డమెడ నొక యుంగరమును గట్టినది. శిశువు నొక లంబాడీయాడుది చూచి పదునేడేండ్లు పెంచినది.

అనంతరము బావకును మఱదలికిని పెండిలియైనది. కోటి (పెంపుడుతల్లి) బిడ్డకు కష్టపడి విద్యాబుద్ధులు గఱపినది. దైవవశమున రమణమ్మయింటిలో పనికత్తెయైనది. రమణమ్మకు ఏలకో ఆమె తనయునిపై ఎంతో మక్కువగానుండెడిది. వ్యాధిగ్రస్తయై కోటి తనకథను ఎలమందకు వినిపించి పరమపదించినది. ఎలమంద రమణమ్మకడ కరిగి ఉంగరమును జూపి విలపించినాడు. నిజతనూభవుని గుర్తించినది. ఆలుమగలు తనయుని అక్కున జేర్చికొనిరి. మాతృప్రేమ ఈ కథయందు చక్కగ చిత్రింపబడినది. సంఘస్థితిపై కన్నుంచియే గ్రంథకర్త ఈ కథను సృష్టించెను.

(౪) కిటికీ రెక్కలు:—మౌఢ్యమువలన గూడని నమ్మకము లెట్లు మనసులందుదయించునో, ఎట్టి యనర్థములు సంఘమున తలసూపునో ఇందు దెలుపబడెను. సూర్రావు నియమబద్ధజీవి.

(౫) ఏకోదరులు:—ఇది ఇరువురు కర్షకసోదరుల కథ. ఉభయులును పరస్పరానురాగబద్ధులు. తమ్ముని భార్య విలాసిని; దుష్టురాలు. సోదరులను విడదీసినది. ఇరువురను ఘోరకష్టములపాలు చేసినది. పతిని దౌష్ట్యమునకు పురికొలిపినది. అన్న కొంపను, కాయమును తమ్ముడు నిప్పులపాలు గావించినాడు. సోదరుని దౌర్జన్యము నెఱిగియు అగ్రజుడు తన యనురాగమును మాపు గానీయలేదు. అంత్యముహూర్తమునగూడ దన యౌదార్యమును వ్యక్తీకరించినాడు. ఇందలి శైశవవర్ణన చక్క-

(౬) పరీక్ష:— విరించి కళోపాసకుడు. ధునిని ప్రేమించినాడు. ఇరువురకును పెండ్లి యైనది. ధునితన పతివ్రతాధర్మమునకు భంగము తెచ్చుకొనినది. ముసల్మాను సేవకు డైన అబ్దుల్‌తో లేచిపోయినది. తుద కాతని నిష్ఠురచేష్టలకు పాల్పడినది. వ్యభిచారవృత్తిలో ప్రవేశించినది. అభాగ్యురాలైనది. శిథిలకాయ యైనది. కడకు పతిని జేరినది. పతి ఆమెను క్షమించినాడు. "కలకబారిన రెండు నదులుతిరిగియథాపూర్వకంగానిర్మలాలై కలసి ప్రవహించాయి" అని గ్రంథకర్తగా రనిరి. పరీక్షలో అపజయము వాటిల్లినది. ద్విజేంద్రుడు తన మహానాటకములలో నొకతావున నిట్లు వచించినాడు: "నైతికముగ కూలిపోయిన ఆడుదానిని దుష్టుడు గొడ్డలితో తల బగులగొట్టును; సామాన్యుడు పరిత్యజించును; మహాత్ముడు క్షమించును."

(౭) నిష్కృతి:— ఇందు పంచములు పడే బాధలు వర్ణింపబడినవి. రాముడుకరణం రాఘవయ్య క్రౌర్యమునకు గురియైనాడు. కాని ప్రాణావశిష్టుడై పడియున్న విరోధిని కాపాడినాడు. తన యౌదార్యమునకుబదులుగదురంతమైన అత్యాచారమునకుబాల్పడినాడు ప్రాణములు గోలుపోయినాడు. తుదకు కరణం ఆంతరంగిక పరివర్తన మందినాడు. రాముని కొడుకును బిలిచి వానిచేతిలో కాగితము నిడి "ఇదే నాపాపాల కన్నిటికీ నిష్కృతి" అన్నాడు.

(౮) చిల్లి చెంబు:— చిల్లి చెంబు తీరని సమస్యలను తెచ్చిపెట్టినది. కాని దాని నిజరూపము ప్రత్యక్షము కాగానే సమస్య లన్నియును సమసిపోయినవి.

(౯) పుణ్యాత్ములు:— కథాస్థానము రాజమహేంద్రవరము. పరార్థజీవి యొకండు నిస్సహాయుడై, నిరుపేద యైనాడు. బిచ్చమెత్తు బిడ్డ చేయు సేవవలన బ్రతుకు గడుపుచుండువాడు. తుద కొక దయామయుని దయ నందినాడు.

గ్రంథకర్తగారికి కథనాకౌశలము కలదు. వీరు భావనాశక్తి గలవారు. ప్రకృతిదృశ్యములను చక్కగచిత్రింపగలరు. వీరి శిల్పనైపుణ్యము కొనియాడదగినది. వీరి రచన మలంకారశోభితమై యుండును. మహాకథకుల యాశయములను హృదయంగమము గావించుకొని క్రమనిష్ఠకతన కవిత్వమునందువలె కథారచనమున గూడ కీర్తి నార్జింపగలరు.

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

శ్రీయుత చేమకూర సత్యనారాయణ గారి చిత్రలేఖన సంపుటి

["సెక్రటరీ! చామకూర్ ఆర్ట్సు ఎకాడమీ. ౧౧౫, ఆర్మీనియన్ వీధి, జార్జిటవున్, మదరాసు. సంపుటం వెల పదిరూపాయలు]

మన ఆంధ్రులలో పేరెన్నిక గాంచి, చిత్రలేఖనను పెంపొందించుచున్న ప్రముఖులలో శ్రీయుత చేమకూర సత్యనారాయణగా రొకరు. వీరు కీ. శే. దామెర్ల రామారావుగారితోల్లింటి శిష్యబృందములోనివారు. మఱిన్ని బొంబాయి చిత్రకళాశాలలో మంచి శిక్షణమువడసి డిప్లొమాను పొందియున్నారు.

ఇప్పుడు కేవలము బొమ్మలను చిత్రించుటయే గాక ఆబొమ్మలను చక్కని సంపుటముగ అనువగులీల నచ్చొత్తింపించి, తెనుగువారి హస్తములందుంచు మహత్తర కార్యము శ్రీ సత్యనారాయణగారు గావించినారు. అందులకు చిత్రకారుని, ఆ సంపుటమును ప్రకటించిన ప్రకాశకులను వేనోళ్ల గొనియాడదగు.

సర్వసాధారణముగ చిత్రకారులు తాము రచించిన చిత్రము లెంత మంచివయ్యును, ధనసాహాయ్యము లేమిని, సాహసము లేమిని ఒకమూల పారవైచుట పరిపాటి. అట్లుకాక శ్రీయుత సత్యనారాయణగారు తమ బొమ్మలను, అతి సున్నితములగు భావములను ప్రదర్శించువానిని ఒక్క సంపుటములో నిక్కించి మనకు జూపుచున్నారు. ఆ సంపుటము నిజముగ ప్రతి ఆంధ్రునియింట నుండి చిత్రలేఖనమునం దభిరుచి గొల్పుట ఆవశ్యకము.

బొమ్మలలో పెక్కులు ఈ వఱకు ప్రదర్శనములకు బంపబడి బహుమానము లందియున్నవి. సంపుటము నచ్చొత్తించు పద్ధతి బహుసుందరముగ నున్నది.

లోని చిత్రములలో "రాధ" చిత్రము త్రివర్ణశోభితము. శ్రీకృష్ణుని వలచినప్పటి శృంగారాభినయమును చాటుచున్నది. సిద్ధార్థుని చిత్రము అజంతాశైలిని స్మరణకు దెచ్చునదై యున్నది. అయిదవపటము "పల్లెటూరి చెరువు" అన్నది మన ఆంధ్రదేశములోని చేరువదృశ్యము. బొమ్మలోని స్త్రీలయొక్క చీరకట్టు, జడతీరు మానుమూర్తులలో వీ రాంధ్ర నారీమణులని అనుకొనునట్లు చేయును. ఇవికాక కొన్ని బొమ్మలు పంద్రెండవ పదమూడింటివఱకును చిత్రవిచిత్ర భావములను ప్రదర్శించు నొక యుత్తమశ్రేణికి జెందగలవని నా నమ్మకము. విచారము, అత్యుత్సాహము, ఆడంబరము మున్నగు విలాసములతో అవి విలసిల్లుచున్నవి. చివర నొక రెండుచిత్రములు సర్వసామాన్య మానవులనుండి చేకొనబడినవి కూడ గలవు. అందు 'బొబ్బిలి పాటగా' డొకడు.

ఈ పద్ధతిని సంపుటములుగ నచ్చొత్తించి ప్రతి ఆంధ్రచిత్రకారుని ముఖ్యరచనములను పైకి దీసికొనివచ్చుట ఆంధ్రలోక కర్తవ్యము. అందుచే వారివారి బొమ్మలు ప్రతియింటను నిలిచి మన కపరిమితానందమును జేకూర్చుటయేగాక "ఇది తెనుగువానికుంచె" అను గర్వమును మనలో రేకెత్తించును.

ఆంధ్రులందఱు ఈ సంపుటములను వెలకు దీసికొని వీతదుద్యమమును ప్రోత్సహింతురు గాక!

కపిలకొండల వెంకటరావు

నమ్మాళ్వార్ల ప్రచురణాలు

పై ప్రచురణాలు యింతవరకు రెండు మాత్రమే వెలువడ్డాయి. ఒకటి నాటకశాఖకు సంబంధించిన, మోహనప్రదమైన, తారాశశాంకుల ప్రణయగాథను గూర్చిన "శశాంక". రెండవది నేడు అంతఃకలహాలచే అల్లకల్లోలంగా వున్న "స్పెయిన్ దుస్థితి.

ఈ ప్రచురణాలు యింకముమించుగా 'పెంగ్విన్' పబ్లికేషనులవలె ఆకర్షణీయంగా తయారుచేయటానికి పూనుకొనినందుకు నవ్యాంధ్రుల్ని అభినందింప దగినవారు. ముద్రణం గూడ రైల్వే గ్రంథాలమాదిరిగాక చూడ ముచ్చటగ నున్నది. పేజీల లెక్కనుబట్టి ధర నిర్ణయించకమనే పద్ధతి కాకుండ యెన్ని పేజీల గ్రంథమైనాసరే ఆరు అణాలకే ఇవ్వబడే యేర్పాటని పై రెండు గ్రంథాలవల్ల ఊహించవలసియుంటుంది. రాజకీయ, ఆర్థిక, వాణిజ్య సంబంధమైన గ్రంథాలు, శాస్త్ర గ్రంథాలు, కథలు, కావ్యాలు, నాటకాలు, అంతర్జాతీయ విషయాలకు సంబంధించిన విమర్శలు, పురాణాలు క్రమంగా ప్రకటించవలె నని వీరి ఆశయము. ప్రకాశకుల ప్రయత్నము ఫలప్రద మగుగాక!

౧ శశాంక

[క్రౌను ౧/౮ సైజు; సుమారు ౬౦ పేజీలు; మీమకాగితం. రచయిత: గుడిపాటి వెంకటచలం.]

ఈరచయిత ఆంధ్రదేశానికి సుపరిచితుడు. ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్రలో వీరి రచనలకి ప్రత్యేకస్థాన మియ్యవలసిన అవసర మెంతైనా వుంది. ఆధునిక ఆంధ్రకథకుల్ని గూర్చి చెప్పవలసివస్తే వెంకటచలంగారే ప్రథమ తాంబూలానికి అర్హులౌతారు. వీరి రచనలు నవ్యసాహిత్యానికి అలంకారప్రాయాలు. వీరి రచన లన్నీ అదొక ఫక్కీని. వీరితాలూకు యేరచన పరిశీలించినా ఓ విశిష్టత గోచరిస్తుంది. ఎన్ని సంవత్సరాలక్రిందట రచింపబడినదైనా సరే, యిప్పటి వేడివేడి సరుకైనా సరే ప్రతిదానిలోను వారిలేఖిని ఒకతీరున పరుగెడుతుంది. మనసా నమ్మిన సిద్ధాంతాన్ని ఒక అంగుళంకూడా వెనక్కుగాని, ముందుకుగాని పోనీక ధైర్యంగా పాఠకులముందు వీరు పెడతారు.

వెంకటచలంగారు స్వేచ్ఛాప్రియులు. వీరి స్వేచ్ఛావిహారానికి ఒక పరిమితి, ఒక తెన్ను వుంది. వీరి ఆవరణ రాజకీయ రంగంకాదు, సాహిత్యమండలంలో. స్త్రీపురుషుల్ని నైతికంగా బంధించటాని కేర్పడ్డ వివాహాది కర్మకాండ వీరిసిద్ధాంతంలో వున్మత్తులు చేసే కొన్ని అవివేకపుచేష్టలు. పశుపక్ష్యాదులు, వృక్షలతాదులు మొదలైనవాటికి నరుల్లో మాదిరిగా లంకెలు లేని స్వేచ్ఛానుభవాన్ని భగవంతు డెవ్విధంగా ప్రసాదించాడో అదే స్వేచ్ఛానుభవానందం నరులకు గూడ యెందుకు కుండకూడదని వెంకటచలంగారి వాదన. వివాహాదితంతులు అట్టి స్వేచ్ఛకు భంగకారులు. మానవుల్లో అట్టికట్టుబాటు పటాపంచలు కావలెనని వీరి మతం. ఈ మతాన్నే ప్రతిరచనలోను వీరు పాఠకులకు ప్రతిపగుస్తూ వుంటారు.

వెంకటచలంగారు, శ్రీమారు తారాశశాంకుల ప్రణయగాథను వస్తువుగ గ్రహించి "శశాంక" అనే నామధేయంతో నాటకరూపంలో రచించిన విధానాన్ని పరిశీలిస్తే చలంగారిని స్వేచ్ఛావిహారు లనటంకంటె బ్రహ్మజ్ఞానిఅనో సృష్టిరహస్యాన్ని అవగాహన చేసికొన్న బృహస్పతులనో, వేదాంతోపన్యాసకులనో, మహాయోగులనో అనవలసివుంటుంది. ఈరచనలో వీరు కనుపరచిన శక్తి, దృష్టి అతీతమైనవి. ఇంతేకాక తమ మతమందు తమకుగల గాఢ విశ్వాసాన్ని సూచిస్తుంది.

మనయొక్క శాస్త్రాల్ని, పురాణాల్ని తరచిచూస్తే యీ ప్రపంచం వొక వింతసృష్టి అని గోచరిస్తుంది. అందు వొక భావా న్నొక భావం ఒరుసుకుపోయే విషయాన్ని పరిశీలిస్తే యిదంతా ఒకమాయగతోచి సాధకుణ్ణి వైరాగ్యపథంలోకి యీడుస్తుంది.

పరస్త్రీగమనం పాపభూయిష్ఠమని ప్రపంచానికేర్పడిన అనేక 'Donts' లో ఒక 'డోంటు'. ఈ నియమం అన్నిమతాల్లోను, అన్నిశాస్త్రాల్లోను వుంది. కాని కొన్నికొన్ని సందర్భాల్లో పరస్త్రీగమనం పాపభూయిష్ఠంకాదని ప్రమాణాలు మనధర్మశాస్త్రంలో కనపడుతున్నయి.

ఇద్దరన్నదమ్ము లుంటారు. ఇద్దరూ వివాహం చేసుకుని సుఖంగా కాపురంచేస్తుంటారు. కాని ఒకరికీ సంతానం కలుగదు. కుటుంబం నిలుపబెట్టుకునేందుకు అన్నగారు తమ్ముని భార్యను చేరొచ్చు. తుచ్ఛవాంఛకోసంకాక కేవలం సంతానాపేక్షతోనే యీపనిని సాగిస్తే అది అవినీతికార్యం కాదట. అప్పుడు పాపం అంటుకోదట. తిరిగి అన్నభార్యతో తమ్ముడు క్రీడించతలపెట్ట గూడదు, అన్నభార్య మాతృసమాన కావటం చేత.

స్త్రీకిగాని, పురుషుడికిగాని కామేచ్ఛ జనిస్తే అదితీరనిసందర్భంలో ప్రాణత్యాగాలు జరుగుతూ వుండటం తరుచు వినబడుతోంది. ప్రాణత్యాగం మహాపాపకార్యం. ఒకస్త్రీ తానుగ ఒక పురుషుణ్ణి చేరి కామేచ్ఛతీర్చవలసినదిగ ప్రార్థిస్తే ఆస్త్రీతో సంగమం తగునని, అట్టి స్త్రీకోరికను పురుషుడు చెల్లించక తెగనాడితే వానికి పాపమంటుకుంటుందని మరొకశాస్త్రం చెబుతున్నది.

ఒకస్త్రీకి, ఒకపురుషుడికి వివాహం జరిగి లక్షణంగా కాపురం జరిగిపోతూవుంది. పొరబాటునో, గ్రహపాటునో పరపురుషుడు ఆమెవంక చూడటం తటస్థపడితే వాణ్ణి చీల్చాలన్నంత కోపం వస్తుంది ఆతడికి. ఆమెమీద తనకు సర్వహక్కులున్నవని ఆతని వూహ. కొద్దికాలం తరువాత ఆమె రోగిష్ఠి అయి మంచమెక్కి దుర్గంధంతో రోతపుడుతూ వుంటుంది. యముడు తీసుకుపోతాడు. ఆమె చనిపోయిన అనంతరం స్వంతమని అఘోరించిన భర్తయే ఆమెను చేతులార ఛండాలుడికి ఒప్పగించి దహనం చేయమంటున్నాడు. దీనిని గురించి శివవాక్యర్ ప్రమాణం.

పడిపుకంచుకొండె పెన్నై మట్టొరువన్
వత్తినాల్
విడువనో అవనై యిన్నుం పెట్టవేణుం ఎన్బనే
నడువన్ వంది అళైత్తపోదు నారున్ యింద
నెల్లుపల్
షుడలై మట్టుం కొండుపోయ్ తొట్టికై డు
ప్పరే.

ఈ పరిశీలనలో సృష్టి యెలా ప్రారంభమైందోకూడ తెలిసికోవటం అవసరమే. ఆదిలో బ్రహ్మ ఒక పురుషుణ్ణి సృజించి వాని నుండి ఒక స్త్రీరూపాన్ని తయారుచేసినట్లు మన పురాణాలు చెబుతున్నయి. వారిద్దరి సంయోగంవల్ల ప్రపంచాభివృద్ధి అవుతూ

వచ్చింది. మానవకోటి అంతా బ్రహ్మ యొక్క సృష్టిగ పరిగణింపబడుతూ అతడే స్త్రీపురుషులకు తండ్రి, పరమపితగ నిర్వచింప బడుతున్నాడు. వీరందరు అతని సంతతిగ పరిగణింపబడే సందర్భంలో పురుషుడు భర్త, స్త్రీ భార్య అనే సంబంధానికి తావెక్కడో గోచరించకుండావుంది. బ్రహ్మ దృష్టిలో యీ ప్రపంచంలోని స్త్రీపురుషులందరు సోదర సోదరీలు, యేకోదరులమాదిరిగ మెలగవలసిందని అయి యుండవచ్చు. భార్య భర్త, కూతురు అల్లుడుఅనే బాంధవ్యపు కంపు సృష్టి ఆదిలో లేదని స్పష్టపడుతోంది. మరి యివన్నీ యిటీవల యేర్పడినట్లు గూడ స్పష్టపడుతోంది. భరతఖండంలో వివాహాదులు, బంధుబంధాలు మనువు రాజ్యకాలంలో శాసనరూపంగా ప్రవేశపెట్టబడినట్లు తోస్తుంది. ఈ మార్పుకు, యిట్టిశాసనాలకు కారణాలు సంఖ్యానేకంగా వుండొచ్చు. ఇక్కడ వాటిని తరచటం సమయం కాదు. దీని ననుసరించి బ్రహ్మ ప్రతిజీవికి స్వేచ్ఛ నుద్దేశించి నాడే కాని బంధుబంధాలలో క్రుంగవలసినదిగ శాసించలేదని స్పష్టపడుతోంది.

స్త్రీపురుషుల్లో గల వ్యత్యాసతగూడ యిక్కడ పరిశీలించటం అప్రస్తుతం కాదు. అనేకవిధాల్లో స్త్రీ పురుషునికంటె అధిక్యము కలిగివుంది.

"స్త్రీణాం ద్విగుణ మాహారం
బుద్ధి శ్చాపి చతుర్గుణం,
సాహసం షడ్గుణం చైవ
కామ మష్టగుణం భవేత్."

అన్నారు. పురుషునికంటె స్త్రీ రెండు రెట్లాహారం తీసికొంటుంది. స్త్రీ బుద్ధి పురుషుని బుద్ధికంటె నాలుగింతలు హెచ్చు. సాహసం ఆరింతలు. మైథునేచ్ఛ యెనిమిదింతలు. కామతీవ్రత కలిగివుండే జీవి యొక్క చర్యలు నిగూఢంగా వుంటవి. అందున స్త్రీహృదయం దుర్భేద్యమైంది. స్త్రీ జనహృదయాన్ని గ్రహించటం బ్రహ్మకు గూడ కష్టమని లోకోక్తి. పై కారణాల కనుగుణంగా వాత్స్యాయనుడు కామసూత్రాలలో సంభోగాలు అష్టవిధాలని నిరూపించాడు. స్త్రీకంటి కెదురుగ పురుషుడగుపడితేనే బూతు అపాదించవచ్చు సులభంగా. ఎనిమిది రెట్లు కామోద్రేకం గల స్త్రీ అట్టి పరపురుషుడెదుటబడితే యేదృష్టితో చూస్తుందో భర్త తరమా గ్రహించటానికి?

పై విషయానేకాన్ని బట్టి తీవ్రమైన యోచనచేస్తే ప్రపంచమంతా వొకమాయగా తోస్తుంది. దేవగురువు, విశేషించి ఉపనిషత్సారహస్యాన్ని గ్రహించిన దిట్ట, సర్వజ్ఞమూర్తి అయిన బృహస్పతి తన శిష్యుడైన చంద్రుడుతో తన భార్య జరిపిన చర్యవిషయంలో ఋషులంతా యేకమై పంచాయితీ జరపతలపడితే లొంగిపోతాడా, సమర్థిస్తాడు కాని—

వెంకటచలం గారి "శశాంక"లో అనూరాధ అనే పాత్ర వొకటి నూతనంగా కల్పింపబడింది. మిగత ప్రధానపాత్రలు బృహస్పతి, తార, చంద్రుడు. అనూరాధ బృహస్పతిసోదరిగ గ్రహింపబడింది. గ్రంథకర్త నూతనంగా అనూరాధను కల్పించటంలో గల ఉద్దేశ్యం సదుద్దేశ్యమనే భావించాలి. మనుష్యప్రకృతులు వేరువేరుతీరులుగ నుంటాయని, ప్రేమ మోహములకు గల వ్యత్యాసము యెట్టిదో చూపుటకే అనూరాధ గ్రహింపబడినట్లు తోస్తుంది.

చంద్రుడంటే అనూరాధకు అగణ్యమైన ప్రేమ. ఒకక్షణముగూడ అతనిని విడిచి ఆమె వుండలేదు. అతడు సదా ఆమె వెనువెంటనే మసలుతూ వుండాలి. తనకళ్లల్లో మెలగుతూ వుండాలి. హృదయవీథిలో అనుక్షణము అర్చన జరుగుతూ వుంటుంది అతడే తనకు సర్వస్వంగా. ఆప్రేమ మాతృప్రేమ వంటిది కాదు. ఏకోదరులలో కనుపడేటిది గూడ కాదు. చుట్టరికపు పరిచయముతో కూడిన దంతకంటె కాదు. కామసంబంధమైనదియు కూడ కాదు. ఏదో అవ్యక్తప్రేమ. అనేక ఘట్టాల్లో చంద్రుడు అనూరాధను ఉద్రిక్తపరచవలెనని యెన్నో యెత్తులు, యెన్నో లాలనలు, యెన్నో కాముకకథలు, వక్షాన్ని సహితం చీల్చగల మోహాద్రేకాలు . . . [illegible] గించి చూచినా ఆమెలో యేమాత్రంకూడ చలనం కలుగలేదు సరేగదా కోపగించనైనా లేదు. అతన్ని ఆమె యేమీ అనలేదు. అతడు ఆశ్రమంవిడిచి వెళ్లినసమయాట "యీ ఆశ్రమం శవంలాగు వేళ్లాడుతోంది" అంటుంది. "కామిని పొదని కావిలించుకుని ఆకేసులాలించవస్తే దూరాన్నుంచాను. తప్పా. చూడు, నీకొక్కటే పువ్వమనుకో జీవనానికంతా! దాన్ని కోసి, వాసనచూసి నలిపి నీ ముఖాన్నే పారేసిపోతే నీ కెట్లా వుంటుంది? శశి నన్నట్లా చేస్తాడని భయం" అంటుంది.

చంద్రుడు అతిలావణ్యమూర్తి. చిన్నప్పటి నుంచి తారవొడిలో పెరిగాడు. చివరకు ఆమె అతనిని పొందగలిగింది.

బృహస్పతి ఋషి. అద్భుతమైన పాండిత్య మహిమను పొందినవాడు. దేవాసురసంగ్రామ సందర్భంలో దేవతలందరు వీని మహిమకు నిర్ఘాంతపడి రాక్షసులమీద పైయెత్తుగా దేవకోటికి గురువుగ యెన్నుకొని వానికి ఆచార్యపీఠం వప్పగింతచేశారు. బ్రహ్మవిద్యాతత్వ విలువడ్డ సమస్తవేదాలను అవగాహన చేసికొనిన సర్వజ్ఞమూర్తి. దండనవల్ల అవినీతిని అరికట్టలేమనీ, శిక్షలవల్ల లోకోద్ధరణ జరగదనీ విశ్వసించేవాడు. ఈవిశ్వంలో ప్రతిజీవి చనిపోయేటప్పుడు ఒక పుచ్చినవక్కనైనా వెంట తీసుకుపోవటం లేనిసందర్భంలో బ్రతికి యున్నంతకాలం "నా" అనే అహంకారం, స్వార్థపరత యెందుకుండాలో తెలిసికొనిన వేదాంతి. దేనియందు మమకారమనేది లేదు. అందరకంటె తనకేమో హెచ్చుజ్ఞానము కల దని విర్రవీగటం యెరగని పరమసాత్వికతేజుడు. జ్ఞానము ఆత్మపారిశుధ్యంకోసం యేర్పడిందనీ, యితరులలోని కల్మషాన్ని వెతకుట కేర్పడలేదనీ గ్రహించిన విశాలభావము గలవాడు. సర్వలోకనాశనానైనా నిర్లక్ష్యమైన చిరునవ్వుతో వీక్షించగల సంపూర్ణ వైరాగ్య సంపన్నుడు. ఎవరి కర్మానుభవం వారనుభవిస్తారంటాడు. భార్య అయిన తార చర్య సక్రమమైనదని బృహస్పతి సమర్థిస్తాడు.

ఏడాలుగవయేటో, అయిదవ యేటో [illegible]

తారదగ్గర వదలినాడు. ఈ చంద్రుణ్ణి తార దొంగదృష్టితో సాకుతూవచ్చిందో పరమాత్మునకేమైన తెలుసునేమో! బృహస్పతికి సర్వము తెలుసుగనుకే. ఒకటి రెండు తడవలు "శశాంకుని దృష్టి రాధవైపు మరల్చటానికి ప్రయత్నించు" మని తారకు సలహా యిచ్చినప్పటికి ఆమె కడికరటకంగా వుంటూ అనురాగ ఒకటి తన ప్రయత్నాని కడ్డుదాపరించిందని కటకటపడేది. శశాంకుడు రాధను నిర్లక్ష్యంగా చూస్తున్నాడని బృహస్పతికి తెలుసు. తారాచంద్రుల ప్రేమ అంతకంతకు కరడు కట్టుతోంది. తనలోగల అశక్తతను గ్రహించి ఆమెయొక్క తృప్తికరంగా సంచరించటానికి అవకాశ మమరకపోవచ్చు. తారప్రయత్నాని కడ్డు తగలటం పాపమేమోను. ఆశ్రమంలో తనయెదుట తారాచంద్రుల సమాగమాన్ని చూడలేదు. చూడటం సంభవిస్తే అహంకారం ఆవరించి ఏమే అకార్యాన్ని చేయిస్తుందో. కోపం వచ్చింది గూడ (తనలో). "సంసారబంధం ఎంత తీవ్ర మయింది? పరీక్షాసమయం వొచ్చేసరికి జన్మమంతా తపస్సాధన మనశ్శక్తి వ్యర్థమైనాయి. సర్వప్రపంచాలనూ, మంత్రాలనూ, యోగాలనూ సాధించగలం గాని యీ మనోసంస్కారాన్ని, నా స్వంతమనే భావాన్ని జయించటం యీశ్వరుడితరం గాదు. కాని నేను సాధించితీరుతాను" అంటూ ఏకాంత సాధన అవసరమని చెప్పి తారాచంద్రులను స్వేచ్ఛను కలిగించాడు.

తిరిగివచ్చేసరికి విశ్వామిత్రుడు, గౌతముడు, ఇంద్రుడు మొదలైనవారంతా తన ఆశ్రమపు అరుగుమీద బైఠాయించి పంచాయితీ చేస్తున్నారు యీ అన్యాయాన్ని గురించి. బృహస్పతిముందు వారెంత. నోరెత్తటానికివల్లా! తన యింట్లో జరిగిన యీ అకార్యాన్ని ప్రపంచం యేవిధంగా వ్యాఖ్యానం చేసినా నేర్పైన తన పవిత్రవాక్కులతో వారినోళ్లను అణచగల సాహసికుడు "ఇంకా మమకారం వొదలలేదా ఋషీ." "ధర్మము, జ్ఞానము నీ జీవితాన్ని దిద్దుకునేందుకు ఉపయోగపడాలి; లోకాన్ని దిద్దేందుకు కాదు" "ప్రాణికోటికి ఆత్మాభివృద్ధి చెయ్యాలనే సంకల్పం వాస్తవంగా వుందా! వుంటే ప్రేమించు. సమస్తజీవుల్నీ ప్రేమించు. నీకన్న, నీతపస్సుకన్న, నీభార్యకన్న, నీ యీశ్వరుడికన్న అధికంగా దుర్గతిలో పెనగులాడే యీ లోకాన్నంతా ప్రేమించు. కల్మషమంతటితోను యీప్రపంచాన్ని నీ హృదయాని కద్దుకో. పాపంలో మునిగినకొద్దీ, అంధకారంలో జారినకొద్దీ, నీచేతుల్ని యింకా కిందికిజాచి, హృదయాని కింకా దగ్గరిగా వొత్తుకో; ఖండించకు, శిక్షించకు" అన్నాడు.

ఈరచన నింతచక్కగా రచించటానికి వెంకటచలంగారు వేదాంతసాధన చేసియుండాలి. ప్రపంచ లంపటత వల్ల రోసిపోయి సన్యాసాశ్రమస్వీకారం చేసి గిరిగహ్వరాల్లో నరుని కంట బడకుండ సంపూర్ణ వైరాగ్యంతో వుండేవారికి సాధ్య మవుతుందేమోగాని తదితరులకు—ప్రపంచం చూసిచూసి, వేదాంతసారాన్ని తరచి తరచి అంతా అయోమయం, అంతా మాయ అని బృహస్పతి యేలా నిర్ణయానికి వచ్చాడో వెంకటచలంగారు కూడ యీరచనాసాధనలో ఆపరంజ్యోతిలోని సత్యాన్ని అవగాహన చేసుకొన్నాడంటే అతిశయోక్తి కాదు. చలంగారు అనేక కథలు వ్రాశారు; గేయాలు రచించారు; గ్రంథాలు చేశారు. అవన్నీ ఒకయెత్తు, 'శశాంక' వొకటి వొకయెత్తు.

రచన అమోఘమైనది. గ్రహింపబడిన పాత్రలన్నీ బహు చక్కగ పోషింపబడినవి. అనవసరఘట్టా లేమీలేవు. ప్రతిఅక్షరం, ప్రతి పదం, ప్రతి భావం బహుబిగువుగా, ఒకఉబుకుతో పడినవి.

"శశాంక" కేవలం తారా శశాంకుల ప్రణయగాథ కాదు. వైరాగ్యమంటే యేమిటి, ఎట్టివి అహంకార అహంభావాలు; సత్యమెట్టిది; యథార్థమైన మానవసేవ యేది మొదలగు విషయాల్ని నిర్వచనం చేసే వేదాంత గ్రంథమని తెలుస్తుంది.

నాటకంగా—చక్కనిశైలి. రసపిపాసువులకు అమూల్యమైన భిక్ష వెంకటచలంగారి 'శశాంక'. అభినయానికి తగినంత అవకాశము కలదు. పేరు పొందిన నటు లెవరైన ప్రదర్శింప తలపడినప్పుడే దీనిప్రాముఖ్యము వెల్లడి అవుతుంది. ఎవ్వరేని త్వరలో ప్రయత్నింపవలసిన దని మనవి.

వ. కుటుంబరావు

స్పెయిను దుస్థితి

[క్రౌను ౧/౮ సైజు, ౧౬౦ పేజీలు. పీచుకాగితం. గ్రంథకర్త: ప్రతాప రామసుబ్బయ్య]

ఓడలు బండ్లు అవుతాయని, బండ్లు ఓడలు అవుతాయనే లోకోక్తిలో యథార్థం లేకపోలేదు. ఎల్లప్పుడూ కాలం ఒకేరీతిని గడుస్తుండనుకోటంత వెర్రి మరొకటుండదు. పదహారో శతాబ్దంలో స్పెయిన్ దేశం చరిత్ర పరిశీలిస్తే యూరపుఖండ రాజ్యాలలో అగ్రస్థానాన్ని ఆక్రమించియుండేది. అప్పట్లో అదృష్టవశాత్తు ఒక బ్రహ్మాండమైన సామ్రాజ్యాన్ని అతిత్వరలో నిర్మించుకోగలిగిన అవకాశాలు అమరినాయి. సమకూర్చుకుంది కూడ. కాని పునాదుల్ని గట్టిచేసుకోలేదు. గర్వం బలిసిపోయింది. తదుపరి యితర యూరపుఖండ రాజ్యాలలో జరుగుతూవచ్చిన అభివృద్ధికరాలైన మార్పులను అవగాహన చేసికొనుట కవకాశం లేనంతటి మబ్బు వారికండ్లను కమ్మివేసింది.

పై కారణాలచేత స్పెయిన్‌లో అభివృద్ధి అనేది యేమీ జరుగలేదు. అసలది వ్యావసాయిక దేశం. యంత్రపరిశ్రమలు శూన్యం. వ్యవసాయానికి గూడ రైతును తిననీయకుండా జమీందారీ విధానం అమలులో వుండటం తటస్థించింది. ఈ పరిస్థితుల్లో దారిద్ర్యం హెచ్చి ప్రజలలో అశాంతికి కారణమైంది.

ఇదిట్లావుండగా స్పెయిన్‌లో మతోద్ధారకుల ఆధిక్యము జాస్తి. వీరు ప్రజలలో దయ, సత్యం, శౌచములను అలవడజేయాలననే నియమాన్ని పూర్తిగ మరచిపోయి దొంగవేషంగా అభివృద్ధినిరోధకాలైన రాజకీయశక్తుల్లో ప్రవేశించి బహువిచ్ఛలవిడిగాను, క్రూరంగాను సంచరిస్తూ

దేశ సౌభాగ్యానికి, శాంతికి విఘాతం కలిగిస్తున్నారు.

పై అక్రమాలవల్ల యేర్పడే అశాంతివల్ల స్పెయినులో యెప్పుడూ అంతర్యుద్ధాలు, అంతఃకలహాలు. స్పెయిన్ దేశచరిత్రలో యిట్టి కల్లోలాలకు లెక్కలేదు. ఎన్ని అంతర్యుద్ధాలు సంభవించినా క్రూరమైన జమీందారీ విధానాన్ని తొలగించలేక పోయినారు. దీనికి తోడు యూరపు ఖండపు యితర రాజ్యాలలో రాజనీతి ముఖ్యమై యేదోఒకటి తెగకుండా కూడ వచ్చింది.

నేడు స్పెయినులో యేర్పడ్డ ప్రధాన సమస్య అభివృద్ధియా, లేక వికృతస్వరూపము దాల్చిన ప్రతిఘాతమా? శాంతియు విజ్ఞానమా లేక అనాగరకతా మృత్యువా?

స్పెయిన్ పరిస్థితులు యించుమించుగ భరతవర్షపు పరిస్థితులతో పోలియున్నవి. ఆ దేశపుప్రజలకు కత్తి పట్టగల హక్కు వుంది. మన కది లేదు. ఇంతే భేదం. అందుకనే మనది శాంతిప్రధానమైన ధర్మసమరం. స్వల్ప వ్యత్యాసంతో స్పెయిను, భారతవర్షము ఒకే గాడిలో వున్న కారణంచేత మనకు స్పెయిను ప్రజలయందు సానుభూతి వుండవలసిన అవుసర మెంతైనా వుంది. మన చరిత్ర, మనఆధిక్యము, మన విజ్ఞానము మనం పూర్తిగ మరచిపోయినాము. ఇతర దేశ చరిత్రలు పఠించినపుడైన మన స్థితి కొంత స్ఫురణకు రాకపోదు. గనుక యీ గ్రంథకర్త తగిన సమయంలోనే యీరచన వెలువరించినా డనుటలో ఆక్షేపణ లేదు.

ఈ గ్రంథకర్త సహాయ నిరాకరణోద్యమం మంచిజోరుగ నున్న రోజుల్లో చదువుకు స్వస్తిచెప్పినాడు. వాటినుండి కర్షక కార్మిక సమస్యలలో శ్రద్ధతీసికొంటూ రెండుసార్లు జెయిలుకుపోయినాడు. ఇట్టి వీరు స్పెయిన్ గాథను క్షుణ్ణముగ అవగాహన చేసికొనినారనే అనవలె. కాని గ్రంథరచన యిదే ప్రథమప్రయత్న మవటంచేత విషయాన్ని పాఠకుల ముందు అరటిపండు వలిచినట్లు పెట్టలేకపోయినారు. స్పెయిన్ ప్రసక్తిలో ఇండియా, జెర్మనీ, యిటలీ, బ్రిటన్, ఫ్రాంసుల ప్రసక్తులుగూడ తెచ్చి కలగాపులగం చేయటం పాఠకునికి కొంత ఋంగాటు కలిగిస్తోంది. ముందుముందు వీరు రచించబోయే గ్రంథములవలన యింకను హెచ్చుప్రయోజన ముండగలదని నమ్మిక.

న. కుటుంబరావు.

బాలవ్యాకరణము

(టీకాసహితము)

[టీకాప్రణేత: విద్వాన్ దూసి రామమూర్తిశాస్త్రి, డెమ్మీ ౧/౮ సైజు. ౫౪౪ పుటలు. వెల మూడు రూపాయలు. ప్రకాశకులు : వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సు, చెన్నపురి.]

తెలుగుభాషకుఁ గల వ్యాకరణము లన్నింటిలోను (సర్వజనోపయుక్తములలో) చిన్నయసూరి రచించిన బాలవ్యాకరణమే మొదటిది. అంతకుఁ బూర్వము వెలువడినవానిలోఁ గొన్ని సంస్కృతభాషాగ్రథితములు; కొన్ని పద్యాత్మకములు. సూరిగారి వ్యాకరణము నవ్యరచన. ఇందు వ్యాకరణసిద్ధాంతములకు విరుద్ధము లగు విషయములు కొన్ని యున్నవని కొందరి తలంపు. ఏది యెట్లున్నను ప్రాథమిక పరీక్ష మొదలు పట్టపరీక్షవఱకును ఆంధ్ర విద్యార్థులకు బాలవ్యాకరణమే పఠనీయముగ నున్నది. మఱి యే ఇతరాంధ్రగ్రంథమునకును దీని కున్నంత చెల్లుబడి, ప్రచారము లేవు.

చిన్నయసూరి తనకు సాధ్య మగునంతవఱకును తనకుఁ బూర్వమున నుండిన ఆంధ్ర వ్యాకరణములను బాగుగా పరిశీలించి, తన సంస్కృతవ్యాకరణ పరిజ్ఞానము నుపయోగించి కష్టించి దీనిని వ్రాసెను. విషయముల నన్నింటిని సంగ్రహించు నుద్దేశమున నతఁడు సూక్ష్మపద్ధతిని దీనిని వ్రాయవలసి వచ్చెను; కాన పెక్కుసూత్రములు, వివరణములు నిందు నిగూఢాశయములు కలిగి అంతఱకును దెలిసికొనఁ దగువుగాక యున్నవి.

బాలవ్యాకరణమునకు శేషగ్రంథమనఁ దగు ప్రౌఢవ్యాకరణము, లేక త్రిలింగలక్షణశేషమున తర్కశాస్త్రులగు శ్రీ సీతారామాచార్యులుగారు కొన్ని యెడల సూరిసూత్రములను సవరించుచు, సూరిగారి ఆశయముల వివరించియుండిరి; అన్నిసూత్రములకును వివరణము లేనందునను, ఆచార్యులుగారు గమకొనినట్లు సూరి యభిప్రాయపడెనో, లేదో నిశ్చయింప నవకాశము లేనందునను సూరిమతము తెలియుటకుఁ బ్రౌఢవ్యాకరణ మంతగా ఉపయోగింపదు.

కీ. శే. కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రులుగారు సంస్కృతాంధ్ర వ్యాకరణములను బాగుగ పరిశీలించి 'బాలవ్యాకరణగుప్తార్థప్రకాశిక' అను వ్యాఖ్యను రచించి చాలవఱకును సూరిమతములను లక్షణాభిమానుల కెఱుకపఱచిరి. కాని అదియు కొన్ని యెడల సూరిమతమును వ్యక్తపఱుపక, విరుద్ధసిద్ధాంతముల నొనరించినది; ఐనను అనుపయుక్తములను ననుబంధములతోఁ గూర్పఁబడి ఎక్కువ వెలకుఁ గాని లభింపని ఆ గుప్తార్థప్రకాశికయే బాలవ్యాకరణతత్త్వము తెలిసికొనుటకు నేఁటిదనుక ఆధారమయి యున్నది.

పయి యంశములను బాగుగ గమనించి శ్రీ దూసి రామమూర్తిశాస్త్రులుగారు సూరి మతమును ఆంధ్రలోకమునకుఁ దెలుపుటకు. విశేషములతోఁ గూడి 'బాలవ్యాకరణసారస్య సర్వస్వటీక'యను వ్యాఖ్యానమును రచించినారు.

శ్రీ దూసి రామమూర్తిశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రవ్యాకరణ లక్షణమును, సంప్రదాయమును బాగుగ నెఱిఁగినవారు; ప్రతిభావంతులు; శ్రీ వఝల చిన సీతారామస్వామి శాస్త్రులవారి సుశిక్షణమున సానదేరినవారు; విద్వత్పరీక్షలో ఆరితేరినది మొదలు విజయనగర మహారాజా సంస్కృతకళాశాలలో ఆంధ్రాధ్యాపకపదవి నధిష్ఠించి ౧౫ ఏండ్లపాటు పాఠప్రవచన మొనరించుచు విశేషమగు ననుభవమును సంపాదించినారు; కొంతకాలము శ్రీ శాస్త్రులవారిక్రింద సహాయాధ్యాపకులుగా నుండి వారి సలహాలఁ దీసికొనుచు తమ లక్షణపాండిత్యమును దిట్టపఱచుకొని వ్యాకరణగ్రంథరచనమున కధికారమును గడించుకొనినారు; కావుననే అనిదంపూర్వము వ్యాఖ్యను రచింపఁగలిగినారు.

ఈ వ్యాఖ్యయందు సూరిమతములు, వాని తత్త్వమును లెస్సగ వెల్లడింపఁబడినవి; కావలసినచోట్లఁ బ్రాచీనవ్యాకరణమతముల ఖండనమ, మండనము లావరింపఁబడినవి; కొన్నియెడల స్వతంత్రమార్గ మవలంబింపఁబడినది; వీలగునంతవఱకును సుప్తార్థప్రకాశికలోని యాశయములు సవిమర్శముగ ఖండింపఁబడి చక్కని సిద్ధాంతములు వివరింపఁబడినవి. ఇంతకుఁబూర్వము వెలువడిన ప్రసిద్ధాంధ్ర వ్యాకరణముల మతముల నెఱుఁగుట కిది మిక్కిలి యుపయోగించుచున్నది.

ఈ వ్యాఖ్యానము జిజ్ఞాసువులకు, పరీక్షార్థులకు మాత్రమే కాక బాలవ్యాకరణాధ్యాపన మొనరించువిద్వాంసులకును సందేహనివారణ కుపయోగించును.

శ్రీ రామమూర్తిశాస్త్రిులుగారు ఆంధ్రుల దురదృష్టమువలన ఈనడుమనే కీర్తిశేషు లయినారు. వారి భౌతిక దేహము మనకిఁక కన్పింపకపోయినను కీర్తికాయమును స్థిరముగ నిలుపుట కీ బాలవ్యాకరణవ్యాఖ్య చాలియున్నది.

లక్షణగ్రంథరచన కర్హులగు పండితయువకులలో శ్రీ రామమూర్తి శాస్త్రిులుగా రొకరు. కష్టనష్టముల లెక్కచేయక అట్టివారిచే నిట్టి గొప్పగ్రంథమును రచింపఁజేసి, చక్కఁగ ముద్రింపించి, వెలువరించిన వావిళ్ల ముద్రాలయాధిపతుల సేవను తెలుఁగుదేశ మెన్నటికిని మఱువఁజాలదు. ఈ రీతినే వారు తగినవారిచే తగిన గ్రంథములను రచియింపఁజేసి ఆంధ్రభాషావాఙ్మయముల నభివృద్ధి పఱచి తమ కీర్తిని ఇతోధికముగ వ్యాపింపఁజేయుదురుగాక!

బు. వేం. ర.

రష్యాకథలు

[అనువాదం: వార్ల వెంకటేశ్వరరావు, నవయుగ ప్రచురణాలయం, పెడనగల్లు (పోస్టు), కృష్ణాజిల్లా.]

కథావాఙ్మయాని కిప్పుడే భాషలోనూ లోటులేదు. తెలుగులోనూ అనేకవిధాలైన కథలు చాలరోజులనుంచీ వెలువడుతున్నవి: అనుకరణాలూ, స్వంతాలూ, అనువాదాలూ. విదేశాలవారి రచనాచమత్కృతిమాత్రం గమనిస్తూ పేర్లుమార్చి యిచ్చవచ్చినట్లు తర్జుమాచేసేవి అనుకరణాలు. అవి నిజంగా తర్జుమా అనిపించుకోకపోయినా ఆ సాంఘికపరిస్థితులూ తత్త్వాలూ చూస్తే అట్లా అనిపిస్తవి. సాధారణంగా కొంచెం 'పచ్చి'గావుంటం వల్ల చాలమందికి చదవాలనిపిస్తవే గాని, వాటివల్ల ప్రయోజనం మృగ్యం.

స్వంతంగారాసే వేవైనా సర్వోత్తమాలు ఎప్పటికైనానూ. వాటిలో మన సంఘస్థితీ, ఆచారవ్యవహారాలూ సరిగావుంటే నిజమైన విలువ కనబడుతుంది.

అనువదింపబడిన కథలకుకూడా ప్రత్యేకమైన విలువవుంది. రవీంద్రుడు, టాల్‌స్టాయి మొదలయినవారి రచనలు తెలుగులోకి చాలా రోజులక్రిందే వచ్చినవి. ఇక్కడి క్రొత్తరచయితలకు ఆదర్శప్రాయంగా వుండటానికీ, ఆయా దేశాలలోని ఆచారాలూ స్వభావాలూ పరిశీలించటానికీ అవి సరిగా వుపయోగించాలంటే భావముగాని, ధ్వనిగాని, పలుకుబడిగాని మారకుండా చెక్కుచెదరకుండా తర్జుమా కావాలి.

వెంకటేశ్వరరావుగారి అనువాదం అట్లాగే వున్నది. లోటులేని సజీవమైన భాషలో యీ పద్నాలుగుకథలూ వ్రాశారు. కాని కొన్నిచోట్ల సరియైన తెలుగుమాట చిక్కకనో, కొందరలోనో భావం విస్తారంగా మారినట్లు కనబడుతుంది:

"వంచినతలను వంచినట్టే వుంచడంవల్ల ఆవిడకళ్లు నాకు కనబడ్డంలేదు. కాని సన్నగా, వంపుగా వున్న ఆవిడకనుబొమ్మలూ, నిడివిగావున్న ఆవిడకనుపాపలూ మాత్రం నాకు కనబడుతూనే వున్నాయి."

షెకవ్, గార్కీ, డొస్టవస్కీ మొదలైన పదకొండు విఖ్యాతరచయితలవి, ప్రణయమూ, దేశభక్తీ,మానవసౌభ్రాత్రమూ, శాంతీ ఆదిగాగల విషయాలపై ఆధారపడిన గొప్ప కథలివి. ఒకనాడు పత్రికలలో పడి అంతరించే 'ఖులాసా' రచనలవలెగాక, శాశ్వతముగా నిలిచే వాఙ్మయమునకు చెందినవి. ఈ అనువాదంవల్ల యింగ్లీషు చదవని తెలుగువారికి రష్యన్ వాఙ్మయంమీద క్రొత్త అభిరుచి కలుగుతుంది డొస్టవస్కీ మొదలగువారి పెద్దపెద్దనవలలనుగూడా అనువదించటానికి నవ్యరచయితలకు ప్రోత్సాహము కలగుతుంది.

కుం. న.

అణిముత్యాలు

[సాహిత్యలత - చీరాల.]

కవులందరు నవయువకులు. అనుగుణముగ భావములుకూడ నవీనములే. బాల సరస్వతి గారి "యాంధ్రమాత!" ప్రాచీన ప్రాభవస్మరణ విచారము. గోపాల కృష్ణారావుగారి రచన లిందు రెండు. "ఖాండవీతిఖాండ", "రాణీసంయుక్త" మొదలగు చారిత్రికములున్న "వరాలనంది" వంటి చిన్నికథలై యున్నవి వారణాసివారిది Wordsworth గారి ధోరణి. "హెచ్చు పనిలేక యిల్లాలి మెడలోని పుస్తెప్రత్రయము నమ్మివేసినావు" అనియు,వైకుంఠపోవణ దేశమునకు అవయ్యోవనియు, వైకుంఠుఁడును "ప్రకృతిగానాల గల చెంత శ్రవణసుఖము" అని చక్కని ప్రకృతివర్ణనము కావించినాడు. ఆదినారాయణగారి "నిర్వేదం" హరిజన సమస్య. "మాకును మీకు నైతము సమానమెయ్యాగద చావుపుట్టువుల్" అని చక్కని భావములు చిత్రించినారు. "కర్మయే సృష్టి, సృష్టివిలాసమంత" యని కృష్ణశర్మగారి భావాలు. కర్లపాలెంవారి "కబీరుగీతాలు" తర్జుమాలైనా Edward గారి abdication లో ఉదాత్తత గుర్తించి "త్యాగమే ప్రేమ ప్రేమయే త్యాగమగును" అనియు స్వేచ్ఛలేని "మనుజపాలకుని కన్న మేల్గాదె కూలివాడు" అని సామశృంఖలాలను వర్ణించినారు. కాని వీరి హిందూ వేదాంతం కొంతమునక కల్పించింది."స్వేచ్ఛకు భాలవట్టి స్వతంత్రతత్త్వమూవకన్న సన్యసించుటుత్తమంబని యెంచిన తత్త్వవేత్త" యని చాల పొరబాటు పడ్డారు. ఎడ్వర్డు చక్కని గృహస్థు అయాడేగాని సన్యసించలేదు. "అమ్మయను మాట కర్థమే త్యాగమేమొ" యని గంభీర భావం తెలిపారు.

రెండు రూపాయి ధర కాగితాలమీద ప్రింటున్నా, ధరమాత్రం ఎక్కువలా వాశ?

"జ"

గ్రంథ స్వీకారము

స్వప్నానసూయ (పద్యకావ్యము)
క్రౌను ౧/౮ సైజు, పు. ౯౮. గ్రంథకర్త: ఆకొండి రామమూర్తి, C/o మధునా పంతుల సత్యనారాయణమూర్తి, పల్లిపాలెం, ఇంజరము పోస్టు, తూ. గో.

కలంపోటు (నాటిక)
క్రౌను ౧/౮ సైజు. పు. ౬౨. వెల రు. ౦-౨-౬ గ్రంథకర్త: శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, కలాభివర్ధనీ పరిషత్తు, ఇన్నిస్‌పేట, రాజమండ్రి.

Horizons
(ఆంగ్ల ఖండకావ్య సంపుటి)
గ్రంథకర్త: వి. యస్. భూషణ్, ఇంగ్లీషు ప్రొఫెసరు, వాడియా కాలేజి, పూనా. (ఇండియా)
వెల రు. ౧-౦-౦.

బహుధాన్య సంవత్సరాది సంచిక

మహాశయా!

బహుధాన్య సంవత్సరాది సంచికకు విన్నపమిదివరకే చేరియుండును. కాని వర్తమాన రాజకీయార్థికసాంఘికపారిశ్రామిక పరిస్థితుల నవలోకించునపుడు సంచిక ప్రచురణము క్రొత్తమార్గము నవలంబించుట ప్రయోజనకరముగ నున్నది.

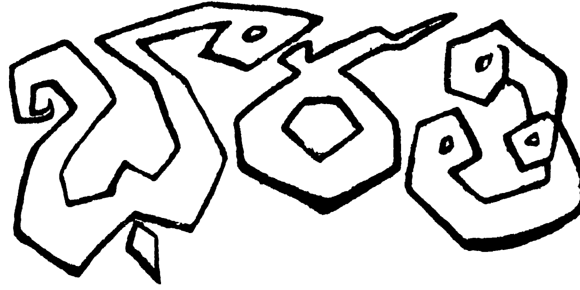
ఆంధ్రత్వ మతిప్రాచీనము. హిందూస్థానమునందలి, ఇతరప్రాంతములందలి పరిస్థితుల వలె, ఆంధ్రదేశ ప్రజాస్థితులు ప్రతిఘటనములకు పాలైనను, ఆంధ్రత్వము చైతన్యప్రదమై విలసిల్లుచున్నది. ప్రజాహృదయమునందు గాఢమైనప్రబోధ ముదయించినది. ఈప్రబోధమును సార్థకముచేయుట ప్రజానాయకులకు ధర్మము.

చెన్నరాష్ట్రమునందు స్వరాజ్యప్రభుత్వము ఏర్పడినది. ప్రజలయందు విద్యా,విజ్ఞానములు, సౌభాగ్యము మొదలగు వానిని వ్యాపింపజేయుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఈ మహోదయ సమయమునందు ఆంధ్రులు వారి ప్రాచీన వర్తమానస్థితిగతులను కనుగొని భావి భాగ్యోదయమునకు పనిబూనుట పరమావసరము, పరమధర్మము. అందువలన బహుధాన్య సంవత్సరాది సంచికకు ఈక్రిందివిషయములలో తమకు పరిచితమైన విషయమునుగురించి వ్యాసమును వ్రాసి జనవరి 15-వ తేదిలోపల పంప ప్రార్థితులు. వ్యవధి తక్కువ, ప్రయత్నము సాహసికము. కావున త్వరలో శ్రమచేసి వ్యాసములను పంప ప్రార్థితులు. వీలైనయెడల సచిత్ర వ్యాసములు పంప ప్రార్థితులు.

1. ఆంధ్రచరిత్రములోని ముఖ్యఘట్టములు: (ఎ) అమరావతి, నాగార్జున స్తూపముల నాటి ఆంధ్రులు, (బి) శ్రీకృష్ణదేవరాయలనాటి ఆంధ్రులు. 2. ఆంధ్రదేశ పరిశ్రమలు: (ఎ) వ్యవసాయ పరిశ్రమ, (బి) నేతపరిశ్రమ, (సి) గృహపరిశ్రమలు, (డి) వర్తకవాణిజ్యములు. 3. ఆంధ్రకళ: (ఎ) చిత్రకళ, (బి) శిల్పము, (సి) గానము. (డి) ప్రాచీన నాట్యకళ. 4. ఆంధ్ర సాహిత్యాభ్యుదయమునందలి ముఖ్యఘట్టములు. 5. ఆంధ్రుల మతసాంఘికవ్యవస్థలు. గ్రామకట్టుబాట్లు, కులకట్టుబాట్లు. 6. ఆంధ్రోద్యమము. 7. సత్యాగ్రహము, గాంధి. 8. ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణావశ్యకత. 9. బ్రిటిషుపరిపాలనమున ఆంధ్రదేశము. 10. ఆధునికాంధ్ర జాతి నిర్మాతలు. 11. ప్రత్యేకాంధ్రసంస్థలు. 12. ఫెడరేషను-ఆంధ్రరాష్ట్రము. 13. ఫెడరలు ఫైనాన్సు. 14. ఫెడరలు, యూనిటరీప్రభుత్వములు; భారతదేశమునకు తగినదేది? 15. దేశాంతరములందలి ఆంధ్రులు.

కా. నాగేశ్వరరావు

Printed and Published by K. Nageswara Rao,
at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty St., Madras. Editor:—K. Nageswara Rao.

స చి త్ర
మా స ప త్రి క

సంపాదకుడు

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౧౫, సంచిక ౨

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము,
మద్రాసు.
౧౯౩౮

విషయసూచిక

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రము : తోటుపాటు—టి. భీమరావు.

సాధారణచిత్రములు : ఉమర్ ఖయ్యాము చిత్రములు.

భారతి చందాదార్లకు హెచ్చరిక

ఈక్రింది నంబరులుగల చందాదార్ల వారికి ఈ నెల (1938 సం. ఫిబ్రవరి నెల)తో ఇదివరకు చెల్లించిన చందా పూర్తి యగుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమునకు చందా మాకు చేరునట్లు ఈనెలాఖరులోగా మనియార్డరు చేసినచో తెంపులేకుండ పత్రికను పంపుచుందుము. అట్లు తమనుండి 30-వ తేదీలోపుగ సొమ్ము రానిచో సమాజశాఖాభిమానులగు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరము వరకు చందాదారులుగ నుందురను నమ్మకముతో 1938 సం. మార్చి 10-వ తేదీని రూ 6-4-0 లకు వి.పి. పంపుచున్నాము. గావున తా మెప్పటివలెనే పత్రికయం దభిమాన ముంచి సొమ్ము చెల్లించి వి. పి. ని గైకొన ప్రార్థితులు. ఒకవేళ తమకీ పత్రిక ప్రస్తుత మనవసరముగ దోచినచో మా కావిషయము వెంటనే తెలియజేసినయెడల వి. పి. పంపుట మానుదుము.

B 13. G 9. S 180, 186. C 10. J 14. L 14. M 14. P 54, 56, 57. R 53, 54. S 194, 197, 200, 202, 203, 204. T 6. V 47, 48. S 206, 207, 208. S 5. L 6. S 56, 63. B 5, 6, 7, 10. S 65, 67. T 1. V 20. H 46. P 32. S 95.

